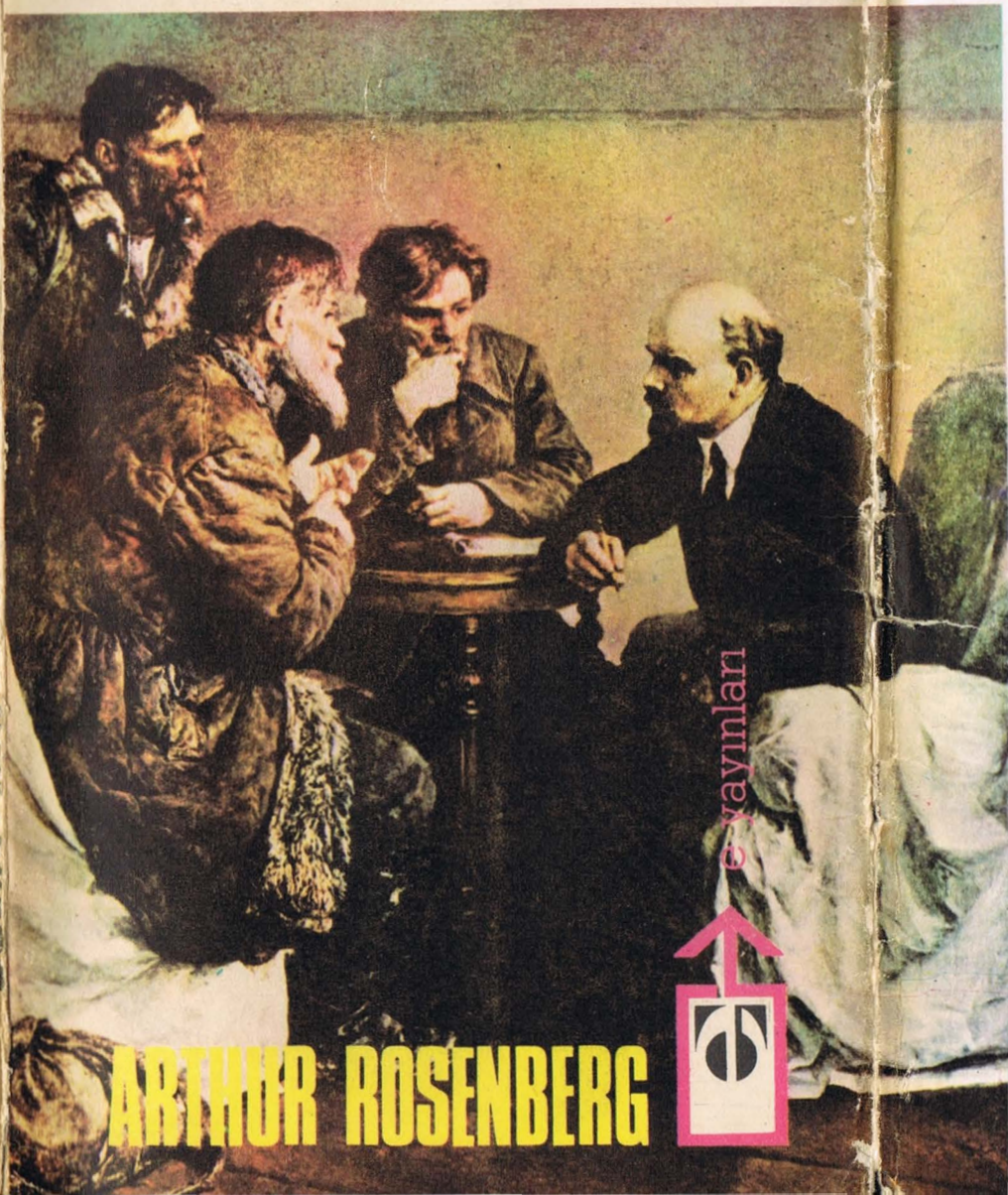
BOLŞEVİZM tarihi

ARTHUR ROSENBERG

e yayınları

BOLŞEVİZM TARİHİ / ROSENBERG
8

Arthur Rosenberg

BOLŞEVİZM TARİHİ

arthur
rosenberg

BOLŞEVİZM TARİHİ

türkçesi :
aydın
emeç

e yayınları

Ankara caddesi 37 Alkın han 7
P. K. 12 İstanbul

BOLŞEVİZM TARİHİ

Arthur Rosenberg'den çeviren Aydın Emeç

E YAYINLARI : 8
Tarih Dizisi : 2
Birinci baskı : Şubat 1969

Dizgi : Öz — Gör Matbaası
Baskı : Talât Matbaası
Cilt : Alibaba Cilt Evi
Kapak : Kemal Kaldı
Resim : Lenin köylü delegelerle / A. Popov

E. YAYINLARI, ANKARA CAD. 37/7
P. K. 12 İSTANBUL
Tel : 26 81 42

ÖNSÖZ

Günümüzde de ateşli tartışmalara yol açan, bolşevizmin tarihi, **— kaynakları, gelişimi, geçirdiği değişimler —** başlıca konularımızdan biridir. Yıllar önce sürgünde yaşamış kişilerin ortak ağız kalıntısı «Bolşevizm» sözü, bugün politika dilinde çok önemli ve büyük anlam taşıyan bir yer kazanmıştır. Bolşevizm sözcüğü, yapı bakımından, kendisinden esinlenerek ortaya çıkan Leninizm - Stalinizm - Maoizm serisinden ayrılamaz. Tarihçiler, siyaset tarihçileri, yazarlar ve militanlar, bolşevizmle ilgilenmekten, üzerinde kafa yormaktan kendilerini alamazlar. Bu konuda yazılan eserlerin çoğu, son derece tecrübeli uzmanların imzasını taşır. Bu eserlerin sayısı oldukça çoktur. Bir kitap kurdunu bile bıktırabilir bu kitap kalabalığı. Evet, bolşevizm edebiyatı geniştir, ama eserlerin hepsi aynı değeri taşımaz. Aceleye getirilmiş metinler, körü körüne inanmış kişilerin saldırgan ve bir olay üzerine kaleme alınmış risaleleri konuya yeni bir şey katmaz. Uzmanların çalışmalarının çoğu da bu konunun temel kitabı haline gelmiştir. Gerektiğinde o kitaplara başvurulur ve konuyu yenilerler. Ama konunun yabancıları için okunmaları güçtür.

Bolşevizmle ilgili eserlerin en dikkati çekenlerinden biri, üstelik yalnız uzmanları değil büyük bir okur kitlesinin de ilgisini uyandıracak olanı, Arthur Rosenberg'in kitabı **«Bolşevizm Tarihi»**dir. Bolşevizmi kaynağından, Marks'tan alarak, geçirdiği çeşitli merhaleleri; kurucusu Lenin'in çabalarından vardığı yere, 1930 ların Stanilizmine dek gelişimini inceler. Kendi türünde tek sayılacak bir **«sentez»** denemesidir. Bu fon üzerinde yazar, bolşevizm ve komünist enternasyonalin özünü, kuramını ve

uygulamasını, eleştirici gözle inceler. Gerek stratejik, gerekse taktik değişikliklerini izleyerek bir ana çizgi, bir yön, bir anlam bulmaya çalışır. Rosenberg, bu alanda bir öncü sayılabilir. Açıklamaları, bugün pek çok noktada benimsenmiştir; pek çok uzman onun öne sürdüğü fikirlerin doğru olduğunu kabul etmek zorunda kalmaktadır.

Yıllardan beri bulunamıyan bu ilgi çekici ve büyük bir ateşle yazılmış, 1932 yılı sonunda Almanya'da yayınlanmış ve bir kaç ay sonra nazîler tarafından yasaklanmış eser, Fransa'da Jean Guéhenno'nun dikkatini çekmiş ve 1936 yılında ünlü «Les Ecrits» serisinde çıkmıştı. Kısa süre önce Almanya'da yeniden basılan bu eserle ilgili olarak, profesör Flechthelm, bolşevizm ve özünde büyük değişiklikler olduğu halde, **«gerçekten kabiliyetli, bağnaz olmayan tarihçi ve siyaset adamının eseri. Günümüzün eleştiricisi okuruna büyük fayda sağlıyacak bir kaynaktır»,** diyor. Söz konusu eser, hikâyelerle bezenmiş bir tarih ya da basit bir göz gezdirme değildir. Uyanıklığı, genişliği ve uzantısıyla önemli, komünizmin geçmiş - **ve hattâ bugünkü** - düşüncesini anlamak için vazgeçilmez derin bir tefekkür ve eleştiri kitabıdır.

Gerek yazarını eleştiren, gerekse ilgiyle okuyan için, kitabı ilgi çekici ve verimli kılan, **ince, uyanık, ve çarpıcı,** gerek ideolojik ve gerekse entellektüel bir takım şartlanmalardan, bazı vazgeçilmez masallardan, önyargılardan ve kalıplaşmış sözlerden kurtaran bir zekânın peşine ister istemez takılmak zorunda kalışıdır. Rosenberg bu kitabında bir yargıç, ya da bir ahlâk hocası değildir. Bir tarih kitabı yazmakla da uğraşmamıştır. Bir gelişimi aydınlatmaya, çelişkilerini anlatmaya, daha da doğrusu yaşanmış ve uygulanmış bir teori ve uygulama üzerine uzun yıllar süren düşüncelerinin sonuçlarını ortaya koymaya çalışmıştır.

1. YAZAR

Önce Rosenberg'in biyografisinden söz etmek gerekiyor. Bu ilgi çekici hayat, böylesine eserler vermek için gerekli bütün koşulları kendinde toplamıştır. Hayatının anlatılması, Rosenberg'in eserlerini aydınlatır, yazarın yerini belirler. Sağlam bir üniversite öğrenimi, verimli bir tarihî araştırmalar dönemi, geniş bir kültür, önemli görevlerle dolu bir komünist militan geçmişi, az raslanan insanca nitelikler. Rosenberg, kendisine ve inançlarına sadık kalmayı bilmiştir. Bir an bile, kin ve kırgınlıkla ortaya çıkmamıştır. Onun gözünde tarih, bir bilim alanıdır. Tarihten yararlanırken de ne komünist partisinden kopma nedenlerini

doğrulamaya ne de de hesaplaşmaya çalışmıştır.
1889 yılında doğan Rosenberg, Berlin'in burjuva çevrelerinden, hali vakti yerinde, çok kültürlü, her düşünceye açık, liberal bir yahudi ailesinin çocuğudur. Berlin üniversitesinde klâsik filoloji, arkeoloji ve eski çağlar tarihi okumuş, öğrenim yıllarında parlak bir öğrenci olarak dikkati çekmiştir. Ünlü eski çağlar tarihçisi Eduard Meyer'in öğrencisi Rosenberg öğrenimini eski Roma tarihinin incelenmesine yöneltmiştir. 1911 yılında ilk doktora tezini hazırlamış, iki yıl sonra 24 yaşındayken de, doktor ünvanını alması için gerekli ikinci tezini başarıyla savunmuştur .Ve genç bilginin önünde, parlak bir hocalık yolu açılmıştır. Olağanüstü bilimsel yeteneklerine, eski çağlar tarihinin özel bir yer tuttuğu hoşgörüsüz Alman üniversite çevrelerinde, büyük değer verilmektedir. 1914 yılında doçent olur, ardından da Berlin üniversitesi eski çağlar tarihi profesörlüğüne getirilir. Araştırma en çok ilgi duyduğu alandır: çeşitli denemeleri ünlü bilimsel dergilerde yer almakta, ya da dikkati çeken, büyük değer verilen kitaplar halinde düzenli olarak yayınlanmaktadır. (1)
Ama çağının üniversite çevresinden ayrılan yanı, görüşünün yalnız akademik uğraşlarla sınırlanmamasıdır. Alman aydınlarının Bismarkla başlayan politikadan uzak kalarak yozlaşmalarına bir son vermek istemektedir. Sol eğilimlidir. O sıralar, mevcut siyasî partiler arasında resmen yer alan sosyal-demokrat muhalefet kadar, ideoloji olarak benimsediği donuk ve basite indirgenmiş marksizm de ona yetmemektedir.
Savaş sırasında, tarih ve edebiyat eleştirmeni olarak yaptığı çalışmalarla çağında büyük ilgi uyandıran marksist kuramcı ve düşünürlerden yaşlı Franz Mehring'e yaklaşır. «İlgilendiği konuların, bilgisinin ve yöntemindeki güven verici yanın genişliği» genç Rosenberg'i etkiler. (2) Rosenberg, konusunu çok iyi bilen ve Marks'la ilgili çok önemli bir biyografik eser yazan bu büyük ustanın yanında, marksist kuramı iyice öğrenir, çıraklık dönemini tamamlar. Ardından Alman aşırı-sol çevrelerine, girer Mehring, Rosa Lüksemburg ve Karl Liebknecht tarafından yönetilen enternasyonalist sosyalistlerle bağlantı kurar. Ama harekete katılması, 1918 Alman ihtilâline rastlıyacaktır. Bağımsız sosyal-demokrat partiye girer, 1920 yılında partinin sol kanadıyla birlikte Alman komünist partisine geçer.
Rosenberg, bütün kendi kuşağı gibi, yepyeni bir çağın öncüsü saydığı ihtilâli büyük bir ateşle yaşıyacaktır. Hasta bir toplumu evrensel ölçüde değiştirebilecek gücü proletaryada bulduğuna inanır.
O'nu en çok etkileyen Lenin'dir. 1918 yılında, bütün batılı dü-

şünürler gibi Rosenberg de, bolşevizmin kurucusunun eserlerini keşfeder. Kendi sorularının cevabını getiren, «bütün genişliği ve bütün anlamıyla toplumsal ihtilâl» sorununu, günün meselesi haline sokan bir kurama, kayıtsız şartsız katılır. Onun gözünde Lenin, korkunç bir patlamanın, kaçınılmaz şekilde çıkmaza giren ihtiyar dünyanın büyük ölçüde değişmesinin, bütün bir kuşağın kehanetleri, kuşkuları, sabırsızlıkları ve umutlarında kendini gösterdiği, olağanüstü bir çağın tanığıdır. 1918 yılındayız, o çağı yaşıyanlar için dört yıllık savaşın sona ermesi, kapitalist toplumun iflâsı demektir. Yine aynı çağda, Rosa Lüksemburg, Lenin'i eleştirmekle beraber **«bolşevizm, ihtilâlci sosyalizmin uygulanmasında bir simge olmuştur,»** demektedir. (3)

O sıra, dillerden düşmeyen dünya ihtilâlinden söz eden Lenin'in düşünceleri, yenilgiye uğramış ve kendini arayan bir Almanyayı, büyük ölçüde etkiler; «marksizmin yeniden doğuşu»na yol açar. Felsefe alanında İkinci Enternasyonal çağından kalma «yavanlaşmış, pozitivist (müspetçi), bilimci» marksizmden kopmaya, diyalektiğe dönüşe, bu yoldan Marksist doktrinin yepyeni biçimde anlaşılmasına sebep olur. (4) Siyasî yönden Lenin, marksizmin unutulmuş boyutlarını yeniden ortaya çıkarmış, teori ile uygulama birliğini sağlamış, gözüpek bir dil ve ihtilâlci eylemin üsiûbunu getirmiştir.

Rosenberg de, Karl Korsch ve Georg Lukacs gibi parlak kuramcıları ortaya çıkaran bu «Neo-Marksist» akımın başlıca temsilcilerinden biri olur. Harekete yakınlık duymakla yetinmemekte, bir toplumsal sınıfa organik bağlarla bağlı yepyeni bir aydın türüne girmek, militan olmak istemektedir. Organik bağlarla bağlanmak istediği bu sınıf, proletaryadır. 1920 lerin komünist kuramcılarının hayal ettikleri bu militan aydın tipi, uluslararası komünizmde önemli bir rol oynayacaktır. Gramsci'nin tanımına göre, **«bu organik aydınlar tabakası»** proletaryanın en değerli ve eylemci temsilcilerinden kurulmaktadır. Komünist partisinin gerek felsefî gerekse entellektüel yönden oluşmasında uzmanlaşmıştır. Bu aydın tipi ideolojiyi örgütlediği gibi bilimsel bir politikanın hazırlayıcısıdır da. (5)

Komünist Partisinin Berlin örgütünde çalışan, sorumluluklar alan Rosenberg, proletaryanın kalesi sayılan bu şehirde propagandacı, karıştırıcı, ve yazar olarak, bitmek tükenmek bilmeyen bir çaba gösterir. Teorik tartışmalar hazırlar, yönetir. Komünist Enternasyonalin haftalığı **«Uluslararası Haberleşme»** nin dış politika bölümünde görev alır. 1924 yılında millî meclise (Reichtag) komünist milletvekili olarak girer. Kendi parti grubunun başta gelen hatiplerinden biri olur, meclis dışişleri komisyonun-

da partisinin temsilcisi olarak görev alır. Eylem ve araştırma alanındaki çalışmalarını ikinci plâna itmiştir. Eski Roma üzerine hazırladığı incelemeler bile teori alanında birer soru halini almakta ,ideolojisinin yayılmasına yardım etmektedir. Komünizmin büyük ilgi görmesini sağlayan ilk kuşağın ateşi, havası ve inancı vardır Rosenberg'de. Dürüst bir insan, zeki, akıllı, çarpıcı ve parlak bir profesör, bir düşünürdür. Her iki yanıyla da pek çok kişiyi kendine çekmeyi başarır.

İhtilâl ve işçi demokrasisi anlayışının aşırı solda yer aldığını ortaya koyar. O çağda, uluslararası komünist hareketinin içindeki tartışmalarda görüşünü büyük bir kararlılık ve ateşle savunur. 1924 yılına kadar Komintern (komünist enternasyonal) içindeki tartışmaların devam ettiğini belirtelim. Özellikle Almanya'da, Rosa Lüksemburg'un daha 1898 yılında, **«kendi hatalarının özgürce ve bıkıp usanmadan eleştirilmesinin, sosyal-demokrasi kadar bir hayat unsuru sayıldığı başka parti herhalde yoktur»** dediği ülkede, gerçeğin araştırılması ve eleştiri bir görev, ihtilâlci bir silâh sayılmaktadır. Rosenberg'in kitabı bu tartışmalara, içinde yer aldıkları çağa ve hedeflerine büyük yer ayırır. Bu özgür tartışma çağının, nasıl ve neden sona erdiğini, yerini nasıl Komünist Enternasyonali ve çeşitli bölümlerine ve karşı çıkılmaz bir ideolojik disipline bıraktığını anlatır.

Burada, kitabın okunmasını daha da kolaylaştıracak birkaç noktanın üzerinde durmakla yetinelim. Rosenberg ile Komünist Enternasyonali ve Rus komünist partisi arasındaki görüş ayrılıkları 1921 yılında kendini göstermeye başlar.

1921'in başında, Alman komünist partisinin içinde **«Berlin muhalefeti»** diye adlandırılan bir sol muhalefet belirir. Hareketin başında, gelecekteki iç kavgaların önde gelen **«tenorları»** olan Ruth Fischer, Arkadi Maslof, Werner Scholem ve Arthur Rosenberg gibi birkaç genç aydın yer alır.

Leninist olmağa çalıştığı halde, Rosenberg, tipik bir Alman marksisti olarak kalır. Teoriye taparcasına bağlıdır ve ilkelerinden vazgeçmez. Rus Komünist partisi içindeki **«işçi muhalefeti»**ni benimser. Durumun yozlaştığını ve bürokrasi diktatörlüğü tehlikesini farkederek gerek parti içinde, gerekse ülkenin iktisadî ve toplumsal hayatında işçi demokrasisi ilkelerinin uygulanmasını ister. (6) Rosenberg'e göre, her türlü diktatörlük **— Isterse komünist partisinin diktatörlüğü olsun —** bir burjuva kavramı ve uygulamasıdır. Sosyalizm, üretimde işçinin kendi kendini yönetmesi, siyasî yöntem olarak da işçi kuruluşlarının kendi kendilerini yönetmelerine dayanan bir işçi demokrasisidir her şeyden önce. Örgütün dizginlerini eline geçiren bir azınlı-

ğın diktatörlüğüne yönelen **parti-proletarya** birleşimine karşıdır. Parti üstünlüğü kavramına karşı proletarya üstünlüğü kavramını çıkarır. **«Yani bir sınıfın, toplumu yepyeni bir yola sokacak, geliştirecek ve katıksız demokrasiyi gerçekleştirecek proletarya sınıfının üstünlüğü kavramını.»**

Parti ve üstünlük (hegemonya) tamamlayıcı değildir, birbirine ast-üst ilişkisi gibi bağlıdır: Parti, Lukacs'ın belirttiği gibi **«proletaryanın sınıf bilincinin gözle görülür şekli»** değil ihtilâl çağında sınıf savaşının bir aracıdır. (7)

Rus Komünist partisinin bu gelişim temelinin üzerine, Komünist Enternasyonal'in yön ve ruh değiştirmesi eklenmiştir. 1921 yazındaki III. Uluslararası kongre çalışmaları Rosenberg'de büyük bir kırgınlık uyandırır. Bu kırgınlık, büyük bir kuşkuya yerini bırakır. Dil, yine ihtilâlcidir. Ama Enternasyonal her türlü ihtilâlci eylemden vazgeçmekte ve solun **«reformcu»** saydığı bir uygulamaya geçmektedir. Rosenberg Rus ihtilâlinin ve Komünist Enternasyonalin kahramanlık çağının 1921 yılında sona erdiği sonucuna daha sonra varacaktır. Rosenberg: **«O zamana kadar,** diyor, **bolşevizm ve dünya ihtilâli görüşleri birleşiyordu, Sovyet yöneticilerinin tek hedefi vardı: komünist ihtilâlin bütün ülkelerde zafere ulaşması!»** NEP politikasıyla kendini gösteren Sovyetler Birliği'nin geri çekilişi, bu birleşmeye son verecek ve Dünya İhtilâli'nden vazgeçilmesine yol açacaktır. (8)

Bu **«yüzseksen derecelik dönüş»**ün nedenlerini, kitabında ayrıntılarıyla anlatmaktadır. 1932 yılında gerçek halini alan şey 1921 de ağır bir suçlamaydı. O andan başlıyarak ağır suçlamalarda bulunanların başında Rosenberg geliyordu: Komintern'in Rus yöneticileri, politikalarında dünya sosyalist ihtilâlinden çok, Sovyetler Birliği'nin çıkarlarını göz önünde tutmuşlardı. O sıra ileri sürdüğü suçlama, **ilkeleri değil,** uygulamayı ele alıyordu. Rosenberg'e göre Rus ihtilâlinin ancak dünya çapında bir anlamı vardı, bu uluslararası boyutu hiç durmadan Komintern yöneticilerine hatırlatıyordu. Ama yöneticiler, tek cephe politikasıyla, Rosenberg'in **«sorumsuz bir serüvenciliğin sonucu»** saydığı Almanya'da 1921 Mart hareketinin başarısızlığını kabul edeceklerdi. 1921 sonunda Enternasyonalin yürütme kurulunca hazırlanan, Sovyetler Birliği'nin geri çekilmesini sağlamak için, özellikle Almanya ve İtalya gibi, **«İhtilâlci ortamın uç noktasına vardığı»** ülkelerde ihtilâl yapma olanağını yok eden taktiğin, amansız bir düşmanı kesildi. (9)

1923 yılında, Almanya'da yeni bir başkaldırma denemesinin acı şekilde başarısızlığa uğraması, inancını daha da sağlamlaştırdı. Sovyet Rusya, ihtilâlin beşiği olmaktan çıkmıştı, **«bütün dünya-**

da proletaryanın ortak çıkarlarının savunucusu» olması gereken Enternaşyonal de özünü yitirmiş, ya kaybolmağa ya da Rus dış siyasetinin elinde oyuncak olmağa mahkûmdu. Uluslararası komünizmin geçirdiği bu büyük kriz sırasında çağdaşlarıyla aynı kuşkulara, aynı saplantılara düşer. İhtilâl artık bütün anlamını ve içeriğini yitirmiş midir? Eleştirici bir kafaya sahip Rosenberg, buna inanmak istemez. İhtilâli kurtarmanın mümkün olduğunu düşünür. Nasıl olacaktır bu? O çağda, etkisiyle Rus Komünist Partisinin hemen ardında yer alan Alman Komünist Partisine yepyeni bir ihtilâlci yön vererek. Bu yoldan, Rus Komünist Partisiyle açıkça ihtilâfa düşmek ve kopmak pahasına, gerek Enternasyonal ve gerekse İhtilâli kurtaracağına inanıyordu. Rosenberg, parti içi kavgalara doğrudan katıldı. Kitabı, bu kavgaların içinde kaybolmadan görünümünü en iyi şekilde vermektedir. O çağda muhalefeti belirlemek için iki terimden yararlanılmaktadır: sağ ve sol. Bu iki kol da kendi aralarında bir çok parçalara ayrılmıştı. Başka bir deyimle «ultra-sol» denen aşırı-sol'da yer alıyordu Rosenberg. Almanya'da solcu muhalefet uygun ortamdan, 1923 ayaklanmasının başarısızlığa uğramasından sorumluluk taşıyanların araştırılmasından doğan çekişmelerden yararlandı. O sıra Enternasyonal'in başında bulunan Zinovyef'i destekleyen aşırı-sol muhalefet, yıkılmak üzere bulunan Alman Komünist Partisinin yönetimini ele geçirerek, kurtulmasını sağladı. 1924 Şubatında Ruth Fischer ve Maslof gibi solcu liderlerin ardından Rosenberg'de parti Merkez Komitesi'ne girdi. Bu zafer, büyük bir yıpranma sonucu kazanılmıştı, bir türlü bitmeyen, ve iki yıl sonra da solun kesin başarısızlığıyla son bulan çekişmelerin başlangıcı oldu.

Kitabında Rosenberg, bu çekişmeleri anlatır. Ama kendi oynadığı rolü; durumunu belirtmez. Gerçekten de ilkelerinden vazgeçmeyen Rosenberg, Merkez Yürütme Kurulunun politikasına verilecek en ufak tavizi bile kabul etmez, bunu **«reformist»** ve Alman komünist partisinin çıkarlarına aykırı görür. Ruth Fischer grubuyla bağlarını koparır. 1925 yılında, Werner Scholem ile birlikte yepyeni bir **«aşırı sol»** muhalefetin başındadır. Almanya'da bir ihtilâlin başarılı olacağına inanır ve Volksblock taktiğine amansızca, son bir kere daha karşı koymaya çalışırlar (bu halk bloku, muhafazakârlar da dahil bütün «cumhuriyetçi» güçlerin seçimlerde birleşmesini öngörmekteydi).

Komünist Enternasyonal'in resmî görüşünden ayrılan, canlı bir ihtilâlci stratejiyi savunan aşırı-sol muhalefet, yabana atılacak bir güç değildir. Ardında, Berlin-Wedding'in işçi mahallesinin, Ruhr havzasının, Güney ve Batı Almanya sanayi bölgelerinin

proleter grupları vardır. 1925 yazında Alman Komünist Partisi kongresinde, Komintern temsilcisi Manuilski karşı çıktığı halde, Rosenberg Parti siyasî bürosuna, Scholem de örgütlenme bürosuna seçilirler (10). Ama barutları bir atımlıktır. Enternasyonal Uygulama Komitesi harekete geçer, Sovyet Komünist Partisi içindeki amansız bir çekişme de onu harekete geçmeye zorlamaktadır. Komünist Enternasyonal'in çeşitli bölümlerinde, komünist partilerinin **«bolşevikleştirilmesi»** sloganıyla yürütülen, solu hedef alan saldırı, Rosenberg ve arkadaşlarını yok etmek hiç değilse boyun eğdirmek amacını gütmektedir. Alman Komünist Partisinin sol kanadı, bölündüğü için zayıflamıştır. Enternasyonal içinde etkili olmaktan çıkar. Buharin, ustaca bir manevrayla önce Ruth Fischer grubunu aradan çıkarır, ardından da Stalin'in talebiyle Rosenberg ve Scholem Merkez Komitesinden uzaklaştırılırlar.

1926 Martında, Moskova'da, genişletilmiş Yürütme Kurulu toplantısında, parti içi durum görüşülür. Bütün saldırıların hedefi aşırı-sol'dur. Rosenberg, bu toplantıya katılır ve görüşünü bütün gücüyle savunur. Scholem'i yerden yere vurdukları halde, Rosenberg'e fazla dokunmazlar. Ruth Fischer'e göre bunun **nedeni**, Stalin'in Rosenberg'i yeniden kazanmak istemesidir. Ustaca hareket ederek Rosenberg'le Scholem'in birbirlerine düşmelerini sağlar. (11)

1926 da solun parti'den iyice uzaklaştığı bir gerçektir. Kimi istifa eder, kimi de (militanlar ve parti görevlileri) yığınlar halinde atılırlar. Rosenberg Thalmann grubunda yer alır ve **«sağcı»** olarak parti içindeki **«gevezelikler»** e cephe alır. Ama bu boyun eğme kısa sürelidir. Anlaşılmaz ve şaşırtıcı bir **«çark ediş»** sayılan dönüşü aslında, kuliste olup bitenleri daha iyi ve açıkça anlamasını sağlamıştır. 1927 yılında, Komünist Enternasyonal'in Sovyetler Birliği'nin elinde oyuncak olduğuna, çeşitli bölümlerinin **«Dünya proletaryasının değil Rus devletinin çıkarlarını koruduğuna»** kesinlikle inanır. Kitabında uzun uzun sözünü ettiği Çin olayları, Stalin'in izlediği politikayı büyük bir açıklıkla ortaya çıkarır ve bardağı taşıran damla olur. Bunun sonucunda 26 Nisan 1927 de partiden istifa eder ve Stalin'e yazdığı açık mektupta gerçekleri görmesini ve varlık nedeni ortadan kalkan III. Enternasyonal'i lâğvetmesini salık verir.

«Rosenberg Olayı» çağında büyük çalkantılara yol açmıştır. Komünist basının saldırısına uğrayan Rosenberg, gerek partiden ayrılan çeşitli ve ufak gruplardan, gerekse sosyal-demokrat partiden teklifler alır. Hepsini reddeder. (12) Bu tutumu kendisine yöneltilen saldırıların daha da artmasına yol açar. Troçki'nin ba-

şı çektiği sol muhalefet, 1927 kasımında, başlıca tehlike saydıkları ve **«sosyal demokrasinin karşı - ihtilâlci özünü gizlemek»le** suçladıkları sözde **«solcu»** sosyal demokratların arasına Rosenberg ve Korsch'u da katar. Böyleleri, **«sosyal demokrasiye hâlâ bağlı işçilerin, işçi hareketi içinde yer alan burjuvazi ajanlarından kopmalarına engel olmaktadırlar.»** (13) Sağcıların gözünde de Rosenberg başlıca hedeftir. Çünkü, 1928 yılına kadar partisiz milletvekili olarak yer aldığı Reichstag'da **«sınıf adaleti»**ne, yani içeri atılan solcu işçiler, yürürlükteki aftan faydalandırılmazken faşist hareketin cezasız bırakılmasına, hoş görülmesine karşı çıkar. **Solcu öğrenciler arasında çok tutulmakla kalmayıp, faşizm tehlikesine basında dikkati çeken, demokrat cumhuriyetçi hocalara karşı saldırıyı yürüten bu kızıl profesörden üniversite de kurtulmak istemektedir.** Üniversiteye alınmamakla kalmayıp, rektörlük, **«Bolşevizm Tarihi»** adlı eserinden ötürü profesörlük ünvanını bile elinden alacaktır. (14)

Bütün bu saldırılar arasında, yoluna tek başına devam etmektedir. Kendisini, bağımsız marksist olarak tanımlar. Yenilgiye uğradığını bilir, ama küçülmemiş, alçalmamıştır. Eski çağlar tarihini incelemekten vazgeçip kendisini, çağdaş tarihin incelenmesine verir. 1928 yılında ünlü «Weimar Cumhuriyetinin Tarihi» adlı eserinin ilk cildi yayınlanır. (15) Kitap, bugün bile sık sık başvurulan bir temel yapıttır. 1933 yılında Alman cumhuriyetinin toptan yıkılmasının nedenlerini en iyi anlatan bu eseri hazırlamak için, Rosenberg, o güne kadar yayınlanmamış bir çok gizli vesikadan yararlanmıştır. Alman yenilgisinin nedenlerini araştırmak üzere, mecliste kurulan bir komisyona katılması, ona, bu vesikaları ele geçirme fırsatını vermiştir. Rosenberg, **«cumhuriyetçisi olmayan bu cumhuriyetin»** kaynağında büyük bir günahın yattığını, daha 1918 yılında sonu olmayan bir yola girdiğini açıkça gösterir. İhtilâl korkusu içindeki bu tutucu cumhuriyet II. Reich'ın mirasına, yapısına ve milliyetçi ideolojisine sahip çıkmış, bu mirası devam ettirmiştir. Kasım ihtilâli ve uğradığı başarısızlığı anlatan ikinci cilt ancak 1933 de yayınlanacaktır. Çünkü Rosenberg, bu arada, büyük Alman yayınevi Rowohlt'un bastığı **«Bolşevizm Tarihi»**ni yazmaktadır.

Kitabını tamamlarken, konusunun eskimekte olduğunu sanır. Çünkü nasyonal-sosyalizm tehlikesi bütün diğer konuları ikinci plâna atmaktadır. Bütün gücüyle nasyonal-sosyalizme karşı çıkar. Irkçı teoriye karşı, önce hristiyanlığı, sonra da dinsizliği seçen bu Yahudi, teşhirci sayılabilecek bir yahudilikle ortaya çıkar. Gerek Alman, gerekse bir sosyalist olarak Almanya'nın dramını acı acı hissetmektedir. 1933 başında İngiltere'ye göçer ve

1938 yılına kadar Liverpool üniversitesinde dersler verir. Ama çalışmalarının başlıca hedefi Hitler'e karşı savaştır. O çağda yazdığı çeşitli eserler arasında nazizme karşı büyük ölçüde etkili olabilecek siyasî metinler vardır. 1934 yılında, **«Yığın Hareketi Olarak Faşizm»** adlı uzun bir incelemesinde, pek az kişinin ulaşabildiği bir ustalık ve derinlikle faşizmin özünü ve demagojik yöntemlerini açıklar. (16) Avrupa demokrasisi nasıl ve neden bu krize vardı?, sorusuna bütün kıtaları da içine alan tarihî bir cevap arar. **«Demokrasi ve Sosyalizm? Son 150 yılın siyasî tarihine katkı»** adlı geniş incelemesinde görüşünü açıklar. 1938 yılında Amsterdam'da Almanca basılan eser, ertesi yıl ingilizce olarak yayınlanır. Bazıları, yanlış bir görüşle, bunu Rosenberg'in «şaheser»i sayar. 1938 den sonra New York'ta yaşıyan Rosenberg, Brooklyn Üniversity College'de hocalık yapmaktadır. 1943 yılında orada ölür.

Çağında çeşitli dillere çevrilen çağdaş tarihle ilgili bütün eserleri, kısa süre önce Almanya'da yeniden basılmıştır. Bunlar arasında, 1934 yılından sonra, bazı sosyalist mültecilerin yayınladıkları dergilerde HİSTORİKUS imzasıyla çıkan yazıları da yer almaktadır.

2. ESERİ

Yazarının ardından şimdi de eserini görelim. Amacımız onu çağındaki yerine oturtmak, incelemelerinin nereye vardığını ve uzantılarını kısaca göstermektir. Genel bir görüş edinmek için rahat bir kaynaktır ama aynı zamanda da, gün ışığına çıkardığı sorunların çapraşıklığı, gözler önüne serdiği uzun vadeli gelişimler, ve gerek Sovyetler Birliği gerekse komünist partilerine hâkim olan politikayı açıklaması yönünden, daha çok düşündürücü bir kaynaktır. Okur, bu incelemenin pek ağır olmadığı, işini bilenlere has **«teorik argo»**ya yer vermediği, bir takım hazır formüllerle yumuşatıcı açıklamalara başvurmadığı halde, yazarının yine de konusundan kopmadan, polemiğe girme niyeti göstermeden hayatı boyunca benimsediği solcu görüşü açıkladığını hemen görecektir. Rosenberg, eserinde geçmiş ve gelecek konusundaki yorumunu da vermektedir. Ama sözkonusu edilen acı bir saldırı ya da sistemli bir inkâr değil, eleştirici bir incelemedir.

Duyguların, tarafsızlık isteğine ağır bastığı bir çağda yazılan bu deneme, bir çok yanıyla bir vesika niteliğindedir de. Görüşümüzü açıklamak için, Rosenberg'in eserini tamamladığı çağa bir göz atalım. Acı çeken, hayal kırıklığına uğramış ya da bezmiş, ge-

rek kendilerinden geçenlerin, gerekse başkaldıranların ve kuramcıların yatağı eski Komünist Enternasyonal üyesi bir yığın aydın, bolşevizm ve bir zamanlar kayıtsız şartsız destekledikleri, ama şimdi meyvalarıyla o yüceltici çiçeklerini yok etmeye başlayan Rus İhtilâli konusunda, kendi kendilerini sorguya çekmek için kaleme sarılmışlardı .o çağda. İhtilâlci romantizm trajedi halini aldı. İçin için kaynadıktan sonra dağıldığı ve vazgeçtiği halde geçmişin tutsağı olan, daha dün yüceltici sayılan bir sözden kendini kurtaramayan, şimdi de kendini kaderin kurbanı gören bir kuşağın hayal kırıklığı, **komünizm** üzerine kaleme alınan - lehte ya da aleyhte - bir sürü kitapla ortaya çıktı, beslendi.

Her şeye karşın Enternasyonal saflarında kalanlar, kendi kendilerine soruyorlardı: Savaşmak neden? Hayal kırıklığı, güçsüzlük hissi, düşünülmeden sırf boyun eğmek için benimsenen bir tevekkül; uyuşukluğu, iki ayrı kişiliğin belirmesini, görünürde Stalinçi «bağnaz» ama kafası işleyen, darbeleri gözü kapalı bekleyen, yine de ümit eden, ümit eden, ümit eden bir aydın tipini ortaya çıkardı...

Bir de, karamsarlığı savunan **«mütevekkiller yığını»** belirdi. İktidarda Stalin, ufukta Hitler, diktatörlerin itişip kakıştığı bu düzende insanoğlu ne yapabilir?

Boyun eğmek istemiyenler, büyük bir ateşle, azınlıkta kalan çeşitli topluluklar meydana getirip, büyük bir şiddetle karşı çıkıyorlardı. Katı, aşırı muhalifler, bütün güçlerini **«ihanete uğrayan ihtilâl»**i kendi saflarına çekmeye çalışıyorlardı. Hepsi de kendini ihtilâlin bilinci sayıyor, kapalı bir çevrede, hoşgörüsüz bir evrende yaşıyor ve kardeş kavgalarıyla birbirlerini yiyorlardı.

Öbür uçta bıkkın isyancılar, bezginler, benimsedikleri sıra gösterdikleri büyük ateşle, komünizme tepki gösteriyorlardı. Alaycı, şiddet hareketlerini benimseyen, esrar perdesini açıklayıp bolşevizmin ezilmesini **«insanlığa karşı yapılan suikast»** sayan bu insanları belirleyen yitik bir aşk ya da dayanılmaz bir başarısızlık hissi miydi? Onların gözünde yaşanmaya değer tek şey, İhtilâldi: ardından gelen de yozlaşma, aldatmaca ve saçmalıktı. Kendi kendini alaya alma, körü körüne boyun eğme, ilkelerin katılaşması, ölüye yakılan ağıt ya da yok etmenin verdiği zevk, komünizme karşı haçlı seferi; bütün bu tepkiler, kendi kendine acı çektirmenin değişik türleriydi. Rosenberg ve filozof Karl Korsch gibi birkaç Alman aydınının tepkisi, tersine oldu. Ne yetenekleri daha azdı, ne de diğerlerinden daha az sesleri çıkıyordu. Tecrübelerini, sosyalizmi yok etmekte değil, yeniden yüceltip eski yerine getirmekte, eski değerini ona kazandırmakta harcadılar. Tecrit edilmediler ama yalnızdılar. 1924 yılında

komünist partisinden milletvekili seçilen ve aşırı-solu destekleyen Karl Korsch'un teori alanında söylediklerini, Rosenberg (o çağlarda kendini Korsch'un «mânevî kardeşi» sayıyordu) tarih ve tarih teorisi alanına aktardı. Ne gerçek aşığıydılar, ne de kötülüğe karşı bir haçlı seferi yapıyorlardı, yalnız inançlarının bilincindeydiler. Onların gözünde komünizm ne bir doktrine, ne de parti programına indirgenebilirdi.

«Gerçek bilimsel ve teorik kültüre sahip, hakim ideolojinin ezici gerçeğinden, bütün şekilleriyle geçerli mekanizmadan haberli, bunlara karşı hep uyanık ve teorik uygulamada - bütün «resmî gerçekler»in tersine - **Marks'ın açtığı verimli yolları benimsemeye hazır ama, duruma hakim önyargılarca yasaklanmış ve kösteklenmiş»** bu militan aydınlar hiç bir kuruluşa katılmıyorlardı. Yine de, Althusser'i yorumlamak için olsun ortadaydılar. Rosenberg, hakim burjuva ideolojilerinin incelenmesinde («Weimar Cumhuriyetinin Tarihi» ve faşizmle ilgili incelemeler gibi) faydalandığı marksist inceleme yöntemini -yani tarihi, eleştirici ve bağnaz olmayan- III. Enternasyonal'n «Leninci bağnazlığı» daha da genişleterek marksizmin rusyadaki tarihî gelişimi ve uluslararası marksizmle ilişkilerinin incelenmesinde kullanıyordu.

Bağnaz ya da kâfir, sadık ya da dönme, halef ya da orijinal sayılmağa aldırdığı yoktu. Bütün kavgaların üstünde miydi ki? Herhalde değil. İnsanlığın çağdaş belirtisi saydığı bir marksizmi savundu. Düşünmek istiyordu, gözü dönmüşlüğe katlanmak değil, 1928 yılında **Weimar Cumhuriyetinin Tarihi** ne yazdığı önsözde yöntemini ve yerini tanımlar. Kendi deyimiyle şöyle der: **«Partizanca bir görüş ya da herhangi bir partinin prestijini düşünmeden yazdım bu kitabı... Hazırlanması sırasında kafamda tek düşman, ister sağdan gelsin ister soldan, tarihe geçmiş efsaneydi.»** (17) Aynı ilkeyi, **«Bolşevizm Tarihi»**nin önsözünde de tekrarlar.

Bütünüyle bolşevik teorinin gelişimini, marksist doktrin çerçevesinde ve onunla kıyaslıyarak anlatmaya çalışır. Korsch'un yöntem bilim (metodoloji) görüşünü uygular. **«Tanrısal marksizm»** i eleştiren Korsch şöyle demektedir: **«Teoriye, gerçek eylemden ayrı bir varlık tanımak ne maddeci, ne Hegelci anlamda diyalektik bir görüş olur, sadece idealist bir metafizik sayılabilir.»** (18) Girişimi, fikirlerin ya da ideolojinin geleneksel tarihinden hareket etmez. Toplumsal bir süreç sayılan teorinin gelişimi, mevcut toplumun tarihî durumuyla ilişki kuracaktır. Aynı zamanda da, teorideki bu değişimin gerçek ihtilâlci eylemle sürdürdüğü ilişkileri dikkate alır(siyasî süreç.) Teori ve toplumsal gerçek, ideoloji ve uygulama arasındaki bağ, tarihi dile getirme-

yen ama devamlı bir durumu, kabul edilmiş ve yıkılmaya mahkûm bir düzeni tanımlayan bir teori ve buraya varma yolları, Rosenberg'in eserinin hareket noktasıdır. Demek ki, bolşevizmin tarihini anlaşılır hâle sokan marksist ihtilâlci teoridir.

Komünist militan Rosenberg için, Lenin'in düşüncesi, marksist ortodoksluğun da kendisidir. Kitabında bu inancı inkâr etmez, belirgin hâle sokar. Hangi marksizm söz konusudur? Cevabı verirken, üstü kapalı olarak, bir militanın elifbesi sayılan Stalin'in tanımını hiçe indirir: **«Lenincilik, emperyalist çağın marksizmidir»** «RUS KOMÜNİZMİNİN KAYNAKLARI VE ÖZÜ» (19) adlı ünlü eseri çıkmadan önce de Berdiayef'ten ayrı bir yer alır. Berdiayef eserinde, bolşevizmi ve rus halkının bunu benimsemesini Rusya tarihinin kendine özgü bir takım özelliklerinde bulmaktadır. Berdiayef'e göre, siyasî rejimin niteliği, tarihî değişiklikler ve evren yasalarının sürekliliği karşısında önem taşımaz. Tersine, Rosenberg çelişkileri daha iyi ortaya koymak için bolşevizmi, organik olarak marksizm tarihine sokar. Leninciliğin ihtilâlci eğilimi, marksizmin başlangıçtan beri varolan eğilimidir. Rusya'ya özgü koşullar, bir takım şeylerin anlaşılmasına yol açar ama, nedenleri ve kaynağı ortaya koyamaz. Lenin'in Marks'a bağlanması Rosenberg'in eserinde, metinlerin karşılaştırılmasıyla değil, yapısal bir ilke ile tanımlanmıştır. Birbirinden ayrılmayan, elele yürüyen Marksist teori ve uygulamanın 19. ve 20. yüzyıllardaki gelişiminin incelenmesini teklif etmektedir. Bu inceleme, marksizmin karşılaşmak zorunda olduğu ve karşılaşabileceği objektif ve tarihsel koşullara bağlıdır.

Rosenberg, üç uygulama yolu çıkarır. **1 numaralı model,** burjuva devrimi çağına ve sanayi yönünden az gelişmiş bir toplum ve zayıf bir proletaryanın varlığına bağlı, kaynaktan gelen bir marksizmdir. Bolşevizm, 1848 marksizminin, ihtilâlci marksizmin burjuva devriminin doruğundaki bir ülkede canlanıp uygulanmasıdır. Bolşevikler de, taviz vermek istemeyen aydınlar arasından çıkar, onlar da rus mutlakiyetini devirmekte kullanmak istedikleri az gelişmiş bir proletarya bulur ve bunun için de, marksizmin ihtilâlci kuramıyla birlikte -benzer koşullarda ortaya çıkan- parti örgütünü benimsemeleri gerekir.

2 numaralı model, İkinci Enternasyonal'e dahil işçi partilerinin marksizmidir. Yani gelişmiş, sosyalizmin asgarî programının gerçekleştiği sanayî toplumlarının marksizmi. İşçi hareketi katı aydınların yönetiminden kurtulmuş, demokratik yoldan kurulmuş yeni işçi örgütleri biçiminde gelişen bir yığın hareketi halini almıştır. Marksizmin başlangıç kuramı, örgütlenmiş işçilerin **«profesyonel ideolojisi»** halini almıştır. Rosenberg, 2 numaralı

modeldeki marksizmi de iki dala ayırır: **a** açıkça teoriyi uygulamayla birleştirmek ve modası geçmiş «postulat» ve terimlerden vazgeçmeyi belirten revizyonizm. **b** geçmişin dil ve yapısını koruyup, başlangıçtaki marksizmi ideoloji haline getirmek, bunun yanı sıra reformcu bir uygulama izlemek taraflısı **«resmî köktencilik, radikalizm».**

3 numaralı model geleceğin marksist kuramıdır (Zukunftstheorie); müphem bir üçüncü dönem, proletarya ihtilâli dönemidir. Bu modele göre, sosyalizmin geleceğinin kuramcıları Rosa Lüksemburg ve Troçki'dir.

Bu yöntembilimsel şemanın yardımıyla Rosenberg, bolşevizmin, İhtilâlden önce, İhtilâl sırasında ve İhtilâlden sonra rus tarihindeki görevini, ulusal eğilimini, Lenin sonrası uluslararası bir eğilime yönelmesini inceler.

Rosenberg, şu sorulardan hareket eder: Marksizm neden Rusya'da hakim ideoloji halini almıştır? Neden batı Avrupada **«işçi hareketinin profesyonel ideolojisi»**nden belirgin şekilde ayrılan bir biçime bürünmüştür? Marksizmin Rusya'daki geleceği nedir? Marksizmin kaynaklarını ve bir sonraki dönemde gelişimini anlatırken, bolşevizmin batı işçi hareketinden ayrılma koşullarının tanımını yapmak, dolayısıyla özel bir oyun kuralı getirmek istemektedir.

Demokratik bir burjuva devriminin teori ve uygulaması, bolşevizmin gerçekleştirmek istediği hedefti. Korsch'un **«ihtilâlci Lenin'in ortodoks teorisi ve teoriden bütünlük kopan uygulaması»** görüşü, Rosenberg tarafından büyük ölçüde kullanılır. Yeni bir toplumun lâik peygamberi, saf ve içtenlik dolu bir Lenin görüntüsünü yıkar. Onu, ihtilâle kararlı, az sayıda bir profesyoneller ve teknisyenler örgütünün şefi, kurucusu, gerçek ihtilâlci boyutlarına getirir. İhtilâlci tasarının elle tutulur şekilde gerçekleştirilmesine, ona yol gösteren doktrinci bir görüş değil, güçlerin karşılaştırılması ve etkinlik kazanma kaygısıdır.

Lenin'in parolası, yöneldiği hedef **«işçi ve köylülerin ihtilâlci ve demokratik diktatörlüğü»**dür. Bu marksist görüş, daha o çağda Batıda önemini yitirmiş, buna karşılık Rusya'da gitgide yerleşmeye başlamıştır. 1917 yılına kadar Lenin, bu kavrama bağlı kalır. Derken, ani bir kopma belirriverir: Ekim ihtilâli sonrası gelişim -Lenin'in başlangıçtaki tahminlerinin ve bütün plânlarının tersine- bir **«Sosyalist devlet kurma»** eğilimi göstermektedir. Bu olayla başlangıçtaki Leninci görüş, bir değişim geçirmekte, Troçki'nin 1905 yılında belirttiği teori ve politikaya yaklaşmaktadır. Yani **«proletarya diktatörlüğü»** ve doğrudan sosyalist ihtilâle geçiş. Böylece Lenin, 1848 Avrupa ihtilâli kavramını evren-

sel bir hareket boyutlarına getirme zorunda kalmıştır. Rusya'da, sosyalist ihtilâle geçiş ancak bir dünya ihtilâli çerçevesinde mümkün olabilirdi. 1917 Ekim ayaklanmasından sonra, hiç olmazsa başta gelen birkaç Avrupa ülkesinde, mümkün olduğu kadar kısa sürede proletarya ihtilâlini başarmak, bolşeviklere hayatî bir gereklilik ve kendi başarılarının vazgeçilmez bir unsuru gibi geliyordu. Kararlı bir enternasyonalist ve ihtilâlci olan Lenin, bu yolda çaba harcadı. Komünist enternasyonal bu hedefe ulaşmak amacını güdüyordu. Elle tutulur yanları olan bir ihtilâlci görüşü getirmeye çalıştı... Bu görüş, proletarya ihtilâli ile sömürge halklarının kurtuluş savaşını tek tasarıda birleştiriyordu. Sonuçta ortak bir stratejiye varıldı; ama bu strateji, Batı gerçeklerini hesaba katmayan bir teori ve uygulamadan yola çıkıyordu. Rosenberg, Lenin'in bolşevizme uluslararası bir yetenek yüklemediğini belirtiyor. Rosa Lüksemburg'un deyişiyle: **«Ekim ihtilâli, dünya ihtilâlinin ilk parolalarını ortaya koymuştur»** ve ona bir temel hazırlamıştır. Bütün bunlar ne bir merkez sayılabilir, ne de hazır bir doktrin.

Dönemeç noktası 1921 yılına rastlar. Rosenberg'e göre, o çağda Lenin, artık, **«dünya ihtilâlinin çabucak zafere erişeceğine inanmıyor, kapitalist dünyanın ortasında bir Sovyet Rusya'nın varlığı, düşüncesine gitgide kendini alıştırıyordu»** Burada ne dönüş, ne de vazgeçme, yalnız gerçekçilik söz konusuydu.

Ama Lenin için bir taktik çekilme, ihtilâlci geri çekilmenin sonucu olan bu tutum, kendinden sonra gelen yöneticiler için stratejik bir gerçek halini aldı. Stalin'in, **«tek ülkede sosyalizm»** şeklindeki açıklaması bunun en doğru, aynı zamanda da en uyutucu ifadesidir. Artık Stalin, bolşevizmin ulusal eğilimiyle uluslararası görevini birleştirme çabası içindeydi. Rus ihtilâlinin uluslararası geçerliliğini ve Leninciliğin evrensel yaygınlığını kabul etmekle birlikte, yalnız Rusya'nın geliştirilmesine çalıştı. Dünya İhtilâli üzerine kurulmuş genel bir strateji ile sosyalizmin, her ne pahasına olursa olsun tek ülkede tutunması politikasının uzlaşması güçleştikçe komünist Enternasyonal görevinden uzaklaşıyordu. 1924 yılında büyük bir güçken 1928 de kendi kendisinin gölgesinde kaldı. Rosenberg'in belirttiği gibi 1932 de yaşamaz olmuştu. Çünkü, Sovyetler Birliği dış politikası için de bir felâket halini alan, çelişkileri uzlaştırmak için yapılan taktik değişikliklerinin bütün yükünü, Enternasyonal'in sırtlaması gerekti.

Burada, yazarımızın gelişimi, çağdaşlarının bir çoğundan iyi gördüğü ve inceleme sonuçlarının olaylarla doğrulandığını belirtmek gerekir. Böylece, ilk olarak, üzerinde hâlâ tartışılan bir çe-

şit aykırılığı ortaya koydu: ihtilâl, emperyalizmle savaş, Stalin'in başta gelen lâflarıydı. Ama daha o çağda, Sovyetler Birliği kapitalist dünyayla **«uzlaşma»** politikası güdüyordu. Dünya ihtilâli hayaller arasına katılmış, yaşadıkları topluma katılma çabasındaki komünist partilerinin, her türlü stratejiden yoksun taktikleri, gitgide Kremlin'in hareketli dış politikasının dümen suyuna girmeye başlamıştı. Lenin'in **«bir ulusun içinde proletaryanın çıkarları, uluslararası savaşın çıkarlarından sonra gelir»** ilkesi tam tersine çevrildi, dünya ihtilâlci hareketi **«sosyalizmin anavatanı»**nın çıkarlarından sonra gelmeye başladı.

Başka bir deyimle -Rosenberg de aynı şeyi söylemektedir- Sovyetler Birliği büyük bir gelişim ve akıl almaz bir ekonomik yükselme gösterirken Komünist Enternasyonal daha 1930-32 lerde kaçınılmaz şekilde başarısızlığa ve yok olmaya mahkûmdu.

Başarısızlığa uğramış bu dünya ihtilâlini anlatma çabası, Rosenberg'in çalışmasının, kaba taslak, temelidir. Leninciliği doğrulamaya değil, reddetmenin gerekliliğ olmaktan çıkıp önce yeteneksizlik, daha sonra da rus ihtilâlini bir dünya ihtilâli çerçevesine sokmaktan kesinlikle vazgeçme halini aldığı anı aydınlatmaya çalışmaktadır. Bu sapma neden olmuş, nasıl gerçekleşebilmiştir? Karşılık verirken, Rosenberg, onbeş yıllık bir gelişimin ortaya çıkardığı Sovyet toplumunun içeriğinden Avrupa komünist hareketinin görüşlerine varıncaya dek, bütün görünümlere el atmaktan çekinmemektedir. Doğuş halindeki Stalinciliği, kuramını, yozlaştırdığı gerçeği, sert bir eleştiriye tâbi tutmaktadır. Yine, fıkra havasına girmeden, Avrupa komünizmini, saldırılarına hedef olan tarihi, Avrupa komünizminin alanı haline geldiği stratejileri ve oynatılmasını, bütün çıplaklığıyla ortaya koyuyor. İlk elden edindiği tanıklıkları, kendi gözlemleri, geçirdiği ve yaşadığı deneylere katıyor. Ama bunu gürültülü bir şekilde anlatmaktan uzak duruyor. Bu kocaman malzeme yığını karşısında gösterdiği ustalık, önemli olanla ikinci plânda kalan; gerçekle dış görünüş, efsaneyle politikayı ayırma temeline dayanan soyutlama yeteneği, bize yoğun sayfalar ve geleceği pek çok noktadan aşan bir eleştirici inceleme sağlıyor.

Rosenberg, kalemşorların saptığı **«ihanete uğramış ihtilâl»** gibisinden açıklamaları paylaşmıyor. Stalin'i tepeden inme bir veri saymıyor. Stalinciliği, rus toplumunun iç gelişimi ve avrupa işçi hareketinin zaafının kaçınılmaz sonucu kabul ediyor.

Daha 1918 Kasımında Rosa Lüksemburg, Batı Avrupa'nın tersine **«Rusyadaki ekonomik koşulların sosyalizm için henüz olgunlaşmadığını»** ama ihtilâlin ortaya çıkardığı yeni yapının bu koşulların olgunlaşmasını çok kısa sürede sağlıyabileceğini belir-

tiyordu. Sosyalist gelişimin Rusya'daki bu sonucu, Sovyet Rusya'nın, bir Avrupa proletarya ihtilâliyle gelecek sosyalist sistem içinde yer alacağını da kabul ediyordu. (20) Oysa Batıda bu büyük yapı değişikliği olmadı. Bütün girişimler başarısızlığa uğradı. Çağdaşlaşma yolundaki bütün engelleri kıran ve bunu gerçekleştiren rus ihtilâli, sosyalist bir yapı kurabilmiş midir? Bu soruyu ortaya koyan Rosenberg'in cevabı, başlangıçta hayırdır. Rus ihtilâlini izleyen onbeş yıl içindeki gelişimi, Rosa Lüksemburg'un tahminlerinin doğrulanması saymaktadır: dünya tarihinde işçi sınıfı diktatörlüğünün bu ilk deneyi, **«bu deneyin akla gelebilecek en güç koşullarda gerçekleşmesi»** kendi kabuğuna çekilecek, Avrupa işçi hareketi gelişmiş batı ülkelerinde sosyalist değişimi gerçekleştirecek kadar olgun çıkmıyacaksa bu deney **«demokrasi ve sosyalizmi değil, ikisinin de zayıf ve yozlaşmış birkaç unsurunu gerçekleştirmekten başka işe yaramıyacaktı: en büyük bir idealizm ve en sağlam bir ihtilâlci güç pahasına olsa bile.»** (21)

«Halkçılığın renk kattığı milliyetçi rus sosyalizmi» diye nitelediği Stalinci sosyalist görüşü kabul etmeyen Rosenberg, bürokratik yozlaşmalarla malûl bir proletarya devleti şeklindeki Troçki'nin tanımını da benimsemez. Onun görüşüyle, Simone Weil'in aynı çağlarda belirttiği görüş arasında benzerlikler vardır: **«Stalin rejimini yozlaşmış bir işçi devleti olarak değil, kendisini meydana getiren çarklarla tanımlanan ve bu çarkların yaradılışına uygun işleyen değişik bir toplumsal mekanizma olarak görmek gerekir.»** (22)

Rosenberg için sözkonusu, bir **«Devlet kapitalizmi»** ya da bir **«Devlet Sosyalizmi»** dir. Tartışmanın ana noktası etiketinde değildir: temel «postulat» ile aynı düzeyde yer alamalıdır: belirli bir çağda Sovyet toplumunun yapısı.

Rosenberg'in, birbirine karşı diye belirttiği iki sınıra dayanır bu toplum: bu sınıflardan biri zayıf işçi sınıfı, diğeri güçlü köylü sınıfıdır. Bu iki sınıfın varlığı, kısa vadede dengeyi sağlayabilecek tek çareye, kaçınılmaz biçimde Parti diktatörlüğüne götürür. Bu sistem, kendine özgü bir çeşit hakimiyeti şartlandırmaktadır: bu hakimiyet **«her şeye kaadir bürokrasi»** hakimiyetidir ve **«yeni bir sınıf»** yaratır. Son yazılarında **«Sovyet cilâsı geçirilmiş Rus bürokrasisi»** ne şiddetle saldıran Lenin, başlangıçtan beri ondan korkmaktaydı. Bürokrasi, bir Ordjonikidze'nin, bir Stalin'in davranışlarında, **«temelde tipik Rus bürokratı olan o büyük Rusu, o bağnaz, o azgın, o baskı meraklısı adamı»** bulmaktaydı. Bu eğilim arttıkça arttı ve S.S.C.B.'nin kabuğuna çekilip yalnız kalmasıyla duruma iyice hakim oldu. 1927 yılında çıkan çok

değerli incelemesinde Christian Racovski, parti içindeki toplumsal süreci, **«Sovyetler ve parti bürokrasisi»** ni yepyeni bir düzen haline getiren değişimleri ortaya koydu. (23) Yine de, Troçki'nin kalemiyle vaftiz edilen, bürokrasi kavramı, çok dar, çok soyut ve Rosenberg'in incelemesi de tatmin edici olmaktan uzaktır. Yaşadığımız çağın bütün sanayi toplumlarına özgü, bu ortak olay üzerine şimdi sosyologlar eğilmiş durumdalar. Batılı sanayi toplumları modeli, sık sık Sovyet Rusya'ya uygulanmak istenmiş ve bu ülke, sanayi toplumları arasındaki temel ayrılıklar içinde bir değişik unsur haline sokulmaya çalışılmıştır.

Bazı incelemeciler de, Alman sosyologu Max Weber'in görüşünü benimsemektedir. Weber'e göre, : **«her sosyalizm, bürokrasi yönetimini beraberinde götürüp geliştirmek zorundadır.»** Weberin görüşünü benimseyenler, Sovyet toplumunda bu görüşün açıkça ortaya çıkışını görmektedirler.

Parti mekanizması, üstünlüğünün kendine özgü yapısını tanımlamak üzere araştırma yapan «Sovyetologlar», özünde Rosenberg'in incelemesiyle birleşen pek çok görüş getirdiler. Rosenberg'in çabası, merkezileştirilmiş, kademelendirilmiş ve sert bir disipline sokulmuş parti üzerinde toplanmakta, Rosenberg partide bolşevizmin özünü bulmaktadır. **«Kahramanlık Çağı»** nın ardından gelen kuruluş değişiklikleri, Partinin çalışmasında kendine özgü yanları belirgin hale getirmekten başka işe yaramamıştır. Güçsüz, kişisel savunmadan yoksun, bu **«mutlak kollektif oligarşi»**, bu mekanizma, müesseseleşmesini, dolayısıyla yaşamasını sağlayacak bir diktatörlüğe yönelme eğilimi gösteriyordu. 1930 yılında Stalin, oligarşinin, bu hakim zümrenin şefi durumundaydı. Artık, bolşevizmin özü ve geleceği sorunu, eninde sonunda. Rosa Lüksemburg'u ürküten bu parti diktatörlüğünün, bütün değişiklikleriyle **«görevini tamamladıktan sonra»** kaybolması gereken belirli bir çağ için kaçınılmaz bir geçiş dönemi, yoksa devamlı bir kuruluş mu sayılacağının çözümlenmesine kalıyordu. Bu noktada Rosenberg'in tahminleri yanlış çıktı. Rusya'nın sanayileşmesinde parti diktatörlüğünün görevi ve tarihî önemini görüyordu. Sanayileşme gerçekleştikten sonra, kesin ve temel bir değişiklik olacağına ve güçler dengesinin proletaryadan yana kayacağına inanıyordu. 1931 - 32 yıllarında pek çok belirtinin bu görüşü desteklediği açıktır. : Stalin'in kısa süre için gözden düşmesi, yığınların gitgide artan hoşnutsuzluğu ve aynı zamanda, parti yönetici kadrosunda Stalin'in en yakın arkadaşlarının etkili muhalefeti sözkonusuydu.

Stalin'in teori ve uygulamasını şiddetle eleştiren Rosenberg, Sovyet Rusya'nın gerçekleştirdiklerini inkâr etmemektedir. Ön-

ceden tahmin ettiği sanayi gelişiminin hızlanması, bir takım verilerle büyük çapta ispatlanmıştı. Ama milyonlarca kişinin feda edilmesi pahasına gerçekleştirilen bu zoraki sanayileşme, kısa vadede, Rosenberg'in öngördüğünden çok değişik bir temel gerçekle karşılaşacaktı. Demokratlaşma hareketinin yerine temizlik hareketi hızlandı. Ardından da korku geldi. Rosenberg, hatasını aanlamakta gecikmedi, 1935 yılında yayınlanan kitabından sonra Sovyetler Birliği ile ilgili tek yazısında şöyle diyordu: **«1927 sonundan beri Stalin'de görülen sapma, sapmayla proletarya sosyalizmine gidildiği sanılıyorsa, aslında bir sola sapma değildi. Çünkü birinci ve ikinci beş yıllık plânlar döneminde Stalin'in politikası Rusya'nın büyük teknik gelişmeler göstermesini sağlamıştır ama, güçler dengesi alanında da bütün bunlar, büyük bir güç haline gelen, duruma hakim, çok kalabalık ve dal budak salmış, şimdiki Rusya'da burjuvazinin yerini alan bürokrasinin çıkarlarına hizmet etmekten başka şeye yaramamıştır. Sanayi işçilerinin sayıca ve öz ağırlık yönünden artması, gelecekteki sınıf savaşlarında herhalde bir anlam kazanacaktır. Ama şimdi de, proletarya sosyalizminin siyasî yönden güçlenmesi pekalâ mümkündü.»** Biraz ilerde Rosenberg yazısında şöyle devam etmektedir : **Bu yılın başından beri Stalin, Rus iç politikasına yeni bir değişiklik getirmek ister gibidir; tabii güç dengesinde bir değişiklik yapmak sözkonusu değildir, sözkonusu olan iktidarı ellerinde tutanların başvurdukları taktik değişikliğidir. Her şey tek yönde ilerlemektedir : Zinoviyef ve Kamenef cezaevindedir; eski Bolşevikler birliği Stalin tarafından lâğvedilmiştir; özellikle köylerde «demokratik» bir kendi kendini yönetimin başlıyacağı açıklanmaktadır. Devletin çiftçilerden yana çıktığı, resmî ağızla bile işçileri pohpohlamaktan uzak duracağı anlaşılmaktadır.»** (24)

Gerçekten, 1934 yılında Stalin'in **«sola sapması»** hedefine vardı. Bu büyük iç ve dış güçlükler yıllarında, yepyeni bir sapma görüldü. Bu sapmanın en belirgin yanı, kollektif diktatörlüğün yerini Stalin diktatörlüğünün almasıydı. Bu yola varmak için Stalin, kuruluşları değiştirmeden kendisine karşı duranları ezmek zorundaydı. Temizlik hareketleri, zaten yenilgiye uğramış düşmanlarının ortadan kaldırılmasıyla başladı ve nereye ulaştığı bütün trajik gerçeğiyle açıklanmıyan bir **«yıldırma - terör»** hareketine vardı .Rakamlar, rasgele bir insanın aklını başından alacak gibi. Binlerce kişi mi? hayır milyonlarca. Stalin neden yıldırma hareketine başvurdu- Bu hareketi nasıl başarıya ulaştırdı? Çağdaş olmakla birlikte bugün tarihe mal olmuş önemli sorular bunlar. Bunların ortaya atılması ne tartışmalara yol açmak, ne

de **«soğuk harp»** i beslemek amacını gütmektedir. Utangaç bir suskunluk, karşı tarafın profesyonel unsurlarının ekmeğine yağ sürerken; tersine, derinlemesine yapılacak bir inceleme, iriní boşaltmaya ve sosyalizmi savunanlar için büyük anlamı olan teorik sonuçlar çıkarmaya yarıyacaktır.

Bu sorulara verilen cevapların sayısı pek çok, başlangıcı da 20. Kongrede Kruşçef'in yaptığı yetersiz açıklamalara dayanıyor (kişi yüceltme, bir diktatörün büyüklük hastalığı). Öbür uçta da Stalinizmi her ihtilâl için kaçınılmaz bir olay, bir ihtilâl içinde ihtilâl, yeni sınıf bürokrasiyi yıkmaya yönelen bir yol olarak gösterip doğrulama çabalarına da raslanıyor.

Tabii, diktatörlüğe has akıl dışı bütün unsurlar, Stalinizmde yok değil. Ama burada yapılması gereken, toplumsal, dolayısıyla tarihî bir açıklama: 1930-35 yıllarında Sovyet toplumunda görülen, dev sanayileşmenin sonucu olan değişimleri hesaba katıp yıldırma hareketlerinde: 1 — Toplum içinde bir dengesizliğin doğuracağı tehlikeleri önlemek, 2 — İşçi, teknokrat, köylü gibi çeşitli toplumsal sınıfların direnmesini önlemek, 3 — Stalin'in, artan etkisinden korktuğu bürokrasiyi devirmek çabalarını görmek mümkün değil mi?

Yıldırma hareketi, hiç ayırım yapmaksızın bütün partinin, devletin ve komünist Enternasyonal'in yöneticilerini temizledi. Ama insanları yok ederken kuruluşlara dokunmuyordu. Her şeylerini Stalin'e borçlu, **«kişi yüceltme»** uygulamasını benimseyen, hatta isteyen kişilere yer açılmıştı.

Zaman zaman değişik boyutlarda görülen yıldırma hareketleri Stalin'in ölümüne kadar devam etti. Ama aslında onun buluşu değildi. Stalin, gerek **«beyaz»** lar ve gerekse **«kızıl»** lar tarafından yararlanılan bir iç savaş uygulamasını müesseseleştirmekten başka şey yapmadı. Gerçekten olağanüstü koşullarda başvurulan bu uygulama Rusya'da koca bir kuşağın beynini yıkadı. Bu öncelikler Stalin'in işini kolaylaştırdı: üstelik, davranışlarını doğrulamaya çalışıyor ve yıldırma hareketine, doktrinde bir açıklama yolu buluyordu: sosyalizmin kuruluşu gerçekleştikçe düşmanlarının direnmesi - eski sömürücü sınıflar - gitgide amansızlaşıyor ve dolayısıyla sınıf savaşının en sert çarelerine başvurmak gerekiyordu. Öte yandan, halk üzerindeki hakimiyetini, dış tehlikeyi, kapitalist blokla çekişmeleri ortaya koyarak daha da sağlamlaştırdı.

Rosenberg'in görüş açısından bakıldığında, Stalin - gerek iç ve gerekse dışta - bir proletarya diktatörlüğünün ve bir anti - emperyalist öğretinin kârını toplamıştır. Çünkü, köhnemiş bir geçmişin ayak bağı halini alan mirası, komünist Enternasyonal, bu

diktatörlük eğilimlerine engel olacak yerde doğrulamaya yarıyordu. Belki ütopya sayılacak bir düşünceden doğan, ama gerçekten uluslararası bir nitelik taşıyan komünist hareketi ve dünya ihtilâli, amacına ulaşamadığından değil, başlangıçta tuttuğu yola devam edemediği ve bir efsanenin altında ezildiği için hedefine varamadı. Rosenberg'in vardığı sonuç bu.

Komünist Enternasyonalin 1943 yılında ortadan kaldırılması bu döneme son verdi: Stalin'in 1935 yılında yaptığı şu açıklamayı doğrulamaktan başka şey değildi bu : dünya ihtilâli acıklı bir yanlış anlaşılmaydı, daha doğrusu bir acıklı-güldürü. (25).

* * *

Rosenberg'in izinden yürüyüp, bu bolşevizm tarihini günümüze kadar getirmek çok çekici bir iş. Ama ne kadar da güç!

Rosenberg'in yöntemi, özellikle bu yöntemden çıkan ana hatlar, kitabı hiç olmazsa ikinci dünya savaşının kronolojik sınırına kadar uzatma imkânı sağlayan, sağlam bir çıkış noktasıdır. 1967 yılında Sovyet dünyasının karşılaştığı güçlükler, siyasî mekanizmada ve ideolojideki çarpıcı benzerlikler, otuz beş yıl önce yazılmış bu kitapta mevcuttur. Açıklamalar ve gerçekler, ideoloji ve uygulamada Rosenberg'in aydınlığa çıkardığı ayrılıklar, bugün başka biçimlerde de olsa ortadadır. (26)

Eleştirici ve olayları bilen okur, bu kitabın vardığı sonuçların iyimser ve dolayısıyla da yanlış olduğunu söyleyebilir. Ama bu yanlışlar, aynı zamanda bir vesika niteliğindedir. 1932 yılında, Rosenberg gibi ileri görüşlü bir kafanın bile, Stalinizmin varabileceği uç noktaları göremediğini ortaya koymaktadır. Yine de çağında ileri sürdüğü temel sorunlar, bütün canlılığıyla ortadadır ve cevapsız kalmaktadır. Son deneyler, bu sorunlara yenilerini eklemiştir. Rosenberg'in kitabı, Avrupa işçi hareketinde kırk yıldan beri sürüp giden teorik gecikmeyi böylece ortaya koymaktadır. Stalinizm neden ve nasıl ortaya çıkmıştır? Bu büyük sorun, 1956 yılında 20. kongrenin araladığı bu dosya incelenmekten çok, usturuplu şekilde hasıraltı edilmiştir. Oysa, Stalin, yozlaştırmasının bir yıldırma hareketinin paravanası olacağının bilinmediği bir çağda Rosenberg açıklayıcı varsayımlar (hipotez) ortaya koymuştur. Bu varsayımlar yetersiz bulunabilir, ama son on yılın tartışmalarında sesi duyulan pek çok kişinin ortaya attığı görüşlerden daha zengin, daha serttir.

Rosenberg'in bize sunduğu tarihsel boyut, genel görüş, yaşadığımız çağın karşımıza çıkardığı sorunları daha iyi anlamamıza yardım ediyor. İkinci dünya savaşından sonra görülen, temelde de çok şeyi değiştiren, sorunu çok geliştiren ve evrensel boyutlara varan büyük değişimleri ölçmemizi sağlıyor. Sta-

linizm, yok edilmemiş ama uzak geçmişte kalmıştır. Gerek ulusal, gerekse uluslararası ölçüde, komünizm ve ihtilâlci hareketin verileri, temel değişikliklere uğramıştır. Komünist Enternasyonalin ortadan kalkmasından, ademi merkeziyetçiliğe; partilerin bağımsızlığından, ihtilâflara kadar giden bir yola değil, temelde birbirinden ayrı gerçeklere varılmaktadır. 1932 yılında Asyadaki komünist partileri ortadan kalkmış gibiydi. Bugün başka bir ihtilâl, Çin ihtilâli, Sovyet yöneticilerine karşı, elli yıl önce bolşeviklerin sosyal-demokratlara yönelttiği suçlamalara başvuruyor. Herkes, birbirini karşılıklı aforoz ediyor. Ama ne gibi ayrılıklar, ne gibi değişik mezhepler sözkonusudur? Marksizme oranla, Calvin ve Lüter mezhepleri kadar birbirinden ayrı iki mezhep mi?

İlk bakışta Rosenberg'in incelemesi, «Çinliler» in görüşüne uyar gibi. Ama günümüzde, kötü bir alışkanlık her aşırı-sol eğilimi **«Mao'nun düşüncesi»** ne bağlıyor. Aslında benzerlik yalnız görünüşte. İçerik, hareket ve varış noktaları temelde birbirinden ayrılıyor.

Rosenberg'in benimsediği görüş açısından, eserinin çağdaşlığı biraz da aydınlatma çağrısında bulunması, efsaneyle gerçeğin arasında ayırım yapılmasını istemesindedir. Bir geliştirme yoluyla sosyalizmin, yönetim şekilleriyle toplumsal ilişkilerin içeriğinin birbirine karıştırılmasına karşı çıkıyor. Çünkü böyle bir görüş, Avrupa işçi hareketinin ilerlemesinden artan mirası, daha da öte insanın ve özgürlüğünün mutlak değerini tehlikeye atıyor. Rosenberg, sosyalist deyimle, Marks'ın belirlemediği, ama ana çizgilerini ortaya koyduğu bir toplum şeklini anlıyor. Sosyalist olduğunu söyleyen ve Marksizmden geldiğini savunan bir toplum, bu görüşe ne ölçüde uyabilir? Rosenberg'in açtığı tartışmanın konusu budur. Böyle bir tartışmanın fazlaca doktriner ve günümüzde yersiz olduğu söylenebilir. Ama günümüzde teorik düşünce bir takım ilkel araştırmalara feda edilmiş, bunun sonucunda da sözde sosyalist toplumlar ortaya çıkmamış mıdır?

Tarihî gelişmesi içinde, sosyalizm kavramı, belirgin biçimde değişiklik göstermemiş midir? Sovyetler Birliği, kendi sistemini ölçü olarak kabul ettirmek eğilimi gösterdiğinden bu yana, marksist sosyalizm, Usta'nın tanımına göre değil de ortadaki örneğe göre yargılanmamış mıdır?

Bu görüşlere hemen karşılık vereceklerin sayısı çok: ama bu görüşün aydınlatılması bile çağımızın vazgeçilmez bir meselesi. **«Sosyalizm»** pek çok taraftar buldu, tılsımlı bir formül, kısa sürede çok şeyler vadeden bir gelişme yöntemi haline geldi.

«Sınırsız sosyalizm» çağında yaşıyoruz. Bir sürü hareket ve devlet, sosyalizmden esinlendiğini söylüyor, ama ne içerikte, ne aşamada, ne de başvurdukları çarelerde birleşiyorlar. Daha çok, ulusal özellikler, ulusal yollar üzerinde duruluyor, herkes sosyalizmi işine geldiği gibi yorumluyor.

Rosenberg, proletarya efsanesinin gerçeğe uymayan yanlarını, hiç bir teorinin ortaya koymadığı şekilde aydınlatıyor, Rosa Lüksemburg'un **«tecrübe hazinesi»** adını verdiği şeyden, eleştirici görüş açısından yararlanıyor. Ahlâk dersi ya da hicviyenin ötesinde yer alan bu yöntemin, günümüz gerçeklerine uygulanmasını dilemek çok şey istemek mi olur?

GEORGES HAUPT

Fransızca baskısının önsözü

YAZARIN ÖNSÖZÜ

Sovyet Rusya ve Rus ihtilâliyle ilgili bir sürü eser var. İstatistik ya da röportaj kitapları, bilimsel ya da coşku dolu, suçlayan ya da göklere çıkaran kitaplar. Bu eser, sözkonusu kitaplarla yarışma amacı gütmüyor, bir boşluğu doldurmak zorunda. Şimdiye kadar, Karl Marks tarafından ortaya atılıp, Lenin'in izlediği aşamalardan geçerek, 1932 de Stalin'in benimsediği taktik ve doktrine varıncaya dek bolşevik fikrinin gelişim tarihinden yoksunduk. Bu nedenle, bolşevizmle ilgili pek çok yanlış görüş, en geniş çevrelerde dolaşıyor; bolşevizme gerektiğinden büyük değer veriyor ya da aşağılanıyor, ama gerçek değeriyle kimse onu görmeye kalkmıyordu.
Fikirler boşlukta uçmaz, gerçek koşulların ürünleridir. Bu nedenle Rusyadaki ve uluslararası gelişimin verileri, bolşevizmin anlaşılmasına yardım edecekleri ölçüde incelenecektir. Eksiksiz bir Sovyet Rusya tarihini yazsak, ya da beş yıllık plânın geniş bir açıklamasını yapsak; konumuzdan uzaklaşmış olurduk.
Bu bitapla, tarafsız ve tarihi bir eser yaratmaya çalıştım. Bir parti eseri değil. 1920 yılında, Alman bağımsız sosyal - demokrat partisi içinde parçalanma olduğu sıra, parti çoğunluğuyla birlikte komünist partisine katıldım. Bu tarihten sonra, yıllarca, komünist partisinin Berlin kesimi komitesinde, aynı partinin Merkez Komitesinde ve III. Enternasyonalin yürütme kurulunda bulundum. 1927 de, benden

önce ve benden sonra bir çok ülkelerin komünistlerinin yaptığı gibi, komünist Enternasyonal'den ayrıldım. O günden beri ne bir siyasî parti üyesiyim, ne de küçük komünist muhalefet gruplarından birine bağlıyım. Bu kitap hiç bir grup ya da parti hesabına yazılmadı, **«açıklama»** ya da hesaplaşma niyetini de gütmüyorum. Bu kitapta Stalin'le ilgili fıkralar ya da GPU'nun «işkence odaları»yla ilgili hikâyeler arıyan kişi büyük hayâl kırıklığına uğrayacak.

Gerek bilimsel, gerek siyasî nedenlerle, bolşevik Rusya ile ilgili yargıyı, parti içindeki gündelik tartışmaların gürültüsünün üstüne çıkarmak gereklidir. Rus - Alman ilişkileri, proletaryasının birleşmesi, uluslararası işçi sınıfıyla Rusya'nın bağları gibi önemli sorunlara cevap aranıyorsa dikkatli bir inceleme yapmak, her şeyi açıkça görmek gerekmektedir. Her şeye karşın Sovyet Rusya'nın ilerlemekte olduğunu III. Enternasyonal'in de kaçınılmaz bir yıkılmaya doğru gittiğini kabul etmek zorundayız. Kitabımda, bu çok garip iki ayrı sonuca nasıl varıldığını açıklamaya çalışıyorum.

Bu kitabın hazırlanmasında, elimden geldiği kadar orijinal rus kaynaklarından yararlandım. Kendi kişisel deneylerimin de büyük faydalarını gördüm. Ama, burada yapmak istediğim işe uygun düşmeyen **«ANILAR»** üslûbundan uzak durmaya çalıştım. Bolşevizmle ilgili Almanca eserler arasında, Karl Korsch'unkilerden, özellikle büyük ölçüde yardım gördüm.

ARTHUR ROSENBERG

BERLİN — ZEHLENDORF, HAZİRAN 1932

BİRİNCİ BÖLÜM

MARKS'TAN LENİNE

1853 - 1893

1843 yılında, yirmi beş yaşlarındaki doktor Karl Marks bir Hollanda yolculuğuna çıkmıştı. Oradan dostu Ruge'ye (1) bir mektup yazdı. Prusya kralı IV. Frederic Guillaume'un çılgınca yönetimini anlattıktan sonra şunları söylüyordu mektubunda : «Devlet yönetimi maskaralık haline getirilmeyecek kadar önemli bir iştir. Delilerle dolu bir gemi, belki bir süre, pupa yelken gidebilir. Ama eninde sonunda ve özellikle de deliler bunun mümkün olacağına inanmak istemediklerinden, rüzgâra karşı dönecektir. Bu sonucun adı ihtilâldir; kaçınılmaz.»

Ruge, bu tumturaklı mektuba kötümser bir hava içinde cevap verdi : «Sert konuşacağım ama gerçek uğruna böyle yapmak zorundayım : Alman ulusundan çok bölünmüş bir başka ulus daha bilmiyorum. İşçiler var, aralarından adam çıkmıyor; düşünürler var, aralarından adam çıkmıyor; efendiler var, uşaklar var, gençler var, olgun kişiler var; ama adam yok. Öyle bir savaş alanı ki, eller kollar ve bütün parçalanan organlar üzerine yayılmış ve kum, çok değerli kanı içiyor. Hölderlin HİPERİON da böyle diyor! Şu andaki ruh halim, bu sözlere uygun Ne yazık ki yeni bir şey de değil. Mektubunuz ha-

yâllerle dolu. Cesaretiniz, benim cesaretimi daha da kırmaktan başka işe yaramıyor. Bu Almanların çağdaşları olan bizler mi siyasî bir ihtilâl göreceğiz? Dostum, isteklerinizin gerçekleşeceğine inanıyorsunuz. Ah! çok iyi bilirim bunu. Hayâle kapılmak çok tatlı, hayâllerden kurtulmak güç ve acıdır. Umutsuzluğa kapılmak, umut beslemekten daha büyük bir cesaret gerektirir. Bu cesaret aklın cesaretidir, vardığımız noktada kendi kendimizi daha fazla aldatamayız.»

Birkaç satır ötede, Ruge, şöyle devam ediyor: «Alman düşüncesi, kendini gösterdiği yerlerde, aşağılıktır. Kendini daha fazla gösteremiyorsa, bunun içindeki doğal ödleklikten geldiğini söylemekten hiç çekinmiyorum.» Ve Ruge mektubunu şöyle noktalıyor «Ulusumuzun geleceği yok. Çağrımız neye yarar?»

Marks'ın cesareti kırılmadı. Küçük burjuvaların, her türlü düşünceye kapalı kişilerin Almanyasında, İngilizlerin ya da Fransızlarınki gibi basit bir ihtilâlin olmıyacağında da Ruge ile beraberdi. Ama vardığı sonuç, özellikle, Almanya'da «olağanüstü», kısmî değil, mutlak bir ihtilâl gerçekleştirmenin gerekliliğiydi. Marks gelecekteki Alman ihtilâli üzerindeki görüşlerini, HEGEL'İN HUKUK FELSEFESİNİN ELEŞTİRİSİ adlı ünlü eserinde ortaya koydu. Eser 1844 yılında, Arnold Ruge ile Karl Marks'ın yönettikleri ANNALES FRANCO-ALLEMANDES (2) dergisinde çıktı. Marks, arada, kötümser dostuna da çatıyordu.

Almanya - diyor Marks - kendisini diğer büyük ve çağdaş uluslarla aynı düzeye getirecek; bir anda da, yakın gelecekte dünya uluslarının varacakları düzeye ulaştıracak bir ihtilâli gerçekleştirebilir mi? Aslında, Almanya'da orta sınıf, asla ihtilâl yapamaz. Çünkü, eski Alman toplumunun bütün diğer sınıflarında görülen, düşünceye kapalılıktan başka, özelliği yok. Ama Almanya'da yeni bir sınıf oluşuyor; bu sınıf, burjuva sınıfından kopuk, toplum dışında yaşıyor. Ancak bugünkü düzeni yıkarak özgürlüğünü elde edebilir. Bu sınıf, sanayi proletaryasıdır. Sa-

vaştığı sürece proletarya, ulusun şehirlerde ve köylerdeki bütün yoksul katlarını kendine çekecek; böylece de büyük Alman ihtilâlini başaracaktır.
Almanya'da, ancak orta çağ üzerinde kazanılmış geçici zaferler hemen aşılabilirse, orta çağdan kurtulmak mümkün olur. Almanya'da bir çeşit uşaklık, ancak her türlü uşaklık yok edilerek ortadan kaldırılabilir. Her şeyin derinine inmek isteyen Almanya, temele el atmadıkça ihtilâli başaramaz. Almanya'nın kurtuluşu insanın kurtuluşudur. Bu kurtuluşun manevî şefleri filozoflar, yüreği de proletaryadır.»
ANNALES FRANCO - ALLEMANDES dergisi, genç Marks'ın sağlam bir mantıkla izlediği yolu, büyük bir açıklıkla ortaya koydu. Proletaryadan, sefaletinden, çaresizliğinden, bu sınıfı kurtarmanın gerekliliğinden yola çıkıp, buraya varmanın tek yolunun ihtilâl olduğu görüşünden hareket etmedi. Tam ters bir yol tuttu. Kendi manevî, fikrî çaresizliğinden, mart günlerinden önce bütün Alman gençliğinde görülen «Hölderlin» ci ruh halinden yola çıktı. Her türlü düşünce akımına kapalı polis Devletinin, kendisi ve benzerleri üzerinde yaptığı baskıdan kurtulmaya çalıştı. Bu kurtuluş, ancak Alman ihtilâliyle mümkündü.
Burada, bencil bir düşünce sözkonusu değildir; Marks, kendisi ve dostları için bir takım özel faydalar sağlamayı düşünmüyor. Güdülen amaç, Almanları kulluktan insanlığa çıkarmak, dolayısıyla kendini de insan kılabilmektir. Marks Alman ihtilâlini gerçekleştirecek yolları ararken proletaryayı bulur.
Şimdi, genç Marks, ilk bakışta kurnaz - ya da kurnaz görünmek isteyen - bir liberal gibi gelebilir insana. Sınıfının kendi gücüyle hedefine varamıyacağını, bir takım müttefikler bulma zorunluğunu farkeden tipik bir burjuva liberali sanılabilir. Düşman derebeyliği ve diktatörlüğü sürdüren polis Devletidir. Zengin ve kültürlü burjuvazinin yumuşacık elleri, Devleti deviremez. Dolayısıyla işçilerle köylülerin yumruklarını çekmek gerekir. Fransa'da da «TİERS ETAT», yoksulların kollarıyla Bastille zindanını almıştır. 1830 Temmuzunda, Fransız burju-

vazisi, barikatlarda çarpışan proleterlerin yardımıyla kral X. Charles'ı devirebilmiştir. 1900 lere doğru birçok Rus liberali aynı şekilde işçi hareketine yakınlık duymuş, çarlığa açtıkları savaşta işçi sınıfına büyük bir yer vermişti.

Oysa Marks, Rus ve Fransız liberallerinden kesinlikle ayrılmaktadır: varlıklı burjuvazinin rahat hayatına ilgi duymamaktadır. İnsanı felsefe düzeyine yükseltmek, gerçek insan yapmak istemektedir. Ama insanlığın bu düzeyi, bankacıların kasaları ve orta çağdan kalma derebeylerinin görüşleriyle uyuşamaz.

Bu görüşlere karşı çıkılabilir : bütün bu idealist istekler, bu «felsefî bilgelik», bu «gerçek insanlık» kavramları, üstü kapalı şekilde kapitalist çıkar peşinde koşmaktan başka şey değildir. Marksistlerin, sermayeye karşı verdikleri savaş, bir görünüşten ibarettir. Temelde Marksizmle liberalizm arasında hiç bir ayrılık yoktur. İkisi de, içgüdüsüyle toprağa aileye ve geleneğe yapışan tutucu, insanlığı kökünden sökmekten başka amaç gütmemektedir. «Derebeylikle savaş» denen şey bu mudur? Özellikle küçük burjuva ve yahudi düşmanı çevrelerin Marks'a ve markisizme bugün de yönelttikleri bu suçlamalar haklı görülebilir mi?

Burjuva devriminin toplumsal içireği, subayları, memurları ve papazlarıyla soylular sınıfının yerine, varlıklı burjuva sınıfıyla aydınlarını getirmekten ibarettir. Ama bu sonuca ulaşmak için burjuvazi, yalnız sanayicilerle avukatların yönetimini yüceltmek, soylularla papazlarınkini yerin dibine batırmakla yetinemez. Soyluların üstünlüğüne bağlanan toplumsal düzenin eleştirisiyle; her türlü mevcut toplumsal düzenin eleştirisiyle işe başlamak zorundadır. Burjuvalar, hem eski kölelik düzenine karşı çıkıp hem de yenisini savunamazlar; her türlü köleliğin ortadan kaldırılmasını istemek zorundadırlar. Soyluların iktidarının yerine, bankacılarınkini değil, ancak insanın mutlak özgürlüğünü getirebilirler.

17. ve 18. yüzyıllarda, burjuva ihtilâlini hazırlayan düşünürler bu işi gerçekleştirmişlerdir. Ama bu ihtilâl, başarıya ulaşır ulaşmaz, kendi ideolojisini in-

kâr etmek zorundadır. Orta çağ devletinin kalıntıları üzerinde para hakimiyetini yükseltmek için, her şeyden önce yoksullara karşı yeni tahtaperdeler ve yeni duvarlar dikmek gerekir. Eski zincirlerin yerine, yepyeni türde zincirlerin hazırlanması gereklidir. Bu değişim, gülünç görünüşlerde ortaya çıktığı 1789 1791 arası Fransız millî meclisinde görülebilir.

Ama böyle durumlarda burjuva aydınları arasından her zaman, daha yürekli ve inanmış birkaç kişi çıkar, sınıflarından koparak ileriye doğru yürümeye devam eder. Bu insanlar, ihtilâlden önce savundukları görüşe sıkı sıkıya bağlıdır. Kendi özgürlük ve eşitlik ilkelerini sonuna kadar gerçekleştirmek isterler. İşte Robespierre, Bastille'in düşüşünden ve mutlakiyet yönetiminin devrilmesinden sonra bile Rousseaunun görüşlerini gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu tür kendi kendisine saygılı düşünürler, burjuvazinin ihanet edip sırt çevirdiği görevi gerçekleştirmek için, yeni halk katlarına dönmek zorunda kalırlar. İşte bu nedenle Robespierre ,yoksul halka; Marks da proletaryaya çağrıda bulunmuşlardır. 1840'larda Almanya'da burjuva ihtilâli gerçekleşmemiştir. Ama, Marks, Avrupa burjuvazisinin bir ihtilâlden sonraki genel durumunu Fransız ve İngiliz örneklerinden izliyebilirdi. Çağdaş Alman liberalizminin teori ve uygulama alanındaki görüşü, ihtilâlin başarıya ulaşmasından sonra, Alman burjuvazisinin tutumunun ne olabileceğini çok açık gösteriyordu. Marks, bu noktada hayâle kapılamazdı.

Bu durumun bir benzeri, 16. yüzyılda Reform sırasında, sınıf savaşı ve ilkeleri arasında mevcut ilişkilerde de görülebilir. Prensler, şövalyeler ve burjuvalar, o güne kadar Katolik Kilisesinin aldığı parayı cebe indirmek, papaz sınıfının baskısından kurtulmak istiyorlardı. Ama, bu hedefe varmak için, Avrupada bin yıldır hüküm süren toplumsal düzeni ortan kaldırmak zorundaydılar. Papanın mutlak hakimiyetinden gelen bağnazlıkların karşısına, her hristiyanın özgürlüğünü ve eşitliğini çıkarmaları gerekiyordu. Roma kilisesinin yıkıntıları üzerinde, yeni millî kiliseler yükselip, bu yeni diktatörlükler eskisinin yerini almaya kalkınca, Thomas Münzer (3)

gibi adamlar yollarından dönmediler. Prenslerle tüccarların, sonuna kadar götürmek istemedikleri eseri köylüler tamamlıyacaktı. Köylüler, kölelik zincirlerini kıracak; incilin vadettiği özgürlüğe kavuşacaklardı. Robespierre'le genç Marks'ın burjuva liberalizmiyle ilişkileri neyse, Thomas Münzer'in lütercilikle ilişkisi oydu. Yani, suyla ateş kadar birbirine yakın!

İngiltere'de burjuva, 1688 ihtilâlinden beri iktidardaydı. Fransa'da kesin ihtilâl, 1830 yılında başarılmıştı. Orta ve Doğu Avrupa'da mutlak krallık 1848 yılına kadar sürdü. 18. yüzyılın ortasında makineleşme akımının belirmesiyle, burjuva hareketi büyük gelişme gücü kazandı. Aynı zamanda da burjuva düşünürleri, kendi sınıflarının özünün ve görevlerinin bilincine varmaya çalıştılar. Bu dev fikir çalışması, iki yanlıydı : bir yanda, klâsik ekolden gelen İngiliz iktisatçıları vardı; öte yanda da, Alman filozofları.

İngiliz iktisatçıları, özellikle Ricardo (4), insan emeğinin her türlü zenginliğinin kaynağı olduğunu buldular. Zenginliklerin üretilmesinde, işçiyle iş sahibi arasındaki ilişkileri doğru olarak tanımlayabilirlerdi de. Ama bu düşünürler, iş sahibinin bütün geliri cebine atmasının, işçinin de ancak yaşıyabilecek kadar para kazanmasının doğal ve kaçınılmaz bir şey olduğuna inanıyorlardı.

Hegel, eski ataerkil aile yapısının yıkıntıları üzerinde yükselen, burjuva toplumuna bağlı çelişkileri keşfetti. Durmadan zenginleşen azınlıkla, durmadan yoksullaşan büyük çoğunluk arasındaki çelişkiyi ortaya koydu. Bunun bir gereklilik olduğu sonucuna vardı. İhtilâlci çareye başvurmamak için, aklın ideal ve güçlü devletini kurdu. Bu akıl devleti, burjuva toplumunun ortaya çıkardığı şekliyle, zenginlerle yoksullar arasındaki karşıtlığı yok edecek, bunu meslekî kuruluşlar ve loncalar aracılığıyla sağlıyacaktı.

Hegel'in doktrinini kendisi, bu sunî çözüm yoluyla çeliştiriyordu. Evrensel düşüncenin hiç durmadan ileri gitmesini öğretiyor ve ileri gittikçe durmadan kendi kendisiyle çeliştiğini söylüyordu. İnsanlığın belirli bir çağında, evrensel düşüncenin kendini her

göstermesi, gerekli olarak karşıtını da ortaya çıkarıyor, bir güçle karşısında yer alan tepkinin mücadelesinde bir üçüncü kavram doğuyordu. Hegel'in bu diyalektik yöntemi, yaşadığı çağa uygulandığında tezin (burjuva toplumu) antitezle (porletarya) yokedilmesi ve yeni bir birleşimi hazırlaması gerektiğini açıklıkla ortaya koyuyordu.

Hegel'e göre, belirli bir çağın ortaya çıkardığı her şey bir bütündür. Evrensel düşünce, hem felsefe ve politika, hem de sanat ve din yoluyla kendini gösterir. Gerçek buysa, mutlak tarihî değer demektir, ama bütün filozofların, mezhep kurucularının düşünceleri, belirli bir tarihî dönemin ürünleridir. Tarih akışını sürdürdükçe de aşılmalıdır. Mutlak olan tek şey, evrensel düşünce ve sonsuz ilerlemeye, gelişmeye duyduğu eğilimdir. Hegel'in bu öğretisi, Marks'ın daha sonra geliştireceği, tarihî maddeci kavramın ana unsurlarını tohum halinde taşımaktadır.

Burjuvazinin eleştirici kafası, 1830 larda, İngilterede olduğu gibi Almanya'da da, kendi kendini incelemenin sınırına varmıştı. Bir adım daha atılsa, burjuva toplumunu fikrî yönden çökertebilirdi.

Fransa ve İngiltere gibi, burjuvazinin siyasî zafer kazandığı ülkelerde, burjuva sınıfı, varlıksız sınıftan kesinlikle ayrılmıştı. Vatandaşların, verdikleri vergi ölçüsünde seçime katılmaları esası, İngilterede olduğu gibi Louis-Philippe Fransasaında da devam ediyordu. Yoksul işçilerle köylüler, yasaların konusu değil «hedefi» oluyorlardı. Öte yandan, iktidardaki burjuvazi, eski derebeylik yönetiminden kalan, kurulan yeni düzeni yoksul yığınlara karşı savunmasına yardım edecek hiç bir şeyi atmıyordu. Böylece, İngiltere, krallığını, lordlarını, perükalarını; Fransa ise krala Louis-Philippe'i XIV. Aouis zamanında ortaya çıkıp ihtilâlde yıkıldıktan sonra I. Napolyon'un çevresinde perçinlenen aşırı merkeziyetçi yönetimi muhafaza ediyorlardı.

Ama yoksul yığınlar, burjuva devriminin peygamberleri tarafından ortaya atılan, özgürlük ve eşitlik ilkelerinden vazgeçemiyordu. Halk yığınlar, demokrasiyi yani halk yönetimini gerek soylu derebeylerin gerekse burjuvazinin yeni ağalarına verilen her

türlü imtiyazın kaldırılmasını istiyordu. «Cumhuriyet» ya da «Genel Seçim» gibi parolaların, önceleri sırf siyasî bir anlamı vardı. Ama kısa süre sonra ekonomik reform düşüncesiyle atbaşı gitmeye başladılar.

1848 den önceki yıllarda, işçilerin kaderlerine karşı çıkışları, önce Robespierre ve 1793 örneğine uygun oldu. Burjuva aydınları, siyasî yönden ilerledikleri ölçüde, kovulan kralların yerini alan zümre hakimiyetine dayanamıyorlardı. Demokratik hareketin başına geçtiler. İngiltere'de Çartistlerin demokratik işçi partisi kuruldu. Fransa'da programları siyasî reformalardan mutlak toplumsal devrime varan, bir yığın muhalefet partisi belirdi.

Almanyada derebeylik - mutlakiyet - devam ediyordu. 1847 yılında Almanyanın siyasî durumu, 1788 Fransasının durumunun aynıydı. Varlıklı burjuvazi, burada da soylular sınıfının mirasına konmaya çalışıyordu. Ama ılımlı liberallerin ardında, kaçınılmaz kısmî devrimi aşıp, mutlak devrimi yapmaya kararlı demokrasi, heyûla gibi dikiliyordu. İleri Alman aydınları, Hegel'in manevî çocuklarıydı. Ustanın öğretisinden alınması gereken sonuçları çıkardılar. Marks'da, Engels de, bu genç Hegelci, ihtilâlcilerin safındaydılar.

Karl Marks, kesin atılımı yapma cesaretini gösterdi ve düşüncesiyle, burjuva toplumunun dışında yer aldı. Böylece, Ricardo'nun ekonomik görüşlerini devirecek noktaya vardı : Fabrika işçisinin, ücret olarak ölmeyecek kadar para kazanması doğal bir gereklilik, belirli bir çağın, burjuva kapitalizmi çağının belirgin özelliği değildi artık. Kapitalist ekonominin devrilmesi, tunç kanununu da beraberinde sürükliyecekti. Aynı şekilde Devlet de ebedî değil burjuva toplumunun siyasî yapısıydı. O da, öbürleriyle birlikte yıkılacaktı.

Tarihî maddecilik kavramı, diyalektik eleştirinin hayatın her türlü belirtisine uygulanmasından doğmuştur. Her alanda bütün değerler tartılmış, hafif gelmiştir. Ama Devlet ve burjuva sömürücüleri, varlık nadenleri kitaplarda çürütüldüğü için ortadan kalkmıyacaktı. Eleştirici felsefe her şeyin incelenmesine girişiyor, durumun dünya kurulalı beri böyle

olmadığını, ebediyen de böyle sürüp gitmiyeceğini ortaya koyuyordu. Ama eleştiri hedefleri, iyice incelenip çürütüldükleri için duman olup uçmayacaktı. Kimyagerler, havanın hangi unsurlardan meydana geldiğini ortaya koydular; ama bu yüzden hava yok olmadı. Burjuva Devletlerinin polisi, kapitalistlerin kasaları, katı birer gerçekti, ideolojik örtülerinin kaldırılmasıyla kolay kolay sarsılmıyorlardı. Ancak İhtilâlle devrilebilir, ortadan kalkabilirlerdi. Bu kesin ve son ihtilâl de ancak, kaderi yüzünden ideolojilere, burjuva ve derebeyi toplumlarının otoritesi ve baskısına yabancı kalmış bir sınıf, proletarya tarafından gerçekleştirilebilirdi.

Böylece işçi sınıfı, Marks'ın sisteminde, önemli olduğu kadar da benzeri görülmemiş bir rol alıyordu. Görevi felsefeyi tamamlamaktı. Düşünürlerin görüşlerinin gerçekleşmesine yardım edecekti. En gözüpek ve aşırı sonuçlara kadar giden burjuva kafası, kendi sınıfını ortadan kaldırıyordu. Düşüncesinin doğruluğunu ispatlamak için, yeraltı güçlerini harekete getiriyordu. Böylece Marks'ın gözünde, teori ile ihtilâl arasında kopmaz bir bağ kuruldu. Tamamlayıcı unsuru olmadıkça teori, anlamsız ve içi boş bir oyundu. Marksizm, son bölümü ayaklanmaya ayrılmış bilgece bir kitaba benzetilebilir.

1848 yılından önce, işçi sınıfı, Franasa'da Almanya'da, Belçika'da ve İngiltere'de, yavaş yavaş özel yerinin bilincine varmıştı. Sefil hayat koşullarını düzeltmeye çalışıyor, daha büyü bir adaletin hüküm süreceği zengin-fakir ayrımının bulunmayacağı bir toplum düşlüyordu. Ama Avrupada, proletarya sınıfının kişisel, ideolojik ve yapıcı eylemi 1848 e kadar sönüktü. El yordamıyla kendine demokrasi saflarında yol açmaya çalışıyordu. Tecrit edilmiş işçilerin umutsuzluk nöbetleri, sınıflarının durumunu düzeltmeye yetmiyordu.

Marks, kurduğu sistemin bilincine varınca, işçi sınıfına «gitmek» gerekliliğini duydu. Avrupa'da, demokratik ihtilâl kaçınılmaz hâle gelmişti. Proletaryanın bu ihtilâlde, Marks tarafından kendisine verilen görevi yapması gerekliydi. Marks, dostu Engels'le birlikte Brüksel'e, Paris'e, Londra'ya gitti. Demokratik ve işçi kaynaklı çeşitli gruplarla bağlan-

tı sağladı. Yabancı ülkelere giden Alman işçilerini, başarmaları gereken tarihî göreve inandırmaya çalıştı. Küçük bir partizan grubuyla, «Komünistler Birliği» (5) ni kurdu. 1848 ihtilâli öncesinde birliğin programını açıkladı. Bu program KOMÜNİST MANİFESTO'suydu.

Manifestoda Marks, geleceğin önemli görevi içinden, kapitalizmin proletarya tarafından ortadan kaldırılmasını ve hemen gerçekleştirilmesi gereken siyasî hedefin, Avrupa demokratik devriminin gerçekleştirilmesini ayırıyordu. KOMÜNİST MANİFESTOSU Almanya'dan şu terimlerle söz ediyor :

«Almanyada komünist partisi, ihtilâlci olduğu takdirde burjuvaziyle birlikte krallığa, toprak ağalığına ve «küçük burjuva» lara karşı çıkacaktır. Ama işçi sınıfının burjuvazi ile proletarya arasındaki kaçınılmaz karşıtlığın bir an bile gözden kaçırmamasına açıkça bilincine varmasına çalışılacaktır. Böylece Alman işçileri, müşterek düşmanı yener yenmez burjuva devrimiyle ortaya çıkacak yeni siyasî ve toplumsal kuruluşları silâh olarak kullanıp burjuvaziye karşı savaşa gireceklerdir. Komünistler Almanya'ya özel bir dikkat göstermektedirler. Çünkü bu ülke, bir burjuva devriminin öncesindedir. Bu toplumsal değişiklik 17. yüzyıl İngilteresi 18. yüzyıl Fransa'sından çok daha ileri bir Avrupa uygarlığının, çok daha gelişmiş bir proletaryanın içinde gerçekleşecektir. Dolayısıyla alman burjuva devrimi, bir proletarya ihtilâlinin başlangıcından başka şey değildir.»

Komünistler İngilterede Çartist hareketi destekliyecek, Fransada demokratik sosyalist parti, Polonya'da, aynı zamanda toprak reformu için çarpışan ulusal grup tutulacaktı. Kısacası, komünistler, mevcut siyasî ve toplumsal düzeni devirecek her hareketi destekliyeceklerdi. Marks, komünistlere, bütün ülkelerin demokratik partileriyle birleşip anlaşmak görevini bile vermişti. Demokrasilerin uluslararası işbirliği, 1848 Avrupasında kendiliğinden mevcuttu. Çünkü mutlak krallıklar da Kutsal-Birleşme işbirliği altında toplanmışlardı. Ama bu uluslararası işbirliği, Marks'ın gözünde ulusal düşüncenin inkârı demek olmuyordu.

KOMÜNİST MANİFESTO'sunda yer alan şu cümle, bütünden ayrı olarak sık sık tekrarlanır : «İşçilerin vatanı yoktur.» Ama bu sözlerin gerçek anlamı, sonradan gelen cümlelerle belirlenmiştir : İşçilerin vatanı yoktur, çünkü bu vatan başkalarının elindedir. Başka bir deyimle, vatanı ele geçirmeleri gerekir. Vatanın saçma bir şey olduğu, karşı çıkılması gerektiği anlamına gelmez bu sözler. Bugünkü siyasî durumda, vatan bir gerçektir; bu açıdan değerlendirilmesi gerekir. İşçilerin vatansız olduklarını ilân etmeleri, bir takım ülkelerin ortadan kalkması sayılamaz. Ancak işçi devriminin zaferini izleyen toplumsal ve ekonomik gelişim; bu gelişimin zamanla gerçekleştireceği Avrupa birliğiyle mümkün olacaktır.
Mutlak krallıkların ve liberal burjuvazinin devrilmesinden sora, demokrasi iktidara gelecek; yani hükûmet, yoksul sınıfların eline geçecektir. Marks'a göre çağdaş bir sanayi Davletinde ‚gerçek demokrasi, proletarya hakimiyeti demektir. Yani orta sınıflarla köylü sınıfının yönetimini, işçi sınıfı eline alacaktır. «Mülkiyet hakkına zorla el atılarak» demokratik devlet, zamanla mal ortaklığını gerçekleştirecektir. Marks, şu güçlü görüşe, gelişim sonucunda devletin ortadan kalkması sonucuna varmaktadır.
Bu gelişim sırasında «sınıf ayrılıkları kaybolup, bütün üretim araçları da ortak mülkiyetin elinde toplanacak, halkın gücü, siyasî yanını yitirecektir. Siyâsi iktidar, tam anlamıyla, bir sınıfın başka bir sınıfı ezmek için örgütlenmesi demektir. Eğer, burjuvaziye karşı verdiği savaşta, proletarya bir sınıf haline gelmek zorunda kalır, İhtilâl sonucu hakim sınıf olursa, buna dayanarak kuvvete başvurup eski ilişkileri yapısını yıkar. Aynı zamanda da bu olayın tabii sonucuyla sınıf çekişmeleri için gerekli koşulları, sınıfların kendisini, dolayısıyla kendi sınıf hakimiyetini ortadan kaldırır. Sınıfları ve düşmanlıklarıyla eski burjuva toplumunun yerini kişinin özgürce gelişmesi, herkesin özgürce gelişmesinin başlıca şartı kabul edilen bir birlik alır.»
Kralların, soylular sınıfının ve büyük sermayenin yıkılışından sonra, çelik gibi, 1793 Fransasındakini andıran demokratik bir hükûmet kurulacaktır. Bu hükûmet, karşı ihtilâli önleyecek ve mülkiyet ilişki-

lerindeki değişikliği tamamlayacaktır. Ama bu diktatör devlet, bir hedef değildir. Geçiş döneminden sonra ortaçağ ve burjuva kaynaklı devlet, bu diktatörlük aracından kurtulalcak ve yerini özgür, baskı tanımaz bir birlik alacaktır. Demek ki, «Geleceğin Devleti» Marksist bir ideal değildir; çünkü Marks'a göre gelecekte devlet değil, özgür kişilerin özgür birlikleri olacaktır. Böylece, 18. yüzyıl ihtilâlcilerin başlıca hedefleri sayılan, bütün insanların mutlak özgürlüğüne ve eşitliğine ulaşılacaktır.

1848 Almanyasında, hemen yapılması gereken iş, tabii çok daha basitti. Her şeyden önce prenslerin ve soyluların, hakimiyetine son vermek gerekiyordu. Marks'la Engels, ihtilâlin başlıca hazırlayıcıları arasına katıldılar. 1848 ve 1849 yıllarında Köln'de YENİ RENANYA GAZETESİ'ni çıkardılar. Bu gazete kendini «demokrasinin organı» diye tanımlıyordu. Alman demokratlarının elindeki en gözüpek, sert, sesini en çok yükselten gazeteydi bu. Marks'la Engels, Alman halkının, Rusya'ya, onunla birlikte Danimarka ve Avusturya slavlarına karşı ihtilâl savaşı açmasını savunuyorlardı. Böyle bir savaşın, 1793 Fransasındaki gibi bir hükûmet getireceği, bu diktatörlüğün de ihtilâli yaymaya yardımcı olacağı inancındaydılar.

Gücünün bilincindeki bir demokrasi gibi, YENİ RENANYA GAZETESİ de ulusal ve savaşçı bir gazeteydi. Ama alışılan işçi gazetelerinden de değildi. İşçilerin özel çıkarları, meslek ve sınıflarıyla ilgili çıkarları, gazete yöneticilerini hemen hiç ilgilendirmiyordu. Tam anlamıyla bir işçi politikası, 1848 ve 1849 yıllarında, Berlin ve Leipzig'de, Stephan Born (6) tarafından savunuldu. Born'un savunduğu politika işçilerin, maaş, çalışma saatleri ve iş koşullarıyla ilgiliydi. Amacı da işçi sınıfının demokrasi, özellikle de burjuva toplumu içindeki yerini tanımlamaktı.

Born Komünist Birliğinin üyesiydi. Ama Marks'tan ve Engels'den ayrı çalışıyordu. Çok değerli, gerçek devrimci çalışmalarının Marks'ta en ufak bir ilgi uyandırdığı yoktu. Marks'ın gözünde, eylem alanında mümkün olan, tek Alman politikası, mutlak demokratik devrimden başka şey değildi. Burjuvazi

amansızca eleştirilir ve maskesi düşürülürse zafere erişilirdi. Ama şimdilik, tartışmanın konusu ancak büyük siyasî sorunlar olabilirdi; Proletaryanın meslek sorunları değil. Devrimin o çağında, burjuvazinin Danimarka, Polonya, köylüler ve Anayasa konularındaki ihanetini ortaya koymak gerekti, işçi maaşları konusundakini değil.

KOMÜNİST MANİFESTOSUnda Marks, bütün dünyaya yayılmış şu sözleriyle, komünistlerin işçi sınıfı karşısındaki durumunu tanımlar: «Komünistler, diğer işçi partilerine karşı kurulmuş bir parti değildir. Çıkarları, proletaryanın ortak çıkarlarına da karşı durmaz... Dolayısıyla komünistler, bütün ülkelerin işçi partilerinin eylemci ön safını teşkil ederler. Proletaryanın geri kalan bölümüne bir üstünlükleri vardır, koşulların neler olduğunu, proletarya hareketinin nasıl ilerleyeceğini ve genel hedeflerini kesinlikle belirler»

1848 yıllarında ortaya çıkan bu komünistler kimlerdir? «Komünist» sözcüğünün seçilmesi şöyle açıklanabilir: O sıralar «sosyalist» sözcüğü çok belirsiz ve renksiz, toplumsal sorunlarla uğraşan ve mülkiyetle ilgili eleştiriler yapan kişileri tanımlamakta kullanılıyordu. Komünist, devrimci bir işçiydi, sermayeye karşı savaşıyordu. Örgütlü komünistler o sıra, «Komünistler Birliği»nde toplanmış bir avuç insandı. Ama birliğin politikasını, birleştirdiği üyelerin isteğine göre yürütmek de sözkonusu değildi.

Yalnız Marks'ın düşüncesi ve öğretisi gerçek komünizm sayılıyordu. O sıralar ve daha da sonraları Marks, bir tek kişiyi, Friedrich Engels'i eşiti sayıyor ve yalnız ona danışıyordu. Marks ve Engels'le işbirliği yapan bütün diğer kişiler ikisi tarafından da horlanır, küçük görülürdü. Marks'la Engels'in mektuplarında yalnız Lassalle (7) den değil, Wilhelm Liebknecht'te (8) nasıl söz ettiklerini görmek bunu anlamaya yeter. Parti şeklinde örgütlenme, Marks'la Engels'in gözünde pratik bir yoldu, işçi sınıfının üstünde daha iyi etki yapma olanakları sağlıyordu. Ama iki adam, önemli bir işte kendilerini çevreleyen «dar kafalara» danışmayı düşünmezlerdi. Eğer parti güçlük çıkarır, Marks'ın deyimiyle görevini yapmazsa, ondan ayrılmak, daha da öte

onu kapamak ve halka, durmadan homurdanan, her konuda fikrini söylemek isteyen bir partiden ayrı olarak, kendini tanıtmak gerekirdi. Engels, Marks'a yazdığı bir mektupta bu görüşü açıkça ortaya koyuyor. 13 Şubat 1851 tarihli mektubunda Engels şöyle diyor :

«Nihayet -ve uzun süreden beri ilk olarak- hiç bir ülkenin hiç bir partisinin adına ve desteğine ihtiyacımız olmadığını, durumumuzun böyle pisliklerden ayrı olduğunu ortaya koymak gerekiyor. Bugünden sonra yalnız kendi kendimize karşı sorumluyuz. Bu beylerin, bize ihtiyaç duyacakları an gelince de, onlara kendi şartlarımızı ister istemez kabul ettirebiliriz. O zamana kadar bizi rahat bırakırlar hiç olmazsa... Aslında «KÜÇÜK, BÜYÜK ADAMLAR»ın bizden korkmasından şikâyetimiz bulunamaz. Yıllardan beri, parti diye bir şey, partimiz üyelerinden hiç birinin eylememizin derin nedenlerinden haberi yokken, partinin içinde pek çok kişi varmış gibi davranmadık mı? Her türlü resmî durumdan uzak duran bizim gibi adamlar, bir partiyle uyuşamazlar. Şöhretin yüzüne tüküren, üne erişince gerçek görevinin anlamını yitirecek olan bizim gibilerin partiye, kendilerine eşit saydıkları bizlerden başkasının sözünü etmeyen bir sürüye ne ihtiyacı var?»

Bu mektup, ihtilâlin başarısızlığa uğramasından sonra Marks'la Engels'in diğer mülteciler arasında hemen hemen yapayalnız kaldıkları bir sırada, Engels tarafından sürgünün acıları içinde yazılmıştı. Mektuptaki ağır sözlerin nedeni, bu geçici küskünlük ve sinirlilik olabilir. Yine de mektup, Marks'la Engels'in düşüncelerini ortaya koymaktadır. İkisi de, her zaman bu ilkeye uyarak haraket etmiş, önemli sorunlarda «parti»lerine danışmak gereğini duymamışlardır. «Manifesto»daki «komünistler», aslında, Marks'la Engels'ten başkası değildir.

Marksizmin, işçi sınıfına dışardan aşılandığı açıkça görülüyor. O sıra bu sınıfın içinden yükselen, mevcut düzenin ve özellikle işçilerin kötü heyet şartlarının eleştirisinden başka şey değildi. İşçiler, saf ve ütopyacı bir inançla daha iyi bir geleceğe, daha da saf bir inançla, bütün kendini beğenmiş baskı taraflısı iktidarları devirecek, büyük halk ihtilâline ina-

nıyorlardı. Ama işçiler, sınıflarının dışındaki danışmanlara başvurmadan, bu ihtilâlin öncülüğünü yapıp belirli devrelerden geçerek, komünist toplumsal düzenin kurulmasını, asıl kendilerinin sağlamak zorunda bulunduğunu bilmiyorlardı. Halk ihtilâli sırasında, burjuvazinin yanı başında ve onun yönetiminde savaşmaya hazırlanıyorlardı. 1848 ve 1849 yıllarında Alman işçilerinin, burjuvazinin «ortak dâva»ya ihanet ettiğini görerek, büyük hayal kırıklığına uğramaları kadar dokunaklı şey olamaz.

Böylece işçiler, kendiliklerinden ve henüz kimse tarafından eğitilmeden, her şeyden önce burjuva ihtilâlini, halk ihtilâlini yapmak konusunda Marks ve Engels'le fikir birliğindedirler. Ama işçiler, burjuvazinin dediklerini yapmaya ve onunla birlikte devrimi gerçekleştirmeye hazır oldukları sıra, Marks ve Engels, burjuvazinin «kendi devrimini» yapacak halde bulunmadığını onlara söylüyordu. 1848 ve 1849 yıllarında, YENİ RENANYA GAZETESİ nin, devrimci hareketin fikir babalığını ele geçirmeye çalışması gibi, işçiler de, halk devriminin yönetimini ele almalıydılar.

En gözüpek kafalı burjuva aydınları, yani Marks'la Engels, işçi sınıfına siyasî görevini öğretti. Bu görevin -başlangıçta- işçi sınıfının kendisine yabancı olması, işçilerin devrimi tek başına yapmalarını imkânsızlaştırıyordu. Devrimin gerçekleşmesi ancak, katı disiplinli ve fikir babalarının özünü körü körüne dinliyecek bir örgütle mümkündü. Bu katı disipline boyun eğmek istemezse, örgütü yok etmek ve bir yenisini kurmak gerekiyordu. İşte, işçi sınıfıyla tavize yanaşmayan fikir babaları arasındaki bu özel ilişkilerden, aydınların proletarya üzerindeki diktatörlüğü doğdu.

Tabii, komünist doktrin, işçi yığınlarınca anlaşılmaya başlandığında işçiler, Marks'ın görüşüne göre, kendilerine düşen tarihî görevin bilincine varacak ve zamanla, kendi özgürlükleri için yapılan çalışmaların yönetimini ellerine alacaklardı. Ama o gün çok uzaktı ve bu arada, işçi hareketini Marks'la Engels, diktatörce yöneteceklerdi.

1849'da, Avrupa kıtasında devrim çabaları boşa çıkınca, Marks ve Engels İngiltere'ye sığındılar. Başa-

rısızlık «Komünistler Birliği» nin dağılmasına da yol açtı. Marks, gelecek yıllarda bir başka devrimin ya da bir başka devrimci partinin başına geçerek fikirlerini gerçekleştirme umudunu kaybetmişti. Böylece marksizm canlı gücünü yitiriyor, Marks'ın teori alanında KAPİTAL'i yazmakla gösterdiği çaba yetersiz ve yabancı kalıyordu. Yine Marks'ın 1864 yılında kurduğu Birinci Enternasyonal (9), marksist doktrinin ruhuna uygun bir devrimci parti değildi. Enternasyonal'in hiç bir siyasî birliği yoktu. Çok gevşek bağlarla, İngiliz liberal burjuva sendikalarından, lâtin ülkelerinin anarşist kuruluşlarına kadar her türlü örgütün bir araya geldiği, uluslararası bir beraberlikti yalnız. Enternasyonal'in içinde, Marks'ın fikirlerine en yakın sayılabilecek fikirler 1860 larda Almanya'da, Lassalle'in ve Wilhelm Liebknecht'in (10) kurdukları partilerdi. Yakın olmaları, Marks'ın Engels'in bu iki parti liderini sert bir dille yermelerine engel olamıyordu.

1862 ile 1866 yılları arasında, Prusya ihtilâfı sırasında, Bismarck'ın parlâmentodaki liberal çoğunlukla mücadele edip, Anayasa'yı hasıraltı ederek, diktatörce bir yönetim kurduğu günlerde Marks, Prusya ve Almanya'da yeni bir burjuva ihtilâlinin kopacağı umudunu beslemeye koyuldu. Lassalle'in bu umudu paylaşmak istememesi, ona ihanet gibi geliyordu. Lassalle, alman burjuvazisi içinde en ufak bir devrimci gücün kalmadığına inanmıştı. İhtilâle başvurmadan önce — liberal gruplardan kesinlikle kopmuş — bağımsız bir işçi sınıfı partisi kurmakla işe başlamak istiyordu. Kendisini bu önemli göreve verdiği sürece Lassalle, Bismarck'la bir taktik anlaşması yapmaktan bile çekinmezdi. Tersine Marks, YENİ RENANYA GAZETESİnde belirttiği gibi, prusya işçi sınıfından, her şeyden önce Hohenzollern hanedanıyla ve soylularla mücadele etmesini istiyordu. İşçilere, bir kere daha, varılacak ilk aşamanın demokratik burjuva devrimi olduğunu söylüyordu. Engels'in 1891 Erfurt programı (11) konusundaki eleştirisi dahil, Marks'la Engels'in alman sosyal demokrasisine yönelttikleri bütün eleştiriler, daima aynı yere varıyordu: burjuva devrimi yeterince hazırlanmamıştı, cumhuriyet ilkesi gizlenmiş, devlete

karşı takınılan tavır, açıkça ortaya konmamıştı, v.s. 1871 yılı, Paris Komününün büyük işçi ayaklanmasına sahne oldu. Marks'ın bu ayaklanmayla ilgisi yoktu. Ayaklanmayı yönetenler de Marksist değillerdi. Paris Komününün liderleri arasında, Enternasyonal üyelerinin bulunması, hiç bir zaman tersini ispatlamaz. Yukarda, Enternasyonal içindeki topluluklar arası bağların ne kadar gevşek, doktrinlerin ne kadar çeşitli olduğunu belirtmiştik. Komün, merkeziyetçi baskı devletinin yerini, bağımsız bir yönetim ve özgür bir beraberliğin alacağını açıklamıştı. Şehir ve köylerin yönetimi, halkın seçtiği temsilcilerin eline geçecek; bu yöneticilerin aldığı para, bir işçinin aylığını aşmıyacaktı. Karar verme, yasama ve yürütme yetkileri bu temsilcilerin elinde toplanacaktı. Orta Çağ'dan kalma yönetimiyle, burjuva devletinin parlâmentosuyla bürokrasisinin yerini, basit «komün» memurları alacaktı. Polisin ve ordunun görevi, silâhlı halka verilecekti.

Komün ayaklanması, Marks'ın ihtilâl konusundaki görüşüne hiç uymuyordu. Marks, çok güçlü ve merkezî bir ihtilâlci hükûmet kurulmasını istiyordu. Bu hükûmet, 1793 yılında Fransa'da, bütün halk düşmanlarını kuvvet kullanarak ezen hükûmete benzemeliydi. İç savaşın ortasında, hayal ürünü olan bir federal ve sendikalist devlet kurmak, Marks'a duygusal bir aptallık gibi geliyordu. Yine de Komün, Marks'ın nokta koyduğu yerden işe başlıyordu: yani Devleti devirip özgürlük düzenini getirmekten. Böylece, her iki sistemi birbirine yaklaştırmak mümkündü.

Komün'ün yiğitçe savaşıp yenilgiye uğramasından sonra Marks, Enternasyonal yöneticilerinden, Parisli işçilerin safında kayıtsız şartsız yer almalarını istedi. 1871 yılında kaleme aldığı ünlü yazısında (12) Komün'ün dâvasının kendi dâvası olduğunu açıkladı. Gerek teori gerek uygulama alanında, kendisini Parisli işçilerden ayıran her şeyi bir yana bırakıp, onların devrimci eylemini, devleti devirme çabalarını alkışladı. Böylece Marks da 1871 Komününe katılmış oldu. Bu tarihî olay, çok gariptir; çünkü Komün ayaklanması politik alanda da teori alanında da Marks'ın eseri sayılamaz.

Marks, ağır sonuçlar verebilecek bir karar alıyordu. Yine de, böyle davranmakla marksizme gerçek bir ihtilâlci gelenek sağlamış oluyordu. Bu andan sonra marksizm, yeryüzünde savaşan bütün işçilerin ortak dâvası haline geldi. Bu büyük başarıyı hesaba katarak, Komün'ün siyasî rejimini, yani merkezî Devletin ortadan kaldırılmasının işçi ihtilâlinin klâsik örneği olduğunu kabul etmek zorunda kaldı. Avrupa'da büyük bir işçi ihtilâli uygulamasının bu yöntemlerle nasıl bağdaşacağının ortaya çıkarılması işini geleceğe bıraktı.

Birinci Enternasyonal, iç çelişkileri ve Marks'ın 1870 lerde güttüğü diktatörce yönetim yüzünden dağıldı. Gerek orta ve batı Avrupa'da, gerekse Amerika'da her türlü ihtilâl olanağı ortadan kalkmıştı. Almanya ve Fransa, Avusturya-Macaristan ve İtalya, İngiltere ve Birleşik Devletler gibi büyük, güç kazanmış ülkelerde iktidar öylesine sağlamdı ki, bu iktidarlara karşı bir siyasî ayaklanma çılgınlıktan başka bir şey sayılamazdı. Kapitalizm her yanda büyük bir gelişim gösteriyordu. Ama kapitalizmle birlikte, sayı ve etkinlik yönünden, sanayî proletaryası da gelişiyordu.

İşçi sınıfının siyasî hareketleri, zamanla ve özellikle 1890 yılında sosyalistlere karşı çıkarılan olağanüstü kanun (13) kaldırıldıktan sonra, Almanya'da yeniden başladı. Ama 1889 yılında kurulan II. Enternasyonal'den beri, Avrupa proletaryası ilk hedef olarak,1848 proletaryasının yapmak istediği demokratik ihtilâli görmüyordu. İşçi sınıfı, her şeyden önce, kapitalist devletler içindeki ekonomik ve toplumsal durumunu geliştirmeye çalışıyordu. II. Enternasyonal de marksist teoriyi benimsedi. Ama ihtilâlin gözden uzak tutulduğu bu çağda marksizm özel bir değişim geçirmek zorunda kalacaktı. Marksizm, her şeyden önce proletarya ile burjuvazi arasında bir ideolojik sınır çizilmesini ve böylece işçi sınıfının, kapitalist toplum içinde, sınıf olarak kendi özel yaşantısını sağlama almasına yolaçtı. Sosyalist işçiler -marksist partiler, her yerde «sosyalist» ya da «sosyal-demokrat» etikete bürünüyorlar- partileri ve sendikaları içinde birkaç aydının kendilerine hükmetmesine fırsat vermediler. Örgütlenmiş işçiler,

kendi birlikleri çerçevesinde, kendi kederlerine sahip çıkmak istediler.

Önceleri, burjuva aydınlarının en katıları tarafından, işçi sınıfının ileri atılmasında kullanılan ihtilâlci kuram «marksizm»; zamanla bir sınıfa ait olmanın bilincine varan işçilerin, kendi durumlarını sağlama bağlamak ve burjuva toplumu içindeki yaşayışlarını düzeltmekte yararlandıkları, bir profesyonel ideoloji halini alıyordu. 1848 le II. Enternasyonal arasında marksizmin geçirdiği bu değişim (14), bağımsız eylem ve kendi sınıfının bilincine varma yolunda işçi sınıfı için büyük bir ilerleme'ydi. Ama ihtilâl yolunda kesin bir gerileme sayılması da gerekiyordu. Yine de 1890 larda Avrupa'da büyük bir devlet vardı. Marksizm, 1848 deki durumunu bu devlette sağlıyabilirdi. Bu devletin, Batı Avrupa'nın görüşlerine uygun olarak gelişmeye ihtiyacı yoktu. Burası, daha burjuva ihtilâlinin gerçekleşmediği, en güçlü aydınların, ihtilâli, işçi sınıfının yardımını sağlıyarak -yani marksist üslûba uygun şekilde- gerçekleştirmeyi istedikleri Rusya idi. Böylece 1848 lerin ihtilâlci marksizmi, Çarlık Rusya'sında devam edip gitti.

1893 yılında, genç ihtilâlci Lenin, Volga kıyılarından kalkıyor, Marks'ın vasiyetnamesini uygulamak üzere, Petersburg'un yolunu tutuyordu.

İKİNCİ BÖLÜM

RUS İHTİLÂLİ

1893 — 1914

Çarlık Rusya'sı, 18. yüzyılda sert ama çağdaş görünüşüyle dikkati çekiyordu. Her yerde mutlakiyetin hüküm sürdüğü bu yüzyılda Büyük Petro ve II. Katerina gibi hükümdarlar, ilerici sayılabilirdi. Viyana Kongresi çağında I. Aleksandr, Avrupa meselelerinde Metternich'ten ya da Prusya kralından daha liberal olabiliyordu.

Ama ondan sonra gelen I. Nicolas çağında durum değişti. Fransız ihtilâlinin temel fikirleri, yavaş yavaş Rusya'ya da yayılmıştı. Aydınlar, bu fikirleri büyük bir coşkuyla benimsedi ve Batı Avrupa'nın bütün aşırı görüşlerinin yarattığı hareketlere katılmaya başladı. Aydınlar, eleştiride, hâlâ kölelik zincirlerini taşıyan büyük rus köylü yığınının sefaletine dayanıyordu.

19. yüzyıl Rusyası bir Orta Çağ devletiydi: bir yanda Çar, büyük toprak sahibi soylular, kilise, ordu, polis ve bürokrasi vardı. Öte yanda da, boyuna dövülüp duran köleler. İkisi arasında yer alan burjuvaların sayısı çok azdı. Burjuvazi, tüccarlardan, sanayicilerden ve çok ağır örgütlenen bir proletaryadan kuruluydu. Gelişme sürecinin hızlanmasında, rus aydınları çok önemli bir rol oynadı. Bu kültürlü ve bağımsız aydınlar, çoğu kere hakim sınıfın, soyluların arasından çıkıyordu. Baba, vali ya da

polis müdürü olarak görev başında otururken; kızı sokak köşelerine sinip bomba savuruyordu. Rus ihtilâlinin entellektüel ve toplumsal tarihi bizi, soylular sınıfı içinde amansız bir çözülmeyle karşı karşıya bırakıyor. Bu sınıftan gelen kültürlü gençler, babalarının yaptığı ve saygı duyduğu şeyleri yıkmaya koyuldular. Böyle bir çözülme, 18. yüzyılda, Büyük İhtilâl'den önce Fransız soylu sınıfında da görülmüştü. Mutlakiyet düzeni, halk yığınlarına dayanılmaz gelir. Bu ilkel düzen, tarihi gelişim tarafından gözle görülür biçimde aşılırsa, düzenin nimetlerinden yararlananlar başkaldırır ve ihtilâl yolunu gösterirler.

1860'a doğru, Çar II. Aleksandr, kölelere özgürlük vererek çözülmeyi durdurmaya çalıştı. Köylüler, kanun karşısında artık özgür sayılıyorlardı. Ama topraklar, yine büyük ölçüde, ağaların elindeydi ve köylerde polis, «kölelerin özgürlüğe kavuşması»ndan önceki gibi kaba ve amansız davranmaya devam ediyordu. Köleliğin kaldırılması, ihtilâlci baskının ne kadar güçlendiğini ortaya koyuyordu. Ama Rusyanın karşısına çıkan bir takım sorunların çözümlenmesini sağlıyamadı. 1881 yılında II. Aleksandr'ı (15) öldüren bomba, bu özgürlük komedisine ihtilâlcilerin verdiği karşılık oldu.

Çarı öldüren bu adamlar, bu kadınlar kimlerdi? Yarım yüzyıla yakın bir süre, 1870-1917 yılları arasında, Rus İhtilâlinin başlıca güç kaynağı olan ve çeşitli kuruluşlarla çeşitli adlar altında kendini gösteren o büyük ve çok yanlı harekete bağlı ihtilâlciler! Hepsini «halkçı» sözüyle tanımlamak mümkün. Bütün bu «halkçıların» (NARODNİKLER) başlıca özelliği, Çar'a ve Çarlık düzenine duydukları büyük nefret ve Rusya'ya, her şeyden önce de rus köylü sınıfına duydukları büyük inançtı. Amaçları, iktidardaki amansız bürokrasiyi devirmek, yerine, ulusun en kalabalık temsilcileri olarak, köylü sınıfının büyük çoğunluğunu sağlıyacağı ve baş rolü oynayacağı, bir halkçı hükûmet kurmaktı. Çarlık ve kölelik düzeni sırasında görüldüğü kadarıyla, ortak köy mallarının kalıntısı, ruslara özgü bir köylü sosyalizmine temel olabilirdi. Rusya, Batı Okulundan ders almak zorundaydı. Ama onun bulduğu çö-

züm yollarını olduğu gibi benimsemesi de gerekmiyordu.
Bütün bu teorileri, uyuşuk ve cahil köylü ortaya koyamazdı. Aydınlar sınıfının yardımı gerekiyordu. Böylece, soylular ve burjuva sınıfının kültürlü gençleri, kendilerini bu dâvaya adadılar; «halka indiler». Köylüleri eğitmek, ayaklanmaya hazırlamak üzere köylere gittiler. Böylece -yıldırma dahil- her yola başvurup savaşan, kültürlü bir rus ihtilâlcisi tipi doğdu. Nefret edilen bir rejimin temsilcileri, aynı idealleri İsviçre'deki gibi Sibirya, Petersburg ve Moskova'da da uyguluyor -sürgünde ve darağacında olduğu kadar- gizlice çıkarılan tek yapraklı gazetelerin yazılışleri odalarında ve parti toplantılarında halka hizmet ediyordu.
«Halkçı» (NARODNİK) hareket, ihtilâlden başka amacı bulunmayan ve kendini halkına ölesiye adamış profesyonel ihtilâlcileri ortaya çıkardı. Yine de bu ihtilâlcilerle rus köylüsü arasında büyük bir uçurum vardı. Sonraları daha çok ihtilâlci-sosyalistler diye adlandırılan bu kişilerin ve benzeri toplulukların en soylu yanı yiğitlikleri, en kötü yanları da fikirlerindeki kargaşalıktı. Rusya'nın, çağdaş kapitalist dünyanın ortasında, ebediyen tarım hayaliyle yaşıyamıyacağını kabul etmiyorlardı. Çağdaş sanayi, Rusya'da ne gibi bir değişiklik sağlıyacak? sorusunu cevapsız bırakıyorlardı.
Halkçıların romantik «devekuşu politikası,» kapitalizmi rus sorunundan ya ayrı tutmak istiyor, ya da görmezlikten geliyordu. Ama 1880-1890 yılları arasında, Çarlık rejiminin askerî ihtiyaçlarının gerektirdiği bir ağır sanayi, yabancı sermayenin de yardımıyla «limonlukta biten bir çiçek» gibi gelişivermişti. Eskiden kalma, yarı asvalı tüccar tipinin yanı sıra, fabrika sahibi ya da yöneticisi tipi belirdi. Sanayi işçileri sınıfı, köylüler arasından çıktı; önceleri, büyük sefalet içinde süründü. Ama kısa süre sonra, kendisini sömürenlere karşı savaşa girdi.
Sanayinin ve proletaryanın Rusya'da da önem kazanması, rus aydınlarının bir bölümünde sosyalizm ve marksizme duyulan ilgiyi arttırıyordu. Sosyalistlerin, bir parti ya da sendika çerçevesinde çalışma-

ları, çarlık polisi tarafından yasaklandığından, kanun dışı bir sosyal-demokrat parti gelişti.
1895'in Rusya'sı, 1845'in Almanyasıyla büyük bir benzerlik taşıyordu. Her iki ülkede de burjuva devriminin sonuna varılmıştı. Halkın büyük çoğunluğu, henüz köylüydü; ama sanayi gelişmeye başlamıştı. Yiğit ve bağımsız kafalara iktidardaki rejim iğrenç geliyor, halk yığınları büyük bir özgürlük ateşiyle yanıp tutuşuyordu. Genç Alman Hegelcileri de, felsefenin görevini tamamlamak için, halka inmişlerdi. Rusya'da da aydınlar yığınlara dönüyor, onları Çar'a karşı ayaklanmaya kışkırtıyorlardı. Yine iki ülkede halk ve özellikle işçiler, siyasî eğitimden yoksundular. Herhangi bir eyleme yönetilmeden giremezlerdi.
Böylece 1848 Almanyasında ihtilâlci marksizmin ortaya çıkışı için gerekli bütün koşullar, 1895 Rusya'sında görülüyordu. Ama ilkel marksizm, Rusya'da, olduğu gibi yerleşemezdi. Çünkü 1890 yıllarında Rusların karşısına çıkan şekliyle marksizm, «Komünistler Birliği»nin marksizmi değil, II. Enternasyonale katılan büyük işçi partilerinin ve özellikle alman sosyal-demokrasisinin marksizmiydi. Böylece rus sosyalizmi iki yönde gelişebilirdi: Orta ve Batı Avrupa'da görülen şekliyle çağdaş işçi hareketine katılacak, ya da 1848 lerin ilkel marksizmini yeniden canlandırmaya çalışacaktı. Bu ikinci yolu seçmekle Lenin, batılı sosyal-demokrasiye şiddetle karşı çıkan bolşevizmi yarattı. Demek ki saf ve ihtilâlci marksizmi yaratma iddiası haksız değildir.
Lenin, soylu bir rus memur ailesinden geliyordu. Ağabeyi (16) Çarı öldürmek isteyenlerle işbirliği yapmış ve idam edilmişti. Kendisi de, Çarlık rejimine karşı büyük bir nefretle doluydu. NAROD-NİK'lerin yiğitliğine hayrandı ama «halkçı» hareket te katılamazdı. Çünkü sert mantığı ve ilk gençlik çağında edindiği sağlam bilimsel eğitim, «halkçıların» bulanık duygululuğunu benimsemesine engel oluyordu.
Lenin, Rusya'nın da kapitalist aşamadan geçmeden edemiyeceğini, bilimsel bir sistem olarak marksizmin, «halkçıların» hayallerini fersah fersah aştığını gördü. Aydın fikirli, gerçekçi ve her şeyi yapmaya

hazır bir ihtilâlci grubuyla, sanayi proletaryasını birleştirmeyi kafasına koydu. Çarlık ancak bu yoldan devrilebilirdi. Lenin «narodnik» lerden, başına geçebilmek için halka inen küçük hücreler kurma ilkesini aldı. Çünkü, yığınların kendiliğinden harekete geçmesi beklenirse, ihtilâl asla başarılamazdı. Rus sosyal-demokrasisinin ortaya çıkışı, dış görünüşüyle, tıpkı «halkçı» partilerin kuruluşuna benziyordu. 1880-1890 larda coşku dolu genç aydınlar, köylüye inecek yerde işçiye gitmişlerdi. Ellerinde Marks ve Engels'in eserleri ve yazıları, analarıyla babalarının oturduğu lüks mahallelerden çıkıp, San Petersburg ve Moskova'nın işçi mahallelerine koştular. Orada proletaryayı keşfettiler. Önce bir takım genel kültür dersleri verdiler. Böylece işçilerle bağlantı kurup, onları sosyalizme gizlice kazanmağa çalıştılar.

Aynı çağda, Avrupa'daki sosyalist işçi partilerinin ortaya çıkışı, ne kadar başka bir biçimde olmuştu! Ama elli yıl kadar önce Marks'la Engels, Paris ve Brüksel'in genç işçilerine bu yoldan inmiş, İhtilâle ilgi duymalarını sağlamaya çalışmışlardı.

Genç rus sosyal-demokrasisinin bundan sonraki gelişimi, gelecekteki eyleminin temeli saydığı işe bağlıydı. Ya işçilere özgü sınıf çıkarlarının, ücret sorunlarının, çalışma saatlerinin, iş koşullarının, konut sorununun savunulmasında diretilecekti. Ya da başlıca iş, Çarlık düzenine karşı siyasî mücadele olacaktı. Birinci durumda, hareketin başlıca unsuru fabrika işçisiydi. Demokratik seçim hakkı sağlanıyor, ama ihtilâlci eylem etkinliğini yitiriyordu. İkinci durumda ise hareketin başına profesyonel ihtilâlci geçiyor, işçi ona boyun eğmek zorunda kalıyordu. Birinci durumda, kısmen de olsa, Çarlık rejimi içinde bile sosyalist hareketin kanunîliği sağlanabilirdi. İkinci durumda tek tavır, NARODNİKlerin yaptığı gibi, iktidara karşı ölümüne bir savaş açmaktı.

Lenin ikinci yolu seçti. 1902 yılında şunları yazıyor. (17):

«İşçiler, sosyal-demokrat bilince varmamış olabilirler, dedik. Bu onlara ancak dışardan aşılanabilir. Bütün ülkelerin tarihi, işçi sınıfının kendi gücüyle

ancak «trade-unionist» bilince, yani sendikalar kurup birleşerek patronlarla mücadele etmeye, hükûmetten işçi için gerekli şu ya da bu kanunu talep etmeye, vs. varabildiğini ortaya koymaktadır. Sosyalist doktrine gelince, hâkim sınıfların kültürlü temsilcileri, aydınlar tarafından ortaya konan felsefî, tarihî ve ekonomik teorilerden ortaya çıkmıştır. Çağdaş bilimsel sosyalizmin kurucuları Marks ve Engels de, toplumsal durumları gereği burjuva aydınlarıydı. Rusya'da da sosyal-demokrat doktrin işçi hareketinin kendiliğinden gelişiminden çok ayrı ihtilâlci sosyalist aydınlarda düşünce gelişiminin doğal ve kaçınılmaz sonucu olarak ortaya çıktı.»

Yine Lenin, şöyle diyordu: «Sınıfsal siyasî bilinç işçiye ancak dışarıdan, yani ekonomik savaşın, işçi-patron ilişkileri çerçevesinin dışından getirilebilir. Bu bilginin alınabileceği tek alan bütün halk sınıf ve katlarının Devlet ve hükûmetle ilişkilerinin bütün sınıfların kendi aralarındaki ilişkilerin alanıdır. Bu nedenle, işçilere siyasî bilgileri verebilmek için ne yapmalı? Bu soruya, çoğu kere uygulayıcıların ve iktisat meraklılarının vermekle yetindikleri «işçiye inmek» cevabı yetersizdir. İşçilere siyasî bilgileri verebilmek için sosyal-demokratlar bütün halk sınıflarına inmeli, her yönde kendi ordularından müfrezeler çıkarmalıdırlar.»

Lenin, «trade-unionist» adını verdiği, o çağların ingiliz sendikalarına özgü eylemi, kesinlikle reddediyor. İşçi sınıfının, sınırlı çıkarlarını korumak için yaptığı mücadele yetersizdir: rus sosyal-demokratları kışkırtma ve propagandalarına bütün halk katlarında, özellikle de köylüler arasında devam etmelidirler. İşçinin fabrikadan duyduğu hoşnutsuzluk genelleşmeli, bütün kötülüklerin kaynağı olan Çarlık rejimini hedef almalıdır.

Lenin devam ediyor: «Ne parlâmentomuz var, ne toplanma hakkımız. Ama bir sosyal-demokratı dinlemek isteyen işçilerle toplantı düzenleyebiliyoruz. Sadece bir demokratı dinlemek isteyen bütün halk sınıflarının temsilcileriyle de toplantılar düzenlemeyi bilmeliyiz. Çünkü uygulamada, «komünistlerin, her ülkede, her türlü devrimci hareketi desteklediğini» unutan sosyal demokrat değildir. Dolayısıyla,

sosyalist inaçlarımızı bir an bile gizlemeden, halk önünde genel demokratik görevleri ortaya koymalı, bu görevlerin altını çizmeliyiz.»
Lenin'e göre sosyal-demokrasi, demokrasi için verilen savaşta rus halkının en büyük rehberi olmalıdır. Ama görevini bu şekilde benimserse, görevin yalnız örgütlenme yolu kalır. Bu da, çok disiplinli profesyonel ihtilâlcilerden kurulu küçük gruplar halinde örgütlenmektir. İşçi yığınları, partinin etkisinde kalmalıdır. İşçiler, bu partiden başkasına bağlanamazlar. Batıda kurulanlara benzeyen bir işçi partisinin varlığı, Lenin'e göre, Rusya'da mümkün değildi. Her şeyden önce polis, buna izin vermezdi. Ama derin bir neden daha vardı: bu tür bir parti, devrimci görevini verine getiremezdi. Rus sosyal-demokratları sendika sekreterlerinin havasını değil, halk hatiplerinin havasını benimsemeliydi. Bir kez daha, 1902 yılında, Lenin'i dinliyelim:
«Zanaatkâr acemiliğiyle Rus ihtilâlcilerinin prestijini tehlikeye soktuk. Örgütlenme alanındaki başlıca hatâmız budur. Gevşek, teorik sorunlarda kararsız, dar görüşlü; hareketsizliğini, yığınların kendiliğinden harekete geçmesiyle doğrulayanlar; bir halk hatibinden çok, bir sendika sekreterini andıran; düşmanlarının bile saygısını uyandıracak, gözüpek ve geniş bir plân yapamıyan; tecrübesiz ve sanatını beceremiyen (bu sanat siyasî polisle mücadeledir) kişi, ihtilâlci olamaz: Hayır, o acınacak halde bir zanaatkârdır.
Hiç bir uygulayıcı, bu sert sıfattan ötürü bana gücenmesin. Çünkü hazırlıksızlık konusunda, bu sıfatı herkesten önce kendime uyguluyorum. Çok geniş ve sayısız görevleri üstüne alan bir çevrede çalıştım. Bu çevrenin üyeleri olan hepimiz, tersine çevrilerek «Bize bir ihtilâlci örgüt verin, bütün Rusyayı tersine çevirelim,» sözünün söylenebileceği tarihî anda kendimizi acemi birer zanaatkâr hissetmenin acısını duyuyorduk.»
Genç Lenin'in bu görüşlerinin her satırını, Marks benimserdi. Ama o çağda, rus sosyalistlerinin önemli bir bölümü, Lenin'in öğretisine karşı çıkıyordu. Böylece iki ayrı akım belirdi. Ya rus sosyal-demokrasisi, görev olarak, proletaryanın toplumsal duru-

munu düzeltmeyi üstüne alacak; bir işçi partisi olacaktı. Tabii bu parti, Çarlık rejimine karşı verilen siyasî savaşta da yerini alacaktı. Ama, gelecekteki rus devriminin her şeyden önce bir burjuva devrimi olacağı düşünülerek, devrimin ahengine -biraz daburjuvazi karar verecekti. Ya da, rus sosyal-demokrasisi, profesyonel ihtilâlcilerden kurulu bir gizli örgüt halini alacak ve halk yığınlarını burjuva devrimine itmek görevini yüklenecekti. Rus sosyal-demokrasisinin içindeki bu iki eğilim, ilk kez 1903 yılında Londra'da toplanan parti kongresinde (18) açıkça karşı karşıya gelecekti. -Rus sosyalistleri o sıralar, ancak yabancı ülkelerde rahatça toplanabiliyorlardı- Tüzük hazırlanması sırasında, daha 1. maddede kopma görüldü. Lenin: «Bir parti örgütüne bağlı olan kişi parti üyesidir», denmesini istiyordu. Oysa Martof (19) şu görüşü savunuyordu: «Parti denetiminde çalışan kişi parti üyesidir.»
Görünürde çok önemsiz gelen bu anlam değişikliği, rus sosyal-demokrat partisini parçaladı. Kongreye katılan üç düzüne delege oy verdiğinde, Lenin, karşısındakilerden birkaç oy fazla aldı. O günden sonra Lenin'e bağlı olanlar, çoğunluk anlamına gelen BOLŞEVİK adıyla anıldılar, Martof'u tutanlar ise azınlıkta kalanlar ya da MENŞEVİKLER diye tanımlandılar. O sıra Londra'da toplanmış küçük mülteci topluluğu, kavga edip kılı kırk yarmış, dünya tarihinin önemli sayfalarından birini yazmış, **Bolşevizm doğmuştu.**
Lenin'le Martof'u ayıran noktalar nelerdi? O sıralar Rusya'da sosyalizmin kanun dışı olması, katılanları, pek tabii olarak ikiye ayırıyordu: çalışan ve partinin gizli siyasî eylemini sürdürmesini sağlıyan partililer. Bir de çok daha kalabalık olan, partiye eğilim duyanlar. Bu sonuncular ellerinden geldiğince sosyal-demokrasiyi de destekliyor ama bir yandan da meslekî çalışmalarını sürdürüyorlardı. Martof'a göre, ister işçi, ister öğrenci olsun, partinin direktiflerine uygun hareket eden her kişi parti üyesi sayılmalıydı. Bunlar şeflerin seçimine katılabilir ve parti politikası üzerinde etkin olabilirlerdi.
Lenin, tam karşı görüşteydi. Partiye eğilim duyanların partinin geleceğinde söz sahibi olmalarını ka-

bul etmiyordu. Çünkü, Lenin'in gözünde parti, bir avuç eylemci ihtilalci topluluğuydu, başka bir şey değil. Martof, kendi kaderi hakkında özgürce karar verebilecek, bir yığın hareketi fikrini yaşatmak istiyordu. Hem de Rusya'daki bütün zor koşullar altında. Lenin, onun görüşüne karşı çıkıyordu. Martof, rus sosyal-demokrasisinin diğer batılı işçi hareketlerine benzemesini istiyor, Lenin hayır diyordu.

Bu yönden, Lenin'in kongrede yaptığı bir konuşmadan alınan şu bölüm, çok önemlidir. Bu sözler, o sıra, partinin örgütlenmesi konusunda menşeviklerin yanında bulunan Troçki'ye (20) yöneltilmiştir. «Partinin bir suikastçılar örgütü olmadığını açıklarken, Troçki arkadaşımız, «NE YAPMALI?» adlı kitabımdaki temel düşünceyi çok yanlış şekilde yorumluyor. Bir çok arkadaşımız, bana aynı itirazı yönelttiler... Troçki arkadaşımız, partinin öncülüğü, bütünüyle ya da büyük çoğunluğuyla partinin denetimi ve yönetimi altında çalışan, ama partili olmayan, olmamaları gereken güçlü işçi yığınlarının şefliğini yaptığını unutuyor. Bu temel hata sonucu, Troçki arkadaşımızın vardığı sonuçları gözden geçirelim. «Büyük işçi yığınları tutuklandığında, bunların hepsi partili olmadığını söylese, bu sözlerin yapacağı etki garip olur. Ama doğru olan bunun tersi değil midir?» Trokçi arkadaşımızın görüşü değil midir garip olan? Biraz tecrübeli bir ihtilalcinin sevinmesi gereken şeye hayıflanıyor. Grev ya da gösteri yaptıkları nedeniyle tutuklanan yüzlerce, binlerce işçinin parti üyesi olmadıkları anlaşılırsa; bu, örgütlerimizin sağlamlığını ve görevimizin üstesinden geldiğimizi ispatlar. Bu görev, hükûmeti devirmek amacıyla mümkün olduğu kadar dar bir yönetici kadrosu kurmak ve hareketin ardından mümkün olduğu kadar kalabalık bir yığını sürüklemektir.»

Gerçekten, birbirine zıt iki dünya karşı karşıyaydı. Troçki ve Martof'a göre parti ve militan işçiler, birbirine karışıyor, Lenin ise partiyi yönetici ve esrarlı bir güç olarak, işçilerin üstünde tutuyordu. Tartışmalar sırasında Lenin, kendi görüşünün işçileri partiden uzaklaştırdığı konusundan çok, cesareti

olmayan, tehlikeyi göze alamıyan geveze aydınlara, parti üyeliği şerefinin verilemiyeceğinde diretiyordu. Ama, temeldeki durumu değiştirmiyordu bu.
Lenin, işçileri bir an bile hiçe saymamıştır. Geleceğin, proletaryaya ait olduğuna büyük bir inanç besliyor ve profesyonel ihtilâlcilerin saflarına, eski fabrika işçilerini memnunlukla alıyordu. Ama rus işçi sınıfının her şeyden önce üstesinden gelmesi gereken görev, onun gözünde, burjuva devrimiydi. Her şey bu amacın hizmetinde kullanılmalıydı.
Rus sosyalist partisinin birliğini sağlamak için harcanan bütün çabalara karşın, bolşeviklerle menşevikler arasındaki uçurum 1917 yılına kadar ortadan kalkmamış ve günümüze kadar sürüp gelmiştir. Aslında sosyalist işçi, Rusya'da 1917 yılına kadar, kendini sosyal-demokrat sayıyor, parti içindeki çeşitli görüş ayrılıklarını önemsemiyordu. Ama birkaç münferit birleştirme çabasına karşın, sürgündeki ve Rusya içindeki yönetici kadrolar, birbirlerinden kopuk kaldılar. Lenin'e gelince(1903 yılından başlıyarak, kendi görüsüne göre, bir ihtilâlci parti kurma çabasına girişti. Bolşevizm, mücadelenin ilk gürültülü aşamasını 1905 yılında geçirecekti. (21)
1905 Rus ihtilâli, parti merkez komitesinin emri üzerine değil, Leninci görüşün tersine, yığınların kendiliğinden ayaklanmasıyla patlak verdi. Çarın, japonlara karşı savaşta yenilgiye uğraması, hükûmetin otoritesini sarstı; halk isyan etti. Lenin, 1905 olaylarının bu düzensiz özelliğinin farkındaydı. Karısı Krupskaya'nın ANILAR'ında anlattığı gibi, 1905 ekiminde şöyle demişti: «Ben ayaklanmayı ilkbahara kadar geciktirirdim. Ama bize fikrimizi soran olmayacak.»
İhtilâl «kanlı pazar günü» ve papaz Gapone'nin, (22) nümayiş yapan işçi yığınlarını Petersburg'da çarlık sarayı önüne getirmesiyle başladı. Askerler, nümayişçilerin üzerine ateş açtılar. Bine yakın insan öldü. Bütün rus halkında büyük bir kızgınlık uyandı. Aralık ayına kadar, bütün sene işçi ve memurların grevleri, köylü hareketleri, kara ve deniz ordusundaki ayaklanmalar sürdü gitti. Çar, Duma adı verilen Parlâmentoyu halkına vermek zorunda kaldı. Mos-

kova işçilerinin büyük ayaklanmasıyla ihtilâl aralık ayında doruğuna vardı. Ama hükûmetin zaferiyle son buldu.
Bu andan sonra, İhtilâl yokuş aşağı inmeye başladı. İhtilâlci işçilerin kahramanlığı tek başına Çarı devirmeye yetmiyordu. Çünkü, köylü ve askerlerin ayaklanmaları yalnız kalmıştı. Aralarında herhangi bir bağ yoktu. Bu durum, hükûmetin orduya hakim olmasını, taşrada ayaklanmayı bastırmasını sağladı; artık işçilerin bütün çabası boşunaydı.
Lenin, 1905 ayaklanması konusunda çok açık konuşmuştur: «Rus ihtilâlinin en büyük özelliği toplumsal içeriğiyle burjuva ve demokratik yanlı oluşu, ama proletaryanın savaşçı yöntemini benimseyişiydi. Burjuva demokratikti, çünkü kısa vadede erişmek istediği ve kendi imkânlarıyla da hemen varabileceği şey, demokratik bir cumhuriyetti. Yani, sekiz saatlik iş günü, soyluların uçsuz bucaksız topraklarına el konması, burjuva ihtilâlinin Fransa'da 1792 ve 1793 yıllarında büyük ölçüde gerçekleştirdiği bütün reformlar. Ama rus ihtilâli, aynı zamanda bir proletarya ihtilâliydi; çünkü etkin gücünün, öncüsünün proletarya oluşu bir yana, özüyle, proletaryaya has bir savaş yöntemi ve yığınları karıştırmanın başlıca aracı olan ve birbirini izleyen dalgalar halinde kesin olaylara doğru ilerlemekle kendini gösteren grevden yararlanıyordu.»
1905 yılının son ayları üzerine Lenin şunları söylüyor: «Proletarya, hareketin başındaydı. İhtilâlci yollardan, sekiz saatlik iş gününe hak kazanmayı kafasına koymuştu. O sırada Petersburg proletaryasının savaş narası şuydu: «Sekiz saatlik iş günü ve silâh!» Sayısı gitgide artan bir işçi kütlesi yalnız, silâhlı çatışmanın ihtilâlin kaderine kesin bir etki yapabileceğini farketmekteydi. O sıra Petersburg işçileri, bütün rus halkının en ileri ve en ihtilâlci kişileriydi. Ama parola sekiz saatlik iş günü olunca, ihtilâlden sonra da patronların varlığının kabul edileceği anlaşılıyor ve ihtilâl bir burjuva ihtilâli oluyordu.»
Çara karşı verilen savaşta, sosyal-demokratların iki ayrı kesimiyle halkçılar (ihtilâlci-sosyalistler) yönetici kadroları birbirine düşüren teorik görüş ayrı-

lıklarına aldırmadan, elele yürüdüler. 1905 yılında bolşeviklerin yığınlar üzerinde, diğer sosyalist ya da ihtilâlci gruplardan daha fazla etki yaptıkları, onlardan fazla çalıştıkları söylenemez. 1905 ekiminde ünlü Petersburg işçi konseyinin kurulması bile menşeviklerin eseridir.

Demek o sıra, rus halkı önünde, siyasî bilgeliğin tekelini talep edecek hiç bir yönetici grubu yoktu. İşçi yığınlarını sürükleyen genel bir ihtilâlci atılımdı, parti ideolojileri değil. Köylüler, askerler, memurlar ve aydınlar konusunda bu daha da gerçekti. Petersburg işçi konseyinin kurulması konusunda, Troçki şunları yazıyor: «Birbirine sıkı sıkıya bağlı ve birkaç bin Petersburglu işçi üzerinde kesin siyasî etki yapabilen sosyal-demokrat örgüt, birkaç yüz kişilik bir işçi grubuydu. Bu insanlar, siyasî teorinin parlak ışığını, giriştikleri kendi deneyleri üzerine tutmuşlardı ilkin. Ama işçi konseyi, canlı bir bağla yüzbinlerce işçinin birleşmesini sağlıyamazdı. Çünkü yaptığı işin en önemli bölümü, halk yığınlarından daima gizlenmiş ve suikastçilerin çalışmalarıyla örtülmüştü. İhtilâlci-sosyalist örgütün derdi de aynıydı: yetersizlik ve uzun süre çalışacak adam bulunamayışı, yeraltı faaliyetini daha da zor durumda bırakıyordu. Bir yandan, sosyal-demokrasinin iki eşit parçası arasındaki çekişmeler, öte yandan bu iki parçanın ihtilâlci sosyalistlerle mücadelesi, partilerüstü bir örgütün kurulmasını gerekli kılıyordu.»

San Petersburg işçi temsilcileri konseyinin her üyesi, konseyde beş yüz işçi adına yer alıyordu. Büyük kuruluşların temsilcileri de bu ilkeye göre seçildi. Küçükler, yeterli işçi sayısına varana dek birleştirildiler. Sendikalar da, işçi konseyinde temsil edilme hakkını elde ettiler. Bu konsey, amacı çarlığı devirmek olan bir savaş örgütüydü. Ama kimse, gelecekteki rus parlâmentosunun yerine, bir işçi konseyleri sistemi koymayı düşünemiyordu. Bolşevikleri de içine alan bütün rus ihtilâlcileri, 1905 yılında şu noktada fikir birliğine varmışlardı: İhtilâlin zaferinden sonra, geniş bir seçmen kitlesi tarafından demokratik yoldan ulusun geleceğine karar verecek bir rus Kurucu Meclisi seçilecekti. İşçi kon-

seyi, millet meclisiyle anayasanın elde edilmesini sağlayacak bir savaş aracıydı; millet meclisinin yerini işçi konseyinin alması düşünülemezdi.
Lenin, 25 Kasım 1925 tarihli bir yazısında işçi konseyleri sistemine değinmiştir. O sıralar bu konudaki görüşü 1917 yılındakinden çok farklıydı. San Petersburg işçileri konseyinin yönetim kurulu, konseye temsilci göstermek üzere başvuran anarşistlerin isteğini geri çevirmişti. Lenin, bu kararı çok doğru buldu ve şu önemli gerekçeleri sebep gösterdi:
«İşçi temsilcileri sovyetini, bir işçi meclisi ya da proletaryanın bağımsız bir yönetim örgütü sayarsak, anarşistleri bu örgütün dışında tutmak haksızlık olur. Anarşistlerin işçilerin üzerindeki etkisi ne kadar az olursa olsun -böyle olduğu için ne mutlu bize- yine de işçiler arasında belirli sayıda, anarşistlere inanmış kişiler bulunduğu inkâr edilemez... Siyasî mücadelenin değerini kabul etmeyen anarşistler, eger bu mücadeleyi yöneten bir kuruluşa girmek isterlerse, bu pek açık çelişki anarşistlerin siyasî görüş ve taktiklerinin sağlam olmadığını bir kere daha ortaya koyar. Ama anarşistlerin bu zaafı, onları bir parlâmentonun ya da bağımsız bir yönetim kuruluşunun dışında bırakmak için yeterli neden sayılamaz.»
Lenin'e göre, işçi konseyi ne «bir işçi parlâmentosu, ne herhangi bir bağımsız yönetim örgütüdür; çok kesin bazı hedeflere varmak için kurulmuş bir mücadele aracıdır. «Süreli bir anlaşma gereğince, rus sosyal-demokrasisi, ihtilâlci sosyalistler ve hiç bir partiye bağlı bulunmayan ihtilâlci işçiler bu örgüte katılıyorlardı. Rus devrimi, «acele gerçekleşmesi gerekli, büyük halk çoğunluğunun kabul edip onayladığı bazı demokratik reformların yapılması için», savaşıyordu. Anarşistler siyasî reformlara karşıydılar. Demek ki «demokratik devrimin gerçekleşmesi» yolunda savaş için birleşenlerin arasında yerleri yoktu. Bu örgütü karıştırmak, eyleme set vurmaktan başka işe yaramazlardı.
Partisiz ihtilâlci işçilere de istedikleri an katılma imkânı sağlayan «Sovyet» ilkesinin menşevizmle çok iyi uyuştuğu, buna karşılık bolşevizmle bağdaşamadığı açıkça ortada. Lenin, yığınların kendiliğin-

den eyleme geçmesinin önemli ve süreli bir devrimci başarıya ulaşabileceğine inanmak istemiyordu. Onun gözünde bu türden bir işçi konseyi, kargaşalığın son kertesi demekti. 1905 yılında ihtilâlin vardığı sonuç ortadaydı, bolşevikler bu ilk sovyeti kabullenmek, onu benimsemek zorunda kaldılar. Ama kendileri, böyle bir örgütü asla kuramazlardı.

Lenin, 1917 ocağında, 1905 ayaklanması «kanlı pazar»ının onikinci yıldönümü dolayısıyla verdiği çok ilginç bir söylevde (23), işçi konseylerinden şöyle bir ve de birkaç cümleyle söz etti. Böylece, 1917 yılı başında bile Lenin, sovyetlerin ihtilâlci taktikte çok önemsiz bir rol oynadıkları inancındaydı. 1917 şubatından başlıyarak gelişen yeni rus ihtilâli sırasında yapılan deneyler, onun bu görüşünü tepeden tırnağa değiştirmiştir.

1905 olaylarının geçtiği hava içinde bir olay çok ilginçtir: Petersburg işçi konseyi, ilk başkan olarak hiçbir partiye bağlı bulunmayan bir avukatı, Nossar-Khrustalef'i seçer. (24) Troçki, Khrustalef konusunda şöyle diyor: «Çalışkan ve pratik sorunlara aklı eren, her şeye çare bulan, canlı ve becerikli bir başkan. Hatip olarak büyük bir yeteneği yok. Ama atılgan yaradılışlı, siyasî geçmişi bulunmayan ve kesin bir siyasî görüşe de sahip olmayan Khrustalef, 1905 sonlarında özellikle üzerine düşen görev için yaratılmış gibi gösterdi kendini. İşçi yığınları kesinlikle ihtilâlciydi, çok belirgin bir sınıf duygusuna sahiptiler, ama çoğunluğunda parti ruhu yoktu. Sovyet konusunda söylediklerimiz, aynen Khrustalef'e de uygulanabilir. Siyasî geçmişi olan bütün sosyalistler parti adaylarıydı, partili birinin adaylığı da, sovyet kurulmadan ihtilâflara yol açardı.»

Böylece, 1905 yılında karanlık serüven aşığı Gapone'nin peşinden giden Petersburg proletaryası, ekimde de partisiz ihtilâlci Khrustalef'e güvendi.

En ileri rus işçi sınıfı saflarında bile, bolşevik bir yönetimin pek sözkonusu edilmediği böylece belli oluyor. Khrustalef, aralık ayında tutuklanınca başkanlığa, siyasî şefi Troçki olan bir üçlü yönetici kadro geçti. Troçki'nin rus ihtilâli konusunda Lenin'inkinden kesinlikle ayrılan görüşüne, daha ileride değineceğiz.

Daha 1905 ilkbaharında, sosyal-demokrasi yöneticileri arasında, Çar II. Nicolas düşürüldükten sonra kurulacak ihtilâl hükûmetinin şekli konusunda görüşmeler başlamıştı. Olayların gidişi, bu iyimser tahminleri pek doğrulamıyordu. Yine de 1905 yılı tartışmalarının önemi büyüktü, çünkü gerek menşeviklerin ve gerekse bolşeviklerin teorik yerini açıklıkla ortaya koyuyordu.

Başlıca kuramcıları Martinof (24/A) olan menşevikler şu görüşü savunmaktaydılar: rus ihtilâli bir burjuva devrimi olacaktır. Çar devrildiğinde, Ulusal Kurucu Meclis, demokratik reformları yapmakla görevli Cumhuriyetçi bir burjuva hükûmetini iş başına getirecektir. Bütün rus halkına oranla, fabrika işçileri sayısının pek az bir yüzde tutması ve her şeyden önce tarım ülkesi olan Rusya'nın iktisadî yönden geri kalmış durumu, ülkede sosyalizmin zaferinin şimdilik mümkün olamıyacağını göstermektedir. Yine de gelecek ihtilâl hükûmetinde birkaç sosyalist bakan bulunduğunu kabul edelim. Bunlar umutsuz bir durumun içine düşeceklerdir.

Ya da kesinlikle, burjuva devrimi çerçevesi dışına çıkamıyacaklardır. O zaman da işçi sınıfının gözünde, kapitalizmin hatalarının sorumluluğunun bir bölümünü taşıyacaklardır. Bu arada kapitalizm de tutunmakla yetinmeyip gelişmeye devam edecektir. Böylece sosyal-demokrasi, proletaryanın gözünde kendini satmış olacaktır. Ya da sosyalist bakanlar, hükûmet içinde savaşçı bir tavır takınır, patronlara karşı işçiler lehine bir takım sert tedbirler istiyebilirller. O zaman da, ister istemez sosyalizm yoluna girerler. Burjuvazinin ruhunda büyük bir sosyalizm korkusu yaratır ve burjuvaziyi bir kere daha karşı tarafın kucağına itiverir. Sosyalizm için verilen bu savaş sırasında(sosyalizmin yerleşmesi için olgun sayılamıyan bir ülkede umutsuz bir savaş) işçi sınıfı mutlaka yenilgiye uğrayacaktır. Sonuç, belki mutlak yönetime dönmek olacak. Çünkü burjuvazi, bunda sosyalizmden daha az kötülük görecektir.

Rus soysal-demokrasisi, bu iki tehlikeden - burjuva cumhuriyetinin hizmetinde lekelenmek, ya da namuslu bir tutumla taviz vermeyip karşı-ihtilâle se-

bep olmak- kurtulmak için, geçici ihtilâl hükûmetinden uzak durmalıydı. Bütün gücüyle ihtilâli desteklemeli, ama çar devrildikten sonra yeni hükûmeti kurma işini burjuva partilerine bırakmalıydı; o zaman kendisi de muhalefete geçecek ve her şeyden önce işçi çıkarlarını savunacaktı.

Bu görüşlerle, menşeviklerin, batı ülkelerinde, aşırı solcu, proletarya ile burjuvazi arasındaki düşmanlığı gizlemekten çekinmeyen ve sosyalistlerin burjuva hükûmetine katılmalarını «jaurèscilik» diye niteleyen partilerden biri olduğu anlaşılıyor. Cumhuriyetin korunması için fransız işçi sınıfının bir burjuva hükûmetine katılmasını savunan fransız sosyalisti Jean Jaurès'in (25) fikirleri, Enternasyonal içinde çok büyük tartışmalara yol açmıştı. Bu konuda görüşler ayrıydı. II. Enternasyonal'in Amsterdam kongresi Jaures'in taktiğini kabul etmemişti, menşevikler de, hareketlerini Enternasyonal kararlarına uydurmaya çalışıyorlardı.

Lenin, tersine, bütün gücüyle menşevik taktiğe karşı çıkıyordu. Menşeviklerin «aşırı solcu»luklarına oranla «sağda» sayılabilecek bir görüşü savunuyordu. Ama bu görüş, gerçekte, batı sosyal-demokrasisi içindeki çeşitli farklılaşmaların, Lenin'in gözünde, önem taşımadığını da ortaya koyuyordu. 1905 yılında Rus sayılamıyacak bir sosyalizmin her çeşidine, öylesine sert karşı çıkıyordu ki, onun bu tutumu karşısında ihtilâlci sol ile revizyonistler arasındaki görüş ayrılıkları hiç denecek kadar önemsizdi. (26) 1905 yılında Lenin, işçi ve köylülerin demokratik ihtilâlci diktatörlüğü» parolasını savunuyordu. Bu her yönüyle marksist bir görüştü. Ama batılı sosyaldemokratlardan biri, ne kadar ileri giderse gitsin, o çağda böyle bir görüş ortaya atamazdı. Lenin şöyle yazıyordu: «Martinof, kargaşalığının nedenlerini nerede aramalı? Demokratik ihtilâlle sosyalist ihtilâli birbirine karıştırmasında, burjuvazi ile proletarya arasındaki halk sınıfının rolünü küçümsemesinde. (Bu sınıf şehirlerle köylerin yoksul halkı, küçük patronlar, yarı proleterlerden meydana gelir.) bizim asgari programımızın gerçek anlamının gözden kaçırmasında. (Bunlar sosyalistlerin burjuva Devletinden istedikleriydi...) Bu programın öngör-

düğü ekonomik ve siyasî reformlar düşünülsün bir kere: bu program cumhuriyeti, halkın silâhlanmasını, Kiliseyle Devletin birbirinden ayrılmasını, demokratik özgürlüklerin kayıtsız şartsız verilmesini, ekonomik reformların çözümlenmesini istiyor. Burjuva toplumu içinde bu reformlarının tümünün gerçekleşmesinin, yoksul sınıfların ihtilâlci demokratik diktatörlüğü kurulmadan imkânsız olduğu açıkça belli değil mi? Burada, yalnız burjuvaziye karşı çıkan proletaryanın değil, her demokratik devrimin canlı unsuru sayılan alt sınıfların sözkonusu edildiği açıkça ortada değil mi? Bu sınıflar proletaryadan başka, sıkıntılı bir küçük burjuva hayatı süren milyonlar ve milyonlarca şehirliyle yoksul köylüyü içine alıyor.» Lenin, yalnız burjuva ve proleter sınıflarını değil, ikisi arasındaki çok güçlü orta sınıfı da hesaba katınakla bütün diğer sosyal-demokratlardan ayrılıyor. Belki bu orta sınıfın sosyalizmi benimsemiyeceğini kabul ediyor, ama proletaryanın yönetimiyle yine de ihtilâlci demokrasi yoluna sokulabileceğini düşünüyor. Lenin, 1848 yılında Marks'la Engels'in temel düşüncesi olan, burjuvaziye karşı başarılan burjuva devrimi fikrindeki açık çelişkiyi işte böyle anlıyor.

Bütün ciddî sosyalistler, her çağda, halk çoğunluğu tarafından büyük bir içtenlikle istenmedikçe bir halk ihtilâlinin gerçekleşmesine imkân bulunmadığı konusunda fikir birliğindeydiler. 1905 yılının büyük ülkeleri içinde, fabrika işçilerinin halk çoğunluğunu sağladığı tek devlet, ancak İngiltere olabilirdi. Gerek Fransa'da gerekse İtalya'da, Rusya'da, Avusturya-Macaristan'da işçiler nispeten azınlıktaydı. Birleşik Amerika ve Almanya'da ise sayıları bu ülkelerdekinden de azdı.

İngiltere'nin kendine özgü koşulları dışında ,bütün diğer ülkelerin işçi sınıfları, ancak halkın diğer sınıf ve katlarıyla birleşerek iktidara gelebilirlerdi. 1848 yılında böylesine bir birleşme mevcuttu, ya da demokrasi parolasıyla gerçekleştirilebilirdi. 1850'lerden sonra Avrupa kıtasında ihtilâl ortamının kaybolması bu beraberliği bozmuştu. Köylülerle şehirlerdeki orta sınıf, burjuva partilerle, hattâ toprak ağalarıyla birleşmişti. Böylece batı Avrupa'da -sos

yalist ya da proleter olmayan- herkes, aşırı sosyalistlerin gözünde «mürteci yığını» görünüşüne bürünmüştü. Bu yığının içindeki unsurlardan herhangi biriyle işbirliği yapmak bir ihanet, sınıf düşmanıyla, burjuvaziyle birleşmek anlamına geliyordu. (27) Rusyada tersine, 1905 yılında, ihtilâlci eyleme katılması mümkün, büyük bir orta sınıf bulunuyordu. Hepsinin başında, milyonlarca yoksul köylü geliyordu. Bu yığınlar, siyasî düşünceye açık oldukları ölçüde, «halkçı partiler» ihtilâlci sosyalistler ,v.s. ile temsil edildiklerini sanıyorlardı. Lenin'e göre, çarlığın düşürülmesi bu milyonlarca yoksul ekiciyi harekete geçirmekle başarılabilirdi. Çünkü, ayaklanmadığı takdirde, hiç bir başkaldırmanın üstesinden gelemiyeceği ordu, çoğunlukla köylü çocuklarından kuruluydu. Bu müttefiklerin yardımıyla mülkiyet hakkı belki ortadan kaldırılamazdı ama büyük toprak sahiplerinin ve kilisenin elindeki arazi alınabilir, çarlık otoritesi devrilebilir, demokratik ve sert tedbirler getiren bir cumhuriyet kurulabilirdi. Bu amaç, her zaman göz önünde bulundurulmak şartıyla, «halkçı» hareketin başında Gapone gibiler bulunsa bile, küçük burjuva demokrasisine katılmaktan çekinilmemeliydi. Eğer bu koalisyon zafere ulaşırsa; sosyal demokratlar, ihtilâlci demokratlarla bir hükûmet kurmaktan da kaçınmıyabilirlerdi. Sonradan, gerçek demokrasi korkusuyla büyük burjuvazi, yüz geri edip çarlık ve toprak ağalığına dönmek istese bile, tehlikenin önemi azalmış olurdu. Köylüler, zanaatkârlar ve askerlerle birleşen işçiler, bu düşmanı da yenmeyi bilirlerdi. Bütün bunlara karşın, Rusya'da sosyalizm yerleşmezse, özel mülkiyet ve onun ekonomik kuralları çerçevesinde kalınırdı. Yine de böylesine bir gerçek demokrasi, işçiler için büyük zafer sayılır, sosyalist yönde yeni bir gelişim için en iyi temeli teşkil ederdi.

Lenin'in en son ve gizli düşüncesi, (28) böyle bir demokratik koalisyon içinde, hedeflerini iyi bilen ve katı bir disiplini benimsemiş bolşeviklerin, karmakarışık bir romantizmin tutsağı ihtilâlci sosyalistleri ve ihtilâlde güçsüz kalan menşevikleri alt edebileceğiydi. İşte o zaman bolşevikler, demokratik

cumhuriyetin gerçek şefleri olacaklardı.
Bolşevizm ve menşevizm arasındaki çekişmenin «sağ» ve «sol», ya da «aşırı» ve «ılımlı» terimleriyle tanımlanamıyacağı böylece ortaya çıkıyor. Ama menşevikler, 1905 yılında çağdaşları batılı sosyalistler gibi düşünüyorlardı. Bolşeviklerse 1848 doktrinlerine bağlıydılar. Kimin haklı olduğu ancak gelecekte anlaşılacaktı. Gelecek, Rusya'daki orta sınıfların yalnız çara değil, burjuvaziye karşı da ihtilâlci demokratik bir savaş verip veremiyeceğini aydınlatacaktı. İşçi ve köylü diktatörlüğü bir serap mıydı? Şu anlamda ki, köylüler toprak sahibi olunca aynı zamanda da burjuva olacak ve proletarya ile birleşmeyi önemsemiyecekti. Öte yandan da işçiler, iktidara gelir gelmez sosyalizmi gerçekleştirmek istiyeceklerdi. Lenin'in demokratik orta sınıf konusundaki teorisi, yeryüzünde gitgide artan sınıf çatışmalarıyla uyuşmayan bir ütopya olamaz mıydı? Bütün bu soruların cevabı, 1905 yılında verilemezdi.
O sıralar Lenin, görüşünü, menşeviklere karşı, büyük bir ihtilâlci atılımla savunuyordu : «ISKRA'nın (o zamanın menşeviklerin gazetesi) yaşasın geçici ihtilâl hükûmeti,» haykırışı konusunda yaptığı şu uyarıyı inceliyelim. Gazete, büyük bir bilgiçlikle şöyle diyor : (YAŞASIN sözcüğü ile HÜKÛMET sözcüğünün beraberliği bir küfürdür. Ama bu, boş, anlamsız bir cümle değil midir? Mutlakıyetin devrilmesinden söz ediyor, aynı zamanda da ihtilâl hükûmetine yaşa çekmekle kirleneceklerini sanıyorlar.. Bir görüntü : Petersburg işçilerinin ayaklanması zafere ulaşmıştır. Mutlakıyet devrilmiştir. Geçici bir ihtilâl hükûmeti kurulmuştur. Silâhlı işçiler kendilerinden geçmiş, «Yaşasın geçici ihtilâl hükûmeti!» diye haykırıyorlar. Onların yanında da ISKRA gazetesinde çalışanlar duruyor. Utanaçla bakışlarını gökyüzüne kaldırıp, içlerinden, göğüslerini yumruklayarak haykırıyorlar : Bütün bu günahkârlara bizi benzetmediğin için sana şükürler olsun Tanrım; dudaklarımızı bu sözlerle kirletmiyoruz. «Yaşasın cumhuriyet!» diye bağırarak kirlenmekten korkmamaları gerçekten şaşırtıcı. Oysa cumhuriyet bir hükûmetin - ve üstelik bu konuda hiç bir sosyal-demokratın te-

reddüdü yoktur - bir burjuva hükûmetin varlığını gerektirir. 'Yaşasın geçici ihtilâl hükûmeti!' ya da 'Yaşasın Demokratik Hükûmet!' diye bağırmak arasında ne fark vardır?

«Hayır! Bin kere hayır! Arkadaşlar, bütün gücünüzle ve kayıtsız şartsız devrimci burjuva demokrasisiyle birlikte cumhuriyet devrimine katılmakla kirleneceğinizden korkmayın! 9 Ocaktan sonra Rus işçi sınıfı, siyasî kölelik rejimine karşın, kamulaştırmayı kesin ve kararlı şekilde benimsemiş bir milyondan fazla proleteri birleştirmeyi başardı. Demek ki şehir ve köylerde, demokratik ihtilâlci, Rus ihtilâlini, Avrupa sosyalist ihtilâlinin başlangıcı yapabiliriz.»

Lenin'in, demokratik cumhuriyetin Avrupa sosyalizminin zaferinin başlangıcı olduğu konusundaki görüşü de, o sıralar, bir varsayımdan öteye geçmiyordu. Çünkü ihtilâlin 1906 ve 1907 yıllarından başarısızlığa uğraması bütün bu çabaları silip atmıştı.

Lenin, siyasî yenilgiyi büyük bir sükûnetle karşıladı. Yeniden yabancı ülkelerde çalışması gerekiyordu. 1912-1914 yılları arasında Galiçya'da, Rus sınırına yakın bir yerde (29) oturdu. Partiyi oradan yönetmeye çalışıyordu. Taraftarlarına «karşı-ihtilâl» zaferinin sürüp gittiği sürece dayanmalarını ve resmî iş olanaklarını benimsemelerini öğütlüyordu. Bolşevikler, sansür ağlarının delikleri arasından geçmeye çalışan, günlük gazeteler bastılar. Duma'da (30) yarım düzüne kadar milletvekilleri vardı. Hem gayriresmî olarak savaş hazırlıklarını sürdürüyor, hem de uygun ortamı bekliyorlardı. 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı patladı ve «Rus ihtilâli» meselesi büyük önem kazandı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYA SAVAŞI

1914/Ağustos — 1917/Şubat

Savaş patladığında Lenin, Galiçya'dan ayrılıp tarafsız İsviçre'ye geçti. Zürich'e yerleşti. Yanında yardımcısı Zinoviyef (31) vardı. Zinoviyef parlak bir hatip ve iyi bir yazardı. Ama, siyasî karakterinin güçlülüğü konusunda Lenin'le kıyaslanamazdı. Lenin'le Zinoviyef, 1914 Kasımından 1917 yılının başına kadar İsviçre'de SOSYAL-DEMOKRAT adını taşıyan Rusça bir gazete çıkardılar.

Lenin, savaşın Rus ihtilâline yol açacağına inanmıştı. İhtilâl, savaşın özel koşullarından doğacağı için de bunu ayrıntılarına varıncaya dek incelemeli, toplumsal özelliklerini bularak gerekli sonuçları çıkarmalıydı.

Lenin, savaşın ilk aylarında, bu konudaki görüşlerini aydınlığa çıkarmayı başardı. Bu düşüncelerinin ürünü, 1915 ilkbaharında yazdığı büyük eseri, EMPERYALİZM, KAPİTALİZMİN SON AŞAMASI'dır. Bu broşür Rusya'da yayınlanacaktı. Lenin, bu nedenle kullancağı terimleri büyük bir özenle seçti. Uyanık okurlar, satırlar arasından, belirttiği fikirlerin ihtilâlci sonuçlarını çıkarmalıydı. Ama Lenin'in aynı çağda kaleme aldığı diğer yazılar ve incelemelerle karşılaştırıldığında, emperyalizm konusundaki görüşlerini daha büyük bir açıklıkla veriyordu.

Lenin, kapitalizmin gelişiminde iki aşama görüyor-

du : ilkel kapitalizm serbest rekabete dayanır. Tersine, gelişmiş kapitalizmde serbest rekabet, tröstler, karteller ve sendikalarla yok edilir. En çok ihtiyaç duyulan maddelerin üretimi, birkaç ülke ya da koca koca kıtalarda birkaç kişinin elinde toplanır. Serbest rekabetin yerini tekel (monopol) alır.
İlkel kapitalizmde, teşebbüs fabrika sahibinin elindeyken, şimdi bir takım malî kuruluşların eline geçer. Dev tröstler ve karteller bankalarla ortaklık kurar. Artık önemli olan mal üretimi değil - buna bağlı olan - iş çevirmektir. İkinci aşamanın tipik kapitalisti, öncü sanayici değil, dalavereci iş adamıdır. Kapitalizm, insanlıktan haraç alan bir asalak zengin (rentier) sınıfını ortaya çıkarır.
Bir asalak tekel sistemine dönüşmekle, kapitalizm ilerici yanını yitirmiştir. Artık, üretimin artışına ilgi duymaz; bir takım zecri tedbirlerle kâr sağlamak ona yetmektedir. Büyük bir çağdaş ülke, aslında, az sayıda büyük sermaye kuruluşlarının ulusal çerçeve içinde birleşmesinden başka şey sayılamaz. Çağdaş dünya siyaseti, bütün ülkeler ve bütün halkların ezilebilmesi için bu güçlü sermaye kuruluşlarının yaptıkları mücadeleden başka şey değildir.
Kapitalist burjuvazinin liberal eğilimi, tekeller kapitalizminin yerleşmesiyle hedefinden uzaklaşmıştır. Bu rejimle yönetilen Devlet de, gerek içte ve gerekse dışta, en ufak tavize yanaşmayan şiddet hareketlerinin sürdürülmesiyle yaşıyabilir. En ileri çağında kapitalizm, çok güçlü bir ordu ve donanmaya ihtiyaç duyacaktır. Krallık otoritesiyle çok iyi bağdaşır. Devletin bürokratik mekanizmasını kendi hizmetinde kullanır. Çıkarı için halâ yaşayan orta çağ halıntısı yöntemlerden yararlanmaktan da çekinmez.
Bu nedenle, Çarlık Rusyası gibi bir devlet, tarım alanındaki geri kalmış durumuna karşın, çağdaş emperyalist şemaya çok iyi uymaktadır. Çünkü, karşı ihtilâlin başarıya ulaştığı 1906 ile 1914 yılları arasında büyük sermaye, gerek malî gerekse sanayî alanda, Rusya'da en büyük gelişimi göstermiştir. Fransızlardan alınan milvarlarca liralık borç, dalaverecileri ve haksız kârları teşvikten başka şeye yaramamıştır. Çürümüş ve açgözlü Rus yönetici sınıfı, şimdi toprak ağalığının yanı sıra büyük sermaye ka-

pitalizmine de dayanmaktadır. Duma, her iki gücün de, üzerinde uzlaşmaya varabilecekleri bir alandır. Rus görüş açısından dünya savaşı, bu emperyalist yönetici sınıf tarafından başlatılmış bir akımdır. Hedefi soylulara yeni topraklar sağlamak, büyük sermayeye de yeni paralar kazandırmaktır.

Savaşın patlaması, ilk bakışta, kapitalizmin gücünü sınırsız boyutlara yardırıyordu ama, Lenin'e göre, bir başka yönden, yepyeni ihtilâl olanakları da hazırlanıyordu. Savaş, önceleri ulusun bütün gücünü yönetici imtiyazlı sınıfın elinde toplar. Savaş ekonomisi, tekel sisteminin zaferinden başka şey değildir. Ülkenin bütün ekonomisi artık bir tek dev tröst halini alır. Bu dev tröst, hiç değişmeden, bazı kurallara uygun olarak, başkentten en küçük köye varıncaya dek, bütün ülkenin faaliyetlerini yönetir. Artık Devlet, en uç merkeziyetçi noktasına varmış gerçek bir iktidar ve şiddet aracıdır; sınırları içinde en ufak bir «özgürlük »kırıntısına tahammülü yoktur. Anglo-sakson ülkelerinde, burjuva toplumu herkese belirli bir hareket özgürlüğü sağlamıştı. Savaşın patlamasıyla bu hareket özgürlüğü kayboluyordu. İngiltere ve daha sonra Birleşik Amerika da hükümetler, merkezî birer şiddet aracı halini aldılar. Bu şiddet aracı, büyük sermayenin tek yanlı ve güçlü savaş ekonomisi diktatörlüğünün emrindeydi. Böylece emperyalizmin çemberi kapanmıştı: bütün dünyada en ufak bir çatlak göstermiyordu.

Ama savaşla geçen her ay, tekellerin emperyalist kapitalizminin, halk yığınlarına yaptığı baskıyı arttırıyordu. Barış çağında, tekeller kapitalizmi ara sıra yüklü kârlarından, bahşiş şeklinde halka dağıtılmak üzere kırıntılar ayırmıştı. İngiltere ve Almanya'da kârlar öylesine yüksekti ki, büyük sermayenin kazancından aydınlarla, memurlara, köylü sınıfına ve hatta fabrika işçilerinin bir bölümüne pay ayırabilirdi. Böylece, Lenin'e göre, bu toplumsal katların hayat düzeyi yükseliyor ve emperyalizmin ilerlemesi onları da ilgilendiriyordu.

Bütün bu hayaller savaşla ortadan kalktı. Şehir ve köylerdeki halk, siperlere yollanadı; halk korkunç kayıplara uğrarken cephe gerisinde kemer sıkma ve açlık ekonomisi beliriyordu. Büyük sermayenin

halk yığınları üzerindeki baskısı sonsuz ve dayanılmaz bir hal alınca, sonunda bezgin halkın ihtilâlden başka çıkar yolu kalmaz.
Her yerden önce Rusya'ya uygulandığında, Lenin'in bu doktrini, 1905 deki teorilerinin doğrulaması oluyordu. Orta sınıfların işçilerle birleşerek demokratik devrimi yapması her zamankinden daha akla yakın geliyordu. Savaşın bütün ağırlığı Rus köylüleriyle askerlerin üzerine çökmüştü. Eğer ihtilâlci işçi partisi, kurtuluş yolunu gösterirse; halk ihtilâlinin patlak vermesi mümkün olabilirdi. Makinede çalışan işçiyle karasabanın başında çalışan çiftçi; her türlü üretim olanaklarından yoksun fakir kişiyle, sefil bir üretim kalıntısıyla yetinen zavallı yoksul acıda birleşiyorlardı. İşçiyle köylünün, artık bir tek ortak düşmanı kalıyordu : Çar ve emperyalist yönetici sınıf.
Ancak Rusya'daki sosyalist işçi partisi, ihtilâlin başına geçip tek şartla bunu başarıya ulaştırabilirdi. Kendisi de emperyalist savaş mekanizmasının aracı olmazsa. Emperyalist mekanizma, yalnız orduyu, yöneticileri ve imparatorluk ekonomisini içine almıyor, buna uygun bir de ideoloji ortaya atıyordu. Bu ideoloji, ülke savunması ve kutsal birlik ilkelerini dile getirmekteydi.
İktidardaki emperyalistler, halk yığınlarına bütün acılar ve yoksunluklara boyun eğip, katlanmaları gerektiğini anlatıyorlardı. Ülkenin çıkarı bunu gerektiriyordu çünkü. Halk, hükûmetin dediğini yapmazsa; ulusal toprakların savunması çöker ve ülke elden giderdi. O zaman halkın üzerine öyle büyük bir sefalet çökerdi ki, bunun yanında savaş yoksunlukları hiç kalırdı.
Lenin, emperyalist ideolojinin karşısına, büyük bir şiddetle dikildi. Büyük bir inatla, emperyalist savaşta sosyal-demokrasiye düşen görevin kendi hükûmetinin yenilgisini sağlamak ve yabancılarla savaşı, bir iç savaş haline getirmek olduğu görüşünü savundu. Lenin'in de kendisine örnek aldığı, 1848 yıllarının marksizmine özgü, ülkenin ve ulusun savunması görüşü, bu aşırı ve yeni görüşle nasıl bağdaşabilirdi? Gerçekten de, 1848 yılında Marks'la Engels, Almanya'nın yenilgisini istemek şöyle dursun, tersine Al-

manya'nın Rusya'ya zaferle sonuçlanacak bir ihtilâlci savaş açmasını istemişlerdi. 1914 ile 1917 yılları arasında Lenin'in ulusal sorun karşısındaki tutumu neydi? Her şeyden önce, Rus demokratik devrimi taraftarı olarak Lenin, Rus ulusunun varlığını kabul edecekti. Başlangıçtaki marksizmden, özellikle bu alanda, ayrılamazdı. Rus ihtilâlinin zafere ulaşması için gerekli işçi, ihtilâlci aydın, köylü ve zanaatkâr işbirliği ancak ulusal alanda mümkündü.

Lenin daha 12 Aralık 1914 de, «Büyük Rusların Milliyetçi Gururu» adlı bir yazı yazmıştı. Bu yazıda özellikle şöyle diyordu :

«Kendi sınıf karakterinin bilincindeki biz büyük-Rus proleterlerine, millî gurur yabancı mıdır? Kesinlikle hayır! Dilimizi ve ülkemizi seviyoruz. Başlıca görevimiz, Rusya'nın çalışan yığınlarını, yani halkının onda dokuzunu, sınıf bilinciyle silâhlanmış sosyalistler haline getirmektir. Her şeyden çok Çarlık cellâtları, toprak ağaları ve kapitalistlerin, ülkemiz üzerinde nasıl baskı yaptıklarını, ne gibi şiddet hareketerine başvurduklarını görmek bizi üzüyor. Bu baskının içimizde, büyük Rus halkının yüreğinde uyandırdığı direnmeyle öğünüyoruz... Büyük Rus köylüsünün demokratlaşmaya başlaması ve papazla toprak ağasını kovalaması, büyük Rus işçi sınıfının güçlü bir ihtilâlci parti kurması, övüncümüzü arttırıyor.

«Millî gururla doluyuz ve özellikle bu nedenle geçmişteki köleliğimizden... bugünkü köleliğimizden nefret ediyoruz... Diğer uluslara baskı yapan bir ulus bağımsız olamaz : 19. yüzyılda mutlak demokrasinin başlıca temsilcileri olan ve ihtilâlci proletaryanın ustaları haline gelen Marks'la Engels böyle demişlerdi. Biz büyük Rus işçileri, millî gururla dolu, her yönden özgür, bağımsız, özerk, demokratik, cumhuriyetçi ve gururlu, komşularıyla, kulluk ve her ulusu alçaltan imtiyaz ilkesiyle değil, insanca bir eşitlik ilkesiyle ilişkiler kuran büyük bir Rusya istiyoruz.»

Burada Lenin'in kullandığı dil, millî ihtilâl dili, YENİ RENANYA GAZETESİ'nin ve 1905 yılının dilidir. Demek ki, Lenin'in dünya savaşı konusundaki teorisini açıklarken, ulusal görüşü inkâr ettiğini söylemek

yeterli değildir. Yine, bolşevik savaş politikası ahlâk yönünden yargılanamaz. Lenin, kendi hükûmetinin yenilgisini, emperyalizm ve suç ortaklarına karşı duyduğu büyük nefretten ötürü istemiştir. Lenin, her türlü siyasî sorunu yalnız gerçekçi görüşle dikkate almıştır. Onun gözünde önemli olan faydaydı. İhtilâlin çıkarı gerektirse, şeytanla bile işbirliği yapardı. «Milliyetçi sosyalistlere» duyduğu nefretten ötürü Enternasyonal'i bölmeye çalışıtığını öne sürmek sadece gülünçtür.

Yine aynı nedenle, Lenin, şiddete karşı bir doktrin şeklinde alınan «sözde barışseverliği» de her zaman yermişti. Tıpkı Marks ve Engels gibi, Lenin her zaman silâhlı gücün yanındaydı, hayatı boyunca da böyle kaldı.

Lenin'in Birinci Dünya Savaşı sırasındaki tutumu, ancak bir tek gerçekçi açıdan değerlendirilebilir: İhtilâlin ve özellikle Rus ihtilâlinin çıkarı açısından Lenin, kendi hükûmeti olan Çarlık hükûmetinin yenilmesi için propaganda yaparken; yalnız bu hükûmetin kötülüğünü ya da verdiği savaşın haksızlığını düşünmedi, ihtilâlin başka türlü gerçekleşemiyeceğini bildiği için bu propagandaya sarıldı.

Savaşan bir ülkede ihtilâli yapacak güç, iradeye sahip olmadan, bir parti, «Kendi hükûmetimizi alaşağı edelim!» parolasını savunursa bu sadece saçma bir şeydir. Çünkü böyle bir parti, düşmanın kendi toprağında zafer kazanmasına yol açar. Yine, dünya savaşı sırasında, bütün savaşan ülkelerdeki güçlü partiler, aynı parolayı hiç bir ihtilâlci amaç gütmeden ortaya atsa, yeryüzünde büyük bir kargaşalık çıkardı. Bütün ulusların «yenileceği» bir savaşın sonucu ne olabilirdi?

Lenin'in parolasının, ihtilâl için, bir sıçrama tahtası olarak anlamı vardı. Eğer bir parti, savaşın ortasında ihtilâl yapmak istiyorsa ,kendi ülkesinin hükûmetiyle, onun yönetici kadrosu ve ordusuyla savaşmak zorundaydı. Bu savaşla hükûmeti ve ordusunu karıştırır, geçici de olsa yenilgisine sebep olurdu. Bu kaçınılmaz bir şeydi. Fransız ihtilâli sırasında, «MONTAGNARDLAR» - mecliste en üst sıralara oturup en şiddetli tedbirlerin lehinde oy kullanırlar) «GİRONDİN» (ihtilâlin sağcı grubu) hükûme-

tine karşı çıktıklarında «kendi hükûmetini yenilgiye uğratmak» tehlikesini göze alıyorlardı. «GİRONDİN» lerin düşüşü çok çabuk oldu da, bu tutumun vatan savunmasına zarar vermesinin önüne geçilebildi.

Eğer 1848-1849 yıllarında Alman demokrasisi Marksla Engels'in emirlerini başarıyla uygulasa, durum aynı olurdu. O zaman, her şeyden önce Prusya ve Avusturya'nın hem yönetim mekanizmasını hem de ordusunu yıpratmak zorunluydu. Prusya ile Avusturya'nın o yıllarda savaştıkları göz önünde tutulursa - Prusya Danimarka ve Polonyalı isyancılarla, Avusturya'da Macaristan ve İtalya ile - bunun da kendi hükûmetini yenilgiye itmekten başka anlamı olamazdı. İhtilâlci partinin iktidara gelince yapacağı şeyler iktidara geçmeden önce fazla önemsenemezdi.

Diyelim ki, bir ihtilâlci parti, hükûmetini, savaşı beceriksiz ve gevşekçe sürdürmekle suçluyor kendisi iktidara geldiğinde bambaşka bir güçle savaşılacağını öne sürüyor. Hükûmet de, buna karşı, hiç olmazsa faaliyetiyle ihtilâlci partinin vatan korunmasını zayıflattığı, kösteklediği, bile bile ihanet ettiği ve vatanseverlik maskesi ardında kendini koruduğu halde, ülkesine zararlı olduğunu söyleyebilir.

Savaş sırasında hükûmet, ihtilâle yönelmedikleri halde, hükûmetin çalışmasını eleştirip siyasî alanda mücadele yapan diğer muhalefet partilerini de aynı şekilde suçlayabilir. Onların da kuşku tohumları ektikleri halkın moralini bozdukları, vatan savunması için gerekli kutsal beraberliği bozdukları söylenebilir. Böylece kutsal birlik, bütün gücüyle vatanı savunmak ve bu arada ülke içindeki her türlü muhalefeti suni olarak yok etmekten başka hedef gütmez.

Savaş sırasında, her ihtilâlci parti ya da muhalefet partisi, kutsal birliği bozma tehlikesini, dolayısıyla vatan savunması ve ulusal dâvayı zayıflatmayı göze almalıdır.

Her kararlı muhalefet partisi, savaş sırasında, sanki savaş yokmuş gibi davranmalıdır. Ancak kutsal birliğin zorunlu kıldığı bütün bağlardan kurtulması ve savaşın sürüp gitmesi onu hedefine, hükûmeti

devirmeye ulaştırır. Rus vatandaşı Lenin, 1914 yılında : «Kahrolsun Çar!» diye bağırdığında, bu söz, imparator II. Guillaume'un zaferini istediği anlamına gelmez. Ama Lenin, Rus halkının gerçek çıkarının, her ne pahasına olursa olsun, çara karşı ihtilâl yapmayı gerektirdiğini belirtmek istemektedir.
Bu taktik, önce Rus ordularının Alman orduları karşısında yenilgiye uğramasını gerektiriyorsa bile, pek önemsenmemeli, büyük bir felâket sayılmamalıdır. Başarıya erişen Rus ihtilâli, sonradan, değişen koşullarda Alman kayzerinin de hesabını görecektir. Ama, bunun tamamen tersi, savaş sırasında bir ihtilâlci partiyi iktidara getirmenin daha değişik bir yolu da düşünülebilir. Vatan savunmasını destekler, tamamen eline geçirip iktidardaki eski rejimi uzaklaştırır ve yabancı düşmana karşı savaşı tek başına sürdürür. Dünya savaşı sırasında Alman sosyal demokrasisinin iktidara gelişini, Engels, böyle düşünmüş gibidir.
Rusya'da, liberal ve demokrat pek çok kişi, savaşın çok öncesinde aynı şekilde düşünüyordu. Çarlığı, uzlaşmaz, katı bir dış politikaya ve savaşa sürüklemek istiyorlardı. Bu durumda, Çarın yine devrileceğini hesaplamaktaydılar. Rusya yenilgiye uğrarsa rejim çökûverecekti. Rus-Japon harbinin sonuçları düşünülsün. Bu savaş zaferle son bulsaydı, bu başarı, bütün halktan öyle bir çaba, halk gücünün öyle bir seferber olmasını gerektirecekti ki, halk, eski usul Çarlık yönetimini kabul edemiyecekti. Böylesine dev bir savaşın sonunda da Rusya, kaçınılmaz şekilde liberal burjuva bir devlet halini alacaktı. Bu nedenle, akıllı ve tutucu Ruslar, Çarlığın ve toprak ağalığının çıkarını düşünerek, daima barışçı bir politikayı salık vermişlerdi. «Panslavist» lerin gizli bir ihtilâlci partiden başka şey olmadıkları da söylenmişti.
Büyük savaş sırasında bütün liberal burjuvazi, aşağı yukarı bütün «halkçı» demokratik hareket ve bir kısım Rus sosyal-demokratları savaşçı politikayı ve vatan savunmasını desteklediler. Ama, eninde sonunda bu savaşın Çarlığı yıkacağını da akıllarından geçiriyorlardı. Yalnız Lenin, 1914 ve onu izleyen yıllarda, vatan savunmasından geçerek ihtilâle ulaş-

mayı kesinlikle reddetti. Ona göre, milliyetçilik ve emperyalizm arasında; ulusal savaşlar ve emperyalist savaşlar arasında kesin bir ayrım yapmak gerekiyordu.
Tabii 1914 yılında, tıpkı bir Fransız ulusu, bir Alman ulusu v.s. olduğu gibi, bir Rus ulusu da vardı. Ama bu uluslar, emperyalist sisteme bürünmüşlerdi bir çeşit. Emperyalistlerin sürdürdükleri savaşlar, halk savaşları değildi. İktidardaki çetelerin sürdürdüğü vurguncu savaşlardı. Yine, «işçilerin vatanı yoktur» sözü gerçekleşiyordu. Çünkü bu «vatan» emperyalistlerin elindeydi. Halk yığını, ihtilâl yoluyla vatanını ele geçirdiğinde, Almanya'nın ya da Rusya'nın ulusal savaşı yeniden mümkün olabilirdi.
Emperyalistlerin savaş mekanizması, ancak bunun çarklarına kendini kaptırmıyanlar tarafından parçalanabilirdi. Herhangi bir şekilde emperyalizmin ideolojik görüşlerine kendini kaptıran kişi, aynı zamanda da, emperyalist sistemin tutsağı oluyordu. Bir emperyalist savaş sırasında, bir işçi lideri, vatan savunması görüşünü kabul ederse, Lenin'e göre, aynı zamanda ihtilâli örgütleyemez. Çünkü ihtilâle doğru atmak istediği her adımda, kendisinin de temelde gerekli saydığı bu vatan savunmasına zarar verir.
Lenin'e göre, Rus proletaryası dünya savaşı sırasında herhangi bir şekilde vatan savunmasını ya da kutsal birliği savunan herkesle ilişkilerini kesmeliydi. Çünkü şimdi, onun savaş politikasını savunması, karşı - ihtilâlci davranış sayılıyordu. Bu nedenle Lenin halkçı gruplar ve kutsal birlikten yana çıkan her sosyal-demokratla amansız bir mücadeleye girişilmesini istedi.
Lenin, bir yandan da aynı şiddetle menşeviklere ve Troçki'ye karşı çıktı : oysa bu adamlar da çarla kutsal birliğe girişilmesine karşıydılar. Ama bu kutsal birliğe giren sosyalistlere ve demokratlara amansız bir savaş açılmasını istemiyorlardı.
Dolayısıyla dünya savaşı, Rus solcu partilerinin gruplaşmasında, 1905 yılına oranla bir değişiklik getirdi. O çağlarda, ihtilâlci demokratik bir hükûmete girmek istemeyen menşevikler, katılmayı arzulayanlar bolşeviklerdi. Şimdi bolşevikler savaşı tek baş-

larına sürdürmek istiyorlardı. Oysa menşevikler Kutsal birlikten yana çıkan sosyalistler ve burjuva demokratlarla işbirliği yapmaya hazır durumdaydılar. Bunun nedeni; Lenin'in, ihtilâli 1914-1916 yılları arasında 1905 den daha değişik şekilde görmesiydi. O çağlarda, demokratlar ve halkçılarla yapılacak bir koalisyonla, Çarın devrilebileceğini sanıyordu. Ama şimdi, kutsal birliğe giren adamların, ihtilâlin hizmetinde kullanılamıyacağına inanmıştı. Bunlar, emperyalizmin tutsağı olmuşlardı. Demek ki bolşevikler, demokrat liderleri kenara itip, halkı tek başlarına sürüklemek niyetindeydiler.

Oysa menşevikler, ne 1905 yılında ne de şimdi, Rus ihtilâlinin yönetimini ele geçirmek niyetindeydiler. Gerçekten de 1905 de ihtilâl saflarında mertçe savaşmak istiyorlardı. Ama geleceğin burjuva demokrasisinde, iktidarı, burjuvaziye devretmeye hazırdılar. Şimdi, menşevizmin yabancı ülkelerde yaşlı ve ünlü şefleri, Çarlıkla mücadeleye devam etmekteydiler. Ama Rusya'da kalan menşeviklerin tutumu değişmemişti. Menşevik şefleri, eğer savaş bir ihtilâle varırsa bütün güçleriyle bu ihtilâli desteklemeye kararlıydılar. Ama, savaşın yönetilmesi konusundaki görüş ayrılıklarından ötürü, işçi sınıfını birbirine düşman iki parçaya ayırmayı da istemiyorlardı. Yıllar boyu, çeşitli taktik değişiklikleri geçirdiği halde, bolşevizm ve menşevizm arasındaki ayrılık hep aynıdır. Menşevikler, Rusya'nın genel durumunu göz önünde tutarak, kendilerini, sınırlı eylem imkânlarıyla Rus işçi sınfının temsilcileri sayıyorlardı. Bolşevikler de tersine halk ihtilâlinin başında kendilerini görmekteydiler. 1917 şubatında Çar devrilince, halk ve işçi sınıfının büyük çoğunluğunun narodnikler (32) ve menşevikleri desteklediği anlaşıldı. Rahatça propagandaya girişebildikleri halde bolşevikler azınlıktaydılar. Ancak 1917 yılı içinde ağır sonuçlar veren değişiklikler Lenin'i Rus halk çoğunluğunun başına getirdi.

11 Ekim 1915 günü Zinoviyef, çok önemli bir yazı yayınladı. Yazının başlığı, «Rusya'da savaş ve ihtilâl krizi» ydi. 1914 ile 1917 yılları arasında İsviçre'de yaşadıkları sürece, Zinoviyef, Lenin'in sözcülüğünü yapmış, onun görüşlerine tıpatıp uymayan bir

şey yazmamıştı. Zinoviyef, makalesinde savaşın ilk onbeş ayının bilânçosunu çıkarıyordu. 1914 yılında, Rus ordusunun Galiçya'da kazandığı zaferlerin, Çarlık otoritesini nasıl arttırdığını ve kutsal birlik fikrine nasıl hizmet ettiğini ortaya koyuyordu.
Derken, dönüm noktası olan 1915 yılı geldi çattı, Rus orduları o yıl ağır yenilgilere uğradı, Galiçya elden gitti, Polonya ve Vilna, Almanların eline geçti. Bu olayların ardından da, hükûmetle liberaller arasında ağır tartışmalar başladı. İşçiler grev yapıyor, köylüler kaynaşıyordu. Kerenski (33) ve Plekhanof (34) gibi bazı demokrat şefler, kriz sırasında, «Savaşı kazanmak için ihtilâli yapmak gereklidir» parolasını ortaya attılar. Kerenski, o sıralar «halkçı» hareketin önde gelen kişilerindendi. Plekhanof, yaşlı ve ünlü bir sosyal-demokrattı; Rus sosyal-demokrasisinin kurucusuydu; 1914 öncesi pek çok kere Lenin'i savunmuştu. Ama savaş patlayınca, vatanın savunması gerektiği görüşünü benimsemişti. O günden beri de Lenin, Plekhanof'a amansızca saldırıyordu. 1915 yılında Kerenski ve Plekhanof, zaferle sonuçlanacak bir savaşın başlıca engeli olduğu, Rusyanın ancak ihtilâlci demokrasiyle kurtarılabileceği gerekçesiyle, Çarın devrilebileceğini düşünüyorlardı. Bu konuda Zinoviyef şöyle diyor: «Kerenski'ler ve Plekhanof'lar, zafer için ihtilâl parolasını ortaya atıyor, İhtilâl Jakobenleri (Fransız devriminin ihtilâlci grubu) mantosuna bürünüp, hiç düşünmeden, ihtilâl savaşları çağındaki büyük adamların gölgelerini ürkütüyorlar. Aslında onlar Çarlığın köleleridir.»
Lenin, böyle bir taktiğin emperyalist savaşta anlamı bulunmadığına, savunanların emperyalist mekanizmanın tutsağı olduğuna inanmıştı. Tam o sıra menşevikler, bir ulusal kurucu Meclis toplanması için çağrıda bulundular. Zinaviyef, onlara hak veriyor, ama bu isteği yetersiz buluyordu. Artık halka hedef olarak cumhuriyetin kurulmasını ve geniş ağa topraklarının kamulaştırılmasını göstermek gerekti. Zinoviyef yazısını şöyle noktalamıştı: «İhtilâlci sosyal-demokrasi, eskiden olduğu gibi şimdi de Rusya'da demokratik devrim için savaşıyor. Büyük emperyalist savaş, ülkemiz ihtilâlinin kaderini, batılı ülke-

lerde hazırlanan sosyalist ve proleter ihtilâline bağladı... Rusya'da yaşayan milyonlarca küçük burjuva ve yarı-proleterin çıkarları, krallıkla olduğu kadar kölelik çağından bu yana süregelen şekliyle büyük toprak sahiplerinin çıkarlarıyla da uyuşamaz... Proletaryanın görevi yığınların demokratik çıkarlarını korumaktan vazgeçmek değil, bu yığınları burjuvazinin etkisinden kurtarmak, hayattan alınan derslerden yararlanıp dünün liberal hayalleriyle bugünün vatansever hayallerini çürütmektir. Yaşasın dünya proleter devriminin yolunu açacak ikinci Rus demokratik devrimi Yaşasın, Almanya'yı yenmeyi değil, sosyalist proletarya devrimini Batıda da gerçekleştirmeyi sağlayacak, Çarlığa karşı kazanılacak zafer. İşte ihtilâlci sosyal-demokrasinin Rusya'daki parolası budur.»

13 Ekim 1915'de, bu kez Lenin kalemi eline alır. BİRKAÇ TEZ başlıklı yazısında, Rusya'daki ihtilâlci eylemle ilgili, onbir temel tezi ortaya atar. Bu Lenin'in imzasını taşıyan en önemli yazılardan biridir. Birinci tezde, Kurucu Meclisin toplanmasını istemenin yetersiz olduğunu açıklar. Sözkonusu, bu Meclisi kimin toplantıya çağıracağıdır. Çar tarafından toplanacağı kabul ediliyorsa; ihtilâlin yolu kesiliyor demektir. Lenin, tersine, şu üç hedefin benimsenmesini öğütler : Demokratik cumhuriyet, büyük toprakların kamulaştırılması, sekiz saatlik iş günü.

İkinci tez, o sıra Rusya'da savaş ekonomisini takviye etmek için görülen ve silâh yapımını arttırmaya çalişmak üzere kurulan komitelere işçilerin katılmasına karşı çıkmaktır.

Üçüncü tez, sosyalist propagandanın, köy proletaryası, yoksul köylüler ve ordu içinde yayılmasını ister. Başlayan grev hareketlerini de geliştirmek, silâhlı çatışmanın hemen sona ermesini istemek gereklidir. Ayrıca, savaş başlar başlamaz Sibirya'ya sürülen Duma'nın bolşevik milletvekillerinin de bırakılmasını istemek unutulmamalıdır.

Dördüncü tez şöyledir : «İşçi temsilcileri konseyi ve buna benzer kuruluşlar birer ayaklanma örgütü, ihtilâl iktidarına bağlı örgütler sayılmalıdır. Bu kuruluşlar, genel siyasî ve ayaklanmaya yönelen grevle-

rin gelişmesine, bunların hazırlığı, patlak vermesi ve yayılmasına yakından bağlı değilse faydalı olamazlar.» Görülüyor ki, Lenin Sovyetlerin, yeni demokratik ya da sosyalist Devletin kuruluşları olabileceği görüşünden henüz çok uzaktır.

Beş ve altıncı tezler, gelecekteki Rus devriminin toplumsal özellikleri üzerinde durur. Tıpkı 1904 yılındaki gibi, Lenin, bunun bir burjuva devriminden başka şey olamıyacağı, özel mülkiyeti kaldıran bir ihtilâl sayılamıyacağı görüşündedir.

Yedi sekiz numaralı tezler, partilerin koalisyonu konusundaki 1905 tarihli görüşünü neden değiştirdiğini Lenin'in Rusya'daki taraftarlarına açıklamaktadır: « O zamanki gibi şimdi de, sosyal-demokratların küçük burjuva demokratlarla geçici bir ihtilâl hükûmetine katılmalarını mümkün görüyoruz. Ama aynı şey, bağnaz ihtilâlcilerle mümkün değildir... Bağnaz ihtilâlcilik bağlı bulunduğu küçük burjuva sınıfının - sınıf - özelliklerinden kopmamıştır. Bunlar, bujuvazi ile proleterya arasında gidip gelmektedir. Şimdi de, cumhuriyetçi ve liberal anlamda bile ihtilâle kararlı olmalarına yol açan, bağnazlık ve proletarya enternasyonalizmi arasında gidip gelmektedirler.»

Bolşevikler için, demokratik partilerle bir koalisyona gitmek mümkündür; ama bu partiler bağnazlığa, yani emperyalist sisteme karşı çıkarlarsa. Durum göz önünde tutulursa, o sıra, bu istek koalisyonu imkânsızlaştırmaktan başka şeye yaramıyordu. Çünkü «halkçı» partiler ve Plekhanof'un sosyal-demokrat grubu, vatan savunmasından yanaydı. Menşevikler de Rus demokrasisinin geri kalan bölümüne karşı çıkan bir mücadeleci hükûmetle işbirliği yapmazlardı. Görüldüğü gibi Lenin, o sıra, duruma hiç uymayan büyük bir gözüpeklikle, yalnız Rusya'daki kendi taraftarlarını proleter diye adlandırıyor; menşevikleri, Plekhanof'u tutan sosyal-demokratları, v.s. küçük burjuvalar arasına katıyordu.

Aslında, Rus proletaryasının büyük çoğunluğu, daha önce olduğu gibi 1917 de de küçük burjuva diye adlandırılan partileri tutuyordu. Bolşevizmin manevî güçlerini canlandıran kişilerse işçi değil, küçük bir ihtilâlci aydın grubuydu.

1917 de başgösteren olaylardan ötürü, dokuz numaralı tezin önemi büyüktür: «Eğer ihtilâlci bağnazlar Rusya'da başarıya ulaşırsa; bu savaşta, onların vatanlarını korumalarına karşı çıkarız. Prolamız şudur: ister ihtilâlci olsun, ister cumhuriyetçi, bağnazlara karşı çıkacak ve sosyalist ihtilâl adına, uluslararası proletaryanın yanında yer alacağız.»
Burada varsayımın, yalnız Çarı değil, liberal burjuvaziyi de sürüp atacak bir ihtilâlci dalgayı öngördüğü belli oluyor. İktidar, Kerenski grubuna bağlı halkçı demokratların, ihtilâlci sosyalistlerin ve diğerlerinin eline düşecekti. 1905'de ve 1913 e kadar Lenin, böyle bir hükûmetten yana çıkar, ona yardım larını sunardı. Ama şimdi, Çarlık rejimiyle savaşmakta gösterdiği kadar büyük bir güçle böyle bir hükûmetle de mücadele etmeye kararlıydı. Çünkü, barış çağında, bir narodnik ve sosyalist koalisyonu, gerçekten ihtilâlci bir hükûmet sayılır ve geniş halk katlarının iktidara gelmesi demek olurdu. Oysa dünya savaşının sürüp gittiği bir sırada, savaşı sürdürmeye niyetli bir demokratik hükûmet, - Lenin'in gözünde - bir ihtilâl hükûmeti komedisinden başka şey değildi.
Çünkü bu hükûmet, vatan savunmasının çıkarları uğruna, eski subay kadrosu ve sanayicilerle işbirliğini sürdürmek zorunda kalacaktı. Ülke içinde düzeni ve sükûneti korumak zorundaydı, bunun için de, eski polis yöntemlerinden yararlanmaya devam etmesi gerekecekti. Ciddi bir tek demokratik reformu başarması mümkün olamıyacaktı. Bu nedenle, Lenin'e göre, böyle bir demokratik hükûmet emperyalizmin kapitalist ve sömürgen baskı mekanizmasının maskesi olacaktı. Rusya'daki herhangi bir emperyalist hükûmet gibi buna da şiddetle karşı durulmalıydı.
Ama, Rusya'daki partilerin durumu gerçekten Lenin'in gördüğü gibiyse, bolşevikler Rus demokratik devrimini gerçekleştirmek için, bütün diğer partilere karşı yalnız kalacakları anı ciddi olarak hesaplamak zorundaydılar. Bu nedenle Lenin, on numaralı tezde şunları söyler: «Rusya'daki burjuva devriminin başına proletarya geçebilir mi? sorusuna evet cevabını veriyoruz. Proletaryanın bu rolü üzerine al-

ması, en önemli anda, küçük burjuvazinin sola kaymasıyla mümkündür.» Yazı boyunca Lenin, siyasî güç olarak proletaryayı bolşeviklerle bir tutar. Küçük burjuvazinin sola kayması demek, köylülerin halkçı partileri bırakıp herhangi bir yoldan bolşeviklere katılmaları demektir.

Onbirinci ve son tez, dünya ihtilâli diye adlandırılan bütün programı içine almaktadır: «Bu savaş sırasında İhtilâl onu iktidara getirirse proletarya partisi ne yapar? sorusuna şu cevabı veriyoruz: Sömürgeleri ve bütün ezilen, haklarından yoksun, başkalarının baskısı altındaki ulusları özgürlüğe kavuşturmak şartıyla, savaşan bütün devletlere, barış çağrısında bulunacağız. Şimdiki hükûmetlerini işbaşında tuttukları sürece, ne Almanaya, ne Fransa, ne de İngiltere bu şartımızı kabul edecektir. İşte o zaman, ihtilâl savaşını hazırlayıp başlatmak zorundayız. Yani, her ne pahasına olursa olsun, asgarî toplumsal programımızı gerçekleştirmekle kalmayıp (demokratik cumhuriyet kurulduğu takdirde Rus sosyal-demokrasisinin ondan isteyecekleri de bunlardır) ayrıca, şu sıra Rus yöneticilerin ezdiği bütün halkları, Asya, Hindistan yarımadası, Çin ve İranın sömürülüp ezilen uluslarını ayaklandıracağız. Özellikle, bütün Avrupa uluslarının içindeki sosyalist proletaryayı, kendi hükûmetlerine karşı ayaklanmaya çağıracak ve bunu kendi bağnaz sosyalistlerine karşın yapacağız.»

Her şeyden önce, şu noktayı aydınlatmak sözkonusudur: Almanya ve diğer devletler şartlarını reddettiğinde, Lenin ihtilâlci savaşı nasıl sürdürmeyi düşünmektedir? Bu savaş, Kerenski ve Plekhanof'un sözünü ettiği ihtilâlci savaştan nerede ayrılmaktadır. Çünkü Lenin de, savaşa devam edecek Rusya'nın bir sosyalist Devlet değil, bir radikal burjuva Devlet olacağını düşünmektedir. Gerçekten, bu noktada Kerenski ve Plekhanof'la görüşleri tıpatıp aynıdır. Bolşeviklerin 1918 yılında iktidara gelmelerinden sonra, olayların değişik bir yönde ilerlediklerini şimdilik hesaba katamayız. Çünkü 1915 yılında, Rus İhtilâlini Lenin de burjuva ihtilâli olarak görüyordu.

Lenin'in ihtilâlci savaşıyla, Kerenski'ninki arasında

şu fark olmalıydı: Lenin, iktidara gelişinden sonra, subayları, memurları, polisi ve bütün savaş ekonomisi örgütüyle, savaşın sürdürülmesini bile bir süre imkânsız kılmak pahasına, bütün emperyalist mekanizmayı toptan ortadan kaldırmayı düşünüyordu. Tersine Kerenski ve Plekhanof, özellikle bu türden bir tehlikeyi önlemek için, eski yönetim kuruluşlarını yerinde tutup, savaşı devam ettirmek isteğindeydiler. Ama bu durumda, Rusya'da gerçek bir ihtilâl yapamazlardı.

Zafere eriştikten sonra Rus demokrasisi, iki ayrı gruptaki büyük emperyalist güçlerle savaşmak zorunda kalacaktı : Almanya ve Müttefikler. İktidarda kalabilmek için de kendine iki müttefik kazanması zorunluydu : Doğunun ezilen halkları ve Batının sosyalist işçileri. Lenin, milliyetçilik fikrini reddetmekten uzak oluşu bir yana, tersine, ihtilâlin başarıya ulaşması için bunu bir silâh diye kullanmak kararındaydı. Bu yanıyla da, 1848 ruhuna uygun, saf bir burjuva ihtilâlcisi kalıyordu.

Her şeyden önce, Çarlık sınırları içindeki, ezilen ulusları ayaklandırmak istiyordu : yani Ukraynalıları, Polonyalıları, Finlileri, Kafkasları ve Türkistan kabilelerini. Aynı zamanda bütün bu ülkelerde, birer milliyetçi orta tabakayı gerekli buluyordu; bu orta tabakadan gelen köylüler, zanaatkârlar, aydınlar, v.s., büyük Rus demokrasisinin müttefikleri olacaklardı. Çarlık rejiminin baskı yöntemlerinden vazgeçilmesi hiç bir zarar veremezdi. Çünkü yeni işbaşına gelenler, özgürlüğüne kavuşmuş uluslardan kurulu bir federasyonun başında eskisinden çok daha kolay tutunabilirlerdi.

Asya'da devrim hareketleri, 1905 Rus ihtilâlini izlemişti. Bütün bu hareketlerin temelinde yatan da, Avrupa hakimiyetine karşı görülen derin bir milliyetçi tepkiydi. Çin, cumhuriyet halini almış, Türkiye ve İran'da parlâmentolar kurulmuş, Hindistan'da, İngiliz baskısına karşı tepki arttıkça artmıştı. Asya'nın her yerinde, yalnız millî ve demokratik devrimler mümkündü. Bir proletarya ve sosyalist ihtilâline hiç bir yerde imkân yoktu. Ama Asya'da yaşıyan bir milyar insan, ayaklanır da zincirlerini kırarsa; Avrupa emperyalizmi yüreğinden vurulurdu. Ve asa-

lak kapitalistler, özellikle İngilteredekiler, o güne kadar doğudan aldıkları haraçtan yoksun kalırlardı. Kapitalizmin son aşaması kabuledilen emperyalizm üzerine, Lenin teorisinin, yeni bir uygulamasını görüyoruz burada. Emperyalistlerin haraç aldıkları köleler, yalnız Avrupa fabrikalarının işçileri değil, yeryüzündeki insanların yüzde doksanıdır. Emperyalizm, proletarya yüzdesi pek düşük olan bir dünya ayaklanmasıyla devrilebilir.

Lenin'e göre, Rus demokrasisinin görevi, emperyalizme karşı bu dünya ayaklanmasını örgütlemektir. Rus demokrasisinin ulusal ve köylü yanı, Asya halklarına, proletarya ile ilgili yanı da, Batının işçilerine örnek olmalıdır. 1848 Avrupa ihtilâli kavramı genişlemiş, 1915 yılının dünya ihtilâli kavramı halini almıştır. Ama temel düşünce aynıdır : insanın kurtuluşunu sağlamak. Çünkü, batılı işçilerin sınıf çıkarları, yalnız Rusya, Hindistan ve Çin'deki işçilerle dayanışmayı gerektiriyordu. Ama Avrupa işçi sınıfının Asyada milliyetçi ve burjuva devletlerin kurulması ve Rus köylülerinin ayaklanması için bir takım şeylere katlanmak istemesinden şüphe edilebilirdi.

Yalnız, 1915 yılında, bütün bunlar, Lenin ve bolşevikler için henüz uzakta kalan kuşkulardı. Hepsinden önce yapılması gereken, Çarı devirmekti. Olayların daha sonra ne şekilde akıp gideceğini geleceğe bırakmak da en iyisiydi. 1914-1917 yılları arasında, İsviçre'de bulunduğu sıralar, Lenin'in Asya'da propaganada yapma olanağı yoktu. Ama batılı ulusların içinde yaşıyordu, bu nedenle bir yandan Rus ihtilâlini hazırlarken, bir yandan da batı sosyalizmine kendi düşüncelerini aşılamaya çalıştı. Bir sonraki bölümde, Lenin'in bu yolda kazandığı başarının ölçüsünü belirteceğiz.

Menşeviklerle bolşevikler 1903-1917 yılları arasında, istedikleri kadar şiddetle savaşsınlar, çok önemli bir noktada anlaşıyorlardı. Geleceğin Rus devrimi ancak bir burjuva devrimi olacaktır. Savaş sırasında vatan savunmasını destekliyenlerden yana çıkan sosyal-demokratların görüşü de buydu. Ama bu görüşün yanı sıra, ilginç olan bir başka görüş daha vardı ki, bunu da Troçki savunuyordu.

19.yüzyıl boyunca Marksizm iki aşama geçirmişti.

Birincisi, demokratik burjuva devrimini tamamlamak amacıyla işçilerın örgütlenmesiydi. Bu örgütte işçiler, burjuva aydınları arasından çıkma küçük bir profesyonel ihtilâlci grubun emrine veriliyorlardı. Marks, Engels ve bolşevikler, bu tür hareketi temsil ediyorlar. Ancak, ikinci aşama sırasında işçi örgütleri o kadar iyi gelişti ki, işçiler bu örgütlerin yönetimini ellerine geçirdiler; o zaman da burjuva ve kapitalist toplumda kendi sınıflarının durumunu düzeltmeye çalıştılar. İhtilâlin son hedefi arka plâna itildi, burjuva ihtilâlinin gerçekleşmediği ülkelerde işçi sınıfı, burjuvazinin ilerleme hızına ayak uydurdu. Bu değişik türdeki hareketin temsilcileri, II. Enternasyonal içindeki Avrupalı partiler ve Rus menşevikleridir.

Düşünce yoluyla, işçi hareketinin mantıklı gelişimi izlenirse ,iyice bilinçlenen işçi sınıfının, kendi kaderi konusunda karara varıp, burjuva toplumu içindeki durumunu düzeltmeye çalışmakla yetinmediği üçüncü aşamaya varırız. Artık ihtilâl yoluyla iktidara gelmek istemektedir. Ama bu ihtilâl, birinci aşamadaki gibi demokratik ve sert olmayacaktır; bu bir sosyalist ihtilâldir ve burjuvazinin özel mülkiyetini, kamu mülkiyeti haline getirecektir. Bu yeni düzende işçiler, bir yönetici kadronun uygulayıcıları rolünü oynamıyacak, kendiliklerinden hareket geçip bağımsız kararlara varacaklardır.

Üçüncü aşama, geleceğin marksist düşüncesinin gerçekleşmesidir. Marks'ın ortaya koyduğu gibi, sınıfsız bir toplum görüşüne uymaktadır. Yalnız başlangıçta, kapitalizmin büyük bir gelişim göstermesini, burjuvazi ile proletarya arasındaki orta tabakanın yok olmasını gerektirmektedir. O zaman proletarya ile orta sınıfların taktik anlaşmasının gereği kalmaz. Sömürülen büyük proleterler çoğunluğuyla, küçük bir kapitalist sömürgen grubu, artık karşı karşıyadır. Öte yandan, bu üçüncü aşama proletaryanın yoğun eğitimini, aklıyla ve disipliniyle kendi olanaklarından faydalanıp yepyeni bir dünya yaratmasını gerektirmektedir.

Dünya savaşına katılan Avrupalı işçilerin kuşağı, daha üçüncü aşama düzeyine varamamıştı. Bu nedenle, sosyalist düşüncenin üçüncü aşamasını savunan

kuramcılar, siyasî liderler, çevrelerine pek az sayıda taraftar toplayabilmişlerdir. Bunlar, Rusyada Troçki, Alman ve Polonya sosyal demokrasisinde Rosa Lüksemburg grubu (34) Hollanda'da da Gorter'in (35) çevresindeki marksist sol grubuydu. Aynı çağda, ikinci aşamayı temsil eden kişiler, bütün orta ve batı Avrupanın işçi partilerini yönetiyorlardı. Birinci aşamaya bağlı olanlar ise ilk Rus devrimini, burjuva devrimini yaptılar.

Ama proletaryanın tarihi ödevi, ikinci aşamadan üçüncüsüne geçmek olduğuna göre - günümüzde bu ödevin ne zaman ve nasıl üstesinden gelineceği bilinmiyorsa da - bu yüzden üçüncü aşamayı savunan kuramcılar, büyük önem kazandılar. Kişisel bakımdan, yaptıkları bütün teorik ve siyasî hatalara karşın, şimdiki proletarya içinde, geleceği temsil ediyorlardı. 1917 yılında, bolşevik partisine girmesiyle, Troçki konusunda bir tarihi yargıya varmak güçleşti. Birkaç yıl sonra da Troçki ile parti yöneticileri arasında kaçınılmaz kopma oldu. O günden bu yana da Troçki, gerçek bolşevizmi kendisinin temsil ettiğini savunuyor; şimdiki Rus yöneticilerinin değil (36). Ama taktik ve politik nedenlerle başvurulan bu tutum, tarihçi tarafından dikkate alınamaz. 1905 Rus devrimi sırasında, daha sonra, 1917 yılına kadar Troçki, proletaryanın dışında hiç bir ciddî ihtilâlci gücün bulunmadığını söyledi durdu. İhtilâlin zaferi kesinleşir gibi olduğunda, liberal burjuvazi yine Çarla anlaşacaktı. Öte yandan, ihtilâlci görüş açısından «halkçı» demokrasi de bir hayaldi. Çünkü ancak, bölünmüş, geri, kendi başına ihtilâlci eylem göstermekten aciz köylü sınıfına dayanıyordu. Bu nedenle, Troçki'ye göre Rusya'da iki gerçek siyasî güç vardı : bir yanda kapitalist ve sömürgen devletin başındaki Çar; öte yanda da sosyalist işçi sınıfı. Eğer bu işçi sınıfı, Çarlık düzenini devirmeyi başarırsa; bir demokratik diktatörlük ya da burjuva devrimi peşinde koşmamalı, Rusya'da hemen sosyalist bir toplum kurulmalıydı.

1909 yılında kaleme aldığı çok önemli bir yazısında Troçki, şöyle diyor : «Bir bütün olarak alındığında, Rus ihtilâli karşısında menşeviklerin tutumu, hiç bir zaman açıklığa kavuşmadı. Tıpkı bolşevikler gibi

menşevikler de, ihtilâli sonuna kadar götürmekten söz ediyorlar. Ama her iki yan da sorunu sırf biçimci yönden ele alıyor ve bu sözleriyle asgarî programı gerçekleştirmeyi öngörüyorlar. Ardından normal kapitalist sömürü çağı, demokratik koşullar içinde başlıyacaktır. Oysa, ihtilâlin sonuna kadar gerçekleşmesi, her şeyden önce çarın yenilgiye uğratılması ve iktidarın ihtilâlci bir gücün eline geçmesini gerektirmektedir. Bu güç nedir? Mensevikler, burjuva demokrasisi diyorlar. Bolşevikler ise proletarya ve işçi sınıfı cevabını veriyorlar. Peki ama menşeviklerin sözünü ettiği şu «burjuva demokrasisi» nedir? Bu terimle belirli, gerçek, elle tutulur bir güç tanımlanmıyor. «Burjuva demokrasisi», gazetecilerin bir takım sonuçlar ve benzerliklerden çıkarıp uydurdukları Tarihe yabancı bir kavramdır.»
Böylece, menşevik doktrinin sonucu, işçiler ihtilâlde burjuva liberalizminin bir parçası rolünü oynayacak, dolayısıyla da, hiç bir yere varamıyacaklar. Ama Lenin'in görüşü de, aynı şekilde, yanlıştır. İktidara geldiklerinde işçiler bir şey yapmıyacak, burjuva reformlarını gerçekleştirmekle yetinecekler. Zaferi kazanan proletaryanın böyle bir «oyuna» girmesi saçmadır. Lenin'in görüşüne uygun bir demokratik diktatörlük hayali de, iktidar ele geçirildikten sonra birkaç günden fazla sürmez.
Sosyal-demokratların iktidara gelmesiyle grev ilân edilecekti. Patronlar, kendi kendilerine: «Proletarya şimdilik sosyalist diktatörlük değil demokratik diktatörlük kurmayı düşündüğüne göre, malımız tehlikede değil», diyerek fabrikalarını kapatacak ve işçilerine yol vereceklerdi. Ama zafer kazanan proletarya, böyle bir durumla yetinecek midir? Fabrikaları yeniden açıp kapitalistlerden vazgeçmek bunları yeniden çalıştırmak istemiyecek midir? Lenin'in görüşüne uygun, sosyal-demokratların yanı sıra köylü temsilcisi demokratların da yer aldığı bir koalisyon hükûmeti kurulduğunu kabul edelim. Köylü temsilcisi demokrat bakanlar, fabrikaların kamulaştırılmasına karşı çıktı mı, işçi partisiyle köylü partisi arasında amansız bir savaş patlıyacak. Eğer zafer köylülerde kalırsa, Rusya'da karşı-ihtilâl başarıya ulaşmış olacak. İşçiler kazanırsa; zafer sosya-

lizmde kalacak. Ama her halde, Lenin'in düşündüğü gibi bir «demokratik işçi ve köylü diktatörlüğü» gerçekleşmiyecektir.

Tabii Troçki, Rusya gibi geri kalmış bir tarım ülkesinde, zaferi kazanan sosyalist işçilerin, ulusun büyük ve küçük burjuva çoğunluğu karşısında tutunamıyacağını kabul ediyordu. Tek kurtuluş yolu vardı : sosyalist devrimin Rusya'dan batı Avrupa'ya yayılması. Sosyalist devrim, ancak bir ülkeden diğerine geçerse dayanabilir; bir tek ülkede kalırsa yenilgiye uğrar. İşte bu Troçki'nin ünlü «devamlı ihtilâl» görüşüdür.

Yine 1909 da Troçki şunları yazıyordu : «İhtilâlin zaferi, iktidarı ancak şehirlerdeki silâhlı halka, yani proletarya milisine dayanan partinin ellerine bırakacaktır. İktidara geldiğinde sosyal-demokrasi derin bir çelişkiyle karşılaşacak, bu çelişkiyi de safça, demokratik bir diktatörlükle yetineceğini söylemekle çözümlemeye çalışacaktır. Kendi iktidarını sınırlayan bir işçi hükûmeti, cumhuriyeti yerleştirmek gerekçesiyle işsizlerin, grevcilerin, dolayısıyla bütün proletaryanın çıkarlarına ihanet etmekten başka şey yapamıyacaktır. İhtilâl hükûmeti, gerçekleştirilmesi gereken bazı sosyalist ödevlerle karşılaşacak, fakat çabaları belirli bir anda, ülkenin gelişmemiş ekonomik durumuyla çatışacaktır. Bir millî devrim çerçevesinde kalınmak isteniyorsa bu çelişkiye çıkış yolu bulunamaz. Bir işçi hükûmetinin ilk görevi, bütün gücünü batılı sosyalist proletaryayla birleşmekte harcamaktır. Ancak bu yoldan, geçici ihtilâlci diktatörlük, sosyalist diktatörlüğün başlagıcı olabilir.. Devamlı ihtilâl görüşü de, bütün Rus proletaryası için kendi sınıfını korumanın bir gerekliliği halini alacaktır.

Lenin'in, Rusya'daki ihtilâlci çalışmayla ilgili onbir tezini yayınladığı bir çağda, Troçki de kendi görüşlerini ortaya koyuyordu. 17 Ekim 1915 günü,, Paris'te Rusça yayınlanan NACHE SLOVO (37) gazetesinde şöyle diyordu : «İhtilâlci görüş açısı ve proletaryanın taktiği tartışıldığında, en başta sorulması gereken tarihî soru şu olmalıdır : 1905 ten sonra Rusya'da burjuva demokrasisi güçlenmiş midir, ya da eskisinden kötü duruma mı düşmüştür?... Ceva-

bımız şudur: Rusya'da bir millî burjuva devrimi mümkün olamaz. Çünkü, gerçek bir ihtilâlci burjuva demokrasisi yoktur. Millî ihtilâller çağı, hiç olmazsa Avrupa için, geçmiştir. Tıpkı millî savaşlar modasının geçmesi gibi.»

«Halkın şehirlerde ve köylerde yaşıyan orta tabakaları, iş uzadıkça güçsüzleşecek, aldatılacak, küsüp huysuzlaşmaya başlıyacaktır. Bu, proletaryanın yanı sıra ihtilâlci demokrasinin gücünün etkinleşeceği anlamına da gelmiyor. Gerek toplumsal malzeme, gerekse lider yok bu iş için. Ama hiç kuşkusuz, halkın aşağı katlarındaki büyük hoşnutsuzluğun, işçi ihtilâline yol açacağı anlamına geliyor... Gerek şehirlerde ve gerekse köylerde hoşnutsuzluk gitgide artıyor, ama bu durumdan yararlanıp ihtilâle yol açacak tek güç proletaryadır ve bu olanak bugün, 1905 yılından çok daha büyük ölçüde mevcuttur... Demek sözkonusu edilen, geçici bir ihtilâl hükûmeti değil (Tarihin her keresinde bilinmeyen bir maddeyle doldurabileceği boş bir kalıp) bir ihtilâlci işçi hükûmeti, Rusya'da proletaryanın iktidarı ele geçirmesidir.»

1903 yılından beri Troçki, örgütlenme konusunda bolşeviklerden ayrılıyor ve küçük bir yönetici grubunun işçiler üzerinde diktatörlük kurmasını istemiyordu. Ama Lenin, bu örgütlenme şeklini iktidar hırsıyla değil, demokratik burjuva devrimi çerçevesinde, işçilerle burjuvazinin orta katları arasındaki bağı kurabilmek için, arzulamıştı. Böyle bir devrimin gerektirdiği karmaşık işlemleri, ancak, iyi eğitilmiş ve mutlak hakimiyete sahip küçük lider grubu yönetebilirdi, yığınların kendisi değil.

Tersine, Troçki orta tabakanın devrimci değerine inanmıyor. Emperyalist çağda modası geçmiş saydığı milliyetçi görüşün çekici gücüne de aklı yatmıyor. Troçki su katılmamış enternasyonalist bir proleterdir. İşçiler köylülerin yardımına başvurmadan, demokratik ve milliyetçi düşünceyi aşıp kendi sosyalist görüşlerini gerçekleştirmek için, tek başlarına ihtilâli yapabilirlerse küçük bir lider grubunun diktatörlüğüne de ihtiyaç duymayacaklar demektir. Troçki, işçi sınıfı içindeki demokrasiden yanadır. Ama aynı zamanda da bu sınıfın, diğer halk katla-

rına hakim olmasını istemektedir. Leninse, bolşevik partisi yöneticilerinin yararlı saydıkları ölçüde, Rusya'da genel ve millî bir demokrasiden yanadır.
Lenin'le Troçki'nin görüşleri, geleceğin ihtilâlci Rusya'sının dünya üzerindeki yeri konusunda da çatışmaktadır. Eğer, Troçki'nin devamlı ihtilâli başarıyaulaşamaz; batı ülkeleri işçilerinin ayaklanması da sağlanamazsa, yine Troçki'nin görüşüyle, Rus ihtilâli yenilgiye uğrardı. Yıkılması zorunluydu. Lenin tersine, bu olanağa da bir çıkış yolu buluyordu. Bolşeviklerin düşündükleri cumhuriyetçi ve demokratik Rusya'nın güç durumda kalacağı bir gerçekti, emperyalist güçlerin ortasında yapayalnız olacaklardı. Ama, teorik bakımdan, işçi ve köylülerin demokratik diktatörlüğü tarafından yönetilen böyle bir Rusya'nın, burjuva dünyası içinde, dünya ihtilâlinin başarısızlığa uğramasından sonra bile tutunması mümkündü. Böylece Leninzm, Troçkizmin tersine, dünya ihtilâlinin başarısızlığa uğraması halinde bir çıkar yol buluyordu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÜÇÜNCÜ ENTERNASYONAL

1914/Ağustos — 1917/Şubat

Lenin, Rusyadaki bütün sosyalist ve demokratlarla bağlarını kopardığı sıra, aynı nedenlerle, sosyalist Enternasyonal'le bağlarını da koparmak zorunda kalıyordu. Bu çifte kopmanın sonucunda, düşüncelerini Rus olmayan işçiler arasında da yaymaya çalıştı. Böylece bolşevik Rus ihtilâlci partisini, kendisine yakınlık duyan bir grup yabancı işçiyle çevrelemek ve böylece II. Enternasyonal'in temellerini atmak yolunda çaba harcadı.

Aslında, 1903 ile 1914 yılları arasında bolşeviklerin II. Enternasyonal içinde kalması bir yoldan mümkündü. Enternasyonal'i yöneten partilerin de, en az bolşevik partisi kadar, ihtilâlci olduğunu kabul ederek. Oysa 1914 yılında, bu varsayım savunulamazdı. II. Enternasyonal'in 1914 yılında yıkılmasının temelinde, (38) o sıralar işçi sınıfının savaşı önleyemediği olayı yatmaz. Çünkü, en büyük sekiz ülkenin sosyal-demokratlarının başında yiğit ihtilâlciler de bulunsa, savaşın önüne geçilemezdi. Üstelik 1914 yılında, İngiltere, Japonya ve Birleşik Amerika gibi üç büyük devlette, büyük yığınları çeken sosyalist partileri ortaya çıkmamıştı bile. Fransa, Avusturya - Macaristan ve İtalya gibi diğer üç ülkede, sosyalistler, zayıf azınlık partileriydi. Rusya'da Çar ik-

tidarda kaldığı sürece sosyalistlerin etkisi olamazdı. Yalnız Almanya'da, seçmenlerin üçte biri sostal-demokratların izinde yürüyordu. Ama Prusya'nın dev asker ve polis mekanizmasına dayanan burjuva çoğunluğu karşısında, Alman sosyal-demokrasisi de güçsüzdü. 1914 Temmuzunda sekiz büyük ülkenin hiç biri sosyalizmle yönetilmiyor, sekiz hükûmetin hiç biri de, sosyal - demokratlara ihtiyaç duymuyordu. Enternasyonal'in sorumlu tutulamıyacağı savaşı, önleyecek durumda değillerdi. Dolayısıyla, çözülmenin sorumlusu da olamazlardı. Ancak Enternasyonal, 1914 Ağustos'unda, o güne kadar kendisini çevreleyen ihtilâlci sisi dağıtmak zorunda kaldı; bu hareket, bir çözülme görünümüne bürünüverdi.

Yakın yâ da uzak gelecekte, gerçekleşmesi gerekli belirli bir ayaklanmayı hazırlamayan örgüt, gerçek bir ihtilâlci parti sayılamaz. Bu tek geçerli görüş açısından ana, II. Enternasyonal içindeki partiler ihtilâlci değildi. Yukarıda önerdiğimiz sıralamada, kesinlikle ikinci basamakta yer alıyorlardı. Eylemleri, kapitalist Devlet'in kabulünden hareket ediyor ve bu çerçeve içinde, işçinin hayat koşullarını düzeltmeye çalışıyorlardı.

Ancak, böyle hareket etmekle, kendi kendileriyle büyük bir çelişkiye düşmekteydiler. Çünkü, benimsedikleri Marksist teori, ihtilâli gerektiriyordu. Bu çelişkiyi iki yönde çözümlemeye çalışmak mümkündâ. Ya namusluca ve açıkça, durumdaki değişiklik göz önüne alınarak marksist teorinin yeniden gözden geçirilmesi, son hedefe aldırmadan, burjuva partileriyle birleşip bazı reformların gerçekleştirilmesi istenecekti. Bu eğilimin temsilcileri revizyonistlerdi. (a)

Günlük propaganda ve kışkırtmaya son hedef olan, İtilâlin üzerinde durmaya devam edilir; her türlü reform, daha iyi koşullarda partinin barışçı yoldan gelişim göstermesi ve burjuva hükûmetleri, partileriyle uzlaşma da reddedilebilirdi. Ama aynı zamanda hiçbir ihtilâlci eylem düşünülmez, sendikaların «reformist» taktikleri, işçilere gündelik küçük başarılar kazandırdığında, için için sevinilirdi. Bu da, genellikle II. Enternasyonal'in başında yer alan radikallerin tutumuydu. (b)

1914 öncesi revizyonistlerinin, siyasî ve ekonomik koşullar konusunda bu sözde radikallerden çok daha gerçekçi görüşleri bulunduğuna şüphe yok. İşçiler için çok daha fazlasını elde edebilir, sosyalist olmayan partilerle ilişki kurarak, devlet içinde çok daha etkin hale gelebilirlerdi. Buna karşılık radikalizm, işçilere tatsız tuzsuz ve kasvetli günlük hayatlarında umut veriyor, onları avutuyorlardı. Proletarya'nın sınıf bilincini güçlendiriyor, burjuvaziyle ne yönde çatıştığını açıkça ortaya koyuyordu. Ama (b) tipindeki radikalizm, herhangi bir büyük siyasî krizde çökmeye mahkûmdu. Çünkü bu tür bir radikalizm, ne ihtilâle yol açabilir, ne de reformcu bir taktik manevrasına girişebilirdi. Kendi «ihtilâlci» açıklamalarının sonuçlarına karşı korunmak için, devletin gücüne, zırhına ihtiyacı vardı. Gerçek bir revizyonist, zor duruma, bu geleneksel radikallerin herhangi birinden, çok daha kolay uyabilirdi.

Radikallerle revizyonistler arasındaki karşıtlığın bir başka çelişik yanına daha dikkati çekmek gerekiyor. Bütün ülkelerde sosyalistler azınlıktaydı. Oysa, iktidarı ele geçirmeyi gerekli bulan radikallerdi. Sosyalistler, orta tabakanın bir bölümünü beraberlerinde sürüklemeden iktidara geçemezlerdi. Başka bir deyimle, «revizyonist» taktiğe başvurmak zorundaydılar. Her türlü uzlaşmaya karşı çıkmakla radikaller, iktidara geçmeyi öylesine uzak bir tarihe ertcliyorlardı ki, görüşleri siyasî gerçekler alanının dışında kalıyordu.

Rus bolşeviklerinin dışında, hiç bir ülkede 1 numaralı tipe uyan başka parti yoktu (yani burjuva devrimi hedefini benimsemiş ihtilâlci bir sosyal-demokrat parti.) Örneğin Alman sosyal-demokratları 1914 öncesinde Hohenzollern hanedanına ve büyük toprak sahibi soylulara savaş açıp, merkezi İsviçre'nin bir köşesinde bulunan bir yeralatı örgütü kursalar, aynı zamanda da, Prusyalı tutuculara karşı merkeziyetçi katolikler ve liberallerle işbirliğini savunsalar; bolşevikler gibi hareket etmiş olurlardı. Ama o çağda, Rusya dışında böyle bir sosyalist strateji ve taktik düşünülemezdi. Bu görüşleri bir Wilhelm Liebknecht, 1866-1870 yılları arasında, Bismarkla ihtilâlci savaşı ön plâna aldığı ve «Büyük Almanya»

görüşünü benimseyen bütün Prusya düşmanı burjuvalar ve aynı eğilimdeki kilise çevreleriyle işbirliği yapmaya hazır olduğunu ilân ettiği sırada savunmuştu. Ama çabası, Alman sosyal-demokrasisi tarihinde bir dönem olarak kaldı ve devam etmedi.

Yine Avrupa'da, 1914 öncesinde, yukarda 3 numaralı dediğimiz tipi temsil eden küçük sosyalist aydın grupları görülüyordu. Bunlar, barışçı kapitalizm döneminin ardından, büyük savaş ve çalkantı çağının geleceğine emindiler. Bu nedenle işçiler, reform ve içi boş isteklerden vazgeçmeli; kendilerini gerçek ihtilâl düşüncesine bütünlük vermeliydiler. Ama çağdaş kapitalizmin dev adımlarla gelişmesi ve orta tabakanın dağılması göz önüne alınırsa, bu ihtilâl, ancak bir sosyalist işçi ihtilâli olabilirdi. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu doktrinin, Polonya, Almanya ve Hollanda'da az sayıda taraftarı vardı.

1914 öncesinde, Enternasyonâl içinde kendini gösteren çeşitli eğilimlere karşı bolşevizmin tutumu neydi? Az çok Ruslaşmaları bir yana, Rusya'da bolşeviklerden başka, Avrupa sosyalizminin bütün eğilimlerinin temsilcilerini bulmak mümkündü. Revizyonistlerin (a) karşılığı sayılan «ekonomist» ler vardı Rusya'da. Bunlar, sosyal-demokratların, işçilerin yalnız ekonomik çıkarlariyle ilgilenmesini istiyorlardı. 1905 ayaklanmasının bastırılmasından sonra beliren «temizlik» yanlıları ise, kanun dışı sosyalist örgütlerin varlığını gereksiz buluyorlardı. Batılı radikallerin (b) karşılığı aşağı yukarı menşeviklerdi. 3 numaralı tipi de Troçki temsil ediyordu.

Rus işçileri üzerinde, sosyalist Enternasyonal'in otoritesi büyüktü. Çarlığa karşı verdikleri umutsuzca savaş ve katlanmak zorunda kaldıkları baskı düzeni içinde, bütün ülkelerin örgütlenmiş işçileriyle fikir birliğinde olmak, bir sınıfa bağlanmanın bilincine varmak, onlara büyük güven veriyordu. Lenin de, Enternasyonal'in içinde, hiç olmazsa sözleri ve kararlarıyla ihtilâlden yana çıkan gruplara, yani resmî radikalizme katılmak zorundaydı.

Lenin, 1914 öncesi Alman sosyal-demokrasisi ve katı yönetim kurulunda bolşevizme çok benzeyen bir örgüt bulmuş gibiydi. Lenin, başında Bebel (39) gibi bir şef bulunan, kuramcısı da Kautsky (40) olan

partinin, sırası geldiğinde imparator II. Guillaume ve Alman kapitalizmini, ihtilâlle devireceği inancındaydı. Öte yandan, Alman sosyal-demokrat partisi içinde hüküm süren disiplini de dikkatle izliyordu. Küçük bir lider grubunun devamlı başta olduğunu, merkez komitesine karşı sağdan soldan şikâyetler yükseldiğini de görüyordu. Bebel'i çevreleyen şeflerin, partili işçiler üzerinde, Alman usulü, bolşevik tipi bir diktatörlük uyguladığına Lenin'in içtenlikle inandığı anlaşılıyor.

Aslında, bu noktada büyük bir yanlışı vardı. Batılı parti ve sendikalarda, şeflerin otoritesi gerçekten büyüktü. Ara sıra muhalefet, merkez komitesinin yetkilerini aşmasından yakınsa ve bunda haklı sayılsa bile, bütün bu sosyalist parti ve sendikaların yönetim kurulları, eninde sonunda gelip üyelerinin demokratik oy hakkına dayanıyordu. Bütün bu şefler arasında da, örgütlü işçilerin isteğine karşın, uzun süre yerinde kalabilecek kimse yoktu. 1914 öncesi, yaptığı bazı açıklamalardan anlaşıldığı kadarıyla Lenin, yapısıyla Alman sosyal demokrasisine benzetiyorsa büyük bir hata işliyordu. Lenin'in 1914 Ağustosundan sonra Garl Kautsky'ye saldırması, basit bir görüş ayrılığıyla güç açıklanabilir. Ancak, önceleri çok sevilen birinden böyle nefret edilebilir. Lenin, yirmi yıl boyunca teorilerine duyduğu büyük saygının öcünü Kautsky'den alacaktı.

Lenin'in Rosa Lüksemburg ve grubuna hayat veren ihtilâlci güce de büyük saygısı, sevgisi vardı. Ama ana sorunların çoğunda, görüşleri Rosa Lüksemburg'dan ayrılıyordu. Lüksemburg, daha 1903 yılında Lenin'in örgütlenme teorisine karşı çıkmıştı (41) Proletarya üzerindeki diktatörlüğü reddediyor, ihtilâli ancak işçi yığınlarının kendiliğinden gelen atılımı olarak görüyordu. Bu kendiliğindenlik teorisinde Lenin, hayalî bir tutarsızlıktan başka şey bulmamıştı. Üstelik Rosa Lüksemburg, Lenin gibi, işçilerin orta tabakayla işbirliği yapmasından yana da değildi. Ve köylü sorununa da, milliyetçilik sorununa da Lenin kadar önem vermiyordu.

1912 yılında Rosa Lüksemburg'un SERMAYE BİRİKİMİ (42) üzerine ünlü eseri çıktı. Bu eserinde, elinin altında sömürülecek, kapitalist olmayan sınıf-

lar ülkeler bulundukça, kapitalizmin yaşıyabileceğini savunuyordu. Emperyalist Devletlerin, sömürgeler uğruna giriştikleri akıl almaz savaşta, henüz kapitalist olmayan, işe yarıyacak son toprak parçalarının ele geçirilmesi hedefini güttüklerini söylüyordu. Yakında dünya, bütünüyle kapitalist güçler arasında paylaşılacaktı. İşte o zaman, kapitalizmin büyük felâket çanı çalacak ve dünya proletaryası ayaklanıp zafere ulaşacaktı.

Böylece Rosa Lüksemburg, daha 1912 de dünya ihtilâlini öne sürüyordu. Ama bu, su katılmadık bir sosyalist ihtilâldi, Lenin'in 1915 yılında haber verdiği, yarı burjuva devrim değil. Lenin, Rosa Lüksemburg'un emperyalizmle ilgili görüşlerini kesinlikle reddetti. Bu sorunla ilgili olarak, 1915 yılında yayınladığı kitapta, Avuturyalı Hilferding'in sermaye (43) konusundaki eserine övgüyle değindi, buna karşılık Rosa Lüksemburg'un kitabının adını bile anmadı. Lenin, kapitalizmin kendiliğinden yıkılacağı görüşünü, tehlikeli bir hayâl sayıyordu. Orgütlenmiş ihtilâl tarafından devrilmezse, kapitalizm, en kötü durumda bile, kendine bir çıkar yol bulurdu. Oysa, işçilerin kendiliğinden ayaklanacağını belirten, köylü sınıfından söz etmeyen Rosa Lüksemburgun teoriyle, ihtilâli örgütlemenin imkânı yoktu. Öte yandan, bu teoriler Troçki'nin görüşlerine çok yakındı. Troçki de Rosa Lüksemburg'un Polonya dilinde yayınladığı gazetede 1909 Rus ihtilâliyle ilgili temel yazısını yayınladı, 1915 de de tıpkı Rosa Lüksemburg gibi, emperyalizm çağında millî savaşların imkânsız olduğu konusunda diretti.

Derken 1914 Ağustosu geldi çattı. Savaşa engel olmayan sosyalist partiler, Almanya, Fransa, Belçika ve Avusturya'da vatanın savunmasından yana çıktılar. Marksist açıdan, bu görüş rahatça savunulabilirdi; çünkü Marks ve Engels ulusların yaşama hakkını hiç bir zaman inkâr etmemişlerdi. Ama sosyalist partiler, vatan savunması için «kutsal birliğe» katılmak zorunda değildiler. Serüvenci ruha sahip olmadan da, siyasî ve ekonomik alanda proletaryanın özel durumunu koruyabilir ve bağımsız bir sosyalist ve enternasyonal siyaset gütmeyi deneyebilirlerdi.

Ama II. Enternasyonal'in resmî radikalizmi, vatan savunmasından yana çıktığı bir sıra, o güne kadar beslendiği katı dil ve görüşlerden de vazgeçmek zorundaydı. Böylelikle, önce eli kolu bağlandı, sonra da «kutsal birliğin» kölesi oldu. Bu nedenle herkes, başlangıçta büyük bir çözülme ve çökme olduğu hissine kapıldı (a) ve (b) eğilimleri birbirine karıştı. Sosyalist ve işçi hareketin içinde, özeleştiri kendini gösterdiğinde, gerek eski revizyonizmin ve gerekse eski radikalizmin başta gelen liderleri, yeni «kutsal birlik» politikasına karşı çıktılar. Almanya'da, revizyonizmin kurucu ve kuramcısı Bernstein (44) 1914 yılına kadar, parti yönetim kurulu müşaviri Kautsky ile muhalefette birleşti.

1914 yılında Lenin, II. Enternasyonal'in ihtilâlci olmadığını kabul etti. Hemen ilgisini kesti, çünkü Enternasyonal artık kendisine bir fayda sağlamıyordu. Yine de dünya savaşının çalkantıları içinde, Avrupa'da, yeni ihtilâlci işçi topluluklarının oluşacağından umudunu kesmedi. 1914 kasımının başında bir yazısında, III. Enternasyonal'in kurulmasını ortaya atıyor ve şöyle diyordu:

«Eyyamcılığın yenilgiye urattığı II. Enternasyonal ölmüştür...

II. Enternasyonal, bir yandan da, en amansız kapitalist köleliğin ve en hızlı kapitalist gelişimin görüldüğü uzun «barış» çağında, yani 19. yüzyılın son çeyreğiyle 20. yüzyılın başında, proletarya yığınlarının örgütlenmesi gibi faydalı bir hazırlık çalışması yapmıştır. Kapitalist hükûmetlere, siyasî iktidarı ele geçirmek için bütün ülkelerin burjuvazisine ihtilâlci saldırıya geçmek ve iç savaş açmak, sosyalizmi zafere ulaştırmak için proletarya güçlerini örgütleme görevi III. Enternasyonale düşüyor!»

II. Enternasyonalin ahlâk çöküntüsünün nasıl olduğunu bilimsel şekilde açıklamak için, Lenin, burada da, emperyalizmle ilgili temel teorisine başvuruyor. Savaş sırasında kendi ülkelerinin burjuvazisini tutan sosyalistlerin tutumunu «sosyal bağnazlık/social chauvinisme» diye adlandırıyor. Öte yandan, bunların eyyamcılarla, yani savaş öncesi revizyonistleriyle de bir olduğunu belirtiyor. Birkaç kişisel istisnanın kuralı değiştirmediğini de söylüyor. Lenin, eyyamcı-

lığın da emperyalizmin ürünü olduğu inancında.
Kapitalist burjuvazi, yabancı ülkelerde, sömürgelerde, v.s. sağladığı büyük kârlardan ayırdığı bahşişleri, işçilerin bir bölümüne verecek durumda «Uzman işçiler» e verilen yüksek ücretlerin başka bir anlamı olamazdı. Böylece Avrupa ve Amerika'da, zamanla küçük burjuva hayatının alışkanlıklarını benimsemiş ve kendi ülkelerinin ekonomisiyle dayanışma halindeki kişilerden meydana gelen, bir çeşit işçi aristokrasisi kuruldu. Her türlü ihtilâlci ruhu yitiren bu yeni sınıf, Avrupa sosyal-demokrat partilerinin başındaydı; parti bürokrasileri ve sendikalarla iktidarı paylaşıyordu. İşçi aristokrasisi, eyyamcı sosyal-bağnaz siyasetin desteğiydi.
Asıl sömürülenler, yoksul ve dar gelirli işçiler, aslında bu siyasetten nefret ediyorlardı. Bu işçiler, müfrit ve ihtilâlciydi. Ama örgütlenmemişlerdi, çünkü iktidar eyyamcıların elindeydi. Aşırı solcu yoksul işçiler de, isteklerini herhangi bir şekilde duyuramıyorlardı. İhtilâlci sosyalizmin görevi, bütün ülkelerdeki yoksul ve gerçekten müfrit yığınları bir araya getirmek, bunları işçi aristokrasisiyle burjuvazinin üzerine yürütmekti.

Lenin'in, işçi aristokrasisi konusundaki görüşünde gerçek payı var. Ama genellemeye gittiğinden savunulmaktan uzak, üstelik uluslararası işçi hareketi üzerinde tehlikeli yankılar yaptığı da biliniyor. Asgarî hayat şartlarının çok üstünde geliri olan, hayatı küçük ya da orta burjuvaninkinden bile kötü sayılamıyan işçilerin, bir proletarya sınıfı bilincine varmaları çok güçtür. Amerikan işçilerinin büyük çoğunluğunun, şimdiye kadar sosyalizmi reddetmesi bununla açıklanabilir. Ama Marks'ın doktrini bize, ücretli iş çerçevesinde böyle durumların ancak istisna olabileceğini gösteriyor.
1913 yıllarına doğru, Almanya, Avusturya ve Fransa'da, uzmanlaşmış bir maden işçisinin hayat düzeyinin, kendisini proletarya dışına ittiğini söylemek durumu fazlaca abartmak sayılır. 1913 yılında, Alman maden işçisinin, sendikalar tarafından bin bir güçlük pahasına elde ettiği bu nispî rahatlık, işçiyi gerçek sosyalizmden uzaklaştırmaya yetiyorsa, sosyalizm, felsefî bir dünya görüşü ve siyasî bir akım ola-

rak iflâs etmiş demektir. Eğer ücretlerin birkaç mark artması, işçiyi bir karşı-devrimci, bir burjuva haline getiriyorsa, sosyalizmin yaşamaya hakkı yok demektir. O zaman, ihtilâlci sosyalistlerin bütün dikkati, ücretlerin artmasını engellemek için harcanmalıdır. Aksi halde bütün işçiler düşman saflarına geçeceklerdir.

Üstelik, Lenin taraftarlarının, bu görüşe uygun, yeni ihtilâlci işçi partilerini orta ve batı Avrupa ülkelerinde kurmaya kalkacakları gün, düşük ücretli ve işsiz işçileri, uzmanlaşmış ve yüksek ücretli işçilere karşı ayaklandırmakla işe başlamaları gerekecektir. Sonuç olarak, proletarya içinde büyük bir düşmanlık ve derin bir ayrılık başgösterecek, böylece ihtilâli başarıya ulaştırma olanakları ortadan kalkacaktır. İşçiler, orta tabakaların önemli bir bölümünü kendi saflarına çekebilirlerse, Avrupa'da iktidara gelebilirler. Lenin'in katı ihtilâlci teorisi, bir dünya savaşı çıktığında, halkın, işçilerin yönetiminde emperyalizme karşı ayaklanmalarını gerektiriyordu. Ama işçi aristokrasisi görüşü kabul edilirse, sınıf düşmanı torna işçisi, mobilya işçisi ya da memur, kâtip ve köylüydü. Yeni ihtilâlci sosyalist parti, en yoksul, işsizlerin etkisinde, hayat mücadelesinde biraz daha mutlu olmuş ve iktidarı, hayatı boyunca ele geçirmesi imkânsız kişilere karşı büyük bir nefretle dolu adamlar topluluğundan başka şey değildi artık.

Batı Avrupa ülkelerine uygulandığında, bir iç çelişki taşıyan Lenin'in bu teorisinin sakıncaları ancak dünya savaşından sonra ortaya çıkacaktı. Lenin de daha 1914 yılından başlıyarak taraftarlarına, gerek Rusya ve gerekse yabancı ülkelerde gerçekleştirilecek başka hedefler göstermişti. Rusya'da burjuva devrimini başarmak sözkonusuydu, batı Avrupada da sosyalist ihtilâli. Ancak bolşevizm bu yolda da bazı çelişkilere varacaktı.

Lenin, eyyamcıları, yani aristokrat işçi çeteleri, onların şefleri ve kuramcıları zamanında atılsa, sosyalist partilerin 1914 felâketini önleyebileceklerini söylüyordu. Lenin Almanya, Avusturya, Fransa ve Belçikadaki durumu, Rusya ve İtalyadakiyle karşılaştırıyor. İlk dört ülkede, eyyamcılarla gerçek sosyalistler aynı örgütün içindeydiler; durum ciddile-

şince eyyamcılar başarı kazandı ve parti yönetimi onların eline geçti.

Tersine, Rusya'da bolşevikler, tam zamanında menşevikler ve diğer eyyamcılardan ayrılmışlardı. Bu nedenle rus proletaryası böylesine güçlü ve savaşa hazırdı. İtalyan sosyal-demokrasisi de, dünya savaşından önce eyyamcı Bissolati (45) grubundan ayrılmıştı. Savaş patladığında «sosyal-bağnaz» Mussolini bu grubun peşinden gitti. Bu nedenledir ki, şimdi, İtalyan sosyal-demokrasisi hükûmetinin savaşçı siyasetiyle böylesine kararlı mücadele edebiliyor.

Aslında, İtalyan sosyalistleri II. Enternasyonal içindeki diğer partilerin benzeri, (a) ve (b) eğilimlerinin karıştığı bir parti meydana getiriyorlardı. Alman sosyal-demokratlarından daha ihtilâlci de değillerdi. Ama, Almanyadakinin tersine, 1914 ve 1915 yıllarının İtalyasında, savaştan yana bir beraberlik yoktu. Burjuvazi ve küçük burjuvazinin büyük bir bölümü, müttefiklerle işbirliğine karşıydı. Bu nedenle İtalyan sosyalistlerinin savaşçı siyasete karşı çıkmaları, örneğin Belçikalı işçilerinkinden daha kolaydı. Bu nedenle italyan sosyal-demokratları, 1914 ve 1915 yıllarında bir ihtilâlci görünüşe büründüler, oysa bu görünüş, aslında hiç bir gerçek ihtilâlci güç taşımıyordu. Daha sonra bu yanlış görüşün acı sonuçları ortaya çıktı.

Savaşın ilk yılı boyunca, Avrupa sosyalist partilerinde, kutsal birliğe karşı hoşnutsuzluk gitgide büyüdü. İşçi partilerinin hareket özgürlüğünü yeniden ele alıp, hükûmete karşı tavırlarını sürdürmeleri, barışın sağlanmasında çaba göstermeleri istendi. Bu muhalif sosyalistler, genellikle, ne ihtilâli düşünüyorlardı, ne de o an için ihtilâl olanaklarının bulunduğuna inanmışlardı. Eylemlerinin başına, barış için yaptıkları mücadeleyi koyuyorlardı. Gerçek bir ihtilâlci olarak Lenin, «Kautskici» ve «barışçı» ların tutumu kadar «sosyal-bağnazların» açık tutumundan da nefret etti. Barış, emperyalist hükûmetler arasında yapılacak ve güçlenmelerini sağlıyacaksa, onu hiç bir şekilde istemiyordu. Parolası, barış değil iç savaştı, barışçı propagandanın, proletaryayı karıştıracağı ve ihtilâlci gücüün azaltacağı görüşündeydi.

5 Eylül - 8 Eylül 1915 günleri İsviçre'nin Zimmerwald şehrinde, ortak davranışı sağlamak konusunda, kutsal birliğe karşı sosyalistler, uluslararası bir toplantı düzenlediler. Toplantı çağrısını İtalyan ve İsviçre sosyalistleri yapmıştı. Almanya'dan on delege geldi. İçlerinden altısı, soradan «bağımsız »sosyal demokrat adını alan eğilime mensuptu. Başlarında da Ledebour (46) ve Adolf Hoffmann (47) bulunuyordu. Üç delege Rosa Lüksemburg'un «spartakist» görüşünü temsil ediyordu. Küçük ve bağımsız hareket eden bir grubun temsilcisi ve Julian Borchardt'tı(48). Franasa iki delege yollamıştı. İngilizler, pasaport alamadıklarından gelememişlerdi. Bulgaristan ,Romanya, İsveç, Norveç ve Hollanda'nın temsilcileri vardı.

Rusların içinde Lenin ve Zinoviyef, bolşeviklerin temsilcileriydi. Martof'la Axelrod (49) menşevikleri Troçki de kendi grubunu temsil ediyordu. Gelenler arasında aşırı solcu iki ihtilâlci-sosyalistle Polonya ve Lettonya'nın solcu sosyalistleri de bulunuyordu.

Kısa sürede, toplantıya katılanların çoğunluğunun Lenin'in değil Kautsky'nin görüşlerini paylaştığı hemen anlaşıldı. Kutsal birlik reddediliyor, her sosyalist partinin, hükûmetiyle amansızca mücadele etmesi ve barış yapmaya zorlaması isteniyordu. Ama batı Avrupa sosyalist geleneklerine uygun olarak, çoğunluk ihtilâlci eyleme geçiş çarelerine başvurulmasını istemiyor, II. Enternasyonal içindeki bir bölünmeye de razı olmuyordu. Otuz oydan Lenin yedisini alabildi. Bunlar kendisiyle Zinoviyef'in, bir Lettonyalıyla bir Polonyalının (Radek) (50) oylarıydı. Rusya dışında iki İskandinav delegesi Lenin'i destekliyordu (İsveçle Norveç'in barışçı tutumu göz önünde tutulursa, bu iki delegenin iç savaşı desteklemesi yalnız teorik alanda kalıyordu). Zimmerwald soluna katılan yedinci kişi, Alman delegesi Julian Borchardt'tı. Lenin, «spartakistler» in bile oylarını alamamıştı.

Böylece, bu uluslararası toplantıda büyük bir yenilgiye uğruyordu. Avrupa'nın büyük ülkeleri göz önünde tutulursa, Franasa, İngiltere ve İtalya'da, fikirleri tek taraftar bulamıyor, Almanya'da ise hiç etkisi bulunmayan birkaç kişiyi çelebiliyordu. Zimmer-

wald toplantısının sonuçları, bolşeviklerin pek hoşuna gitmemişti. Zinoviyef bu toplantıyı şöyle eleştiriyordu : «Konferans, sosyalizmin enternasyonalist unsurlarını toplamak istediğimiz yolda çekingen ve güvensiz bir adımı güçlükle atabildi. Asıl önemlisi, konferans krizle ilgili açık seçik bir karar almayı, eyyamcılığa kesin bir savaş açmayı ve eksiksiz bir marksizmin bayrağını teorik olarak çekmeyi kabul etmek istemedi. Durum göz önünde tutulursa, bu belki kaçınılmaz bir şeydi. Durum çok ağır gelişiyor ama yine de ilerliyoruz... Örneğin II. Enternasyonal sorununu ele alalım. Konferansı toplayan ve çoğunluğu teşkil edenler, bir III. Enternasyonal kurmayı istemediklerini söylemişlerdi, yine tekrar ediyorlar. İtalyanların sözcüsü AVANTİ gazetesiyle İsviçre sosyalistlerinin şefi R. Grimm'in (51) gazetesi BERNER TAGWACHT, konferansın seçtiği Enternasyonal Komünist Komisyonun, eski Enternasyonal Sosyalist Büro'nun yerini tutma amacı gütmediğini, tersine bu sonuncuyu yaşatma yolunda çaba göstereceğini ispatlamaya çalışıyor. Ama olayların kendilerine özgü bir mantığı var. Bütün gerçek sosyalistlerin, bizimle birlikte : Eyyamcılığın çürüttüğü II. Enternasyonal öldü. Yaşasın, eyyamcılıktan kurtulan III. Enternasyonal! diye bağıracakları günler yakındır.

Konferansı yorumlarken, Lenin de Zimmerwald solunun zaaflarını itiraf ediyor. Yine de onda, bu konferansı bir «başarı» gibi görme eğilimi var. Şöyle yazıyor :

«Bizim görüşümüzün kazandığı başarı inkâr edilemez. Olayları karşılaştıralım. 1914 Eylülünde bizim merkez komitemizin açıklaması hiç bir taraftar bulamamış gibiydi. 1915 martında uluslararası kadınlar kongresi toplandı, Kongrenin barışçı kararı pek gevşekti, ama kongreyi toplayan grup tarafından körü körüne benimsendi. 1915 Eylülünde, uluslararası bir sol grup kurmak için toplandık, kendi taktiğimizle ortaya çıktık, ortak bir bildiride ana fikirlerimizin çoğunu kabul ettirdik, Enternasyonal Sosyalist Komisyon'un (C.S.İ.) kuruluşuna katıldık. Eskisine karşın kurulan yeni bir Enternasyonal Sosyalist

Bürodur bu. Bir bildiriyle eskisinin taktiğini kesinlikle mahkûm etmiştir.
1912 - 1914 yıllarından başlıyarak, büyük çoğunluğuyla Partimiz ve onun Merkez Komitesi'ni destekleyen Rus işçilerinin büyük çoğunluğu, şimdi, enternasyonal sosyalist hareketin ışığında, taktiğimizin çok daha geniş ölçüde doğrulandığını, temel görüşlerimizin proletarya Enternasyonalinin en seçkin ve en iyi bölümü tarafından paylaşıldığını göreceklerdir.»
Burada, ilk kez çok önemli bir niyet görülüyor : Lenin, partisini destekleyen Rus işçilerini, görüşleri fazlaca gözüpek yapılar üstüne oturtulsa bile, uluslararası alanda yalnız olmadıklarına inandırmak istiyor.
Zimmerwald konferansında olup bitenler, bir «spartakist mektup» şeklinde, 1915 Kasımında Rosa Lüksemburg'un partisi tarafından gizlice yayınlandı. Çok ilginç olan ve uzunluğu aşağı yukarı dört sayfayı bulan belgede, Lenin'in grubunun çalışmalarına tek bir kere, hem de pek soğukça değiniliyor : «İkinci bir bildiri tasarısı, Rus delegeleri, bir Polonyalı ve İsveç, Norveç delegeleri tarafından ortaya atıldı. Taktik hatasını hemen farkeden konferansın ezici çoğunluğu tarafından, reddedildi.» Hepsi bu kadar. «Spartakistler», Karl Liebknecht (52) taraftarları ve Rosa Lüksemburg, yani Rusya dışında Avrupa'nın en aşırı solcuları, o sıra bolşevikleri, savaşa karşı çıkma konusunda bile önemsenmiyecek bir grup sayıyorlardı.
1914 Ağustosunda önce Enternasyonal Sosyalist Büro, işçi hareketindeki birliği temsil etmişti. Dünya savaşı elini kolunu bağladı. Şimdi kutsal birlik ve savaş politikası düşmanları acaba ne istiyorlardı : eski Enternasyonal'i yeniden destekliyecek, ya da eyyamcılardan ayrılıp bir yenisini mi kuracaklar? Eski Enternasyonal Büro'nun toplanmasını isteyenler, kesinlikle II. Enternasyonal'den yanaydılar. Üstelik Zimmerwald'deki çoğunluk da bölünmeye karşıydı. Bu nedenle yeni yürütme kurulunun - çoğunlukla İsviçreli ve İtalyan enternasyonal sosyalist komisyon - eski büroyu temsil etmediği, geçici olarak temsil etmekle görevlendirildiği özellikle açıklandı.

1916 paskalyasında Zimmerwald'ciler, yine İsviçre'de, Kienthal'da yeniden toplandılar. Genel kurul bütünüyle eskisini andırıyordu. Almanya gelecekteki bağımsız sosyalist parti temsilcilerini, «Spartakist Birlik» (53) ve Paul Frölich'in (54) kişiliğinde Bremen'li aşırı solcu grubun temsilcisini yollamıştı. Çeşitli Rus, Polonyalı grupların temsilcileri, İsviçreliler, muhalefete mensup Fransızlar, bir de Sırp vardı. Bolşevikler ve Polonyalı dostları dışında birkaç İsviçreliyle Bremen delegesi, burada Zimmerwald konferansındaki aşırı ucu temsil ediyorlardı. Yine de çoğunluğun bir bölümü, Lenin'in barışçılık konusundaki eleştirisinden yanaydı.

Asıl önemli sorunlarda, II. Enternasyonal mi, yoksa III. Enternasyonal mi? Sosyalist Enternasyonal Büro toplansın mı, toplanmasın mı? konularında karmakarışık seçim sonuçları alındı. Sonunda da iki yana çekilebilecek bir karara varıldı: Zimmerwald toplantısına katılan partiler, eski Enternasyonal Sosyalist Büro'nun toplantıya çağrılmasını istemiyor buna karşılık her parti, büronun toplantıya çağrılma hakkını mahfuz tutuyordu. Başka bir deyimle çoğunluk, yine II. Enternasyonal'e bağlı kaldı. Görüldüğü gibi Lenin, Kienthal toplantısından sonra da, İngiliz, Fransız ve Alman sosyalistleri üzerinde gerçek bir başarı kazanamamıştı. Almanya'da da tek başına kalmış sosyalistlerle birkaç mahallî grup dışında bütün Almanyaya dal budak salmış büyük proletarya eğilimlerinden hiç biri, onu desteklemedi. Bolşevizmin, Rusya dışındaki başarısızlığı Rus ihtilâlinin başarısına kadar sürecekti.

Zinoviyef, Kienthal toplantısını şöyle yorumluyor: «İkinci Zimmerwald konferası tartışılmaz bir gelişme gösterdi. Solun etkisi, Zimmerwald'dekinden çok daha belirgin şekilde ortaya çıktı. Sola karşı beslenen peşin yargıların şiddeti azalmıştı. Ama zarların atıldığı, Zimmerwald'cıların nihayet resmî sosyalistlerle ilişkilerini kesmeye karar verdikleri, III. Enternasyonal'in temellerini attıkları söylenebilir mi? Hayır, Bilinçli olarak böyle bir görüş savunulamaz... Hayale kapılmıyalım. Sağ kanat Zimmerwald'de çok güçlüydü... Bizi destekliyeceğini kimse kesinlikle söyliyemez... Öyleyse ne yapmalı? Soruna bul-

duğumuz çözüm yolunu kabul ettirmek, ihtilâlci sosyal demokrasiye ve III. Enternasyonal'e yol açmak için mücadeleye devam etmeli!»
Rus işçilerinde, büyük bir uluslararası proletarya birliğinin başında bulundukları inancını sürdürürken, Lenin'le Zinoviyef'in fazla hayale kapılmadıkları anlaşılıyor. Oysa, Kienthal'den sonra «Spartakist Mektuplar» oylamaları ve kararlarıyla, bütün bu şefler konferanslarının gereksiz olduğunu, ufacık bir yığın hareketinin bütün Zimmerwald ve Kienthal'lerden yeğ tutulmak gerektiğini söylüyor.
İşte III. Enternasyonal'in başlangıcı böyle oldu.
Lenin'in batı Avrupa'daki başarısızlıkları arttıkça, işçi aristokrasisi ve şeflerine duyduğu kin ve saldırılarının gücü artıyordu. Yolunu kesenlerden, aralarında herhangi bir ayrım yapmadan nefret ediyordu. Vatansever sosyalistler kadar barışçılara, «kautskîcilere» ve sağcı Zimmerwald'cilere düşmandı. Kısacası, savaşa karşı olmakla beraber, ihtilâl yapmayı ve sosyalist parti içinde bölünmeye yol açmayı istemeyen bütün sosyalîstler, Lenin'in düşmanıydı.
1916 ekiminde yazdığı bir yazı, Marks'la Engels'in bir görüşüne değiniyordu. Bu görüşte Marks'la Engels, çağlarında yaşıyan İngiliz işçi sınıfının bir bölümünün «burjuvalaşması» nı belirtiyorlardı. Lenin, bu görüşü genelleştirdi. Bütün emperyalist ülkelerde «burjuva işçi partileri» nin kurulması, bunların liderlerinin emperyalistler tarafından beslenmesi garip, diyordu. Bu saygıdeğer, barışçı, reformcu ve vatansever işçilerle memurlar için bir sürü tatlı ve rahat iş yaratıldı. İşte emperyalist burjuvazi, burjuva işçi partilerinin şefleriyle üyelerini böyle kandırır ve armağanlarını verir.
«Burjuva işçi partileri, bütün ileri kapitalist ülkelerde ortaya çıkmıştır. Oralarda, emperyalizme karşı en ufak bir savaş verilemez, Bu partilerle kesinlikle ve amansızca savaşılmadığı sürece, marksizmden ve sosyalist işçi hareketinden söz edilemez... Bu partilerin toplumsal devrimden önce kaybolacaklarını kesinlikle söylemek mümkün değildir.»
«Kautskicilik», bağımsız bir eğilim değildir. Çünkü ne halk yığınlarında, ne burjuvaziden yana geçen imtiyazlı işçi sınıfında kök salabilmiştir. Kautskici-

liğin asıl tehlikesi, proletarya ile burjuva işçi partisini birleştirmek, ikisinin birliğini sağlamak ve böylece ikincisinin otoritesini sağlamlaştırmak yolunda gösterdiği çabadır. «Gerçek sosyalistler olarak kalmak istiyorsak gerçek halk yığınlarına doğru daha kararlı inmeliyiz. Eyyamcılığa karşı verilen savaşın bütün içeriğinin anlamı budur.»

Yukarda, Lenin taraftarlarının «gerçek yığınlara» doğru «inmelerinin» sonuçlarından söz etmiştik. Bu yoldan belki bir partinin varlığı sürdürübilirdi. Ama iktidar elde edilemezdi. Belki de Lenin, herşeyden önce, nasıl olursa olsun, Batı Avrupa'nın bir yerinde kökleşmek istiyordu. Her şeyden önce dünya ihtilâli fikrine mümkün olduğu kadar taraftar toplamak ve eski, resmî sosyal-demokrat partilere bütün yollara başvurarak karşı çıkmak gerekiyordu. Rus olmayan bu ihtilâlci partilerin yapabilecekleri taktik ve ideoloji hataları, daha sonra, dünya ihtilâli merkez yönetim kurulu tarafından düzeltilebilirdi.

Çünkü Lenin, batı ve orta Avrupa'da sosyalist ihtilâlin gelişme hızını, hiç de gözünde büyütmemişti. 12 Ocak 1917 tarihinde, İsviçreli işçiler önünde yaptığı bir konuşmada şöyle diyor :

«Belki biz yaşlılar, gelecekteki ihtilâlin kesin savaşlarını göremeyeceğiz.» Ama Avrupa'nın genç sosyalist kuşağının gelecekteki proletarya devriminde zaferi kazanacağına inanmıştı.

İki ay sonra, Çar, Rus işçileri tarafından devrilecekti.

BEŞİNCİ BÖLÜM

MART'TAN EKİM'E

1917

Üç kış süren savaş sonunda, Çarlık Rusyasının ekonomisi iflâs etmiş, hükûmet otoritesi kalmamıştı. İhtilâlin artık önüne geçilemezdi. Savaşta harcanan büyük paralar, hazineyi boşaltmıştı, ülke bir kâğıt para seli altındaydı. Askerlik ve durmadan yeni yeni sınıfların savaşa sokulması, tarımı milyonlarca kişilik güçten yoksun bırakmıştı. Öyle ki, yiyecek üretimi gitgide azalıyordu.

Demiryolu malzemesi aşınıyor, yetersiz geliyordu. Müttefiklerin bütün yardımlarına karşın, büyük ülkelerin çok gerisinde bulunan Rus sanayii, cephede ihtiyaç duyulan mermi ve topları güç yetiştiriyordu. Demiryolları gibi fabrikalar da mevcut malzemeden fayda sağlıyamıyorlardı. Yiyecek azlığı ve ulaştırma güçlükleri yüzünden, büyük şehirler açlık ve yakıt sıkıntısı çekmeye başlamıştı. Öte yandan, köylü yığınları da savaştan bezmiş ve umutsuzluğa kapılmıştı. Köylerdeki umutsuzluk, silâh altındaki milyonlarca köylüye, yani orduya da geçiyordu.

1905 yılında ordu çoğunluğuna dayanan Çarlık, ihtilâli yenebilmişti. Şimdi, nerdeyse rejime sadık tek bir alay kalmıyacaktı. Büyük halk tabakaları, hem savaşı hem de Çarın işini bitirmek için ihtilâle hazırdı. Varlıklı burjuvazide de ihtilâl iradesi, aynı şekilde, ama tamamen ters nedenlerle gelişiyordu. Ar-

tık Çarı çevreleyen yeteneksiz ve ahlâksız çetenin ülkeyi felâkete sürüklediği farkedilmişti. İşlerin bu gidişiyle, II. Nicolas ve çevresi, imparatorluğun kaderine hükmetmeye devam ederse Rusya'nın hepten yıkılmasından korkuluyordu. Eski tutucu çevrelerde bile, savaşın devamının Rusya'da kurulmuş otoritede yıkılmasına yol açacağı biliniyordu. 1916 yılından beri bu çevreler, Almanya il ayrı bir barış yapma çabasındaydılar.

Ama büyük liberal burjuvazi, böyle bir barışa yanaşmıyordu. Rusya'nın katlandığı bütün yoksunluklardan sonra, ulusal savaşın hedeflerinden vazgeçilemezdi. Limana varılacağı sıra geri dönülür müydü? Hayır! Batılı devletlerin yanında savaşmaya devam edip müttefiklerin zafere erişmesine kadar dayanmak ve sonunda İstanbul'u ve Ankdeniz'e çıkmayı sağlayan boğazları elde etmek gerekliydi. Eğer çarlık, tacı ve çevresinin çıkarı uğruna, vatana ihanet etmeyi düşünür, zaferi feda ederse; burjuvazi çarlığı devirmeyi yeğ tutacaktı.

Petrograd'daki müttefik elçileri, ihtilâle karşı bir itirazda bulunmuyorlardı. Tersine, ihtiâl İngiltere ve Fransa gibi burjuva demokrasilerini II. Nicola gibi kötü ve tehlikeli, ihanet edip düşmanla barış yapmaya hazırlanan bir müttefikten kurtaracaktı. Burjuva ve liberal bir Rusya'nın iki katına çıkan bir güç ve herhangi bir barışçı art düşünceden yoksun, savaşa devam edeceği muhakkaktı. Böylece 1917 Martında geçen olaylar sırasın da iki ihtilâlci dalga karşılaştı: Biri aşağıdaan, barış ve ekmek isteyen köylülerden, askerlerden ve işçilerden; diğeri yukarıdan, zaferi v toprak kazancını isteyen liberal burjuvaziden geliyordu.

Ayaklanan Petrograd işçilerine bütün garnizon katıldı. Birkaç günde ayaklanma bütün ülkeye yayılmış ve cepheye ulaşmıştı. Böylece işçiler ve askerler Çarı devirdiler. İktidara liberal burjuvazi geçti. Çarlık Duma tarafından kanunen kaldırıldı ve yeni Rus parlâmentosu, oldukça geri ve hesaplı bir seçim sistemiyle işbaşına getirildi. Ama Duma'daki liberal milletvekilleri, hemen bir komite kurdular. Bu komitenin çevresinde, burjuvazinin bütün güçleri toplandı. Petrograd galibi işçilerle askerler 1905 gele-

neğine dönerek işçi ve asker Konseyini kurdular. Bu Sovyet, bütün demokratik ve sosyalist güçlerin birleşme merkezi haline geldi. İki ihtilâlci hareket arasındaki mücadele, Duma'daki Komite ve Sovyet çevresinde dönüyordu artık.

1917 Martında siyasî durum şöyleydi : Tutucu sınıflar, büyük toprak sahipleri, soylular, subaylar, yüksek memurlar, bütünüyle liberal burjuvazinin ardına geçtiler. Eski tutucularla liberaller, şimdi özel mülkiyeti ve savaşın devamını sağlama almak için bir arada mücadele ediyorlardı. Eski köylü geleneğine uyan askerler narodniklerden yana çıktılar. Köylüler de aynı şeyi yaptı. Narodnikleri o sıra yöneten ihtilâlci sosyalist partiydi. (55). Fabrika işçileri, menşeviklerle bolşevikler arasında paylaşılmıştı. Diğer küçük topluluklarla bağımsız partilerin pek etkisi yoktu.

Arkalarına büyük halk çoğunluğunu alan ve askerler sayesinde malzeme üstünlüğünü ele geçiren ihtilâlci sosyalistlerdi. Sağlarında ve sollarında burjuva ve sosyalist azınlıklar yer alıyordu. Yine de narodnikler iktidara gelemedi. Çünkü, sosyal-demokratlar gibi, Çarlığı deviren ihtilâlin önce bir burjuva ihtilâli olacağına inanıyorlardı. Bu nedenle iktidarı liberal burjuvaziye devretmeye hazırdılar. Kendilerine, açık bir muhalefet yeri ayırmışlardı, hükûmeti denetleyecek ve demokrasi dümenini tutmaya devam edeceklerdi.

İhtilâlci sosyalistlerin yeni hükûmet şekli konusundaki görüşleri, 1905 yılında açıklanan haliyle, menşeviklerinkine tıpatıp uyuyordu. Hükûmeti denetleyecek kuruluşlar, Petrograd'dakini örnek alarak her köşesinde ortaya çıkan Sovyetlerdi. Bunlar, şehirlerde işçi ve asker Sovyetleri, köyerde köylü Sovyetleri, cephede asker sovyetleriydi.

Savaş gibi temel bir sorunda da, ihtilâlci sosyalistlerle menşeviklerin görüşü ayrıydı. Rus Cumhuriyeti, bütün Avrupa sosyalist muhalefetinin ve Zimmerwald çoğunluğunun barışçı tutumunu benimsemeliydi; hemen genel barışa gidilecek, bu barışta toprak iltihakı ve savaş tazminatı sözkonusu olmayacaktı. Rusya, müttefik devletler, Almanya ve Avusturya üzerinde baskı yapacak, bütün uluslararası

sosyalizmin de birleşmesiyle bir dünya barışı sağlanacaktı. Ama, Rusya'nın dışında kalacağı bir barış anlaşması olamazdı. Çünkü bunun en tehlikeli sonucu, Avrupa'nın, Alman militarizminin hakimiyetine girmesiydi. Rusya II. Guillaume'un ordularıyla savaşacaktı. Genel barış sağlanmadıkça Rus halkı, devrimini savunmak zorundaydı.

Böylece, sovyetlerde bir ihtilâlci sosyalist ve menşevik çoğunluğu sağlanmış oldu. Petrograd işçi ve asker konseyi, bütün diğer konseylerin yetkilerini de kendinde toplayıp Duma'nın liberal komitesiyle uzlaştı. Bu uzlaşmanın temelleri üzerinde geçici hükûmet kuruldu. Hükûmet, bir liberal burjuva hükûmetiydi. Narodniklerden Kerenski, sovyetlerin resmî temsilcisi olarak değil, kendi adına girdi bu hükûmete.

1917 yılının Mart ayından beri iktidarın durumu çok garipti. Askerlerin ayaklanmasıyla çarlık polisi her yerde silinip süpürülmüştü. Sokak, emirleri sovyetlerden alan işçi ve silâhlı askerlerin elindeydi. Ama bütün eski idareci kadro yerindeydi ve memurlar, hükûmetle sovyetler arasındaki anlaşmanın vereceği sonucu bekliyordu. Cephede aynı çekişme, subaylarla askerlerin kurduğu konseyler arasında devam ediyordu. Savaş gerçekten sürdürülmek isteniyorsa, çarlık subaylarının asker kuruluşları üzerindeki otoritesi yeniden sağlanmalı, ya da yeni subaylar görevlendirilmeliydi. Yeni bir Rusya'nın kesin şeklini alması bir kurucu millî meclisin eseri olmalıydı, Bütün Rus ihtilâlcileri de, hep bunu istemişlerdi. Ama bu meclisin seçim tarihi bilinmiyordu.

Burjuva devriminin bu ilk ve garip şekli karşısında, bolşeviklerin tutumu neydi? Partisinin diğer partilere karşı vereceği savaşı Lenin'in İsviçre'den yönetmesinin güçlükleri hemen anlaşıldı. 1914 yılından bu yana Lenin'in, bolşevik doktrinde yaptığı değişiklerden ancak bir kaçı Rusya'da kendisini tutan işçilere ulaşabilmişti. Bu kadarı da onlara inandırıcı gelmiyordu. Ülkede kalan en ünlü bolşevik ise Kamenef'ti (56). Diğer bolşevik milletvekilleriyle birlikte, Kamenef, 1914 Kasımında Duma'dan Sibirya'ya sürülmüştü. İhtilâlden sonra Petrograd'a dönmüş, bolşevik PRAVDA gazetesini çıkarıyordu.

Kamenef ve arkadaşları, bütünüyle, Partinin 1914 yılına kadar savunduğu eski görüşten ayrılmamışlardı. Kamenef, Lenin'in yeni görüşlerini kesinlikle reddediyordu. (57) Amacı, ihtilâli liberal-burjuva dönemin daha ötesine götürüp demokratik bir işçi ve köylü diktatörlüğü kurana dek çalışmaktı; başka bir deyimle, hedefi demokrasinin gerçekleştirilmesi olan bir «halkçı» sosyalist koalisyon hükûmeti kurmaktı. Oysa Lenin, 1914 yılından beri böyle bir hükûmeti istemez olmuştu. Kamenef ve eski bolşevikler, bütün Rus demokratlarının tek cephe kurmalarını istiyor, savaşın sürdürülmesi konusunda partilerin pek uyuşmayan görüşlerine fazla önem vermiyorlardı. Tersine Lenin, özellikle savaş sorunundan, Rus demokrasisini yıpratmak için faydalanmak istiyor ve bolşeviklerin bağımsız bir eyleme geçmeleri onu ürkütmüyordu.

Ancak nisan ayında Rusya'ya döndükten sonra Lenin partisinin yönetimini eline aldı ve şiddetli çekişmelerden sonra Kamenef'in eğilimini reddettirdi. Ama bu olay, Lenin'le eski bolşevikler arasındaki mücadeleye son vermedi. Bütün 1917 yılı boyunca mücadele sürdü; bolşeviklerin iktidarı alması sırasında da doruğuna vardı. Lenin'le birlikte Zinoviyef de Rusya'ya dönmüştü. 1914-1916 yılları arasında, sürgünde, devamlı Lenin'le işbirliği yapmış ve bir sürü parlak yazıyla onun teorilerini savunmuş olan Zinoviyef bile, Rus toprağına ayak basınca, kararsızlığa düştü. Kamenef'e katıldı, iktidarın Sovyetlerin eline geçmesine şiddetle karşı çıktı. 1917 yılın Ekim ve Kasım aylarında Lenin'e karşı en şiddetli muhalefeti yaptı. Daha ilerde, uzun yılların tecrübesini taşıyan partinin en önde gelen kişilerinin Lenin'e 1917 yılında neden karşı çıktıklarını göreceğiz. 1917 Martında Lenin, İhtilâlle ilgili ilk ayrıntılı haberleri İsviçre'de alınca, çok önemli sonuçlar verebilecek bir şeyin farkına vardı. Sovyetler sisteminin, demokratik ve sosyalist ihtilâlin en ileri ve akla yakın şekli olduğunu gördü. 1903 yılına kadar gidilirse 14 yıl, daha da geriye, Lenin'in Petrograd'a ayak bastığı 1893 e gidilirse 24 yıl Sovyetler, Leninci bolşevizmde en ufak bir rol oynamamışlardı. Ama Lenin, gerek teoride ve gerekse uygulamada mutlak

bir deneyci (amprik) ydi. Yeni olayların ışığında doktrinini değiştirmekte bir an bile tereddüt etmezdi. Bu yönde Marks'ın görüşlerine çok uygun hareket ediyordu; çünkü Marks, ihtilâlin yalnız teoriyi gerçekleştirmediğine, üstelik onu geliştirdiğine inanmıştı.

1917 Mart'ında, Rusya'nın durumunda Lenin'in ilk dikkatini çeken, iktidardaki garip ikilikti. Bir yanda geçici liberaller hükûmeti vardı. Bu, alışılmış bir emperyalist hükûmetti. İngiltere, Fransa ve Almanya'daki benzerlerinden, polis, v.s. gibi yardımcı güçleri elinde tutamayışıyla ayrılıyordu. Burada, soyetlerde ,yepyeni türde bir işçi hükûmetinin ilk belirtilerini görüyordu. Bu hükûmet, tarihe bir göz atıldığında, yalnız 1871 Paris komünü ile kıyaslanabilirdi. Lenin, Marks'ın 1871 yılında Komün hükûmeti konusunda yazdığı ünlü denemesindeki görüşlerin 1917 de kurulan Sovyetlere uyduğunu farketti.

Modern çağların örnek devleti, bütün Avrupa kıtasında görülen ve savaş sırasında İngiltere ve Amerika'ya da hakim olan, güçlü ve merkeziyetçi iktidardı. Oysa şimdi Rusya'da, halkın bu mekanizmayı kırdığı görülüyordu. Emperyalizmin askerî mekanizması, askerler, subayların emirlerine uymayı reddedip asker kuruluşlarına boyun eğince duruveriyordu. İşçiler, silâhı kapıp polisin yerini alarak, yalnız kendi sovyetlerinin emirlerine uyunca, sivil iktidar da işlemez oluyordu.

Merkeziyetçi, feodal ve burjuva Devletin başlıca özelliği, iktidarla halk arasında gerçekleştirilen ayrılıktı. Sokakta üniformalı ve silâhlı polis emir verir, silâhsız sivil halk ona boyun eğerdi. Toplumsal kuruluşlara ve anayasalara uygun olarak, polisin hükmetme şekli, devletten devlete çok değişebilirdi. Çarlık Rusyasının polisi de, Fransız polisiyle İngiliz CONSTABLE'ından çok ayrılıyordu. Hepsinin ortak yanı, halk yığınından çok ayrı bir kuruluşa bağlanmaları ve halka karşı iktidarı temsil etmeleriydi.

Komün tipi bir Devlette tersine halkla polis birdi' Silâhı halk taşıyor, düzeni halk kuruyordu. Eski usul ordu ortadan kalkmıştı. Silâhlı emekçiler aynı zamanda askerdiler. Şehir ve köylerde idarî görevler, halkın işbaşına getirdiği, bürolarda çalışan ki-

şiler tarafından yerine getiriliyordu. Bu kişiler, gerek gelirleri ve gerekse görnüşleriyle, bulundukları yerde oturan diğer kişilerden ayrılmazlardı. Hiç durmadan halkın denetimindeydiler, halk her an kendilerinden hesap sorabilirdi.

Böyle bir toplumsal örgüt, burada anarşistlerle fikir birliğine varan Marks'ın da dilediği gibi, eski Devletin yıkılışı ve ortadan kalkmasını sağlıyordu. Tarih boyunca halk, merkeziyetçi bir baskı rejimini devirmek istediğinde, bu yollara başvurmuştu. Örnek olarak, Orta Çağ sitelerindeki komünleri, İsviçre'nin köylü kantonlarını, Kuzey Amerikadaki ilk cumhuriyetleri, sonra da 1971 Paris Komünü ile 1917 Rus sovyetlerini verelim. Daha ilerde de bütün ayrıntılarıyla gösterileceği gibi, 1918 yılında kurulup, günümüze kadar gelen ve Sovyet diye adlandırılan Devletin bu türden bir toplumsal örgütle hiç ilgisi yoktur.

Böyle bir «komüncü »ya da «sovyet» cumhuriyetinin ille sosyalist olması da zorunlu değildir. Örneğin, bir köylü kantonunda, son derece kesin ve sert bir uygulama gösteren konseyler sistemini kurabilir, öte yandan özel mülkiyet de devam ettirilebilir. Ama demokrasinin bu en ileri şekli, Marks'a göre, sosyalizmin eşiğidir. Sosyalizm ise kesinlikle kurulabilmesi mümkün olabilecek en ileri özgürlüğün gerçekleşmesini gerektirir.

Lenin, ihtilâlin başında görüldüğü şekliyle, bu ikili iktidarın uzun sürmiyeceğinden şüphe etmiyordu. Ya geçici hükûmet üstün gelecekti; bu durumda gücünü yeniden alt kademedeki uygulama örgütlerine kabul ettirebilirdi. Polis belki başka bir üniforma içinde ve başka bir adla, ama temelde çarlık polisinin tıpatıp eşi olarak Rus şehirlerinin sokaklarında yeniden görülecekti. Halk da, yeniden silâhsızlanacaktı. Orduda eski disiplin yine sağlanacak, asker kuruluşları yetkilerini subaylara devredecekti. Ya da olaylar tersine gelişecek ve Sovyetler üstünlüklerini kabul ettireceklerdi. Bu durumda, eski idare kadrosunu da tasfiye edip yüksek memurlarla subayları kovabileceklerdi. Devrilen diğer güçlerle birlikte, geçici hükûmet de düşecek ve sovyetler, tek başlarına duruma hakim olacaklardı.

Böylece Lenin, «Geçici hükûmeti devirip, bütün iktidarı sovyetlere vermek» parolasını ortaya attı. Sovyetlerin temsil ettiği, ihtilâlci sosyalist ve sosyal-demokrat partiler içerisinde örgütlenen Rus demokrasisi, barışı istiyordu. Geçici hükûmet, Rus halkına barışı getiremezdi; çünkü bu bir emperyalist ve burjuva hükûmetti ve fetih peşinde koşuyordu. Rus demokrasisi özgürlük istiyordu. Şu sıra, sovyetler bu büyük özgürlüğü sağlamıştı; ama geçici hükûmet bu özgürlüğü istemiyordu. Elinden gelse, eski Devlet şeklini yeniden kurardı. Öte yandan Rus köylüsü, toprak; Rus işçisi de, ekmek istiyordu. Geçici hükûmet ne toprak ne de ekmek verebilirdi. Çünkü özel mülkiyeti, dolayısiyle de büyük toprak sahiplerinin çıkarlarını koruyordu. Açlığı önlemek için, yiyecek maddelerinin paylaşılması konusunda, alınması gerekli sert tedbirleri hiç bir zaman benimsemiyecekti.

Büyük liberal burjuvazi, «Barış! Özgürlük! Ekmek! Toprak» gibi, demokratların başlıca isteklerini kabul edemiyeceğine göre; demokratların, geçici hükûmet varlığına daha fazla katlanmaları gülünçtü. Rus demokrasisi, yani sovyetler iktidarı ele almalıydı. Böylece Lenin, siyasî geleneğine sadık kalıyordu. Ortaya koyduğu istekler, kesinlikle sosyalist olarak tanımlanamazdı ama müfrit demokratlarınkiyle uyuşuyordu. Burada, biraz üstü kapalı sayılabilirse de, ihtilâlci demokratik koalisyon konusundaki eski görüşleri yeniden beliriyordu. Çünkü bolşevikler o sıra sovyetlerde iyice azınlıktaydılar. 1917 ilkbaharında ve yazında «Bütün iktidar sovyetlere geçmeli!» diye bağırmak bir ihtilâlci-sosyalist ve menşevik hükûmeti onaylamak demekti. Bu görüş Lenin'in 1914 den beri söylediği ve taraftarlarına aşılamaya çalıştığı, bağnaz demokratlarla birleşmenin mümkün olmadığı görüşüne aykırı düşmüyor muydu?

Burada Lenin, ihtilâlci sosyalist parti militanlarıyla, eski bir geleneğe sadık kalarak onlara katılan köylü ve asker yığınlarını birbirinden ayırıyordu. Resmî demokratik partiler, geçici burjuva hükûmete katlansalar bile, toprak isteyen demokrat köylüler ve barış istiyen demokrat askerlerin tutumu yavaş yavaş değişecekti. Sovyetler, iktidara gelse bile ül-

kenin kaderi ihtilâlci sosyalist parti merkez komitesinin değil, parti ruhundan çok ve genellikle daha ihtilâlci halkın eline geçecekti.
1905 deneyiyle, Rus ihtilâlci konseylerinin nasıl işlediği biliniyordu. Eğer, «İktidarı sovyetlere vermek!» parolası gerçekleşirse, ihtilâlci büyük halk yığınları, konseylere boyun eğecek; o zaman da, uygun bir siyasetle sovyetler üzerindeki etkilerini kabul ettirmek, bolşeviklerin görevi olacaktı. 1917 yılında bile Lenin, sert bir parti diktatörlüğü ve parti içinde merkeziyetçiliğin gerekliliği konusundaki görüşünden vazgeçmemişti. Sovyetler sisteminden yana çıkmakla, Lenin federalist doktrin ya da halk yığınlarının kendiliğinden harekete geçmesi görüşlerine katılmıyordu. Lenin, partisini örgütlemişti; ama Sovyetler onun eseri değildi. Sovyetleri halk yaratmıştı. Lenin, sovyetleri kullanıp, Rus emperyalizmini kesinlikle ezmek istiyordu. Çünkü 1917 yılında bu işi ancak sovyetler yapabilirdi. Rus demokratlarının kesin zaferinden sonra, merkeziyetçi ve diktatörlük yanlısı bolşevizm, anarşik ve federalist sovyetler ilkesiyle nasıl uyuşacaktı? Lenin, 1917 ilkbahar ve yazında buna hiç aldırmıyordu
Savaş konusunda Lenin - 1914 yılından beri - müttefiklerle ilişkilerin hemen kesilmesinden yanaydı. Oysa Petrograd işçi ve asker konseyi etkisindeki geçici hükûmet, her şeyden önce eski anlaşmalar çerçevesinde savaşın sürdürülmesinden yanaydı. Alman genel kurmayı, Rusya'da müttefik düşmanı partinin gücünü artırmak için, 1917 Nisanında Lenin'in, Almanya'dan geçerek ülkesine dönmesine izin verdi. Rusya'ya kimin yardımıyla geldiğine aldırmıyordu Lenin. Eğer yapmış olduğu plânlar gerçekleşirse, Alman imparatorluğunun, şimdiki Rus hükûmeti bakanlarından, yüz kere daha tehlikeli bir düşmanı kesilecekti. Sonraki aylarda, Rusya'da kendisine, Alman genel Kurmay başkanlığının casusu denmesine katlanması gerekti. Lenin, durumla ilgili görüşlerini, özetleyip on tez (58) halinde, PRAVDA gazetesinde yayınladı. 1 numaralı tezinde, Çarın devrilmesinden sonra bile Rusya'nın güttüğü savaşın bir emperyalist fetih savaşı olduğunu, vatan savunması ilkesine en ufak bir taviz verilmemesini belir-

tiyordu. İki numaralı tez, ihtilâlin birinci aşamasından ikincisine geçmenin gerekliliğini anlatıyordu. Üç, dört ve beş numaralı tezlerde şöyle denmekteydi :

«Geçici hükûmeti desteklemek yok : verdiği bütün sözlerin ve özellikle «toprak ilhakı »konusundakilerin baştan aşağı yalan olduğu ispatlanmalı.

Partimizin, şimdilik, burjuvazinin etkisinde olan ve bu etkiyi proletaryaya da yayan, fırsatçı küçük burjuva unsurların bloku karşısında, işçi milletvekilleri Sovyetlerinin çoğunda azınlıkta kaldığını kabul etmeli...

İşçi milletvekilleri Sovyetlerinin tek ihtilâlci hükûmet şekli sayılabileceği, dolayısiyle, bu hükûmet, burjuvazinin etkisinde kaldığı sürece görevimizin her şeyden önce halkın pratik ihtiyaçlarından hareket ederek, yığınlara, sabırla, inatla ve sistemli olarak hükûmetin taktik hatalarını anlatmak olduğu unutulmamalı. Azınlıkta kaldığımız zaman içinde halk yığınlarının geçireceği deneylerle, hatalarından kurtulması için, bütün iktidarın, işçi milletvekilleri Sovyetlerine verilmesi gerektiğini belirterek işlenen hataları eleştirip anlatmaya çalışacağız.

Parlamenter bir cumhuriyet değil, - işçi milletvekilleri Sovyetlerinden sonra buna dönmek gerilemek sayılır - ama bütün ülkede, tabandan tepeye bir köylü, tarım emekçisi ve işçi milletvekilleri Sovyetlerinin cumhuriyeti... »

Görüldüğü gibi, Lenin, artık Kurucu Meclisle ilgilenmiyor. Çünkü, sovyetler demokrasisini parlamenter demokrasiye üstün tutuyordu. Yine de 1917 yılında, bir millî meclise tam karşı çıkmadı. Herhalde, o çağlarda, böyle bir kuruluşun, sovyetler halinde örgütlenecek bütün ülkenin başında, bir Yüksek Meclis rolü oynayabileceğini düşünüyordu. 6 numaralı tez, büyük toprakların kamulaştırılmasını istiyordu. 7 ve 8 numaralılar ise şu görüşü yansıtmaktaydı : «ülkedeki bütün bankaların hemen bir tek millî banka şeklinde birleşmesi ve bu bankanın, işçi temsilcileri sovyetlerinin denetimi altında bulundurulması gereklidir. İlk yapacağımız iş sosyalizmin yerleştirilmesi değildir; bütün üretim olanak-

larının, denetim ve dağıtımını sovyetlere bırakmaktan başka işle uğraşmamalıyız.»

Demek ki, Lenin, özellikle «sosyalizmin yerleşmesi» ne karşı çıkıyordu. Başlangıçta, kapitalizmin emekçiler tarafından denetimini sağlamakla yetinmek istiyordu. Emperyalizmin çıkarlarını gözeten bir ekonominin karşısına, patronların mallarını ellerinden almayı gerektirmeden, halkın çıkarını gözeten bir ekonomi yerleştirmeği düşünüyordu. 9 numaralı tez, bolşevik partisi genel kurulunun hemen toplantıya çağrılıp, programıyla partinin adının değiştirilmesini öngörüyordu.

Program, Lenin'in 1914 yılından beri benimsediği, emperyalizm ve devlet konusundaki yeni kavramları içine alacaktı. Partinin adı, «sosyal-demokrat» değil artık «komünist» olmalıydı. Bu değişikliğin sembolik ama çok önemli bir yanı vardı : Marks'la Engels 1848 yılında kendilerine bu adı vermişlerdi. «Sosyal-demokrat» adı, artık II. Enternasyonal içindeki ihtilâlci olmayan partileri tanımlamaya yarıyacaktı. Lenin'in partisi, gelecekte, adıyla 1848'lerin marksizmine dönme isteğini de ilân edecek ve iyice lekelenen sosyal-demokrasiyle, hiç bir ortak yanı bulunmadığını gösterecekti. En sonunda da 10 numaralı tez, bir yeni Enternasyonal'in kurulmasını istiyordu.

Lenin, bu parti programını büyük güçlüklerle Kamenef tipi eski bolşeviklerin muhalefetine karşı, kabul ettirmeyi başardı.

Kamanef, hiç bir koalisyonun yardımına başvurmadan, bütün diğer parti ve eğilimlere karşı, iktidarı elde edecek, bir sosyalist işçi partisinin sosyalist devrim yapabileceği görüşündeydi. Tarımda kamulaştırmaya gitme denemesine, hemen başvurmayı tehlikeli sayıyor ve bu noktada, bolşevik partisinin o güne kadar savunduğu görüşe uyuyordu; Lenin, Kamenefe, şimdilik Rusya'nın kamulaştırılması niyetini gütmediği karşılığını verdi. İşçilerle köylülerin ihtilâlci demokratik diktatörlüğün, belirsiz ve gelecekte gidilcek bir demokratik partiler koalisyonuyla gerçekleştirilmesinin gerekli olmadığını; bunun, sovyetlerle şimdiden gerçekleştirilmiş olduğunu söylüyor-

du. Demek ki bolşeviklerin gerçek parolası : Bütün iktidar sovyetlerin! olmalıydı.
Yine de, eski bolşeviklerin kuşkuları, sebepsiz sayılmazdı. Troçki'nin, tam o sıra, bolşevik partisine girmesi dikkate değer. Troçki de durumu tıpkı Kamenef gibi görüyordu. Ama çıkardığı sonuçlar tersineydi: Lenin, böylesine kararlı bir ikinci ihtilâl hazırlayıp, bütün köylü ve küçük burjuva demokratlarını aradan çıkararak, iktidarı bolşeviklerin eline vermek istiyorsa; tezlerini açıklama şekli ne olursa olsun, aslında sosyalizmin esas amacını gerçekleştiriyor demekti. Dolayısıyla da Troçki, sözde değilse bile, hiç olmazsa eylemde onunla beraberdi. 1917 yılı yazında bolşevik olabilirdi. Böyle davranmakla, temel görüşlerinin hiç birinden vazgeçmiyor, Lenin'in 1917 martından bu yana izlediği taktikte eski troçkist doktrinle bir yakınlaşma seziyordu.
Troçki, bolşevizme, sayıca çok önemli bir taraftar topluluğu değil, bundan sonraki önemli olaylarda, bütün parlaklığıyla kendini gösterecek ihtilâlci kişiliğini getiriyordu. Lenin, Kamenef ve Zinoviyef gibi eski bolşevik liderlerin direnmesiyle karşılaştıkça, bitmek tükenmek bilmeyen çalışkanlığıyla en iyi destek saydığı Troçki'yle işbirliğini arttırıyordu. Henüz Stalin tamamen silik bir bolşevik memurdu. O günlerde, Lenin'le Troçki'nin birlikte yürüttükleri ihtilâlci eylem, bolşevizmle troçkizm arasında doktrinden gelen karşıtlıkları geçici bir süre için arka plâna itti.
Mart ayında iktidara gelen liberal burjuva hükûmet, 1917 Mayısında tükenmişti. Bu birkaç ay içinde, burjuva liberalizminin Rusya'da ne denli zayıf olduğu ortaya çıktı. Orta ve batı Avrupa'nın burjuva toplumu, gelişip örgütlenmek için yüzyıllar bulmuştu önünde. Orta tabakalar ve özellikle halk yığınına bin türlü bağla bağlıydı. Rusya'da ise tersine burjuvazi, toplumsal gövdeye suni bir biçimde eklenmişti. Yığınlara yabancı kalıyordu. Köylü ve küçük burjuva, eğitilmediği ve özgürlükten yoksun kaldığı sürece, çara bağlı yaşamıştı. Siyasî bilince kavuşup uyanınca «kızıl» ve ihtilâlci kesiliyordu, aslâ liberal değil.
Bu nedenle 1917 yılında liberal burjuvazi, Rusya'da güçsüz bir azınlıktı. İktidara kendi olanaklarıyla de-

ğil, demokratlarla sosyalistlerin burjuva ihtilâli teorisine uyarak, bir burjuva hükûmetlerinin olmasını istemelerinden ötürü gelmişti. Petrograd sovyetinin kabul ettiği kutsal birlik, bir işe yaramıyordu, Lenin'in önceden ortaya attığı kehanet çok doğruydu. Rus liberalizmi, yığınların isteklerinden hiç birini gerçekleştiremezdi. Özellikle barış sorunu, işçilerle askerlerin, bakanlara gitgide daha büyük bir şiddetle karşı çıkmalarına yol açıyordu. Hükûmet, her ne pahasına olursa olsun, savaşa devam etmek ve fetih siyaseti gütmek fikrini açıklayınca, yığınlar, barış isteğini şiddetle tekrarladılar.

Hafif hafif kendini göstermekte olan hükûmet buhranı, mayıs ayında iyice patlak verdi. Sovyetleri destekleyen partilerin, iktidara geçmek isteyip istemedikleri sorunu ortaya çıkıyordu. İhtilâlin liberal dönemi sona ermişti. Demokratlar, yönetimin kendilerine geçmesi gerektiğini söylüyorlardı. İşçileri ve köylüleri temsil eden en önemli parti, ihtilâlci şosyalistler, hükûmetin dışında kalma siyasetinden vazgeçerek hükûmete katıldılar. Artık en önemli mesele, Sovyetlerdeki müttefikleri menşeviklerin bakanlık kabul edip etmiyecekleriydi.

1905 yılından beri, menşevik geleneği hükûmete katılmalarına karşı çıkıyordu. Yine de mayıs ayında, ihtilâlin başında ihtilâlci sosyalistlerle yaptıkları anlaşmayı bozmaya karar verdiler. Menşevikler, ihtilâlci - sosyalistlerle birleştiklerinde, bütün sovyetlerde çoğunluğu sağlıyabiliyorlardı. O sıra iki parti, bir arada, sovyet düşüncesini, rus demokrasisini yaşatmaktaydılar. Bu nedenle, yeni koşulları göz önüne alan menşevikler, hükûmette demokrasi davasını savunmaya devam etmeyi görev bildiler.

1905 yılına kıyasla 1917 mayısı, dünyanın tersine döndüğünü gösteriyordu. Şimdi menşevikler bir koalisyon hükûmetine katılıyor ve bolşevikler muhalefete geçiyorlardı. Menşeviklerin bu yanlış kararı, partilerinin kaderini ortaya çıkaracaktı. Düşünülen koalisyonda güçler dengesi bilindiğine göre, ihtilâlci - sosyalistlerin yönetimi ele geçirecekleri açıkça belliydi. Menşevikler, narodniklerin taktiğine uymak zorundaydılar. Onlarla birlikte zafer kazanabilir, ama onlarla birlikte devrilebilirlerdi. Bolşevik siya-

seti, rus halkının bütününe uygulanacak şekilde düşünülmüştü. Menşevikler, yalnız bir işçi politikası düşünmüşlerdi. Ama Rusya'nın durumu göz önüne alındığında bu politika güçten yoksundu. Bolşevikler, bir demokratik koalisyonun içinde kendilerini kabul ettirebilirlerdi, oysa menşevikler, ihtilâlci-sosyalistlerle birlikte uçuruma sürüklendiler. Mayıs ayında hükûmete katılmasalar, ekim ayında yıpranmış bir parti olmazlardı.

Çok önemli olaylardan biri de, önde gelen menşevik şeflerinden Martof'un, partisinin siyasetini benimsememiş olmasıydı. 1917 yılında, partiden kopan küçük bir enternasyonalist menşevik grubunun başında, hükûmetle bolşeviklerin arasında yer aldı. Ama yığınlar üzerindeki etkisi aşağı yukarı hiçti.

1917 mayısında, rus hükûmetinin değişmesinden sonra bile, birkaç liberal bakan görevinden ayrılmadı. Öyle ki, 1917 ekimine kadar, aslında bir liberal-menşevik-ihtilâlci sosyalist koalisyonu ülkeyi yönetti. Burada, mayıs ayından ekime kadar koalisyon hükûmeti içindeki bütün değişiklikleri ve güç birliklerinin oluşmasını anlatacak değiliz. Siyasî karar verme yetkisi, başlarında Krenski'nin bulunduğu ihtilâlci-sosyalist bakanların elindeydi.

Ama bu birkaç ay, narodnik hareketinin büyük ölçüde iflâs etmesine yetti. Geçmişte, sosyalistlerin «halkçılara» yönelttiği eleştirilerin ne kadar haklı olduğu anlaşıldı. Bu hareket, kahraman kişilikler yaratabilirdi ama iktidara gelince, hayalci romantizmi olaylar karşısında tutunamıyordu. Halkçılar, gerçekten emperyalist savaşın tutsağı oldular. Savaş karşısındaki tavırları tartışılabilirdi. Genel barıştan yana çaba göstermek istiyorlardı. Ama tek ülkeyle barış yapılmasına karşıydılar. Belki rus askerleri, bir süre daha cepheyi alman başkomutanlığının saldırılarına karşı korumaya razı edilebilir, dolayısıyla, rus ihtilâli imparator II. Guillaume'a karşı korunabilirdi.

Ama Kerenski hükûmeti, müttefik temsilcileriyle eski çarlık generallerine aldanarak, Rus cumhuriyetinin bir askerî saldırıya girişerek gücünü göstermesi gerektiğini sandı. Almanlarla Avusturyalılara karşı bir saldırı denemesine girişmek konusunda, temmuz

ayında alınan karar, rus askerinin ruh hali göz önünde tutulursa, çok büyük bir psikolojik hataydı. Sonuçlarıyla, yalnızca 1918 yılında Alman amirallerinin, donanmalarını yeniden İngiliz gemileriyle savaşmaya göndermeleri kararıyla kıyaslanabilirdi. Kerenski hükûmeti bütün gücünü, temmuz saldırısını hazırlayıp uygulamakta yıprattı. Birkaç geçici başarıdan sonra saldırı başarısızlığa uğradı. Rusların safında, gerek askerî ve gerekse siyasî açıdan bir yıkıntıdan başka şey bırakmadı.

Kerenski'nin iç politikası da, barış politikası kadar verimsiz oldu. İhtilâlci sosyalistler, tarım konusunda çabuk harekete geçme kararı veremiyorlardı. Aylar geçiyor, köylüler boşuna büyük topraklara el konmasını bekliyorlardı. İşçiler de, açlığa ve ekonomik krize karşı tedbir alınmasını boşuna beklemekteydiler. Oysa, ihtilâlci-sosyalistler, gitgide ciddileşen duruma bir çözüm yolu bulamadıklarından, ikinci bir büyük hata işlediler. Bu akıl almaz bir hataydı ve rus millî meclisini toplamayı daima bir iki gün sonraya atmakla kendini gösterdi. Bir seçim başarısızlığından ürktükleri yoktu. Tam tersine, seçim zaferlerinin mutlak ve kesin olmasından korkuyorlardı. Seçimler, o sıra ihtilâlci-sosyalistlere ezici bir çoğunluk sağlıyabilirdi. Bu çoğunluğa dayanarak parti, tek başına yönetmek ve hareket etmek zorunda kalacaktı. Asıl çekindiği de buydu.

Millet meclisi yerine, hükûmet, bir sürü konferans ve hazırlık parlâmentoları topladı. Hazırlık parlâmentolarında, sovyet delegelerinin yanı sıra, burjuva örgütlerinin seçtiği her çeşit temsilci de yer alıyordu. Ve gerçek otoriteden yoksun bu «suni» kuruluşlar, koalisyon hükûmetini güçlendirme amacıyla ortaya çıkarılmıştı. Liberallerin güçsüzlükleri, açıkça ortada olduğu halde; ihtilâlci-sosyalistler, onlarla yaptıkları anlaşmaya dört elle sarılıyorlardı. Hükûmet, iş göremeyişini, koalisyon gereklerini öne sürüp bağışlatabilirdi. Bu konferanslardan daha da önemlisi, imparatorluğun bütün işçi asker ve köylü delegelerini bir araya getiren rus sovyetler kongresiydi. Bu kongre sonunda seçime başvuruldu, yürütme kurulu görevini yapacak devamlı bir komisyon seçildi. Kongre ve seçilen yürütme kuru-

lunda da ihtilâlci-sosyalistler, 1917 ilkbahar ve yazında mutlak çoğunluktaydılar.

Saldırı politikası, cephede Çarlık subaylarının gücünü arttırmaktan başka işe yaramadı. Disiplin adına, aşırı solcu askerlere şiddetle karşı çıkıldı. Bir sürüsü de kurşuna dizildi. Eski subaylar kendilerini yeniden o kadar güçlü hissettiler ki, general Kornilof karşı-ihtilâlci bir hükûmet darbesine kalkıştı (59). Kornilof serüveni, sovyetlerin kararlı direnmesi karşısında başarısızlığa uğradı. Bundan sonra, ordunun kargaşalığı arttıkça arttı. Askerler, Kornilof hareketinin, Kerenski politikası yüzünden ortaya çıktığını hissediyorlardı. Savaşı uzatmaya çalışan hükûmete güvenlerini yitirdiler. Köylerde, köylülerin sabırsızlığı, kargaşalığın gitgide artması sonucuna vardı. Köylü sınıfı da, Kerenski hükûmetini büyük toprak sahipleriyle bir tutmaya ve eski ihtilâlci-sosyalist liderlerden kopmaya başladı.

Böylece Kerenski hükûmeti, kendi kuyusunu kendi eliyle kazdı. Durumun bu yönde gelişmesi kaçınılmaz sayılabilir miydi? Çarlığın, büyük toprak sahiplerinin ve büyük burjuvaların devrilmesinden sonra, Rusyada demokratik bir köylü cumhuriyetine yer vardı, bir sosyalist işçi hükûmetine değil. İhtilâlin devamı, anayasa, parlâmento ve özel mülkiyetin varlığıyla da mümkündü. Eğer ihtilâlci-sosyalistler, zamanında Millî Meclis'i toplasalar, büyük otorite kazanabilirlerdi. Ekim bolşevik ayaklanmasının kanunî, parlâmenter ve demokratik bir hükûmete karşı değil, aslında iktidarı kendiliklerinden ele geçiren ve meclisi toplamaya yanaşmayan kişilere karşı olduğu unutulmamalıdır. Bolşevik ihtilâlinin parolası: Proletarya diktatörlüğünü demokrasinin yerine geçirmek değil, tersine: Demokrasiyi, diktatörce yöneten bir hükûmete karşı korumak idi.

Kerenski, meclisi toplamaya karar verdiğinde çok geç kalmıştı. 1917 yazında, ihtilâlci-sosyalistlerin ardında, toplantı halinde bir Millî Meclis bulunsa ve Rusya'nın her köşesinden gelen milletvekillerinden kurulu bu meclisten, büyük toprak sahiplerinin mallarına el konma kararı çıksa, iktidarda kalabi-

lirlerdi. 1917-1918 kışı boyunca da cephenin dayanması mümkün olurdu.

İhtilâlci-sosyalistlerin başarısızlığı, bolşeviklerin, halk ihtilâlini sonuna kadar sürdürmelerine fırsat verdi. Çünkü 1917 yazından beri, ihtilâlin ya narodnikler ya da bolşevikler tarafından yönetilebileceği anlaşılmıştı. Ciddî bir üçüncü rakip yoktu. Ne liberaller, ne menşevikler, ne de diğer gruplar geçmişleri ve programlarıyla, böyle bir rolün gerektirdiği, yığınlar üzerinde etki yapma olanağına sahip değillerdi. İhtilâlci-sosyalistlerin başarısızlığından sonra, Rus ihtilâlini bolşevikler kurtardı. Eğer, 1917 sonbaharında Lenin de başarısızlığa uğrasaydı; Rusya'da, rahat bir demokrasi gelişimi değil, korkunç bir kargaşalık görülecekti. Çünkü büyük halk yığınları artık hareketc geçmişti. Köylüler büyük toprak sahiplerine, askerler subaylara, işçiler kapitalistlere katlanmak istemiyorlardı. İhtilâlci-sosyalistlerin geleneksel otoritesi yıkılınca, yığınların kör kızgınlığını, yeryüzünün hiç bir gücü durduramazdı. Bir süre sonra bu vahşi karışıklık, Rusya'nın dağılmasına yol açacak, kitle halinde cinayetler ve tedhişle son bulacaktı. Bolşevikler, rus halkını bundan korudular; böylece, bir takım tehlikeli deney ve hatalarına karşın, ihtilâli kurtardılar. Ama rus ihtilâlini bolşevikler yapmamıştı. Tersine, Lenin'le Troçki, saat tam onikide bir büyük anarşist ayaklanma olacağını kabul ediyorlardı. Buna dayanarak, tam onikiye beş kala bolşevik ayaklanmasının bayrağını açarak, on ikide meydana gelen büyük olayın, kendi istekleriyle hazırlandığı izlenimini yarattılar. Böylece, ihtilâlin başına geçmek için gerekli otoriteyi kazandılar.

Bolşevik partisi, Kerenski'nin saldırısına inatla karşı koymakla, halkın dikkatini çekmişti. Petrograd'da parti, hükûmete karşı gösteriler düzenledi. Ama Kerenski o sıralar çok daha güçlüydü. Başkente güvendiği birlikleri getirdi, bolşevikleri ihtilâl düşmanlığı ve Alman ajanlığıyla suçladı. Partiye karşı büyük bir baskı hareketine girişildi. Gazeteleri yasaklandı, partinin bütün memurları tutuklandı. Troçki, cezaevine girdi ye Lenin, hareketi, Finlandiya'da gizlenerek yürütmek zorunda kaldı.

Ancak, Rusya'daki bütün diğer parti ve hareketlerin birleşip bolşeviklerin üstüne yürümesiyle, halkta, Lenin'in, hükûmete karşı çıkabilecek, tek gerçek güç olduğu izlenimi uyandı. Kerenski'nin, ihtilâlci-sosyalistlerin ve menşeviklerin iflâsı iyice kendini gösterdikçe, yığınlarda Lenin'in haklı olduğu inancı yaygınlaşıyordu. Kornilof, hükûmeti devirmek için askerî bir isyana kalkıştığında, kendilerine yapılan bütün baskıya karşın, hükûmetin beyaz generallere karşı korunması konusunda, Lenin bolşeviklere emir verdi. Bolşevik gücün çekirdeği olan Kronstadt denizcileri, Kerenski hükûmetini Korlinof'a karşı korumak üzere Petrograd'a geldiler. Böylece bolşevikler, ihtilâlin kararlı savunucuları olarak kendilerini gösterip hükûmeti, kanunilik çerçevesin-de kalmak şartıyla, çalışmalarının bazılarını sürdürmelerine izin vermek zorunda bıraktılar. Troçki cezaevinden çıktı, ama Lenin, Finlandiya'da gizlenmeye devam etmek zorunda kaldı.

Eylülde, halk oyunda görülen değişiklik iyice belirginleşti. Petrograd, Moskova ve bir çok büyük taşra şehrinde bolşevikler, sovyetlerde çoğunluğu sağladılar. Sayıları gitgide artan askerî birlikler onlarla ilişki kurdu. Petrograd'da, temmuzda Kerenski'nin emriyle şehri işgal eden alaylar, çoktan bolşeviklere geçmişti. Köylerde, köylülerin rejime duydukları kızgınlık haftadan haftaya artmaktaydı. Görünürde ortalık sakindi. Ama Lenin, iktidara geçme saatinin çaldığını biliyordu.

1917 yılının ağustos ve evlül'ünde Lenin, ünlü bir broşür kaleme aldı: DEVLET VE İHTİLÂL. Burada sovyetler ve Komün'le ilgili görüşlerini yeniden ele alıyordu. O sıra Rusya'nın geçirdiği korkunç ekonomik kriz de, Lenin'i çok düşündürmekteydi. Çünkü açlık, ulaştırma olanaklarının gitgide azalması, fabrikaların iş görmez, işe yaramaz hale gelişi-çarlık rejiminin Cumhuriyete miras bıraktığı bütün dertler- mart ayından bu yana hızla artmıştı. Lenin, evlül ayında bir broşür daha yayınladı: KAPININ EŞİĞİNE KADAR GELEN FELÂKET VE BUNA NASIL KARŞI KOYMALI? Bu eserinde de, bolşeviklerin iktidara gelme öncesinde ekonomik programını ortaya koyuyordu.

Lenin bu eserinde, Rusya'nın ekonomik durumunu biraz kışkırtıcı ve iyimser gözle görüyor. Rusya'nın bütün dertlerini, büyük ölçüde patronların baltalamalarına bağlıyor. İhtilâlin sola yönelişi iyiden iyiye belirdikçe, bu baltalama hareketi kendini gerçekten göstermişti. Ama Lenin, kapitalistlerin kötü niyetlerini önemsiyor, Rusya'nın ekonomik sefaletine yol açan gerçek unsurlara pek aldırmıyordu. Böylece, halkın üretimi büyük bir kararlılıkla denetlemesinin kapitalistlerin kapkaççılığına son vereceği ve ülkeyi dayanılabilir bir ekonomik duruma getireceğine inanıyordu.

Lenin, her şeyden önce, «ihtilâlci demokratik» beş çare öngörüyordu:

1 — Bütün bankaların birleşip bir tek banka kurmaları ve bütün bankacılık çalışmalarının Devletin denetiminden geçmesi; ya da bankaların millîleştirilmesi.

2 — Kapitalist sendikaların, yani en önemli kapitalist, tekelci kuruluşların (şeker sendikası, petrol, linyit ve maden sendikaları) millîleştirilmesi,

3 — Ticarî gizliliğin ortadan kalkması.

4 — Bütün sanayici, tüccar ve patronların, kartel-ler ya da sendikalar halinde birleşmek zorunda bırakılması.

5 — Halkın, üretim kooperatifleri kuracak şekilde toplanmaya teşvik edilmesi ya da toplanmak zorunda bırakılması ve bu kuruluşlar üzerinde denetimin sağlanması.

Bankaların millîleştirilmesi konusunda Lenin şöyle diyor: «Çoğu kere bankaların millîleştirilmesiyle özel mülkiyete el konması birbirine karıştırılıyorsa; suç, bu karışıklığı yayan ve çıkarı halkı yanıltmak olan, burjuva basınındır.

Bankalarda toplanan ve bankalarda iş görmesini sağlayan sermayenin varlığı, basılı ya da yazılı bir takım belgelerle ispatlanmıştır. Bunlara hisse senedi, tahvil, poliçe, makbuz, v.s. adları verilir. Bankaların millîleştirilmesi, yani bir tek Devlet Bankası haline getirilmesiyle, bu belgelerden hiç biri ne ortadan kalkacak, ne de değiştirilecektir. Banka cüzdanında 15 ruble görünen kişi, bankaların millî lîleştirilmesinden sonra da bu 15 rublenin sahibi

kalacak, 15 milyonu bulan, bankaların millîleştirilmesinden sonra da bu 15 milyonu hisse senedi, tahvil, poliçe, varant, vs. şeklinde muhafaza edilecektir.»

Birkaç sayfa ileride Lenin şöyle devam ediyor:

«Bankaların millîleştirilmesinin bu ulusa sağlayacağı faydalar büyüktür. Bu fayda işçilerden çok (işçilerin bankalarla işi pek azdır) köylü ve küçük sanayici yığınında kendini gösterecektir. Sonuçta büyük bir çalışma ekonomisi ortaya çıkacak, Devlet, bütün eski banka memurlarını tuttuğu takdirde, bankalardan yararlanmanın genelleştirilmesi ve şubelerinin çoğalması yönünde bir dev adım atılmış olacaktır; halk, bankaların hizmetlerinden çok daha iyi faydalanma olanağını elde edecektir, v.s., v.s. Özellikle küçük patronlarla köylüler için, kredi bulmak çok daha kolay hale gelecektir.»

Görüldüğü gibi Lenin, özel mülkiyetin kaldırılmasını pek düşünmüyordu. Ekim ihtilâli öncesinde bolşeviklerin programı, «küçük patronların kredi alma imkânlarını arttırmak» hedefini de benimsemişti. Bu, mutlak bir orta burjuva sınıfı programıdır. Lenin, tröstlerin millîleştirilmesine örnek olarak petrol sanayiinin millîleştirilmesini öne sürüyor. Özellikle şöyle diyor:

«Petrol sanayiini ele alalım, Kapitalizmin daha önceki gelişim süresinde büyük ölçüde «kamulaştırılmıştır.» Bir çift petrol kralı, tek başlarına, kupon kesip, çok önceden, gerek teknik gerekse toplumsal yönden ülke çapında örgütlenmiş ve yüzlerce, binlerce memurla mühendisin yürüttüğü bir «iş»ten milyonlar topluyor. Ciddi bir şey yapmak isteniyorsa, gerçekten, ihtilâlci bir şekilde bürokrasiden demokrasiye geçmek, yani petrol krallarıyla hissedarlarına savaş açmak; petrol sanayinin millîleştirilmesine engel olmaları, gelir ve hesaplarını gizlemeleri üretimi baltalayarak üretimi artıracak tedbirleri almaya yanaşmamaları halinde petrol kralların mallarına el koyup hapis cezaları vermek gereklidir. İşçilerle memurların yeteneklerine önem vermek, onları konferanslar ve kongreler toplamaya çağırmak, geniş bir denetim sağlamak ve üretimi

arttırmak şartıyla kârın bir bölümünü onlara bırakmak zorunludur.»
Böylece «petrol kralları» bile mallarını, ancak üretimi ve denetimi baltaladıkları takdirde kaybediyorlardı. Sanayiin «zorunlu» sendikalaşmasına örnek olarak Lenin, Alman savaş sanayiini gösteriyor ve şöyle devam ediyor:
«Bir kere daha, kuruluşların bir araya getirilmesinin (cartellisation) mülkiyet ilişkilerini en ufak şekilde değiştirmediğini ve kimsenin tek kuruşunu almadığını tekrarlıyalım. Bunun özellikle altını çizmek zorundayız; çünkü burjuva basın, küçük ve orta halli patronları genellikle sosyalistlerin ve özellikle bolşeviklerin «mallarını ellerinden alacakları» gerekçesiyle durmadan ürkütmektedir. Bu yayın, baştan sona yalandır. Sosyalistler, bir sosyalist devrimde bile, küçük toprak sahiplerinin mallarını ellerinden almak istemezler, alamazlar, almıyacaklardır da. Biz burada, daha önce batı Avrupa'da da uygulanmış, en kaçınılmaz ve hemen gerçekleştirilmesi zorunlu tedbirlerden söz ediyoruz. Bir parça aklı olan bir demokrasi, bizi tehdit eden tehlikeyi önlemek için bu tedbirleri hemen uygulamaya başlar!
Lenin'in, bu broşürde öne sürdüğü bütün tedbirler, bir demokratik radikalizm ya da Devlet kapitalizmi programında mevcuttur ama komünizmle ilgisi yoktur. Rusya'nın yaşadığı korkunç sıkıntı içinde, işçilerle köylüler, üretimin denetlenmesine doğrudan katılmak zorundaydılar. Fabrikalarında, bankalarında, v.s. olup bitenleri öğrenmeleri, ulusun ortak çıkarlarına zarar gelmesini önlemeleri gerekliydi. Devlet, çeşitli sanayi dallarıyla bankaların yönetimini ele alacak; bunları yararlı bir çalışmaya zorlayacaktı. Böyle bir Devlet kapitalizmi de sosyalizme doğru atılmış bir adım demekti.
Aynı ilkeler çerçevesinde, Lenin'in sosyalizm tanımı oldukça ılımlıdır: «Sosyalizm, kapitalist tekeli hemen izleyen dönemden başka şey değildir. Başka bir deyimle, sosyalizm, bütün halkın çıkarları göz önünde tutularak kurulmuş ve bu yüzden kapitalist tekel özelliğini kaybetmiş bir Devlet kapitalist tekelidir.»

O sıralar Lenin, özel mülkiyete el koymayı; orta tabakanın mallarını kamulaştırmayı düşünmüyor, yalnız halkın çıkarı uğruna sanayiin merkezden yönetimini sağlayan bir Devlet kapitalizmi kurmak istiyordu. Lenin'in bu ekonomik programı, iktidarın tümünü silâhlı halka geçirmeyi savunan, sınırsız bir siyasî demokrasiye bağlanması, orta ve batı Avrupa ile Rusya'nın bütün solcu ve burjuva siyaset adamları tarafından benimsenebilirdi. Lenin, Rusya'daki bütün diğer partileri, üretimin denetlenmesi ve bir Devlet kapitalizmi kurulmasını istediği için değil, «Bütün iktidar sovyetlerin olmalıdır! Köylüye toprak dağıtılmalı, emperyalist savaş hemen sona ermelidir!» parolasını ortaya attığı için karşısına almıştı.

Lenin, ekim ayaklanmasına, yalnız burjuva devrimini sona erdirmek amacıyla başvurmuştu. Ama kesin ve gerekli sonuçlarıyla sona erdirmek üzere. Oysa ihtilâlin hemen başında en büyük gücün halk yığınları olduğu anlaşıldı. Kamenef'in korktuğu halk yığınları Troçki'nin umduğu gibi bolşeviklerin ekonomik teorilerini aşıp günün en önemli sorunu halini aldı.

ALTINCI BÖLÜM

SAVAŞ KOMÜNİZMİ

1917 - 1921

1917 eylülünde Lenin, bolşevik partisinin, iktidara gelmek için ayaklanmaya başvurması gerektiğine inanmıştı. Ekim ayında Petrograd'daki parti merkezini, Finlandiya'da gizlendiği yerden yolladığı mektuplar ve yazılarla bombardımana etmeye başladı. Bu yazılarda eyleme geçilmesini istiyor, bütün olanakları büyük bir titizlikle inceliyor ve her güçlüğe bir çare bulmaya çalışıyor, bu çareleri mektuplarında belirtiyordu. Ateşli bir ihtirasla soğukkanlı bir düşüncenin karışımı olan bu mektuplar, kendi türlerinde tektir. Lenin, Kerenski hükûmetinin büyük bir kargaşalık içinde devrilmesinden çok korkuyordu. Böyle bir şey olursa; bolşevikler, uygun fırsatı kaçıracak ve elde ettikleri önceliği bir daha yakalıyamıyacaklardı.

Parti yöneticileri arasında Zinoviyef ile Kamenef ayaklanmaya karşıydı. Onlara göre ayaklanma, bolşeviklerin yapayalnız kalmalarına yol açacak, sonuçları feci bir sosyalist serüvendi. Ama Lenin, Troçki'nin yardımıyla, görüşlerini kabul ettirdi. 10 ekim (rus takvimine göre 23 ekim) günü, Lenin'in de hazır bulunduğu, merkez komitesinin kesin ve gizli toplantısı yapıldı. Mutlak çoğunluğun iki eksiğiyle, rus ihtilâlini kurtarmanın tek yolunun ayak-

lanma; ayaklanma amacının da tüm iktidarı sovyetlere geçirme olduğu şeklinde bir karar kabul edildi. Bununla parti, kendine sağlam bir temel hazırlıyordu.

Rus takvimine göre 25 ekim (7 ekim) günü, bütün Rus sovyetlerinin kongresi, Petrograd'da toplanacaktı. Halk oyunda yazdan beri görülen değişiklik dikkate alınırsa, bu kongrede bolşeviklerin çoğunluğu sağlıyacakları düşünülebilirdi. Eğer kongre bütün iktidarın sovyetlere geçeceğine karar verirse gerekeni yapmak, yani Kerenski hükûmetini devirmek lâzımdı. Böylece 25 ekim günü tarihî bir anlam kazanıyordu. 25 ekim, ihtilâlin başlangıcına damgasını vuracaktı.

Her iki taraf da, o gün Petrograd sokaklarına hâkim olmak için tedbirler aldı. Şehirdeki askerî birliklerin çoğu bolşeviklerden yanaydı. Bu nedenle hükûmet, birliklerin büyük bölümünün cepheye gitmesi emrini verdi. Petrograd garnizonunu uzaklaştırma hareketi başarıya ulaşabilseydi; hükûmet, subaylardan kurulu birkaç taburla 25 ekim günü sovyetler kongresini dağıtabilirdi.

Bolşeviklerin etkisindeki Petrograd sovyeti, bir ihtilâlci askerî komite kurdu ve başkentteki bütün birlikler, bundan böyle genelkurmaya değil, bu komiteye boyun eğeceklerini bildirdiler. İhtilâlci askerî komitenin başta gelen kişisi Troçki'ydi. Petrograd içindeki birliklerin bu kararı, bir tek tüfek patlamadan bile başkentte ihtilâlin başarıya ulaştığını gösteriyordu. 24 ekim günü ihtilâlci askerî komite, Petrograd telefon santralını ele geçirdi. Bunu, 25 ekim gecesi diğer kamu kuruluşları binalarının teker teker işgali izledi. 25 ekim günü hükûmetin toplandığı Kış Sarayı ele geçirildi. Bakanlar tutuklandı, Kerenski kaçtı. Aynı gün de, sovyetler kongresi, programına uygun olarak toplantıya başladı. Kış Sarayının zaptedildiği haberi geldiğinde, hükûmeti destekleyen azınlık salonu terketti. Çoğunluk, iktidarın sovyetlere geçmesini kabul etti. Kerenski, Petrograt önlerinde asker toplayıp başkente yürümeyi denedi. Kesin bir yenilgiye uğrayarak ülke dışına kaçtı. Birkaç hafta içinde de ordu,

rus imparatorluğunun şehirleri ve köyleri, bolşeviklerin eline geçti. İhtilâle karşı görülen tek tük direnmeler de kolayca ezildi. Bolşevik ihtilâli o sırada Rusya'da mevcut tek halk temsilcisi, sovyetler kongresine dayanabilirdi ve bunun önemi büyüktü. Bu kongreye katılan temsilciler, gerçekten halk yığınları tarafından seçilmişti. Oysa, Kerenski'nin sun'î olarak kurduğu çeşitli komisyonların halktan destek aldıkları yoktu. Kerenski, düşmeden önce Millî Meclisin seçimine geçilmesi emrini vermişti. Ama bu seçimler, tam bolşevik ihtilâlinin gerçekleştiği sırada yapıldı; öyle ki, en önemli saatlerde ortada henüz Millî Meclis diye birşey yoktu.

Zinoviyef-Kamenef grubu, son anına kadar ayaklanmaya karşı çıkmıştı. Ayaklanma başarıya ulaştığında bile kötümserdiler. 4 Ekim (17 ekim) günü, Zinoviyef'le Kemenef, görüşlerini daha büyük bir özgürlükle açıklayabilmek için, parti merkez komitesinden istifa ettiler. Bolşeviklerin, hemen ihtilâlci-sosyalistler ve menşeviklerle uzlaşmaya gitmesini istediler. Böylece sovyetleri tutan bütün partileri içine alan bir koalisyon kurulacaktı. Bir çok eski bolşevik ve özellikle Lozovski (60) bir açık mektupla bu görüşü desteklediler. Ne gariptir ki, sonradan bütün propagandası ekim ihtilâline dayanan ulaslararası kızıl komünist Enternasyonal ve sendika hareketinin başına geçecek Zinoviyef'le Lozovski, başlangıçta bu ihtilâli çılgınca bir serüven saymışlardı.

4 ekim (17 ekim) günü durum henüz karışıktı. Cephedeki askerlerle başkent dışındaki yerlerin, ihtilâli nasıl karşılıyacakları bilinmiyordu. Memurların genel grevi, bolşevik yöneticilerin işe başlamalarını engellemekteydi. Rusya'daki bütün diğer parti ve siyasî kuruluşlar, bolşevik ayaklanmasına karşı çıkarken, şimdi de merkez komitesi içindeki çok önemli bir grup karşı tarafa geçiyordu. Durum, gerçekten umutsuz gibiydi. Ama Lenin'le Troçki, yaptıkları plândan kıl payı sapmadılar.

7 Ekim (20 ekim) günü PRAVDA gazetesinde, Lenin tarafından yazılan çok önemli, tarihî çağrı yer aldı:

«İnancı sağlam olmayan, kararsız, burjuvaziden ürken ve burjuvazinin doğrudan, ya da dolaylı, işbirlikçilerinin tehlike çığlıklarına başvuran herkes utanmalıdır. Petrograd, Moskova ve diğer şehirlerdeki işçi ve asker yığınlarında, en ufak bir cesaretsizlik belirtisi yoktur. Partimiz, bir tek kişi gibi, sovyetler hükûmeti ve emekçilerin, özellikle de işçi ve yoksul köylülerin, çıkarlarını korumak üzere kaya gibi yerli yerindedir.»

Kısa süre sonra, durum aydınlandı. Bolşevik zaferinin önemi, bütün ülkede açıkça belli oldu. Memurların grevi başarısızlıkla sonuçlandı ve Zinoviyef - Kamenef grubu partiye döndü. En önemli haftalarda bu iki adamın tutumu, işçi ve köylülerin demokratik diktatörlüğünün ihtilâlin bir demokratik burjuva ayaklanması olabileceği -ve ancak bütün sosyalist, demokratik partilerin koalisyonuyla gerçekleştirilebileceği parolasının- bolşevik partisinde ne kadar köklendiğini gösteriyordu. Bu teori adına, Zinoviyef'le Kamenef, hem de bolşevizm tarihinin en önemli haftalarında, Lenin'e karşı çıkmışlardı. Lenin, büyük bir gerçekçilikle, olay kapandıktan sonra, ihtilâl sırasındaki tutumlarını yüzlerine vurmadan, Zinoviyef'le Kamenef'e yine en önemli görevleri verdi. Troçki, Leninci siyaseti desteklemeye kararlı olduğunu açıkladığı gün, onunla uzun süren mücadelesini de hemen sona erdirmişti.

Bolşevik hareketi tutan halkın büyük desteği, partinin siyasî bakımdan yalnız kalmasını da önlüyordu. Bolşeviklerin başlıca düşmanları olan ihtilâlci - sosyalistler bölündüler ve yeni solcu ihtilâlci - sosyalist parti, Sovyet Rusya'ya varlığının ilk altı ayında, en büyük hizmetlerde bulundu. Daha önce de belirttiğimiz gibi, köylü yığınları, Kerenski hükûmeti yönetiminde, büyük hayal kırıklığına uğramıştı. İhtilâlci-sosyalist hükûmetten, büyük toprak sahiplerinin mallarına el koymasını beklemiş, oysa bu hükûmetin kamu kuruluşları yardımıyla ağaları koruduğunu görmüşlerdi.

Taşrada, ihtilâlci-sosyalistlerin önde gelen şefleri, parti yöneticilerine karşı çıkmış, kısa süre sonra da muhalefete mensup bir çok önemli memur onlara

katılmıştı. Böylece, bolşevik ayaklanması sırasında ihtilâlci-sosyalist parti ikiye bölündü: sağ kanat Kerenski'ye sadık kaldı. Sol kanat, büyük toprak sahiplerinin mallarına el konması ve iktidarın sovyetlere verilmesini istedi. 25 ekim günü (7 Ekim) sovyetler Kongresi ayaklanmayı destekleyince; sağcı ihtilâlci-sosyalistler, menşeviklerle birlikte salonu terkettiler. Ama sol kanat, bolşeviklerle beraber kaldı. Onlarla birlikte sovyetler iktidarının kurulmasına katıldı. Bu ihtilâlci-sosyalist şeflerden bazıları, daha sonra Halk Komiserleri Konseyi adını alan ihtilâlci hükûmette de görev aldı. Ancak Brest-Litovsk barış anlaşmasından (61) sonra, solcu ihtilâlci-sosyalistler, bolşeviklerle giriştikleri koalisyonu bozup onlara amansız bir savaş açtılar.

Böylece Lenin, hiç olmazsa ilk aylarda, eski programını uygulama ve demokratik-sosyalist-ama bağnaz olmayan - bir köylü partisiyle anlaşma fırsatını buldu. 1917 temmuzuyla ekimi arasında askerler, büyük yığınlar halinde bolşeviklerin safına geçerken, köylülerin çoğu ihtilâlci-sosyalistlere sadık kalmıştı. Ama hükûmeti desteyleyen bu ihtilâlci-sosyalistler, şimdi Kerenski hükûmetinin amansız düşmanı kesilmişlerdi.

Ekim ihtilâlinden kısa bir süre önce, Millî Meclis seçimi için çeşitli partiler aday listelerini hazırladıkları sıra, ihtilâlci-sosyalistler daha ikiye ayrılmamışlardı. Bu nedenle sağcı ve solcu ihtilâlci-sosyalistler, Lenin ve Kerenski'nin taraftarları, aynı listede yer alıyordu. Böylece, kurucu millî meclis seçimi garip sonuçlar verdi. Halk yığınlarının desteğini kaybeden Kerenski çoğunluğu sağlıyordu. 36 milyon oydan 9 milyonunu bolşevikler, Kafkasya hariç 700.000 ini, Kafkasya dahil 1.400.000 ini menşevikler (Gürcistan'da taraftarları pek çoktu) 21 milyonunu ihtilâlci-sosyalistler ve 5 milyonunu da çeşitli burjuva partileri almıştı.

Oyunu ihtilâlci - sosyalistlere veren büyük köylü yığını, aslında Kerenski'den yana değil, büyük toprak sahiplerinin mallarına el konmasından yanaydı. Yine de liste başlarında, aşağı yukarı her yerde, Kerenski'nin adamlarına rastlanıyordu. Millî Meclis,

1918 ocağında toplandığında, Lenin, sonuna kadar mücadele etmek kararındaydı. İhtilâlci ürünlerini, ardında halk çoğunluğu olmayan bir meclise kaptırmak istemiyordu.

Sovyetler hükûmeti, Millî Meclisten, ekim ihtilâlini, yeni hükûmeti ve programını benimsemesini istedi. Meclis çoğunluğu bunu reddedince, bolşeviklerle solcu ihtilâlci-sosyalistler salonu terkettiler. Merkez Yürütme Kurulu, yani Sovyetler Kongresinin devamlı komisyonu, bu olay üzerine Millî Meclisin kapatılmasını istedi ve düzmece Meclis, zora başvurularak dağıtıldı (62). Eğer Lenin, o sıra yeni bir seçime gitseydi, sovyet hükûmeti ezici bir çoğunluk sağlıyabilirdi. Ama seçime gitmesi zorunlu değildi. Yeni rus anayasası bir meclis kurulmasını gerekli görmüyordu. Çünkü Lenin ve bolşeviklere göre sovyetler demokrasinin en iyi şekliydi. Bütün rus sovyetlerini içine alan bir Kongre olduktan sonra; ikinci bir parlâmentonun gereği yoktu.

İktidara geçmeden önce, bolşevikler, rus halkına özgürlük, toprak, barış ve ekmek sağlıyacaklarına söz vermişlerdi. Hemen verdikleri sözü tutma çabasına giriştiler. Bolşevik hükûmeti, eski memurlarla subayları attı. Her yerde, icra yetkisini sovyetlere verdi. Özgürlük böyle gerçekleşecekti. Üretimi canlandırmak ve şehirlerde yiyecekle diğer tüketim eşyalarının bulunabilmesini sağlamak için yeni hükûmet, müesseselerin işçiler tarafından denetimini kabul etti. Savaşmakta olduğu ülkelere barış teklifinde bulundu ve köylülere, büyük toprak sahiplerinin mallarına el koyma iznini verdi.

Bu program, uygulama alanında nasıl gerçekleştirildi?

Her şeyden önce, işçilerin üretimi denetlemesi konusundaki Lenin'in görüşünün gerçekleşemiyeceği anlaşıldı. Çünkü silâhlı, zaferden sarhoş işçiler bu ılımlı reformun sınırları içinde tutulamadılar. Her yerde patronları kovup müesseselerin başına geçtiler. Böylece olaylar, Troçki'nin belirttiği bir akış izledi. İşçilerin dayanılmaz saldırısı karşısında burjuva devrimi şehirlerde ve sanayi bölgelerinde aşılmış oluyordu.

Lenin, bu değişikliğe ancak zamanla alışabildi. 1918 ocağında Sovyetler Kongresinin kabul ettiği «Emekçi ve sömürülen halkın hakları bildirisi» yine uzlaşma sayılabilecek bir görüş getiriyordu: «İşçilerin ve Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi'nin denetimi konusundaki sovyet kanunu, fabrika, maden, demiryolları, bütün diğer üretim ve ulaştırma olanaklarının kamulaştırılması ve bu yoldan emekçi halkın sömürücüler üzerindeki hâkimiyetinin sağlama alınmasına doğru atılmış ilk adımdır.»

Görüldüğü gibi, kâğıt üzerinde çeşitli sanayi kollarının kamulaştırılmasına doğru atılan «ilk adım» sözkonusuydu, oysa bu kamulaştırma gerçekleştirilmişti bile. Ancak 28 haziran (11 temmuz) 1918 günü bütün ağır sanayiin kamulaştırılmasıyla ilgili kararname yayınlandı. Oysa, büyük toprak sahiplerinin mallarıyla ilgili kararname yeni hükûmetin kurulduğu ilk gün, 26 ekim (8 kasım) 1917 günü yayınlanmıştı.

Larin ve Kritzmann'ın, Sovyetler Birliğinde yayınlanan «1917 - 1920 yılları arasında, Sovyet Rusya'da Ekonomik Hayatın Kuruluşu» adlı eserde şu bölüme rastlanıyor:

«Bugün kimse, gerçekleşen ihtilâlin bir sun'î ihtilâl olduğunu söyleyemez. Tersine bu dayanılmaz, ilkel bir süreçtir. Burjuvazinin siyasî iktidarı silip süpürülünce, 1917 yılı sonunda, hiç bir baskı tedbirinin durduramıyacağı proleterya sınıfının iradesi patronların işlerinin başından kovulması ve müesseselere el konmasıyla kendini gösterdi. Bunun kaçınılmaz sonuçları da, eski ekonomik ilişkilerin kesilmesi ve çoğu kere üretimin durması oldu. İşçiler tarafından kurulan doğrudan yönetim çoğu kere, işletmelerin çalışmasını sürdürme yeteneğinden yoksundu. Çünkü gerekli tecrübe ancak uygulamada edinilebilir. Ulusal ekonomi alanında sovyet hükûmetinin ilk işi, proletarya ve köylü yığınlarının ilkel dürtülerini, büyük ölçüde düzenlemek ve örgütlemek oldu.»

Aynı yazarlar, başka bir yerde şöyle diyorlar:

«Proleteryanın niyeti, işçilerin patronlar üzerindeki denetimini sağlamaktı. Bu öyle bir denetim olacak-

tı ki, patron, fabrika konseylerine danışmadan hiç bir şey yapamıyacaktı. Kasım ihtilâli, bu programı gerçekleştirmeye çalıştı. Sovyet hükûmetinin kararnamesi, patronları, bütün fabrikalara işçi denetimini sokmak zorunda bırakıyordu. Yine de bu denetimin uygulanamıyacağı, bu haliyle gerçekleştirilemiyeceği, eksik bir tedbir olduğu anlaşıldı. İşçinin denetimi proleteryanın artan gücünün belirtisidir; ama bu güç, henüz, gerekli olgunluğa ulaşmamıştır. Başka bir deyimle, bu tedbir, hareketin henüz önüne geçilemiyen güçsüzlüğünü ortaya koymuştur. Patronlar, işçilerin gerekli tecrübeyi edinmelerini önlemek için, müesseseleri yönetmek istemiyorlardı (ekim ihtilâlinden sonra işçi denetiminin sağlanmasının gizli amacı buydu). Öte yandan, sermayeye büyük nefret duyan işçiler, istiyerek kapitalist sömürünün hedefi olmaya yanaşmıyorlardı. Bu nedenle, yetersiz bir hazırlığa karşın, proleteryanın, denetim adı verilen yerlerde bile, müesseseleri yönetmesi zorunluğuyla karşılaşıldı.»

Bu satırlardan çıkan sonuç, rus patronlarının mallarına el koyanın, bolşevikler değil işçiler olduğu; üstelik bu işi, bolşevik partisinin iradesine karşın yaptıklarıdır. Lenin'in, epey düşünüp taşındıktan sonra, işçilerin tutumunu resmîleştirmekten başka çaresi kalmıyordu. Savyet hükûmeti, çeşitli kuruluşları birleştirmek, her sanayi dalı için yönetim örgütleri kurmak ve sistemli bir üretim sağlamak çabalarına girişti.

Çok büyük güçlüklerle karşılaşıldı. 1917 yılında çok güç olan ekonomik durum 1918-1919 yıllarında felâket halini aldı. Rusyanın kendi başına yaptığı barış anlaşmasından sonra, müttefiklerin herhangi bir ekonomik yardım yapması olanağını unutmak gerekiyordu. Tersine, müttefikler bütün rus limanlarını ablukaya alıp, ülkeyi dünyanın geri kalan bölümlerinden ayırdılar. 1918 yılında Almanlar Donetz havzasına girdiğinde, Rusya kömürden ve Kafkasya'nın petrolünden yoksun kaldı. Hammadde yokluğu ve kullanılmaktan aşınmış makinelerle rus sa-

nayii iflâs etmişti. Fabrikaların çoğunun kapanması gerekti ve işçiler köylerine döndüler.
Ulaştırma olanaklarının fecî durumu ve taşrada hüküm süren anarşi yüzünden, şehirlere yiyecek yetiştirmek de mümkün değildi. 1918 - 1920 yılları arasında büyük şehirlerin halkı açlık çekti. Değerini yitirmiş kâğıt rubleler kimseye bir şey sağlamıyordu. Böylece zengin - yoksul ayırımı ortadan kalktı ve sınıfların eşitliği gerçekleşti. 1927 yılında Lenin'in kaleme aldığı broşürlerde belirttiği «Rus ekonomisinin kurtuluşu» mümkün olmadı. Suç, ne Lenin'in ne de partisinin, her şeyden önce dünya savaşı ve onu izleyen iç savaşındı.
Taşrada, bolşevik ihtilâli dört toplumsal katla karşılaşmıştı büyük toprak sahipleri, köy ağaları ya da kulaklar, küçük toprak sahibi köylüler ve tarım işçileri. Köleliğin kaldırılmasından özellikle 1905 İhtilâlinden bu yana büyük toprak sahipleri mallarının bir bölümünü satmışlardı. Bu topraklar, iyi durumdaki bir takım köylüler tarafından satın alınmıştı. Böylece soylularla küçük toprak sahibi köylüler arasında bir ağa sınıfı türemişti. Fırsat buldukça tefecilik de yapıyorlardı. Büyük toprak sahiplerinin ve zengin köylülerin topraklarında, tarım işçileri çalışıyordu. Ama büyük toprakların çoğu, küçük parçalara bölünmüş ve yoksul köylülere iltizam yoluyla verilmişti. Her çeşidinden ağır bir vergi yükü altında ezilen bu rençberlerin durumu çok kötüydü.
Küçük toprak sahipleriyle tarım işçileri, ihtilâlden yana çıktılar. Büyük toprak sahipleriyle köy ağaları, mevcut düzeni savundular. Ayaklanma, büyük toprak sahiplerinin mallarının tümünün, zengin köylülerin mallarının da büyük bir bölümünün yoksul halka geçmesi sonucunu verdi. Tarım işçilerinin büyük çoğunluğu da toprak sahibi oldu. Böylece dört sınıftan ikisi kayboldu. Kalan diğer iki sınıf, köy ağalarıyla küçük köylüler de dengelenmiş oldu. 1919 yılına doğru, tarım devriminin sonuçlarını anlamak olanağı belirdiğinde; her yerde, tek toprak sahibi sınıfının yerleştiği ortaya çıktı. Köylüler, bolşevik ihtilâline neler borçlu olduklarını biliyorlardı. Eski hale dönülmesine, hayatları pahasına karşı

koymakta kararlıydılar. Kızılordu'nun kuruluşu ve sovyetlerin beyaz generaller karşısında zafer kazanması, köylü yığınlarının doğrudan işbirliğiyle mümkün oldu. Çarlık devri ve savaş sırasında yeterince açlık çekmişlerdi. Şimdi, karınlarını doyurmak arzusundaydılar. Ancak şehirlere para karşılığı yiyecek maddesi yollamaya razı gelebilirlerdi. Oysa, değeri kalmamış rubleler karşılığında mal satmak, ne üretme ne de satma isteği uyandırıyordu.

Sovyet hükûmeti, tükenen rus sanayiinin sağlıyabileceği malları, yiyecekle değiştirilmek üzere köylere yolladı. Yine de şehirlere gönderilen un yetersizdi. Kızılordu'yu doyurmak, işçilere de biraz ekmek verebilmek için, sonunda yiyecek maddelerine zorla el konma kararı alındı. Böylece köylü, uzun süre yeni malının tadını çıkaramadı, çünkü bu maldan ticarî bir yarar sağlıyamıyordu. Ne geçerli bir para vardı, ne ticaret özgürlüğü. Köylü üretim fazlasını piyasaya çıkaramıyor, evinde ya da çiftliğinde arama yapılıp, bulunan fazla yiyeceklere el konuyordu. 1918-1920 yılları arasında şehirlerle köyler, işçilerle köylüler, soyluların karşı - devrimine bütün güçleriyle direnmek kararındaydılar. Ama, gerek ahlâkî gerekse ekonomik yönden, açıkça birbirlerine karşıydılar ve sovyet hükûmeti onları birleştirecek halde değildi.

Bolşevikler, iktidara geçer geçmez, bütün büyük ülkelere, barış teklifinde bulundular. Müttefik ülkeler, «hainlerin» teklifini dikkate almadı bile. Buna karşılık Almanya ve Avusturya-Macaristan, bolşevik Rusya ile bir mütareke imzaladı. Ve Brest - Litovsk barış görüşmelerine girişildi. Bu görüşmeler sırasında, Rusya'nın askerî alandaki güçsüzlüğü iyice ortaya çıktı. Morali bozulan rus ordusu, çözülmüştü. Köylü askerler, hemen köylerine dönüp toprakların paylaştırılmasında hazır bulunmak istiyorlardı.

O sıra Almanya'da en büyük güç olan Alman genelkurmayı, Rusların bu güçsüzlüğünden alabildiğine, acımadan yararlandı. Yenilen ülkeye, uzun vadede yaşamasını imkânsız kılacak bir barış kabul ettirildi. En kötüsü, batı sınırındaki Polonya, Finlandiya, Baltık ülkelerinin alınması değil; Ukrayna ve bütün

güney Rusya ile bağlantısının kesilmesiydi. İmparatorluk yalnız buğday anbarını değil, en önemli kömür ve petrol havzalarıyla Karadeniz limanlarını elden çıkarıyordu. Sözde, bağımsız Ukrayna, Almanların elindeydi, Alman orduları Kafkasya'ya kadar ilerledi. Sovyetlerin elinde kalan toprak, batıdan ve güneyden Alman orduları tarafından kuşatılmıştı. General Ludendorff, Moskova'nın işgal edilmesi emrini istediği zaman verebilirdi. Bunun bir zaman meselesi olduğu anlaşılacaktı.

Böylece 1918 ilkbaharında, ihtilâlci Rusya'nın üzerine büyük bir millî felâket çöktü. Bir çok önemli bolşevik ve solcu ihtilâlci-sosyalistin, böyle bir barış anlaşmasına razı olmaktansa savaşarak ölmeyi yeğ tutması, insanlık yönünden anlayışla karşılanabilir. Ama Lenin, Brest-Litovsk anlaşmasının kabulü için bütün gücünü ve otoritesini kullandı. İnsanın silâhsız kaldığında savaşamıyacağını, bir takım gösterişçi hareketlerin işe yaramadığını biliyordu. Sovyet Rusya, zaman kazanmak için, istediği kadar kötü olsun, her türlü barış teklifini kabul etmek zorundaydı. Böylece kazanılan zaman, ekonominin ve ülkenin askerî gücünün iyice arttırılmasında ve alman ihtilâlinin beklenmesinde kullanılmalıydı.

Emperyalist savaşa mutlaka son vermek gerektiğini ilân ettiği an, Lenin, Brest-Litovsk gibi bir barış anlaşmasının tehlikelerini hesaba katmış olacaktı. Ülke savunmasının çözülmesi, yeni ihtilâlci hükûmeti kendini koruyamıyacak hale düşürebilirdi. Özellikle Brest-Litovsk gibi bir anlaşma yapmamak için Kerenski ve kendisini destekleyen partiler savaşı sürdürmüş, başarısız temmuz saldırısına girişmişlerdi. Bu tür bir vatan savunmasından vazgeçen kişi, sonuçlarına da katlanmalıydı. Lenin'in tutumu mantıklıydı ve şiddetli tartışmalardan sonra, mümkün olan tek politikanın kendi politikası olduğunu partiye kabul ettirdi (63).

Almanya'nın 1918 sonbaharında uğradığı yenilgi ve daha sonra kasım ihtilâli, Rusları Almanya tehlikesinden kurtardı. Buna karşılık Sovyetler, tek başlarına yaptıkları Brest-Litovsk anlaşmasından beri bolşevik hükûmeti en büyük düşman sayan müttefik devletlerle aralarının iyice açıldığını gör-

düler, 1918 ekiminde Çekoslovak birlikleri de ayaklandı. Bu askerler, çarlık hükûmetinin çek asıllı avusturyalı askerlerden kurduğu birliklere bağlıydılar. Kendilerini, müttefik ordularının bir parçası sayarak, Sovyetlerin askerî güçsüzlüğünden yararlanıp Volga hattını işgal etmiş, Moskova üzerine yürümeye hazırlanıyorlardı.
Sovyet hükûmeti büyük güçlüklerle savaşacak durumdaki birlikleri toparlıyabildi. Millî savunma komiserliğine atanan Troçki, bütün gücüyle, Kızılordu'nun kurulmasına çalışmıştı. Eylülde Kızıllar Kazan'ı ele geçirip Çekoslovakları Volga'dan sürüp attılar. Kızılordu'nun önemli bir savaşta kazandığı ilk zaferdi bu.
Müttefikler, Almanların yenilgisinden sonra, Sovyet Rusya'yı yıkma çabalarını arttırdılar. Eski çarlık generalleri, İngiliz, Fransız ve Japonlar tarafından hem paraca, hem de silâh yönünden desteklendiler. Karadeniz'den Kuzey Rus Denizine, Baltık Kıyılarından Pasifik Okyanusuna kadar, müttefiklerin yardım ettiği beyaz ordular Rusya'yı kapladı. Sovyetlerin en önemli düşmanları doğuda Amiral Kolçak, güneyde general Denikin'di (64).
İç savaş büyük bir amansızlık içinde sürdü gitti. İşçilerle köylüleri korkutmak ve ihtilâlin öcünü almak amacıyla, beyazlar kitleler halinde adam öldürdüler. Beyaz yıldırısına, bolşevikler kızıl yıldırısıyla karşılık verdiler. İç savaş boyunca sovyet hükûmetinin başvurduğu şiddet hareketleri, yığınlarla insanın kurşuna dizilmesi, v.s. konusunda görüş ayrılıkları bulunabilir. Ama, olayları tarih açısından değerlendirdiğimizde, rus halkının o sıra amansız bir karşı-devrim saldırısı karşısında, meşru müdafaa halinde bulunduğu gerçektir.
Çoğu kere, sonu önceden kestirilemiyen savaşlar bitti ve 1920 yılında Kızılordu bütün cephelerde üstün geldi. Sovyetler Asya'da, çarlık imparatorluğu sınırları içindeki bütün toprakları yeniden ele geçirdiler. Kafkasya'yı, Ukrayna'yı Karadeniz kıyılarını aldılar ama Finlandiya, Baltık ülkeleri ve Polonya bağımsızlığını elde etti. 1918-1920 arasında kazanılan askerî başarılar, bolşeviklere, ülke içinde büyük bir otorite sağladı. Brest-Litovsk yüzkarası-

nı sildi. İşçilerle köylüler, bütün emperyalist güçlerin saldırılarını başarıyla püskürttükleri için öğünebilirlerdi. O günden beri «bolşevizm» ve «rus ihtilâli» sözleri halk yığınlarının kafasında eş anlam kazandı.

Bolşevikler, silâh elde, çarlık subaylarıyla büyük toprak ağalarına karşı kesin zaferi elde etmişlerdi. Troçki ve Lenin, Kolçak'la Denikin'i yenilgiye uğratmışlardı. Bu iki büyük cephe arasında kalan bütün diğer partiler, liberaller, menşevikler, ihtilâlci-sosyalistler, v.s. ezildi gitti. İç savaş sırasında bolşevikler, kendileriyle beraber olmayanın kendilerine karşı çıktığı görüşünü savunmuşlardı. Bolşevik olmayan partilerin hepsinin karşı-devrimci sayılacaklarını da halka aşılamışlardı.

Savaş bittiğinde, İhtilâl düşmanlarını temizlemişti. Ama, aynı zamanda da rus halkı, sovyetlerle ortaya çıkan yeni demokratik özgürlüğünü yitirdi. Petrograd'dan Pasifik Okyanusuna uzanan bolşevik partisinin güçlü diktatörlüğü Rusya'ya yerleşti.

1918 yılında Sovyet Rusya'nın varlığının, savaşçı ve büyük bir orduya bağlı bulunduğu ortaya çıkmıştı. Ama bir ordunun tek elden ve katı bir disiplinle yönetilmesi gerekiyordu. Albay, saldırı emri vermeden önce, askerlerin kurduğu konseyin oniki üyesine danışmak zorunda kalırsa bir alayın savaşması mümkün olamazdı. Troçki, kurduğu yeni ordudan asker sovyetlerini çıkardı. Yüksek komutanlar arasına çarlık subaylarından da alınanlar oldu ve bunların denetimi için yanlarına siyasî komiserler katıldı. Sonraki yıllarda da, gerçek ihtilâlci ruhla dolu genç subaylar yetiştirildi. İlk kızıl birlikler gönüllülerden kuruluydu. Kısa süre sonra muvazzaflar orduya alındı.

O sıralar Kızılordu'nun kurulması, Sovyet Rusya için başta gelen bir iş, bir zorunluktu. Aynı zamanda da, sovyetler sisteminde ilk gedik açılıyordu. Lenin'e göre sovyet rejiminin en iyi yanlarından biri, ordunun, o güne kadar halktan ayrı ve halka karşı bir kuruluş olma özelliğini ortadan kaldırmasıydı. Oysa Rusya'da yeniden, merkeziyetçi, sivil halktan kopuk ve büyük bir bölümü askerlik mesleğinden gelenlerle dolu bir ordu kurulmuştu. Daha 1918 yı-

lında, mahallî sovyetler, şehirlerinden geçen ya da konaklayan Kızılordu garnizonlarına söz geçiremez olmuşlardı. Böylece eski otoriter Devletin en önemli örgütü yeniden ortaya çıktı.
Rus halkının bazı önemli unsurlarının, bu değişikliğin farkına varıp, Kızılordu'nun kuruluşuna karşı çıkmaları büyük bir önem taşır. 1922 yılında Troçki, KIZILORDU'NUN DOĞUŞU adlı eserinde şöyle diyor:
«Kendi haline bırakılırsa; köylü sınıfı, merkeziyetçi bir ordu kurmaktan âcizdir. Böyle bir ordu, bir çete halinden kurtulamaz; ilkel «demokratik» görüşünü çoğu kere, komutanın diktatörlüğünü gizleyen bir hayaldir. İhtilâl sırasında, köylü yaradılışını yansıtan bu partizan savaşı sürdürme eğilimleri en çok solcu ihtilâlci-sosyalistlerde yaygındı. Ama önemli sayıda komünist unsurlar arasında, özellikle asker ya da assubay olarak çarpışmış köylüler de pek çok taraftar buldu.
«Pek çok kişinin gözünde, ihtilâlin kaynağı, çarlık Rusyasının merkeziyetçi bürokrasisine duyulan kızgınlıktı. Köyler, ilçeler, şehirler, eyaletler bütün güçleriyle muhtar olmaya çalıştılar. «Mahallî güç» fikri, ilk dönemde çok karışık bir görünüşe büründü. Solcu ihtilâlci-sosyalistlerle anarşistlerde bu fikir, bir takım federalist doktrinlere bağlanıyordu. Halkta ise, temelde sıhhatli ve her türlü girişimi boğan, eski rejime karşı kaçınılmaz bir tepki yarattı. Ama belirli bir zaman sonra -karşı-devrim örgütlenip dış teklike arttıkça- bu ilkel bağımsızlık eğilimleri gerek siyasî ve özellikle askerî yönden, gitgide tehlikeli olmaya başladı. Bu sorun günün birinde batı Avrupa'da, özellikle muhtariyet ve federalizm görüşüne eğilim duyan Fransa'da önemli rol oynayacaktır. Burjuvaziyi yenilgiye uğratmanın önde gelen koşullarından biri, bu görüşün kısa sürede bir ihtilâlci-proleter merkeziyetçiliğe yerini bırakmasına bağlıdır.
«Sol muhalefet (aslında aydın ve köylü muhalefeti) ordunun kuruluşu sırasında bir genel teori çerçevesinde kendini göstermeye çalıştı (65). Merkeziyetçi ordu, emperyalist ordu adıyla lekelendi. İhtilâl, ilkelerine uygun olarak yalnız sabit cephelerde

savaşmaktan değil, merkeziyetçi bir ordudan vazmeliydi. İhtiâl tümüyle çeviklik, gözüpeklik ve hareket kabiliyeti temeline dayanıyordu. Savaş aracı da bağımsız küçük birliklerdi. Bu birliklerde her çeşit silâh taşıyan asker vardı. Birlik, belirli bir üsse bağlı değildi. Halkın sevgisine dayanıyor ve düşmana arkadan saldırıyordu... Kısacası, gerilla taktiği ihtilâl taktiği yerine geçirildi. İç savaş sırasında geçirdiğimiz zorlu deneyler, bütün bu önyargıların haksız olduğunu kısa sürede gösterdi.»

Troçki, yalnız askerî nedenlerle değil, sık sık yön değiştiren karışık köylü yığınlarını sosyalist proleteryanın yönetiminde toplama olanağı sağlıyacağından, merkeziyetçi bir Kızılordu kurulmasından yanaydı. Onun gözünde, Kızılordu'nun düşmanları «mürteci federalistler», anarşistler ve solcu ihtilâlci-sosyalistlerdi. 1871 Komün'ünün, anarşist federalistlerin eseri olduğunu, 1917 sovyet düşüncesinin ruhunun da anarşist ve merkezî devlete karşı bir ademî merkeziyetçilikten geldiğini unutuyordu. İhtilâl ve savaş sırasında, belki «ihtilâlci proleteryadan yana bir merkeziyetçilik» gerekliydi. Ama bu merkeziyetçiliğin ataları 1793 yılında Fransa'da «Terör-Yıldırı» döneminin kurucularıydı ki bunun sovyetler sistemiyle hiç bir ilgisi yoktu.

Ordunun kurulmasının yanı sıra, Rusya'da 1918 - 1920 yılları arasında, her alanda merkeziyetçi Devlete dönüldü. Karşı-devrimci hazırlıklar için geniş yetkileri bulunan ve aşırı merkeziyetçi bir siyasî polisin kurulması gerekti. Bu ünlü Çeka (66) idi (sonradan adı GPU oldu). Rus siyasî polisi konusunda, Avrupa'da yığınla söylenti dolaşır. Burada Çeka'nın her zaman merkeziyetçi devlete bağlı bir araç olduğunu söylemekle yetineceğiz. Çeka, hükûmet politikasından ayrı bir siyasî çizgi izlememiş, parti yönetiminden ayrılan yetkileri olmamıştır. GPU'nun iyi ve kötü işlerinin bütün sorumluluğu da, bağımsız gizli kuruluşa değil, bolşevik partisine yüklenmelidir.

Halktan kopan ordu ve merkezî polisin yanı sıra, ekonomide de merkeziyetçi örgütler ortaya çıktı. Sanayiin her dalında, yetki alanı Rusya'ya yayılan bir tröst kuruldu. Bu tröst, üretimi tek elden yönet-

mekle görevlendirildi. Ayrıca ticaret, ulaştırma ve bankalarla ilgili merkeze bağlı örgütler kuruldu. İdare, adalet ve millî eğitim de merkeze bağlandı ve bütün önemli sorunlar, hemen yürürlüğe girip uygulanması gereken hükûmet kararnameleriyle halledildi.

Mahallî sovyetler, 1917 yılında eski devleti devirmişlerdi. Ama onun yerine çok daha güçlü, mahallî idarelere çok az yetki veren yeni bir devlet geçti. Bu çok güçlü ve merkeziyetçi devlet, hiç olmazsa, bütün sovyet delegelerinden kurulu Kongre'nin denetimi altına girmiş miydi? 1918 yılından sonra, Rusya'da sovyetler hükûmetinin bir hayal olduğu da ortaya çıktı ve bu gerçek günümüze kadar değişmedi.

1918 Anayasası gereğince, Rusya'da yönetim sovyetlerin elindedir. Devlet kuruluşlarının tabanında şehir ve köy mahallî sovyetleri vardır. Bunlar eyalet ve bölge sovyetlerine delege seçerler. En büyük yetki, bütün Rusya'daki sovyet temsilcilerini bir araya getiren Kongredir. Genel kurul toplantıları dışında bu Kongre yetkilerini, içinden seçtiği bir yönetim kuruluna devreder. Bu, Merkez Yürütme Kuruludur. Merkez Yürütme Kurulu içinden de, Halk Komiserleri Kurulu seçilir.

Bu kurul batılı ülkelerdeki bakanlar kurulu karşılığıdır.

Görünürde çok karışık gelen bu sistem; aslında, bolşevik parti diktatörlüğünü gizlemektedir. Sovyetler gerçek bir varlık, gerçek bir güce sahip olmadıkları için seçim özgürlüğü şarttır. Seçmen, çeşitli adaylar arasında seçim yapacaktır. Tabii adaylar da görüşlerini gerek basında ve gerekse herkese açık toplantılarda savunma özgürlüğüne sahip bulunacaktır.

Bu seçim özgürlüğü, iç savaş sırasında yavaş yavaş kayboldu. Bolşeviklerin iktidara gelmelerinden hemen sonra, önce burjuva partileri karşı - devrimci olarak tanımlanıp yasaklandı. Sonra sıra, Kerenski'yi desteyleyen partilere, sağcı ihtilâlci-sosyalistlerle, menşeviklere geldi. 1918 yılının ilk yarısında, ortada iki kanunî parti kaldı: bolşevikler ve solcu ihtilâlci-sosyalistler.

Solcu ihtilâlci-sosyalistler, ihtilâlci köylü yığınlarının yönetimini isteseler, ellerine geçirebilirlerdi. Bunun sonucunda ortaya iki parti çıkabilir, bolşeviklerin şehirli ve işçi partisinin yanında solcu ihtilâlci-sosyalistlerin köylü partisi yer alırdı. Bu iki partinin çekişmesi ve kanun sınırlarını zorlamadan mücadele etmeleri, sovyetlerin içinde mevcut demokrasiyi kurtarabilirdi. Ama solcu ihtilâlci-sosyalistler de, narodnik hareketinin âkıbetinden kurtulamadılar. Önceleri köylü yığınları içinde sağladıkları güçlü durumu devam ettirme başarısını gösteremediler. Bolşeviklerin peyki olmaktan bir türlü kurtulamadılar. Brest-Litovsk anlaşmasından sonra, koalisyondan ayrıldılar. Üstelik 1918 yazında birkaç solcu ihtilâlci-sosyalist ayaklanmalar ve çatışmalarla bolşevik hükûmetle mücadeleye kalkınca, bu parti de yasaklandı ve kısa sürede yok ediliverdi. 1918 yazından günümüze kadar, bolşevik partisi, Sovyet Rusya'da tek kanunî siyasî kuruluş olarak kaldı. Ama bu, aynı zamanda, sovyet demokrasisinin ölümü oldu. Çünkü seçimlerde yalnız bolşevikler ya da hükûmete sadık partisizler seçilebiliyordu. Artık seçmenin «seçmek», iki ayrı görüşlü kişiden birini ayırmak olanağı kalmamıştı. İktidar partisinin avuçları içindeydi. Üstelik, her sovyette, bütün bolşevik üyeler partinin emirlerine kesinlikle uymak zorundaydılar. Her sovyette bolşevikler, «bolşevik cephe» yi kurup partinin yetkili örgütünün kabul ettirdiği yönde oy vermek durumundaydılar. Böylece Rusya'nın idare mekanizmasında, aşağıdan yukarı birbirine paralel iki yapı belirdi: bunlardan biri, sözde-hükûmet, yani sovyetlerdi. Öbürü de gerçek hükûmet yani bolşevik partisiydi. Partinin mahallî kuruluşları genel kurul üyelerini seçiyor, genel kurul da partinin ana çizgisini belirtip Merkez Komitesi'ni seçiyordu. Ama iktidardaki Merkez Komitesi, aynı zamanda diktatörce bir görüşle partinin örgütlenmesine de hâkimdi. Dolayısıyla Merkez Komitesini devirmek, bir çeşit ihtilâl haline geliyordu. Şimdiye kadar genel kurul, hesap vermek üzere karşısına çıkan Merkez Komitesini hiç deviremedi.

Bolşevik Partisi Merkez Komitesi, Rusya'da ger-

çek hükûmet demektir. Bütün önemli kararları o alır. Halk Komiserleri Kurulu, aslında teknik yanı olan bir yürütme kuruludur. Bolşevik partisi, kuruluşundan birkaç ay sonra sovyetleri zararsız hâle getirmeyi başarmıştır. Halkın iradesini temsil eden kuruluşlar olarak sovyetler, daha başlangıçta bolşevik doktrinle bağdaşmıyordu. Lenin, 1917 yılında sovyetlerden yararlanarak emperyalist devleti devirdi. Sonra, su katılmamış bolşevik görüşlü kendi devletini kurdu. Bu devletin başında çok az sayıda, disiplinli bir profesyonel ihtilâlci grubu vardı ve her an dalgalanabilecek halk yığınlarına hâkimdi.

Ama bolşevikler, teknik yönden mümkün olduğu halde, Rusya'da, sovyetleri kaldırmadılar. Tersine, muhafaza edip üstünlüklerinin simgesel bir süsü olarak kullandılar. Sovyetler sistemi, 1918 yılından başlıyarak, bolşevizmin etkisinde, demokrasinin inkârı halini aldı. Gerçek sovyetler düşünülebilecek en kesin demokrasi şeklidir. Tersine, 1918 yılından beri bolşevik sovyetler, küçük bir azınlığın halk yığınlarına hâkimiyetinin simgesi olmuştur. «Proleterya diktatörlüğü» kavramı da böyledir. Eski teoriye göre, proleterya diktatörlüğü büyük, yoksul ve emekçi çoğunluğunun zengin ve sömürücü azınlığa üstünlüğünden başka şey değildir. Dolayısıyla proleterya demokrasiyle eş anlamdadır. 1918 yılından beri bolşevikler rejimlerine «proleterya diktatörlüğü» adını vermektedirler. Oysa sözkonusu edilen bir parti diktatörlüğüdür. Daha da öte, bu partinin merkez komitesinin tüm proleterya ve ulus üzerindeki diktatörlüğüdür.

Lenin, 1918 yılından beri görülen şekliyle parti diktatörlüğünü, iç savaşın gerekleri ve rus halkının özel durumuyla açıklamaya çalışmıştır; büyük köylü çoğunluğuyla proleterya azınlığı arasındaki eşitsizliği gidermenin başka yolu yoktur. Troçki de, geçici olarak, aynı siyasî yönü benimsemiştir. Beyaz generallere karşı sürdürülen savaş ve köylülere hâkim olmak gereği bu zorunluğu doğurmuştur.

1917 martında bolşevik partisinin birkaç bin üyesi vardı. İktidara geçtikten sonra, partililerin sayısı yüzbinleri buldu; bunun üzerine, merkez komitesi

bu büyük akımın önüne geçmeye çalıştı. Çünkü, hâkim partinin üyesi olmanın sağladığı üstünlükler göz önünde tutulursa, her türlü çıkarcı komünistin partiye girebileceği düşünülmeliydi. Troçki, partiye en önemli yeri vermek konusunda Lenin'le ihtilâftaydı. Lenin ve eski bolşeviklerin gözünde parti, temelde kuruculardan meydana gelen bir çekirdekten başka şey değildi. Şimdi bu şekirdek yönetici rolünü oynayacaktı. Oysa Troçki için parti, örgütlemeyi başardığı işçiler yığınıydı. Lenin'in, sağlığında bütün otoritesini kullanıp, partinin yüksek memurlarıyla üyeleri arasındaki ihtilâfı önlediği sürece bu muhalefet pek kendisini gösteremedi. Ancak Lenin'in ölümünden sonra bütün açıklığıyla ortaya çıktı.

Rusya içindeki çeşitli uluslara karşı, bolşeviklerin tutumu, iktidara geldikten sonra sovyetlere karşı görülen tutumun aynı oldu. Programına sadık kalan Lenin, 1917 ve 1918 yıllarında rus imparatorluğu sınırları içindeki bütün uluslara mutlak bağımsızlıklarına kavuşacaklarını söylemiş, teminat vermişti. Ukraynalılar, Kafkasya halkları, Türkistanlılar, v.s. bağımsız hükûmetler kurdular. Kendi dillerini ve kültürlerini özgürce geliştirme fırsatını buldular. Kimse onları ruslaştırmaya çalışmadı. Bütün bu ülkelerde muhtar sovyet cumhuriyetleri kuruldu, bunlar Rusya'ya bağlanarak Sovyetler Birliğini meydana getirdiler. Ama bu cumhuriyetlerin her birinde, gerçek iktidar, mahallî komünist örgütün elindedir. Ukrayna, Gürcistan, v.s. komünist partileri Moskova'daki Merkez Komitesi'nin emrindedir. Rusya'daki çeşitli ulusların kültürel bağımsızlıkları vardır ama bolşevik merkez komitesinin onaylamıyacağı bir şeyi yapamazlar. Böylece bu cumhuriyetlerin demokratik siyasî muhtariyeti bir hayaldir.

1918-1920 yılları arasında rus işçileri açlık çektiler. İç savaş sırasında akıl almaz acılar ve yoksulluklara göğüs germeleri gerekti. Demokratik özgürlüğe kavuşmuşlardı ki bunu yeniden yitirdiler. Oysa epey öğündükleri ve savunmak için pek çok sıkıntı ve acıya katlandıkları bir şey vardı şimdi: insanlar kendilerini bildi bileli hep yoksullarla zenginler, efendilerle ezilenler olagelmişti. Şimdi, iç savaşın

felâketi içinde, bütün eşitsizlikler de kaybolmuştu. Burjuvazi yokedilmişti ve şehirlerde bütün insanlar, artık açlık karşısında eşittiler. Herkesin eşit ölçüde paylaştığı azıcık bir yiyecekle yetinmesi gerekiyordu. Üstünlüğü olan birileri varsa onlar da işçilerdi. Para kavramının anlamı kalmamıştı. Köyde yaşıyan köylü, «tarlamın sahibiyim», diyebilirdi. Aslında sahibi olduğu bu tarla işine yaramıyordu. Ne satabilir ne yenisini alabilirdi, yedeklediği ürünlere de el konuyordu.

Böylece Rusya, görünüşte, yalnız sosyalizme ulaşmakla kalmamış - bununla, Lenin'e göre bütün tekellerin millîleştirilmesi anlaşılıyorsa - aynı zamanda da komünizmin en ileri şekline varılmıştı: bütün hak ve imtiyazlarda eşitlik, sınıf ve paranın ortadan kalkması. Rus işçisi, bütün çağların en büyük ihtilâlini yaşadığını söylerken, düş gördüğünü sanıyordu. Hele iç savaş ve getirdiği sefalet ortadan kalksın, sınıfsız toplum cenneti, büyük bir özgürlük içinde kurulabilecekti.

Rus proleteryasının bu komünist sarhoşluğu, hükûmetler için büyük bir güçtü; ama aynı zamanda da büyük bir tehlikeydi. Coşku dolu, tarihî görevlerinin bilincindeki bu işçilerden her şey istenebilirdi. Ama katı gerçeklerin hayallerini yıkacağı gün, sonuçlar düşünülemiyecek kadar kötü olabilirdi. İktidara gelirken Lenin, komünizmin bu kadar âni ve geniş şekilde yayılacağını düşünmemişti. Eski rus sosyal-demokrasisine verdiği yeni ad, «komünist partisi», kafasında hiç de bu anlama gelmiyordu. 1918-1920 yılları arasında sovyet hükûmeti, resmî bildirilerinde sosyalist görevi, burjuvazinin yokedilmesi ve emekçilerin kurtuluşu üzerinde bütün gücüyle durmuştu. Ama Lenin, gerçek sonuçlar konusunda hep kötümser kaldı.

1920 yılında kaleme aldığı eleştirici bir broşürde şöyle diyordu:

«Burjuvazinin yıkılmasının üçüncü yılında, Rusya'da, kapitalizmden sosyalizme geçmenin ilk aşamasını deniyoruz. Bu, aynı zamanda komünizmin ilk dönemidir. Sınıflar yine mevcuttur, proleteryanın iktidara geleceği bütün ülkelerde de daha yıllarca varolacaktır. Belki bu süre, köylüsü olmayan (ama

küçük toprak sahiplerinin bulunduğu) İngiltere'de daha kısa olacaktır. Sınıfları kaldırmak yalnız toprak sahiplerini ve kapitalistleri yerlerinden atmak değil -bu bizim için çok kolay oldu- aynı zamanda da küçük mal üreticilerini yok etmek demektir. Böyleleri yerlerinden atılamaz, ezilemez; onlarla anlaşmalıyız, onları eğitmeliyiz. Eğitmek zorundayız. Uzun sürecek, ağır ve çok dikkatli bir çalışmadan sonra yön değiştirmelerini sağlamalıyız.»

Lenin, milyonlarca küçük toprak sahibi köylünün Rusya'da yaşamaya devam ettiğini görüyordu. Bunlar, savaş komünizminin bütün baskı tedbirlerine karşın yaşayışlarını sürdürdükleri gibi, bir proleterya devletinin değil bir burjuva devletinin unsurlarıydılar. Savaş ve açlık döneminde köylülere karşı kuvvet kullanmak belki bir gereklilikti. Ama sovyet hükûmetinin sürekli işi olmamalıydı. Lenin, barışı sağlar sağlamaz köylülerle uzlaşmaya gitmek kararındaydı. 1918 yılından 1920 ye kadar barış, ruslara pek uzak göründü. Önce alman ordusunun çelikten baskısı yaşanmış, ardından müttefik tehlikesi başgöstermişti. Ülke içinde de, şüpheli dostlar yığınını, köylüleri hesaba katmak gerekliydi. Kızılordu'nun köylü askerleri, güçlü bir ingiliz - fransız ordusu Moskova'ya yürüse uzun süre dayanabilecek miydi?

Böylece bolşevikler, plânlarının tamamen tersine, Rusya'da bir sosyalist devlet kurmuşlardı. Başka bir deyimle de Troçki'nin politikasını gerçekleştirmişlerdi. Ama Troçki'nin vardığı sonuçları, yani işçi ihtilâli ancak bütün Avrupa'ya yayıldığı takdirde Rusya'da yerleşebileceği görüşünü, benimsemek zorundaydılar. 1918 yılından 1920 ye kadar Lenin ve bütün bolşevik liderler, Troçki'nin «devamlı ihtilâl» doktrinini savundular. Bütün güçleriyle ihtilâli orta ve batı Avrupa'ya yaymaya, oralarda iktidara gelecek işçi hükûmetlerine dayanıp rus İhtilâlini kurtarmaya çalıştılar. III. Enternasyonal'in başarısı, 1918 den 1920 ye kadar, bolşevikler için bir «hayat memat meselesi» oldu.

YEDİNCİ BÖLÜM

III. ENTERNASYONALİN İHTİLALCİ DORUĞU

1919 - 1921

III. Enternasyonal'in doğumu, daha 1914 yılında Lenin tarafından haber verilmişti. Ama yukarıda da belirttiğimiz gibi, 1917 yılına kadar, Avrupa'nın büyük işçi yığınları arasında hiç bir yankı uyandıramadı. Bolşeviklerin iktidara gelişiyle durum tepeden tırnağa kadar değişti: «Sözler, denizde kalan bir iz gibidir; ama eylem derin bir yol açar.» Rusya'da burjuva devriminin gerçekleşmesi, Avrupa işçileri arasında pek büyük bir ilgi uyandırmazdı. Bolşevik hükûmetin, herkesin nefret ettiği savaşı öncelikle sona erdirmesi bütün dünya proletarya sınıfında çok daha büyük bir etki yaptı. Rusya'da gerçekleştirilen sosyalizmle ilgili ilk haberler, sanki bütün dünyayı temellerinden sarstı.

Bütün işçilerin, yıllardan beri düşünde gördüğü bu ihtilâl, birden elle tutulur bir gerçek halini alıyordu. Patronların mallarına el konabileceği, para gücünün yıkılacağı ve işlerin proleteryanın eline verilebileceği işte ortadaydı. Lenin'in ilk görüşü; «Rusya'da burjuva devrimi, Batıda sosyalist ihtilâl!» Avrupa işçileri arasında pek az taraftar bulurdu. Sosyalizmi alman ve ingiliz işçilerine salık vermek; ken-

di ülkesinde de önce kapitalizmi kurmak, ancak teoride doğru sayılabilirdi. Avrupa'da, bir yığınlar hareketinin hiçbir zaman temeli olamazdı. Yabancı işçiler, bolşevik kışkırtmacılara, sosyalizmi, önce kendi ülkelerinde gerçekleştirmeleri cevabını verebilirlerdi pekâlâ. Ancak, 1918-1919 yıllarında fabrikaları, Lenin'in iradesine rağmen ele geçiren rus işçilerinin kararlı eylemi, III. Enternasyonal'in büyük bir yığınlar hareketi olmasını sağladı.

Savaş kanunları, avrupalı işçilerin anlaşmasını engellediği sürece; proleteryada kendini gösteren büyük gelişim su yüzüne çıkmamıştı. Savaşın sonunda, 1919 - 1920 yılları içinde bu gelişim eski şeflerinden, geleneklerinden ve örgütlerinden ayrılıp Moskova'ya yönelen milyonlarca işçide kendini gösterdi. Bu işçiler, savaşın getirdiği büyük kargaşalıklar ve askerlerin terhisiyle ortaya çıkan ekonomik kriz sonunda, kapitalizmin yıkılmasının kaçınılmaz olduğuna ve zaferi dünya ihtilâlinin kazanacağına inandılar. Yukarıda, 1914 yılı öncesinde, avrupa sosyalizminde görülen çeşitli eğlimlerden söz etmiştik: sağda revizyonist azınlık **(a)**, merkezde resmî radikalizmin büyük yığını **(b)**, solda Rosa Lüksemburg ve Gorter'in çevresinde toplanan küçük, ihtilâlci çekirdek (3) v.s. Dünya savaşı, resmî radikalizmin iflâsına yol açmış; bu arada eski sağ ve eski merkezin taraftarları, aralarında vatan savunmasından yana ve karşı olanlar diye ikiye ayrılmışlardı. 1919 ve 1920 yılında, milyonlarca işçi ihtilâlci sola geçtiler. Ama Rosa Lüksemburg'un görüşleriyle de yetinmeyip bolşevizmi benimsediler. Rus şeflerinin emirlerine uyup, Lenin ve Troçki'nin bir sözüyle ihtilâli yapmaya hazırdılar.

Avrupa sosyalist solunun eski şefleri, bolşeviklerin elde ettikleri büyük başarıları kabul ediyor ve onlarla, ihtilâlin hizmetinde işbirliği yapmayı istiyorlardı. Ama ayrıntılarda tutumları eleştiriciydi. Bolşevik doktrini kendilerinden ayıran noktaları bir an gözden uzak tutmuyorlardı. Bu hem «spartakistler», hem de Hollanda solu için söz konusuydu. 1918 yılı sonbaharında Rosa Lüksemburg, rus ihtilâli üzerine cezaevinde tuttuğu notlarda, Lenin'e karşı noktaları açıklıyor. Lenin tarafından köylüler ve milliyetçilik fikrinin nasıl istismar edildiğini ve

Rusya'da yalnız burjuva demokrasisi değil, proletarya demokrasisinin de nasıl yokedildiğini ortaya çıkarıyor. Sosyalizm, yığınların yoğun gücü ve çalışmasıyla gerçekleşebilir. Bütün bu nitelikler ancak sınırsız bir özgürlük içinde sağlanabilir. Rosa Lüksemburg şöyle diyordu:

«Bir ülkede siyasî hayat boğulmuşsa, sovyetlerin hayatı da gitgide felce uğrayacaktır. Genel seçimler yapılmadan, mutlak bir basın ve toplantı özgürlüğü olmadan, görüşlerin tartışması büyük bir özgürlük içinde yapılmadan, her kamu kuruluşunda hayat söner. Ancak hayatı andıran bir şey kalır ve tek etkin unsur bürokrasi olur. Kimse bu yasadan kurtulamaz. Zamanla kamu hayatı söner; bitip tükenmeyen güce, sınırsız idealizme sahip birkaç düzine şef ülkeye yön verir, yönetirler. Bunların içinden de, önde gelen bir düzine kadar insan, ülkenin gerçek hâkimidir. Zaman zaman seçkin bir işçi topluluğu toplantıya çağrılır, şeflerin söylevlerini alkışlar ve sunulan karar tasarılarını mutlak çoğunlukla kabul eder. Böylece, bir grubun hâkimiyetine varılır; bu bir diktatörlüktür. Ama proleteryanın değil, bir avuç siyaset adamının diktatörlüğüdür. Kelimenin burjuva, «jacobin» anlamında bir diktatörlük.»

Rosa Lüksemburg, -ve Gorter- bolşeviklerin burjuva, «jacobin» özellikleri üzerinde duruyor ve onları tasvip edemiyorlardı. Buna karşılık halk, sosyalizmin Rusya'da gerçekleştiğinden başka şey görmüyor, bu örneğin peşinden gitmek istiyordu. Savaş sırasında geçirdikleri deneylerden sonra, Avrupalı işçilerin mükemmel bir demokrasinin özlemini çektikleri yoktu pek. Burjuva parlâmentosu gözlerinden düşmüştü, kendi kuruluşlarında mevcut demokratik seçim hakkının da, pek büyük bir faydasını görmemişlerdi. Rusya'daki gibi katı bir diktatörlük, sosyalizme varmalarını sağlıyacaksa onu istiyorlardı.

1919 ve 1920 yıllarında, Fransa, İtalya, Almanya ve eski Avusturya-Macaristan sosyalist işçilerinin çoğunluğu, bolşeviklerle işbirliği yapmaktan yanaydı. Balkanlarda, İskandinavya'da, Polonya'da ve eski rus sınırı üzerindeki bölgelerde de, bolşevik

akımı güçlüydü. Bütün bu sosyalist proleterler, bolşeviklerde, sosyalizmi zafere ulaştırmış kişiler görüyorlardı. Rus ihtilâlinin «burjuva» özelliklerinden söz edildiğinde bir şey anlamıyorlardı.
O sıra, Ruslara karşı, Avrupa'nın sosyalist olmayan işçilerinin tutumu neydi? Anarşistlerle sendikacılar, İspanya işçilerinin büyük çoğunluğunu arkalarına almışlardı; İtalya ve Fransa'da belirli bir etkileri vardı. Onlar da, bir sosyalist toplumun ortaya çıkışına seviniyorlardı. Ama her türlü kamu otoritesini, baskı yönetimini, sosyalizm adına da başvurulsa, reddediyorlardı. Parti politikası ve parlâmento çalışmaları, onların görüşüne uygun değildi. Halk yığınlarını ihtilâlci sendikalar halinde toplamak isteğindeydiler. Ama bu sendikalar, sosyal-demokrat sendikalardan mutlaka ayrılmalıydı. Yine de, Rusya'daki otoriter rejim, kendilerine pek sevimli gelmese bile, rus ihtilâlinin büyük dramına ilgi duyup programın ihtilâflı noktaları üzerinde bolşeviklerle bir anlaşmaya varma dileğini gösterdiler.
İngiltere'de, büyük işçi çoğunluğu, 1914 yılına kadar, siyasî yönden burjuva partilerinin arkasındaydı. Milyonlarca işçi, sendika halinde örgütlenmiş ama, savaşa kadar, küçük bir azınlık sosyalizmi benimsemişti. Savaş, bu durumda büyük bir değişiklik yaptı. Sosyalist işçi partisi, milyonlarca taraftar kazandı. Ama bolşeviklerin ihtilâlci taktiğine pek az eğilim duyuyorlardı.
Avrupa'daki hristiyan ve örgütlenmiş işçilerin bir bölümü de, bolşevizm dalgasına kapılıp sürüklendi. Burada, 1918 yılından sonra Mansfeld ve Saar, Ruhr ve Yukarı Silezya havzalarındaki maden işçilerinin tutumunu belirtmekle yetinelim.
İşçi sınıfı içindeki marksist-sosyalist, anarşist ve sendikalist, burjuva akımların yanı sıra, örgüt olarak güç kabul edilebilecek, yine de diğer akımlardan kesinlikle ayrılan, bir dördüncüyü belirtmemiz gerekiyor. Buna «aşırı ütopyacılık» adını verebiliriz. İşçilerin en yoksul, en umutsuz, en bezgin olanları bu harekete katılmıştı. Yalnız burjuva toplumundan değil; hayatı, kendilerininkinden biraz daha kolay olan, her toplum katından nefret ediyorlardı. Diplomasi ve tâvizin her türlüsünü reddedi-

yor, ancak aşırı eylemi benimsiyorlardı. Her türlü örgüte, her türlü otoriteye bağnazca bir kuşkuyla karşı çıkıyor; kendilerine disiplin, ya da ılımlılık salık verildiğinde, ihanete uğradıklarına inanıyorlardı. Bu aşırı ütopyacılığın sendikalizmle birçok ortak yanı vardı. Ama yine de ondan kesinlikle ayrılıyordu. Çünkü, siyasî değeri için ne düşünülürse düşünülsün, sendikalizm, bilimsel temeli, belirli bir taktiği ve hedefleri olan açık seçik bir görüştü. Oysa aşırı ütopyacılık, duygusal bir hareketti. Herhangi bir doktrin ya da düzen getirmesine imkân yoktu. Aşırı ütopyacı işçiler de, bolşevik düşüncenin peşine takıldılar.

1918 kasımında patlak veren alman ihtilâli, Alman ve Avusturya-Macaristan askerî krallıklarının devrilmesi, bolşeviklerin kehanetlerini doğrular gibiydi. Alman imparatorluğunun ününün doruğunda olduğu sıralar en gözde şehirler sayılan Berlin ve Potsdam'da şimdi işçi ve asker konseyleri duruma hâkimdi. Dünya ihtilâlinin, dünya savaşının yerini aldığı artık açıkça belliydi. 1917 kasımında Rusya'da başlayan hareket dayanılmaz biçimde ülkeden ülkeye yayılıyordu.

Kısa süre sonra, Almanya'da, işçi ve asker kuruluşlarının varlığına karşın, zaferi burjuva devriminin kazandığı anlaşıldı. Alman ihtilâlinin tarihi de, doğru olarak, sovyetler sisteminin özünde, sosyalizmle ilgisi olmadığını ispatladı. Aşırı solcu işçiler, alman burjuva devrimini sosyalist döneme kadar sürdürmeye çalıştılarsa da «1919» yenilgiye uğradılar, Karl Liebknecht'le Rosa Lüksemburg öldürüldü (67). O sıra Rusya'da Ebert-Scheidemann (68) kabinesinin, Kerenski hükûmetinin benzeri olarak görülmesi ve sonunun aynı olacağının söylenmesi şaşılacak bir şey değildi. Üstelik İtalya'da da toplum, büyük bir kriz geçiriyor; Avusturya - Macaristan imparatorluğunun mirasçısı ülkelerde, Balkanlarda ve eskiden Rus İmparatorluğu sınırları içindeki ülkelerde, kargaşalık sürüp gidiyor; Fransa ve İngiltere'de proletaryanın tutumu gittikçe katılaşıyordu. 1919 ilkbaharında, geçici de olsa, Macaristan ve Bavyera sovyet cumhuriyetleri kurulmuştu. Demek ki, III. Enternasyonal'i teoriden uy-

gulama alanına çıkarmanın tam sırasıydı.
1919 yılı martında, Moskova'da toplanan ilk kongresi sonunda, III. Enternasyonal resmen kuruldu. O sıra Rusya'ya gitmek çok güç olduğundan toplantıya pek az yabancı delege gelebilmişti. Bu, birinci dünya çapındaki kongre, ilk deney oldu. 1920 yılının ağustos ve eylül aylarında toplanan ikinci kongre gerçekten Avrupa işçi sınıfı çoğunluğunu temsil etti. Ayrıca dünyanın diğer köşelerinden çok sayıda delegasyon kongreye katıldı. Ancak bu kongre sonunda III. Enternasyonal'in açık seçik bir programı ve belirli bir siyasî yönü olabildi.
Savaş sırasındaki katı, değişmeyen tutumuyla öğünen İtalyan sosyalist partisi, daha başlangıcında yığınlar halinde III. Enternasyonal'e katılmıştı. Fransız sosyalist partisinin büyük çoğunluğu da aynı şekilde hareket etmek üzereydi.
Almanya'da, 1918 sonundan beri Alman Komünist Partisi adını taşıyan «spartakist birlik» de III. Enternasyonal'e katılmıştı. Birliğin içinde, Rosa Lüksemburg'un çevresinde toplanan küçük bir yönetici kadrosu, daha savaş sırasında, aşağı yukarı hepsi aşırı ütopyacı eğilimli diğer üyelerle ihtilâfa düşmüştü. Parti, 1919 ocağının başarısız çarpışmalarına, Rosa Lüksemburg'a aldırmadan, onun öğütlerine kulak vermeden katılmıştı. Karl Liebknecht ve Rosa Lüksemburg'un ölümlerinden sonra, komünist partisinin yönetimi Paul Lévi'nin (69) eline geçti. Lévi, Heidelberg kongresinde, (70) aşırı ütopyacılarla bağları kesinlikle kopardı. Bu kopma, partisinin önemini daha da azalttı. Partiden çıkarılan işçiler, sendikalist eğilimli birkaç kuramcıyla birleşip, Alman Komünist İşçi Partisini kurdular. Onlar da alman proleteryasının çok küçük bir azınlığını temsil ediyorlardı.
Alman sosyalist işçilerinin büyük çoğunluğu, 1920 yılında, Bağımsız Sosyal Demokrat Parti (71) üyesiydi. Bu parti, çoğunluktaki eski sosyalistlere yavaş yavaş yetişmekteydi. Çoğunluktakiler, şimdilik burjuya cumhuriyetinden daha ileri gitmeyi istemezken; bağımsızlar, bir sosyalist devlet kurulmasını arzuluyorlardı. Bağımsızlar III. Enternasyonal'e girmeye hazırdılar, komünist işçiler de Moskova ile bağları koparmak istemiyorlardı.

Sonunda, Balkánlar, Çekoslovakya ve Norveç işçilerinin çoğunluğu, III. Enternasyonal'den yana çıktı. Dünya üzerinde, az ya da çok, önem taşıyan komünist topluluklar ve partilerin kurulmadığı ülke pek az kalmıştı. II. Enternasyonal'in hepten dağıldığı anlaşılmış, dünya proleteryasının yönetimi kesinlikle borşeviklerin eline geçmişti.

Ama 1920 yılında Lenin ve partisi, uluslararası işçi sınıfının yönetimini üzerine almayı hiç istemiyordu. Bu işlerine yaramıyacaktı. Asıl hedefleri, mümkün olduğu kadar kısa sürede sosyalist ihtilâli, Avrupa'nın belli başlı birkaç ülkesinde gerçekleştirmekti. Böylece, kapitalist güçlerin Sovyet Rusya'yı içine kapadığı çember kırılmış olacaktı. O zaman bolşevikler, Avrupa'daki yeni işçi hükûmetlerinden, Rusya'da, sosyalizmi köylülere karşı korumak için ihtiyaç duydukları manevî, maddî ve belki de askerî desteği sağlıyacaklardı.

Proleterya çoğunluğunun III. Enternasyonal'den yana çıktığı, burjuva toplumunun tam bir çözülme halinde olduğu Almanya ve İtalya'da, sosyalist bir ihtilâlin başarı şansı büyük görünüyordu. Sovyet cumhuriyetleri, Almanya ve İtalya'da kurulur, hele tutunabilirse, bu iki devletle Rusya arasındaki Baltık ülkelerinde, Polonya'da, eski Avusturya-Macaristan'da ve Balkanlarda da komünizm zafere ulaşabilir, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği, Ren nehrine ve Alp dağlarına kadar yayılabilirdi.

Özellikle Alman ve İtalyan komünist partisine verilen bu ihtilâlci görev zor ve çok güçtü. Çünkü Avrupa'nın hiç bir yerinde, rusyadaki gibi eğitilmiş ihtilâlci partiler yoktu. Lenin, bu güçlüklerin bilincindeydi. Ama kaybedecek zamanı da yoktu. En kısa sürede, Avrupa'nın başlıca ülkelerinde savaşabilecek ve halk yığınlarını savaşa katabilecek komünist partileri kurulmalıydı. Lenin, Avrupa'da işçi ihtilâlini hazırlama işini üzerine alır almaz, her türlü kışkırtma ve karıştırma sözlerinden vazgeçip gerçekleri soğukkanlılıkla değerlendirmeye girişti. Zaferin ilk koşulu, ihtilâlci komünist partilerinin, kendi ülkelerindeki proleterya sınıfının tümünü ya da büyük çoğunluğunu kazanmalarıydı. Ama bu görüş, yine kendisinin ortaya attığı karşı-ihtilâlci bir aris-

tokratik işçi sınıfı teorisiyle uyuşamazdı. Gerçekten, savaş yıllarından kalan bu doktrini, bir gün bile inkâr etmiş değildi, ama uygulamada hiç sözünü etmedi.

1920 yılında şunları yazıyor: «Sosyalizme, kapitalizmden miras kalan işçiler arasındaki ayrılıklar - gelişmesi için asırların geçmesi gereken meslek ve sanayi kollarının çeşitliliğinden gelen bir ayrılık - ve sendika kuruluşlarıdır. Bu sendika kuruluşlarının daha geniş, bir sanayi kolundan çok daha geniş, koca koca birkaç sanayi kolunu ve mesleği içine kalan sanayi birliklerine dönüşmesi, çok ağır ve uzun yıllar süren bir gelişim gerektirecektir. Bu geniş sanayi tröstleriyle insanlar arasında işbölümü yokedilebilir. İyice gelişmiş, çeşitli yetenekleri olan kişilerin eğitimi, oluşumu ve hazırlığı gerçekleştirilebilir. Komünizm, bu hedefe yönelmektedir. Bu hedefe varması gereklidir ve varacaktır. Ama uzun yıllar sonra. Her yönden gelişmiş, sağlamlaşmış ve olgunlaşmış bu geleceğin komünizminin sonuçlarını, şimdiden elde etmeye çalışmak, dört yaşındaki bir kız çocuğuna yüksek matematik öğretmeye çalışmak gibidir. Sosyalist rejimin kuruluşunun hayalî, özellikle tarafımızdan yaratılmış bir insan malzemesiyle ve kapitalizmden miras kalan unsurlarla kurmaya başlayamayız (başlamamamız da gerekir). Bu, herhalde çok güç bir iştir. Ama sorunu çözme yolundaki bütün diğer çabalar ciddilikten öylesine uzaktır ki, tartışmaya bile değmez.»

Lenin burada, soğukkanlılık ve büyük bir açıklıkla, avrupalı işçiler arasındaki ayrılıkları ortaya koyuyor. Ama bundan, en yoksul işçilerin daha iyi para kazanan meslekdaşlarını devirmeleri gerektiği sonucu da çıkmıyor. Hepsi bir arada, komünist partisinin yönetimi altında, sosyalizmin kurulmasına çalışmalıdır. Oysa Avrupa'da, sendikalarda birleşmiş işçiler de, özellikle uzman işçilerdir. Yığınları etkilemek, kendi safına çekmek için, Lenin'e göre, komünist partisi mevcut sendika kuruluşlarında tutunmaya bakmalıdır. Ama bu sendika şeflerinin, çoğu kere «mürteci», İhtilâlin ve III. Enternasyonal'in düşmanı olduğu da gözden uzak tutulmamalıdır. Komünistler, hiç bir şekilde sendikalar içindeki çalışmalarından vazgeçmemelidirler. Uzlaşmaz tavır-

larla, bu gerici sendikalardan koparlarsa aynı zamanda yığınların kendi saflarına geçmesi ve İhtilâlin sağlanmasından da vazgeçmiş olurlar.
Böylece Lenin, kesinlikle, aşırı ütopyacılığa ve bazı sendikalist fikirlere karşı tavır takındığını açıklamaktadır. Sendikalar sorunu, çağdaş işçi politikasının ana meselelerinden biridir. Bu soruna verilecek cevaptan, bir partinin yığınları yönetmek istediği ya da ucuz aşırılık formülleriyle küçük bir grup halinde kalmayı arzuladığı anlaşılır. Sendikaların ele geçirilmesini, komünizmin başlıca görevlerinden biri olarak ortaya koymakla; Lenin, proleteryanın bütünü içinde, daha iyi kazanan uzman işçilerin önemini kabul etmekte; çeşitli ülkelerdeki komünist partilerinin yalnız işsizler ve en yoksul işçiler tarafından kurulması görüşünü reddetmektedir. O sıralar Lenin, sendikaların komünistler tarafından ele geçirilmesini çok ince ve uzun vadeli, yıllar sürecek bir iş saymaktadır. Kaybedecek zaman yoktur. Düşündüğü, eski sosyal-demokrat sendikaların, ihtilâlci bir hareket çerçevesinde, zorla değiştirilmesi, başka bir yöne çevrilmesidir.
Lenin, aşırı ütopyacılık ve sendikalizme karşı, KOMÜNİZMİN ÇOCUKLUK HASTALIĞI, SOLCULUK adlı bir broşür yazdı. Lenin, komünistlerin seçimlere ve parlâmento çalışmalarına katılmalarını, bir siyasî parti olarak, ülkelerindeki günlük sorunlara karşı ciddî şekilde tavır takınmalarını istedi. Komünist partisi bir takım serüvenlere, körlemesine durmadan ileri atılamazdı. Tersine, o da bir takım tâvizler vermeyi, işbirliği yapmayı, üstelik gerekirse, stratejik bir geri çekilmeye başvurmaya razı olmayı öğrenmeliydi.
«Çocukluk hastalığı» üzerine Lenin'in yazdığı broşür, aşırı ütopyacılara bir «meydan okuma» gibi geldi. Lenin, proleterlerin duygulu ve sınır tanımıyan aşırılığının bir çözülme, bir bozulma unsuru olduğunu, bu temelin üzerine hiç bir şey dikilemiyeceğini biliyordu. Özellikle, kendini aşırı ütopyacılığın kollarına bırakan bir hareket, her türlü siyasî değeri ve yığınların güvenini kaybederdi. Örneğin Lenin, Bağımsız Sosyal Demokrat Partinin beş milyon üyesinden vazgeçmektense, Komünist İşçi Partisinin Almanyadaki elli bin üyesini feda ederdi. Paul Lé-

vi'nin 1919 yılında komünist işçilere (72) karşı sürdürdüğü mücadele, Lenin'in fikirlerine uygundu. Tabii, komünist işçiler ve sendikalistler, hatalarını kabul eder ve diğer sosyalistlerle işbirliği yapmak isterlerse; kapılar onlara açıktı. Doktrinlerinin, enternasyonal komünist hareketin siyaseti üzerinde en ufak bir etkisi bulunmamalıydı.
Komünist partilerinin tek görevi, Avrupa'da, proleteryayı kendi saflarına çekmek değil, aynı zamanda köylülerle diğer orta tabakaları da kazanmak; hiç olmazsa onları işlemez hale getirmekti. Orta tabakanın mallarına hiç bir yerde el konmamalıydı. Ne şehirlerde, ne de köylerde. Lenin 1920 yılında, Avrupa'da, ihtilâli, büyük tekellerin, büyük tröst, kartel ve bankaların sosyalist devlet yararına millîleştirilmesi olarak görüyordu. Devlet kapitalizmi ve büyük savaşın merkeziyetçi ekonomisini muhafaza etmek, bu ekonominin kilit noktalarındaki bir avuç kapitalist iş adamını kovmakla yetinmek gerektiği düşüncesindeydi. Böyle bir ihtilâl, 1920 lerin Avrupasında rahatça yapılabilirdi. Çünkü kıt'a, sefalet, krizler ve iç çekişmelerle tepeden tırnağa sarsılmış durumdaydı. Lenin'in o sıralar, dünyanın durumuyla ilgili yazılarında hayâlci bir yan yoktu. 1920 temmuzunda toplanan Komünist Enternasyonal'in ikinci kongresinin ilk oturumunda, Lenin, kendi emperyalizm teorisini, yeni duruma hangi ilkeler çerçevesinde uyguladığını anlatan bir konuşma yaptı. Dış görünüşüyle bağımsız olan, güney Amerika cumhuriyetleri ve Çin gibi ülkelere de yayıyordu sömürge toprağı kavramını. Küçük sayıdaki emperyalist, asalak, dünyanın geri kalan bölümünü sömürerek yaşıyan uluslardan yine söz etti. Dünya savaşının başlıca sonuçlarından birinin, zaferi elde eden ülkelerin Almanya ve eski Avusturya - Macaristan gibi devletleri de bir sömürge katına indirmek olduğunu belirtti. Müttefik ülkeler, aynı şeyi Rusya için de düşünüyorlardı. Dünyanın bu akıl almaz sefaletinden kimler yararlanacaktı?
Lenin, şu hesabı yapıyordu: Birleşik Amerika'nın nüfusu yüz milyon, Japonya'nınki elli, İngiltereninki de elli. Savaş sırasında zenginleşen tarafsız devlerler de bunlara katılırsa aşağı yukarı 250 milyon

kişiye varılır. Lenin, gerçek galipler arasına Fransa ve İtalya'yı katmıyordu. Çünkü bu iki ulus, anklosakson sermayesine büyük ölçüde borçlanmıştı. Lenin, dünyanın şöyle bir genel görünümünü sunuyordu: Çeyrek milyon insan, geri kalan birbuçuk milyarı sömürüyor ve umutsuzluğa itiyor.
Ama bu 250 milyon kişilik galipler safında da birlik yoktu. Bu ülkelerde, küçük sayıda bir iş adamı topluluğu büyük halk yığınlarına karşıydı. Yeryüzündeki bütün ülkelerin yoksullaşıp borçlanmasından ötürü; zaferi kazanan güçler, mallarını süremiyorlardı. Hayat pahalılığı ve işsizlik onlarda da göze çarpıyordu. Borçlar ve enflâsyon, kapitalist ekonomi mekanizmasını iyiden iyiye bozmuştu.
Yine de Lenin, kapitalizmin kendiliğinden yıkılmasına güvenmemek gerektiğine inanmıştı. Emperyalistler, sümürülen halkların hazırlayıp örgütlediği bir ihtilâl kendilerini devirmedikçe, bir çıkış yolu bulabilirlerdi. Bu ihtilâl için, proleterler ve sömürge devletler halkları, elele verip çalışmalıydı: «Bu kongre, ileri kapitalist ülkelerdeki ihtilâlci proleterlerle, proleteryanın mevcut bile sayılmadığı ülkelerin, Doğu'nun ezilen sömürge halklarının ihtilâlci yığınlarının birleşmesini sağlıyor.» Eğer emperyalizme karşı yönetilebilirlerse, Hintlilerle Çinliler ayaklanabilirdi. Demek ki, sovyet hareketini, kapitalist olmayan ülkelere de yaymak sözkonusuydu: «İşçi sovyetleri yerine köylü ve zanaatkâr sovyetleri kurulacaktır.» Eskiden olduğu gibi şimdi de dünya ihtilâli, Lenin'in gözünde, proleteryaya özgü bir iş değil; bütün insanlığın emperyalizme karşı ayaklanmasıydı.
Tabii, sovyetlerin durumunu düzeltecek büyük ayaklanmalar, Asya ve Afrika'da hemen başgösteremezdi. Büyük ve acele bir yardım, ancak ihtilâlin Orta Avrupa'da gelişmesinden çıkabilirdi. Lenin, 1920 yılında alman işçilerine, Rusya'nın Brest-Litovsk anlaşmasıyla yetindiği gibi Versailles anlaşmasına rıza göstermelerini salık veriyordu. Sovyetler Almanyası, kendi çıkarı için bu soluklanma süresini göze alacaktı. İtalyan işçileri de, iktidara gelmek için küçük köylü ve rençberler yığınına katılmalıydı. İtalya'da işçi ve köylü ihtilâli zafere ulaşırsa, Lenin, yarımadanın İngiltere ve Fransa tarafından

ablukaya alınacağını da hesaba katıyordu. Ama bir Sovyetler İtalyasına, Kızılordu'nun Macaristan'dan geçerek, Adriyatik denizine çıkmasıyla, belirli ölçüde yardım edebileceğini umuyordu.
Lenin, İngiltere'de de hemen bir komünist ihtilâlin gerçekleşeceğine inanmıyor, ama sosyalistlerin seçimleri kazanacağını ve parlâmenter yoldan emekçilerin işbaşına geleceğini düşünüyordu. İngiltere'deki çeşitli komünist kuruluşlar birleşecek ve önce İşçi Partisini, parlâmentoda burjuva partilerine karşı verdiği savaşta destekliyecekti. Komünistler, İngiltere'de ancak daha sonra İşçi Partisinin yerini alabilirdi. Lenin, haklı olarak, İngiltere'de işbaşına gelecek bir sosyalist iktidarın Sovyet Rusya'nın uluslararası durumunu düzelteceğine inanıyordu.
Daha önce, bütün avrupalı işçilerin, 1919 ve 1920 yıllarında III. Enternasyonal'e nasıl aktıklarını gördük. Artık bir ihtilâlin gerekliliğine inanan, bolşeviklerin yönetiminde ve bolşevik düşünceyi benimsemiş bu işçilerin yanı sıra, Lenin'in bütün gücüyle mücadele ettiği, aşırı ütopyacıların bulunduğunu da gördük. Ama ihtilâlin gerçekleşmesine engel olacak soldaki bu çekişmelerin yanı sıra, Lenin'in daha da beter saydığı, sağdan gelen bir tehlike vardı.
Dünya Savaşı, II. Enternasyonal'in resmî radikalizmini silip süpürmüştü. Radikalist tutum, gerçekten ihtilâlci bir eyleme geçmeyi zorunlu kılmıyordu. Ama, savaş kredilerinden yana oy kullanan ve üstelik böyle bir «reformculuğa» imkân veren bir Enternasyonal içinde mümkün değildi. Yine de bir sürü işçi, memur ve işçi lideri, geleneksel uzlaşmaz tavırlarından, hayallerinden ve eksiksiz bir sosyalizm üzerine söylevler vermekten vazgeçmiyorlardı. Ama bu eksiksiz sosyalizmi gerçekleştirmek için, eskisi gibi, ayaklanmaya pek kararlı değillerdi. Yalnız 1919 ve 1920 yıllarında bir manevî sığınak aradılar ve bolşevik Rusya'da bunu bulduklarını sandılar.
İşte; eylem, ihtilâlci yiğitlik, sosyalizm bu ülkede gerçekleşmiş, kapitalizmle ilişkiler geri dönmemecesine koparılmıştı. III. Enternasyonal'e girmekle, bütün bu zaferlere-biraz-ortak çıkılıyor, 1914'ün «ayıbı» siliniyordu. Parti, savaş öncesindeki uzlaşmaz

tutumunu takınabilirdi. Bu gelişim en belirgin şeklini de İtalya'da gösterdi (73).

Daha önce, hangi rastlantılar ve kendi iradesi dışındaki bir takım koşullar sonucunda, İtalya Sosyalist Partisinin mutlak çoğunlukla savaş kredilerine karşı oy vermek zorunda kaldığını görmüştük. Böylece bu parti, 1914'ün yüzkarasından kurtulabilmişti, artık bütün kadrosuyla III. Enternasyonal'e katılabilirdi. Savaş öncesi geleneği burada da bozulmamıştı. İtalya, Enternasyonal'e girerken, şu hiç rastlanmayan görüntüyü ortaya koyuyor, bu ülkenin bütün savaş öncesi radikalleriyle (b) birlikte revizyonistleri de (a) III. Enternasyonal'e katılıyordu.

Demek ki, III. Enternasyonal'e katılan avrupalılar arasında bir eğilim ve inanç kargaşalığı hüküm sürüyordu. Savaş öncesi tipi revizyonistlerle, resmî radikallerin yanı sıra, hemen bolşevik örneğini taklit etmek isteyen eylemci ihtilâlciler, aşırı ütopyacılar, sendikalistler ve Rosa Lüksemburg'un eski partizanları vardı. Avrupa'nın genç komünist partilerinin, bütün bu çeşitli unsurları bir bütün haline getirmesi ağır ağır, özleştiri ve yığınların kişisel tecrübeleriyle mümkün olabilirdi. Oysa, bu aşamayı bekliyecek zaman yoktu. Avrupa'nın başlıca şehirlerinde, ihtilâlci eyleme geçmeye hazır, komünist partileri kurulması gerekiyordu.

Ama, bolşeviklere göre, savaşa hazır bir partinin başlıca organı, güçlü ve savaşçı bir yönetimdir. Bunu gerçekleştirmek için de, ihtilâl sırasında duraklama geçireceklerin hepsinin, komuta mevkilerinden, hiç acımadan uzaklaştırılmaları gerekir.

Bu nedenle de Lenin, İtalya'nın eski sosyalist ve yeni komünist partisinden Turati grubundaki (74) eski revizyonistlerin atılmasını istedi. Bu istek karşısında İtalyan komünist partisi, üç parçaya bölündü: Turati'nin yönettiği sağ kanat, Lenin'in görüşünü benimseyen sol kanat, bir de başlarında Serrati (75) nin bulunduğu, aşağı yukarı savaş öncesi radikallerinin eşi, geniş bir merkez. Aslında Serrati grubu, sağ kanadın tutumunu şiddetle yeriyordu. Ama Serrati, Turati taraftarlarını kovarak işçi hareketini

bölmek de istemiyordu. Dostlarıyla birlikte partiden ayrılmayı yeğ tutuyordu.

Lenin, İtalya'daki durum hakkında ilginç görüşler öne sürdü :

«Serrati, bugün İtalya'nın yaşadığı geçiş döneminin özelliğini anlıyamadı. Bu dönem, genellikle kabul edildiği gibi, iktidarı ele geçirmek için proletarya ile burjuvazinin verecekleri kesin savaşa ülkeyi yaklaştırmaktadır. Böyle bir zamandan menşeviklerin, reformistlerin, Turrati taraftarlarının partiden atılması, yalnız zorunlu değildir. Duraklama gösteren, reformistlerle birleşme belirtileri ortaya koyan çok iyi komünistlerin bile, kilit noktalarından uzaklaştırılması gerekli görülebilir.»

Lenin, görüşünü elle tutulur bir örnekle de doğrulamak istiyor. Rusya'da, ekim ihtilâlinden hemen önce ve hemen sonra büyük sayıda tecrübeli bir komünist topluluğunun duraklama gösterdiğini belirtiyor ve «bugün istiyerek sözünü ettiğimiz olaydan bahsetmiyoruz», diyor. Ve Zinoviyef-Kamenef grubunun, ekim ihtilâli sırasındaki kuşkularını anlatıyor. Bu adamlar, en önemli anda parti yönetiminden ayrılmışlar; parti, yoluna yine de devam etmekte güçlük çekmemişti. Çünkü, «ihtilâl öncesinde ve zaferi kazandıracak amansız savaşlar sırasında, parti içindeki en ufak duraklama her şeyi bozabilir, ihtilâli mahvedebilir ve iktidarı proletaryanın elinden alabilir. Çünkü bu iktidar, henüz kökleşme fırsatını bulamamıştır, üstelik kendisine saldıranlar çok güçlüdür. Duraklayan şefler böyle bir anda partiden uzaklaşırsa; onların gidişi güçsüzlük doğurmaz; tersine, partiyi, işçi hareketini ve ihtilâli güçlendirir. İtalya'da şu sıra, özellikle böyle bir dönem geçirmektedir.»

İtalyan Sosyalist Partisinin ödevi yalnız Turrati grubuna değil, Serrati ve arkadaşlarına da büyük bir iç huzuruyla yol verebilir. Bu olay, ayaklanma saati çaldığında, onu daha da güçlü kılacaktır. Zaferden sonra da, çok önemli bir anda partiden ayrılan namuslu unsurlar, hatalarını anlıyacak ve geri döneceklerdir. Lenin şunları ekliyor: «İlk güçlükler atlatıldıktan sonra, menşeviklerin bir bölümüyle Turati taraftarlarının bile partiye dönmeleri mümkündür.

Alınabilirler de; bugün biz de, üç yıl süren zorlu mücadelelerden sonra, 1917-1918 yıllarında karşımızda yer alan menşeviklerle ihtilâlci-sosyalistlerin partimize döndüğünü görüyoruz.»

Lenin'in bu sözlerinden, o sıralar, her Avrupa ülkesinde «saf» bir komünist partisi karşısında «saf olmayan» bir sosyal demokrat partinin yer alacağı dengeli dönemi düşünmediği sonucu çıkıyor. Tek düşündüğü, doruğuna varmış bir ihtilâlci kriz dönemidir. Yığınların savaşmak istedikleri açıkça bellidir, savaşa başlama işaretini verecek kararlı şefler beklemektedirler. Ayaklanma başladığında, önemli olan, partiye bağlı üye sayısı değil şudur: «1 — Parti, yığınları peşinden sürükleyebilmelidir; 2 — Başında, ayaklanmaya engel olacak bozguncular bulunmamalıdır.» .

Milyonlarca emekçiyle bağlarını koparmadıktan sonra, parti, büyük bir iç rahatlığıyla, birkaç bin aşırı solcu unsurdan vazgeçebilir. Yine büyük bir rahatlıkla, duraklama geçiren şefleri atabilir, geri dönmelerini kabul etmiyebilir. Bu tedbir, bir grup üyenin kopmasına yol açsa bile uygulanmalıdır. Geri kalan çekirdek, zafere daha emin yönelecek; geçici olarak partiden uzaklaşan işçi ve görevliler geri döneceklerdir. Demek ki, bölünme bir hedef değil; ihtilâlin başarısını sağlamaya yönelen bir taktiktir. Asıl yapılması gerekli olan, proletaryanın, gerçek şefleriyle bölünmez bir bütün halinde birleşmesini gerçekleştirmektir.

Lenin'in 1919 ve 1920 yıllarında, Avrupa'da ihtilâli başlatmak için harcadığı çabalar, büyük, çok büyük bir deneydi. Ama üstesinden gelinecek güçlükler de aynı ölçüde büyüktü. O güne kadar Avrupa'da, işçi sınıfı büyük çoğunluğuyla demokratik geleneğe bağlı kalmıştı; işçi sınıfının güdeceği politikaya, yığınların kendisi karar veriyordu. Proletaryanın, reformist politikadan ihtilâle geçmesi için yığınların görüş değiştirmesi ve kendi içlerinde, bu ihtilâli mümkün kılacak kuruluşlar meydana getirmesi gerekliydi. Oysa şimdi, tam ters bir yönde ve en kısa sürede ilerlemek zorunluydu. Her şeyden önce, bütün ülkelerde, parti üyeleri üzerinde diktatörce bir etkisi bulunan ve ihtilâli yönetmek için yığınlar üzerinde

mutlak otoriteyi sağlamış, ihtilâlci bir merkez komitesi kurulmalıydı.
Profesyonel ihtilâlcilerin kaynaştığı Rusya'da, böyle bir merkez komitesinin kurulması mümkündü. Ama Avrupa'da böyle bir işin üstesinden gelecek kişiler yoktu. Herhangi bir sosyalist gazetecinin, ya da sendika sekreterinin, içinde ihtilâlci bir ruh olsa, bunu en kısa zamanda güç ışığına çıkarmak nasıl gerçekleştirilebilirdi? Rusya'da bile, bolşevik partisi merkez komitesi, yığınların güvenini uzun yıllar süren çalışmalarda nsonra kazanabilmişti. Almanya, ya da İtalya partilerinin derme çatma merkez komiteleri, yığınları nasıl peşlerinden sürükleyebilirlerdi? Avrupa'da, komünist merkez komitelerinin kuruluşu, şiddet yoluyla ve mekanik olarak gerçekleştirilebilirdi. Birinin, iyi ya da kötü ihtilâlci oluşu, Moskova'dan gelen emirleri kabul ya da reddedişine bağlıydı. III. Enternasyonal'e katılan partilerin, uyması zorunlu, yirmi bir önemli nokta kabul edildi. Bu noktaların yedincisi şöyle diyordu:
«Enternasyonal'e katılmak isteyen partiler, reformizm ve «merkezci» politika ile tamamen iplerini koparmalı. Bu kopma sırasında da mümkün olduğu kadar çok taraftar kazanmalıdır. Bu gerçekleşmeden, bunun sonucu olan bir komünist politika gerçekleşemez. Komünist İnternasyonali, en kısa sürede gerçekleşmesi gereken bu kopmayı tartışmasız istemektedir. Komünist Enternasyonali, Turati, Kautsky, Hilferding, Hillquit, Longuet, Macdonald, Modigliani, v.s. gibi ünlü eyyamcıların III. Enternasyonal'e girmek istemelerine göz yumamaz. Bunun sonucu, doktrin yönünden III. Enternasyonal'in bir öncekine benzemesidir. «Merkezci» deyimiyle, sosyalistlerin ılımlı, arabulucu akımı gösterilmektedir.»
20 ve 21. noktalar da şunlardı:
«Bugün III. Enternasyonal'e girmek isteyen, ama taktiklerini kesinlikle değiştirmemiş olan partiler, kabul edilmeden önce, merkez komiteleri ve bütün önemli merkez kuruluşlarındaki arkadaşların üçte ikisinin, komünist Enternasyonalin II. kongresinden önce III. Enternasyonal'den yana açıkça ve kayıtsız şartsız oy kullanmış arkadaşlardan kurulu olmasını sağlamalıdır. III. Enternasyonal yürütme kurulu-

nun da rızasıyla, bazı istisnalar kabul edilebilir. Yürütme kurulu, 7. paragrafta belirtilen merkezci eğilim temsilcileri için bile müspet davranma yetkisine sahiptir.
«Komünist enternasyonalin şartlarını ve görüşlerini benimsemeyen parti üyeleri atılmalıdır.»
«Aynı şey, olağanüstü kongrelere katılan delegeler için de sözkonusudur. (76)»
Demek ki, mekanik bir yoldan, ihtilâlci eylemde yer almış avrupalı sosyalist şeflere değil de, belirli bir tarihte III. Enternasyonal'den yana çıkmış kişilere güvenilecekti. Savaş sırasında Kautsky'ci eğilim göstermiş kişiler de, otomatik olarak partiden çıkarılacaktı. Sözkonusu edilen, Lenin'in Zimmerwald toplantısı sırasında şiddetle mücadele ettiği, kendisiyle milliyetçi-sosyalistler arasında yer alan «merkezci» lerdi. III. Enternasyonal yürütme kurulunun bu adamlardan bazılarının alınması lehinde karar verme yetkisinin bulunması bile, yöntemi daha iyi kılmıyordu. 21. noktayı kabul etmeyen partiden atılacaktı. Örneğin, Almanya bağımsız sosyalist partisi genel kurulu, III. Enternasyonal'e katılma kararı verir, çoğunluk 21. şarttan yana çıkarsa; azınlıkta kalan delegeler, bu yeni komünist partiden otomatik olarak çıkarılacaklardı.
Bu yollarla, Avrupa işçi çevrelerinde uzlaşmaz ve engizisyon yöntemlerine başvuran bir ihtilâlci tutum yaratılmak isteniyordu. İhtilâlde başarısızlığa uğradıkları için değil, bazı görüşleri savunmayı reddettikleri için, çok değerli güçlerden yoksun kalınıyordu. Üstelik, geride kalıp 21 noktayı benimseyenlerin, ihtilâlci eylemde başarı göstereceklerinin ispatlanması gerekirdi. Ama Lenin, o sıra, seçme imkânını yok eden bir durumdaydı. Rusya'da sosyalizmi kurtarmak için, ihtilâli Avrupa'ya çabucak yayması zorunluydu. Eğer Avrupa ülkelerinde, bünye içinde yerleşmiş ihtilâlci partiler ve merkez komiteleri yoksa; şu ya da bu yoldan, mümkün olduğu kadar sağlam, kurulmalı ve yerleşmeliydiler.
II. Uluslararası Kongrenin en önemli hareketi 21 noktanın kabulüydü. 21 nokta, bu kuruluşun, uluslararası sosyalist ihtilâli gerçekten yönettiği kısa süre 1921'e kadar içindeki tutumunu gösterir. Büyük

bir taraf tutma, aynı zamanda da bir bir ihtilâl isteği sözkonusudur. 21 noktadan birincisi, partinin gerçekten bir komünist propagandasını sürdürmesini, özellikle halk yığınlarında proletarya diktatörlüğü kavramının yerleşmesine çalışılmasını öngörmektedir. İkinci nokta, partinin kilit noktalarından reformistlerle merkezcilerin uzaklaştırılmalarını istemektedir.

3. nokta, her partinin resmî kuruluşunun yanı sıra bir de gayrıresmî kuruluş meydana getirmesini istemektedir. Çünkü Avrupa ve Amerika'nın aşağı yukarı bütün ülkelerinde, sınıf savaşı iç savaş dönemine girmektedir. Bu koşullarda resmî çalışma yetersizdir. Dördüncü nokta, ordu içinde düzenli bir propaganda yapılmasını gerektirir. Çok önemli 5. nokta ise, işçilerle köylü sınıfının birleşmesini sözkonusu etmektedir.

«Köylerde, düzenli bir kışkırtmayı sürdürmek gerekir. Ardında köy proletaryası, ya da hiç olmazsa en yoksul köylülerin bir bölümü bulunmaz, politikasıyla köylü halkın bir başka bölümünün tarafsızlığını sağlıyamazsa; işçi sınıfı zafere varamaz. Köylerde, komünist propaganda, bugün çok büyük bir önem kazanmaktadır. Bu propaganda, köylerde ilişkisi bulunan şehirli ve köylü ihtilâlci komünist işçiler tarafından yürütülmelidir. Bu propagandadan vazgeçmek ya da pek güvenilmiyecek, reformist kişilere bel bağlamak, proletarya ihtilâlinden vazgeçmek anlamındadır.»

6 numaralı nokta «barışçı sosyalist ikiyüzlülük» ten vazgeçilmesini istemektedir. 7 numaralı nokta daha önce açıklandı. 8 numaralı nokta, her komünist partisinin, kendi ülkesinin elindekiler de dahil bütün sömürgelerin özgürlüğünden yana çıkmasını gerektirmektedir. 9 numaralı nokta ise, sendikacılık sorunlarında, aşırı ütopyacılık ve sendikalizmle bağları koparmaktadır.

«Komünist Enternasyonal'e girmek isteyen her parti, sendikalar, fabrika ve işçi komiteleri, üretim kooperatifleri ve bütün işçi yığını kuruluşlarında, düzenli ve inatçı bir propagandaya girişmelidir. Bu kuruluşların içinde, uzun süreli ve inatçı bir çalışmayla sendikaları, v.s., komünizme kazandıracak komü-

nist hücreler kurulmalıdır. Hücrelerin başlıca görevi, günlük eylemlerinde, sosyalist-milliyetçilerin ihanetiyle merkezcilerin kararsızlığını ortaya çıkarmak ve anlatmaktır. Komünist hücreler, tümüyle parti otoritesi altındadır.»

10. nokta, hiç kuşkusuz, bir karışıklık yaratıyor. Gerçekten de bu görüş, komünistlerin sosyal-demokrat sendikalarda propagandalarını sürdürmelerini salık veriyor. Ama bir ülkedeki bütün sendikaların yönetimi, komünistlerin eline geçerse; bu sendikalar, «Amsterdam Enternasyonali» denen eski sosyal-demokrat sendika Enternasyonalinden çıkıp; yeni, kızıl bir sendika Enternasyonaline girmek zorunda kalacaklardır. Eğer ihtilâl bir ülkeden ötekine hızla yayılmışsa, sendika merkezlerinin komünistlerin eline geçmesi işi kendiliğinden gerçekleşmiş olur. Yeni bir sendika Enternasyonalinin kuruluşu da, komünist Enternasyonal'in gelişimine paralel olarak gerçekleştirilirdi. Ama, tam tersine, ihtilâlin gerçekleşmesi gecikir, sendikalar içinde Moskova ya da Amsterdam'a katılma konusunda şiddetli çatışmalar belirebilirdi. Örneğin, Almanya maden işçileri sendikasında aynı şey oldu. Bu kavgalar, komünistlerin sendikalar içinde propaganda yapmakta gösterecekleri bütün aceleciliklere karşın, bir takım bölünme tehlikeleri doğuracaktı. Sendika sorunu, 1920 den günümüze kadar komünist Enternasyonal'in başlıca güçlüklerinden biri oldu.

11. nokta parlamento sorununu incelemektedir. Sendikalist görüşün tersine, bu nokta, ihtilâlden önce komünist partisinin parlamentoda çalışmasını kabul etmektedir. Ama parlamentodaki komünistler, merkez komitesinin otoritesi altında bulunacak ve bıkıp usanmadan gerçekten ihtilâlci bir propaganda ve kışkırtma politikası sürdüreceklerdir.

12. den 19. cuya kadar olanlar, gelecekteki komünist partilerinin örgütlenmesi yönünden önem taşır. Bunlar, bolşevik parti örneğine göre örgütleneceklerdir. Merkez komitesi, «iktidarın ve otoritenin tümünü, en geniş yetkileri elinde tutacaktır.» Parti üyeleri «çelik disiplin» e uymak zorundadırlar. Bütün bunların gerekçesi, iç savaş çağlarında ihtilâlci partinin komutasında birliğe ihtiyaç duyulmasıdır.

Bu örgütlenme şeklinin adı «demokratik merkeziyetçiliktir.» Çünkü merkez komitesi, parti üyelerinin güveniyle ayakta durmaktadır.
Ancak, böyle bir yönetimin karşısında, parti içi muhalefetin varlığı raslantıya bırakılmıştır. Partinin bütün memurlarını merkez komitesi seçer, parti basını da merkez komitesinin elindedir. Hoşlanmadığı üyeleri merkez komitesi partiden atabilir. Dolayısıyla büyük bir rahatlıkla gelecek Kongreye katılacakları seçer. Bir sonraki Kongreye kadar ihtiyaç duyduğu güven oyunu, dilediği gibi seçtiği üyelerden sağlar.
Bir ülkenin bölgesel kuruluşları ve merkezden uzaktaki üyeleri, merkez komitesinin mutlak otoritesini kabul ettiği gibi bütün ülkelerin merkez komiteleri de komünist Enternasyonal'in yürütme kuruluna bağlıdır. Bu yürütme kurulunu, komünist partilerinin uluslararası kongresi seçer. Çoğunluğu rus olmayan delegelerden seçilir. Ama Enternasyonal'in politikası, aslında, rus komünist partisi temsilcileri tarafından gösterilir. Yürütme kurulunun kararları komünist partilerinin tümü tarafından uygulanmalıdır. Bir komünist partisi içindeki muhalefet, normal koşullarda hiç bir zaman merkez komütesini deviremez. Ama yürütme kurulunun, yani rus bolşevik partisi şeflerinin desteğini kazandığı an duruma hakim olur. Böyle bir ikili saldırı sonucunda iktidardaki merkez komitesi devrilir, yürütme kurulunun da onayıyla, muhalefet, parti yönetimini ele geçirir.
Uluslararası işçi hareketinin bu şekilde yönetimi, ancak iç savaş çağında mümkün görülebilir. Üstelik, iç savaş çağında bile, büyük bir halk ihtilâlinin askerlikte uygulanan komuta yöntemleriyle yönetilip yönetilemiyeceği merak konusudur. Barış çağında, komünist Enternasyonal'in bu şekilde yönetimi, Avrupa işçi sınıfı saflarında en ciddi krizlere yol açacaktır.
Komünist Enternasyonal'in başkanlığına Zinoviyef getirildi. Uluslararası kızıl sendikaların başkanlığı da Lozovski'ye düştü. İkisi de 1917 sonbaharındaki zaaflarını, iki katına çıkmış bir ihtilâlci güçle unutturmaya çalıştılar.

II. Uluslararası kongrede alınan kararları, bütün Avrupaya kabul ettirmek gerekiyordu. 21 noktanın kabul ya da reddinin sözkonusu edildiği, Almanya bağımsız sosyalistler kongresi, Halle'de (77) yapıldı. Zinoviyef de bu kongreyi izledi. Bolşevik görüşü, büyük bir ustalıkla savunan dört saatlik bir konuşma yaptı. Delegelerin büyük kısmı 21 noktayı kabul etti ve çoğunluğu eski komünist partisi (Spartakist Birlik) ile birleşerek büyük «Birleşmiş Alman komünist partisi» ni kurdular. Fransa'da sosyalist parti kongresi (78) 21 noktayı çoğunlukla benimsedi ve Fransız Komünist Partisini kurdu. İtalya'da (79) Turati'ci sağ kanatla Serrati taraftarlarının kurduğu merkez 21 noktaya boyun eğmeyi reddetti, bu yüzden İtalya komünist partisini azınlık kurdu. İngiltere'de, II. uluslararası Kongre kararlarını kabul eden çeşitli küçük kuruluşların birleşmesi, İngiliz Komünist Partisini ortaya çıkardı.

Görüldüğü gibi, II. Uluslararası Kongre'nin çizgisinde giden komünist partileri, Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde kurulmuştu. Ancak bu iş, sosyalist birliği bölmek pahasına gerçekleşmişti: partiler arasında büyük bölünmeler olmuş, eski sosyalist ve sendikalist işçilerin bir çoğu bu partilerden atılmıştı. Ama 21. noktayı hazırlayanlar, daha başlangıçta bu kayıpları göze almışlardı. 1920 yılında, bir ülke komünist partisinin, seçmen kitlesinin yüzde 20, 30 ya da 40 ını elde etmesi, ya da bir ülke işçilerinin büyük çoğunluğunu saflarına çekmesi sözkonusu değildi. Önemli olan, komünist partisinin, ihtilâlci eylem sırasında halk çoğunluğunu peşinden sürükleyip sürükleyemiyeceğiydi. Avrupadaki komünist partileri, Sovyet Rusya'nın çevresindeki çemberin gevşemesini sağlayacak ihtilâlleri, gereken çabuklukla gerçekleştirebilecekler miydi? Geçirdiği iç krize karşın, bu çember, Avrupa'da ihtilâlin iyice belirmesine kadar dayanabilecek miydi? O sıralar en önemli sorun buydu.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

1921'İN BÜYÜK DÖNEMECİ

NEP ve III. Uluslararası Kongre

1920 - 21 kışı, Sovyet Rusya için özellikle güç ve sıkıntılı geçmişti. 1920 yılında general Wrangel'in yenilgiye uğratılması iç savaşa son vermiş, son karşı-ihtilâlci ordu da, rus topraklarından çıkarılmıştı. Değişik sonuçlar veren savaşlardan sonra, Polonya ile de barış anlaşması imzalanmıştı.

Oysa, savaş halinin sona ermesi, rus halkının durumunu değiştirmemişti. Bütün diğer dertlerin yanı sıra 1920 yılının ürünü de yetersizdi. Şehirlerde olduğu gibi köylerde de açlık kol geziyordu. Köylülerin komünist rejime karşı pasif davranışları gittikçe artıyor, şehirlerde fabrikaların büyük çoğunluğu işlemiyordu. İç savaş, ulaştırma aksaklıklarının giderilmesine fırsat vermemişti.

Açlık ve soğuktan bezen işçiler de, umutsuzluğa kapılmaya başladılar. Rus proletaryasından, cephede hem Polonyalıları hem Beyazları yenmesi, öte yandan da fabrikada çalışması istenmişti. Kendi ülkelerinde rahata ve barışa kavuşacakları, dünya ihtilâlinin de dış ülkelere yayılacağı umuduyla; rus işçileri bu insanüstü çabayı göstermişlerdi. Hiç olmazsa ülke içinde barışı sağlamışlardı. Ama yoksulluk gitgide dayanılmaz bir hal alıyordu. Rejimin sağlamlığı konusunda kuşkular belirmeye başladı.

Her şey bir yana, hükûmetten, halk yığınlarının sefaletine çare bulacak tedbirler isteniyordu.
Bolşevik partisi o sıralar büyük bir gerilim içinde çalışmak zorundaydı. Bu gerilim, sendikalar konusunda parti içinde açılan bir tartışma sırasında su yüzüne çıktı (80). Rus Komünist Partisinin üye sayısı 600.000 i buluyordu. 130 milyonluk bir imparatorluğu yöneten partiyi, bir profesyonel ihtilâlciler kuruluşu şeklinde yönetmek mümkün olmamıştı. Lenin'in Bolşevik Partisi, ister istemez bir yığınlar partisi haline gelmişti. Yine de yöneticilerin büyük otoritesi ve üyeler arasındaki disiplini eskisi gibi mevcuttu. Bu yoldan bolşevik gelenek korunmak isteniyordu. Parti'ye girmek isteyenler, uzun araştırmalardan sonra benimsenip alınıyorlardı.
İktidardaki parti, yalnız rus halkının bir küçük azınlığı değil, aynı zamanda rus proletaryasının da küçük bir azınlığıydı. Rus sendikalar örgütünün durumu çok başkaydı. Sovyet Rusya'daki bütün işçiler, bütün memurlar, bütün emekçiler yetkili sendikaya katılmak zorundaydılar. 1920 yılında, sendikaların altı milyon üyesi vardı. Bunların da yalnız bir milyonu gerçek fabrika işçileriydi.
Kelimenin en geniş anlamıyla, proletarya sınıfından gelen bütün ruslar sendikalara kayıtlıydı. Sovyetler gibi, sendikaların yönetimi de komünistlerin elindeydi. Katı bir parti disiplinine karşın, sendikaların başındaki komünist yöneticiler, bazı sorunlarda, örneğin Kızılordu'da ya da dışişleri komiserliğinde çalışan diğer partililerden değişik görüşlerdeydiler. Her gün üyelerinin şikâyetlerini dile getiren komünist sendika liderleri, kendilerine karşın da olsa işçi isteklerinin sözcüleri haline geliyorlardı.
Rus işçilerinin durumu kötüleyip, sendikalarda hava ağırlaştıkça; bazı işçilerde, sendikaların devlet yönetiminde daha fazla söz sahibi olmasının, kendilerine daha çok yiyecek ve yakıt sağlıyacağı inancını arttırıyordu. Bu, Sovyet Rusya'nın en önemli sorununu ortaya atmak demekti. Rusya'da, dendiği gibi, proletarya diktatörlüğü hüküm sürmekteydi. Devlet, emekçilerin devletiydi. İşçilerin, sendikalı emekçiler olarak, kendi devletlerine sızlanmaya, bir takım isteklerle ortaya çıkmaya hakları yok muydu?

İşçiler, partiye hakim bürokrasi yüzünden, köylülerle, askerlere, kendilerinden daha fazla hak tanındığı inancına varmışlardı. Böylece sendikaların sızlanmaları, 1920 yılının sonlarında, Sovyet Devletinin gerçek kuruluşu ve işçi sınıfına karşı tavrı sorununu ortaya çıkarıyordu.

Durum, genellikle iyi, tatmin edici sayılmıyordu. Bir kere, iki değişiklik yapma olanağı vardı. Ya sendika şefleri, Devletin genel politikası ve yönetim konusundaki düşüncelerine karşı çıksa bile, işçi sınıfının çıkarlarını körü körüne savunacaklardı. Ya da, tam tersine, Devlet yönetimi sendikaları yutar ve bir kere daha Rusya'nın bir işçi devleti olduğu başka şey olmaması gerektiği ortaya çıkardı.

Troçki, bu sonuncu görüşe uygun bir reform yapılmasını istiyordu. Proletaryanın, bütün canlı güçlerinin seferber edilmesiyle, Sovyet Rusya'nın içine düştüğü krizden kurtulmasını istiyordu. Sendikalarla siyasî kuruluşlar, yakın bir işbirliği yapmalıydı. Troçki, tekliflerini öne sürerken ayrıntılarda çok dikkatli davranıyordu ama güttüğü hedef açıktı: sendikalar aracılığıyla, dolaylı bir yoldan Rusyada işçi demokrasisi kurulabilecekti. Eğer altı milyon sendikalı, ülkenin üretimi ve ekonomisini ele alırsa -o sıralar sanayi demokrasisinden, üretimin demokratik yönden düzenlenmesinden söz ediliyordu- partinin yüksek otoritelerinin mutlak iktidarı sona ermiş demekti.

Lenin, Troçki'nin bolşevik siyasî sistemine karşı giriştiği bu manevrayı, hemen sezdi ve karşı koymak için gerekli tedbirleri aldı. Muhalefete karşı, açıkça, Rusya'nın bir işçi devleti değil, bir işçi ve köylü devleti olduğunu söyledi. Sendikaların, resmî yöneticilere karşı bir takım isteklerde bulunmasını kabul etmek zorunluydu. Ancak, «sanayi demokrasisi» gibi parolalar, bolşevik partisinin diktatörlüğünü ve ihtilâli tehlikeye düşürebilirdi. Lenin, parti içinde Troçki'nin görüşlerinin hakkından gelmek için fazla uğraşmak zorunda kalmadı.

Sendikalar üzerindeki bu tartışma sırasında, Sovyet Rusya'nın sorumlu kişileri, bir takım şeyleri adıyla söylemekten kaçındılar. Halkın paniğe kapılmasını önlemek için bir takım imalarla yetinildi. Troçki'-

nin hedefi açıktı: Köylülere taviz verilmiyecek, bunun için de işçi demokrasisi geliştirilecekti. Tersine Lenin, diktatörlüğün güçten düşmesini hiç istemiyor, en kötü halde köylülere bir takım tavizlerde bulunulmasını kabul ediyordu. 1920-21 yıllarının dönemecinde, daha sonraları NEP-Yeni Ekonomi Politikası- diye adlandırılacak temel görüşü benimsemiş gibiydi.

Sendikalar konusunda uğradığı yenilgiye karşın, Troçki Kızılordu'nun başında kaldı; Parti merkez komitesi üyeliğinden uzaklaştırılmadı. Aralarında, su yüzüne çıkan bir takım görüş ayrılıkları nedeniyle Lenin, ondan ayrılmayı hiç düşünmüyordu. Troçki, 1920-21 kışında, şimdilik Bolşevik Partisine kendi görüşlerini kabul ettiremiyeceğini anladı. Yıllar boyu bolşevizm herkese «Troçkizm» gibi gelmişti. Ama durum, şimdi tersine dönmüştü. İhtilâli başardığı bolşevik olmayan halk yığınlarını, partiye karşı harekete geçirmeyi düşünmüyordu bile. Böylece Lenin'e ve Parti otoritesine boyun eğdi; 1921 ilkbaharında yeni bir ekonomik politikaya doğru gidişi, hiç direnmeden kabul etti.

Troçki'nin bu ihtiyatlı tutumu, Rus Komünist Partisinin bütün üyeleri tarafından paylaşılmadı. Sendikalar konusundaki tartışmalar sırasında, işçi muhalefetinin radikal kanadı kuruldu (81). Başında partinin iki saygı değer üyesi, iki eski maden işçisi vardı: Şliyapnikof (82) ve Lutovinof (83). Görüşlerinin en önemli bölümü şuydu: «Ulusal ekonominin düzenlenmesi, meslek kuruluşları şeklinde birleşen, aralarından cumhuriyet ekonomisinin bütününü yönetmekle görevli, merkezî organları seçen Rus üreticiler kongresinin görevidir.»

Bu görüş, bolşevik partisinin ekonomiye karışmaması ve yerini üretici halk yığınlarının bağımsız iktidarının alması demekti. Lenin, işçi muhalefetinin doktrinini, anarşist ve sendikalist bir sapma diye niteledi. Oysa Şliyapnikof ve arkadaşlarının istediği, Lenin'in de DEVLET VE İHTİLAL adlı eserinde yücelttiği 1917 demokrasisine dönmekti.

Şliyapnikof ve kendisine bağlı grup, parti içindeki propagandalarını, kanun çerçevesinde yürüttüler. Ama asker olan başka işçiler ve köylü çocukları ay-

nı kurala boyun eğmediler. 1921 Martında, «Kronstadt Ayaklanması» patlak verdi. Petrograd'ın tam karşısında, tahkim edilmiş Kronstadt Adası Baltık Denizindeki rus donanmasının başlıca üssüydü. Rus donanması, 1905 yılında ihtilâlin başlıca yuvalarından biri olmuştu. 1917 yılında bolşevik birliklerin çekirdeğini Kronstadt denizcileri kurmuştu. O günden bu yana, en eski ihtilâlciler iç savaşta ölmüş, ya da sovyet hükûmeti tarafından yerleri değiştirilmişti. Ama büyük ihtilâlci gelenek, Kronstadt'da yaşıyordu.

İşte bu ihtilâl ocağında, denizcilerle askerler, 1921 martında sovyet hükûmetine isyan ettiler. Kronstadt işçileri, denizcileri ve askerlerinin kurduğu geçici bir ihtilâl komitesi, ayaklananların yönetimini ele aldı. Ayaklananların programında yer alan en önemli noktalardan biri de şuydu :

«Günümüz sovyetleri, işçi ve köylülerin iradesini yansıtmadığı için, hemen bütün işçilerle köylülere propaganda özgürlüğü sağlanarak, gizli oyla seçimlere geçilmelidir. İşçiler ve köylüler, anarşistler ve solcu sosyalist partilere, basın özgürlüğü, sağlanmalıdır. Sendikalar ve köylü birlikleri özgür olmalıdır. Hapse atılan bütün sosyalistler, siyasî faaliyetlerinden ötürü tutuklanan bütün işçi ve köylüler, serbest bırakılmalıdır. Hiç bir partiye, devlet tarafından öncelik tanınamıyacağı ve yardım edilemiyeceği için, orduda bütün komünist propaganda bölümleri kaldırılmalıdır. Bütün emekçilere verilen yiyecek miktarı eşit olmalıdır. Köylüler, yardımcı ihtiyacı duymadıkça, topraklarından diledikleri gibi faydalanmalıdır.»

Ana hatlarıyla işçi muhalefetinin istediği de aynı şeydi: Parti diktatörlüğünün kalkması ve sovyetler demokrasisine dönüş. Ancak, Kronstadt ayaklanmasının, sovyet hükûmetine düşman bütün siyasî mülteciler tarafından sevinçle karşılandığını da belirtmek gerekir. Bunlar, ayaklananları desteklemeye ve programlarına «komünistsiz sovyetler» görüşünü kısmî olarak almaya kadar gittiler. Hükûmet de, işe mültecilerin karışmasını istismar etmekten geri durmadı ve ayaklananlara karşı yürüttüğü propaganda da beyazların isyancılara duydukları yakınlığın üze-

rinde ustaca durdu. Ancak Lenin, Kronstadt ayaklanmasını hiç bir zaman, Denikin ya da Wrangel türünde bir beyaz ayaklanmasıyla bir tutmadı. Tersine, bu ayaklanmada, rus halk yığınlarının bolşevizme karşı duyduğu kırgınlığın belirtilerini gördü.
Sovyet Hükûmeti, tehlikeli yangının yayılmasını önlemek için, elinden gelen her şeyi yaptı. Kızılordu'nun savaşçı birlikleri, donan Baltık denizini geçerek saldırıya kalktılar. Büyük kayıplar verme pahasına kaleyi ele geçirdiler. Ama tehlike bu kadarla uzaklaşmış olmuyordu. Bugün Kronstadt'da meydana gelen, yarın Sovyet Rusya'nın yirmi ayrı yerinde görülebilirdi. İhtilâl, halk yığınlarına komünist ideale birlikte açlık ve köleliği de getirmişti. Bu yığınlar ekmek bulamazsa köleliğe daha fazla katlanamazlardı. Kaleyi alan, Troçki'nin Kızılordu'suydu. Oysa Troçki'nin sendikalist görüşleri, işçi muhalefetinin istekleri ve Kronstadt ayaklanması, aynı hoşnutsuzluğun çeşitli belirtileriydi.
Lenin, bu zorlu haftalar süresince, hemen harekete geçmek gerektiğini anladı. Aslında, halk yığınlarına demokratik özgürlük vermek niyetinde değildi. Ama, gerekirse komünist idealden vazgeçip yığınlara ekmek bulmak istiyordu. İhtilâlin Avrupa'ya yayılmasıyla, Sovyet Rusya'nın hemen kurtarılabileceği umudunun hayâl olduğu anlaşılmıştı. Troçki, 1919 ve 1920 yıllarındaki iki uluslararası kongreyi, bolşevik yöneticilerin nasıl bir ruh hali içinde izlediklerini şöyle anlatıyor :
«I. Kongre, savaştan hemen sonra, komünist hareketin Avrupa'da yeni belirdiği ve işçi sınıfının ilkel güçlerinin saldırısıyla burjuvazinin devrileceğine inanmak ve umutlanmak için, çeşitli nedenlerin bulunduğu bir çağda yapıldı. Burjuvazi, durumunu anlıyacak ve yeni bir savunma çizgisinde örgütlenecek zamanı daha bulamamıştı... Saldırı da çok güçlüydü. Kayıplar da akıl alınıyacak büyüklükte oldu. Ama burjuvazi bu ilk saldırıya karşı koydu ve sınıf olarak kendine güveni arttı.»
«II. Kongre, tarihin çok önemli bir döneminde yapıldı. Burjuvazinin tek saldırıyla, birkaç hafta ya da birkaç ay içinde devrilemiyeceği hissediliyordu. Çok daha ciddî bir siyasî ve maddî hazırlık gerekliydi.

Yine de, düşmanlarımızın durumu ciddiydi. Bilindiği gibi, Kızılordu Varşova üzerine yürüyordu. Almanya, İtalya ve diğer ülkelerin ihtilâlci durumu ortadaydı. Tek başına, büyük bir önemi olmayan askerî başarı, Avrupadaki güçlerin mücadelesinde bütün kıtada ihtilâlci çığa yol verecek bir tamamlayıcı güç olacaktı. Çünkü bu ihtilâlci çığ, ölü noktasına gelmişti. Bu başarı gerçekleşmedi .Geri çekilmek zorunda kaldık.»

1920 yazında, Polonyalılara karşı başarılı savaşlar veren Kızılordu (84), amansızca bir takip sonucu, Polonya ordusunu Varşova önlerine kadar sürünce bu, askerî yönden bir serüvenden başka şey değildi. Çünkü, sayıca az ve donatımı noksan Kızılordu, kolayca büyük bir yenilgiye uğrayabilirdi. Ama bu saldırı, Lenin için, umutsuz bir siyasî deneydi de. Polonya koridorunun kızıl birlikler tarafından işgali, Almanya'da işçi ihtilâline yol açacak mıydı? Almanya'da hiç bir kımıldanma olmadı. Rus birlikleri de geri çekilmek zorunda kaldı.

1920 eylülünde İtalyan işçileri, fabrikaları işgal etti ama hareket bir siyasî ihtilâle dönüşmedi. 1921 martında merkezî Almanya'da (Mansfeld bölgesinde) komünist maden işçileriyle polis arasında silâhlı çatışmalar oldu. Komünist partisi merkez komitesi, genel greve başvurup, savaşan işçilere yardım etmek istiyordu. Ancak, çok az sayıda işçi genel grev parolasını benimsedi; hareket başarısızlığa uğradı. Diğer ülkeler bir yana, Almanya ve İtalya'da, ihtilâlin yakın ya da uzak bir gelecekte patlak veremiyeceği anlaşıldı. II. uluslararası Kongrenin kendilerinden beklediğini Alman ve İtalyan komünist partileri gerçekleştiremediğine göre, Sovyet Rusya kendi başının çaresine bakma yollarını aramalıydı.

Lenin 1917 ekim ihtilâline, çok ihtiyatlı bir toplumsal programla atılmıştı. Yığınlara, komünizmin Rusya'da yerleştirileceği sözünü aslâ vermemişti. 1918-1920 yılları arasındaki savaş komünizmi, Lenin'in iradesi ya da bolşevik doktrin gereğince değil; şartların baskısıyla gelişmişti. Bu yıllarda bile Lenin, toplumsal gelişim konusunda hep kötümser kalmıştı. Bir tek saldırıyla, küçük toprak sahibi milyonlarca köylünün devrilemiyeceğini biliyordu.

1921 ilkbaharında Lenin, savaş komünizmini «Yeni Ekonomi Politikası» (ya da kelimelerin rusça baş harfleriyle NEP) na yöneltecek geri çekilme hareketini başlattı. Tarım ürünlerine zorla el konmasından vazgeçildi. Köylü, vergi yerine ürününün bir bölümünü devlete verecekti. Geri kalanını elinde tutup, dilediği gibi satabilirdi. Böylece bir çırpıda, savaş komünizminin, ürünlere el koyarak işlemez hale getirdiği, özel mülkiyet hakkı köylülere sağlanıverdi. Aynı zamanda, malların istenen yere götürülebileceği de kabul edildi. Küçük ticaret ve küçük sanayi yeniden doğabilirdi. Yabancı ülkelerin para rejimine de dönmek gerekliliği ortaya çıkıyordu. Savaş komünizmi, paranın ortadan kaldırılmasına çalışmıştı, şimdi rublenin yeniden dengelenmesini sağlamak gerekliydi. Ağır sanayi, demiryolları, bankalar ve dış ticaret devletin tekelindeydi. Ama bunun dışında özel mülkiyet yeniden kabul edilmişti.

NEP, açlık karşısında eşitlikten başka şey olmadığı halde; savaş komünizmi sırasında varolan toplumsal eşitliği ortadan kaldırdı. Yine bir köylü ve orta sınıf çoğunluğu karşısında, bir işçi azınlığı belirdi. Bunun yanı sıra toprak sahibi köylülerin durumu, fabrika işçilerininkinden çok daha iyiydi. Bir de, muvazzaf subay ve assubaylarıyla Kızılordu, Devlet ve Parti memurları ordusu, fabrika memurlarıyla teknisyenleri, profesörler, doktorlar, yazarlar ve sanatçılar vardı. Yaptıkları iş karşılığı, yeterince para alma olanağı sağlandığı için, bütün bu meslekler, yeniden gelişebilirdi. NEP döneminde, savaş komünizminin karamsar eşitliği yerini bir sınıf kargaşalığına bıraktı ki bu sınıflar içinde işçi sınıfı en son sırayı işgal ediyordu. Bu toplumsal gerçek, proletaryanın siyasî diktatörlüğüyle nasıl uyuşabilirdi? Gelecek yıllarda NEP'in gelişimi bu sorunun cevabını verecekti.

NEP döneminde Rusya'da yerleşen yeni ekonomik rejime, Lenin, Devlet kapitalizmi adını verdi. 1921 temmuzunda komünist Enternasyonal'in III. Kongresinde şunları söyledi:

«Verginin mal olarak ödenmesi, tabii ticaret özgürlüğünü de sözkonusu ediyor. Vergisini ödedikten sonra, köylü, ürününün geri kalan bölümünü diledi-

ği şekilde kullanabilir. Bu değiş-tokuş özgürlüğü de, kapitalizmin özgürlüğü demektir. Bunu açıkça kabul edip tekrarlıyoruz. Hiç bir gizli saklımız yok. Gizlemek istersek bunun ayıbı büyüktür, bizim sırtımıza yüklenir. Ticaret özgürlüğü, kapitalizmin de özgürlüğünü getirir. Ama yeni bir kapitalizmin. Kapitalizmin yeniden ortaya çıkmasına, ancak belirli ölçülerde izin veriyoruz. Bunu da açıkça ortaya koyuyoruz. Bunun adı «Devlet Kapitalizmi» dir. İktidarın, kapitalizmin elinde bulunduğu bir toplumdaki devlet kapitalizmiyle, bir proleter toplumun devlet kapitalizmi farklıdır. Kapitalist devlette devlet kapitalizmi, devlet tarafından kabul edilmiştir, denetlenir ama burjuvaziye yarar. Ceremesini de proletarya çeker. Proleter devlette bu kapitalizm işçi sınıfının çıkarını korur ve onun, güçlü burjuvazi karşısında tutunup mücadele edebilmesini sağlar.»

O çağlarda sosyalizm, Lenin için, 1917 yılındaki sınırlı ve iddiasız anlamını taşımaktaydı. Bir işçi, ya da bir işçi ve köylü devletine ait fabrikaları, sadece sosyalist işletmeler olarak niteliyordu. Ancak, onun gözünde, böylesine sosyalist fabrikaların varlığı, devlet kapitalizmi çerçevesinde de mümkündür. Rusya'nın geri kalmış ekonomik durumu dikkate alınırsa, Lenin devlet kapitalizmini, ekim ihtilâlinden sonra bile bir ilerleme sayıyordu.

«Kapitalizmin, proletarya devletinin denetimi ve düzenleyici çalışmasıyla geliştirilmesi (başka bir deyimle Devlet Kapitalizmi) geri kalmış, müthiş yoksul bir köylü devletinde çok faydalı ve gereklidir. Tabii bu gelişim, belirli bir ölçüde ve özellikle köylü ekonomisinin hemen, kısa sürede gelişmesini sağladığı taktirde.»

Eğer devlet, ekonominin kilit noktalarını, bankaları, dış ticareti, ağır sanayi ve demiryollarını elinde tutarsa; köylerde ve orta sınıflarda kaçınılmaz şekilde gelişecek kapitalizmi denetleyip düzenleyebilirdi. Lenin'e göre, devletin küçük sanayiin ilerlemesinde gösterdiği çabada, kooperatiflerin büyük ölçüde yardımı dokunabilirdi. 1923 mayısında kaleme aldığı son yazılarından birinde, Lenin, şu düşünceyi geliştiriyor: «Rus köylüsünün kültür düzeyini, uygarlaşmış bir köylü kooperatifine katılmasını sağlıya-

cak kadar yükseltmek gereklidir.» Bu kooperatif sisteminin iyice gelişmesiyle, Rusya, Lenin'e göre, sosyalizme varabilirdi. Lenin, bu görüşünü şöyle devam ettiriyor :

«Proletarya sınıfının burjuvazi üzerindeki zaferinden sonra, bu zaferi sağlayan, devlet üretim olanaklarını, herkesin yararlanacağı bir hale getirip kooperatif sistemini kurunca... bu sosyalist düzen demektir. Şimdi, sadece kooperatiflerin gelişiminin (yukarıda belirtilen «küçük» kaydı ihtirazî ile) bizim gözümüzde, sosyalizmin gelişimi demek olduğunu söylemeye hakkımız var. Aynı zamanda da, bütün sosyalizm kavramımızda, önemli bir değişikliği kabul etmek zorundayız. Bu önemli değişiklik şudur: Eskiden ön plânda tuttuğumuz siyasî mücadele, ihtilâl ve iktidarın ele geçirilmesiydi; şimdi barışçı, örgütleyici, «kültürel» bir eyleme yönelmemiz gerekiyordu. «...» Rusyayı, eksiksiz bir sosyalist devlet yapmak için, bu kültür ihtilâlini gerçekleştirmek yeter. Ancak kültür ihtilâli, gerek sırf kültürel (okur-yazar yüzdesini arttırmak) gerekse maddî yönden, akıl almaz çabalar harcamak zorunluğu vardır. Çünkü, kültürü yüksek bir ülke olabilmek için, üretim araçlarının belirli ölçüde gelişmesine, elle tutulur bir temele ihtiyacımız vardır.»

Lenin'in kooperatiflerle ilgili bu teorisinin sonuçlarına, ilerde yine döneceğiz. 1921-1923 yılları arasında, kooperatifler halinde örgütlenmiş bir rus köylü sınıfı kavramı, tabii bir tasarıdan ibaretti. Her şeyden önce bağımsız köylü işletmeleriyle devlet kapitalizmini hesaba katmak gerekiyordu. Ama Lenin, özellikle savaş komünizminden devlet kapitalizmine geçtiği için, demokrasiye en ufak bir taviz vermeye yanaşmıyordu. Rusya'da, işçi azınlığı, küçük toprak sahiplerinin büyük çoğunluğu karşısında -hele, özellikle, kapitalizmin bazı şekilleri yeniden ortaya çıkınca- ancak sert bir diktatörlükle ayakta durabiliyordu. Aynı nedenlerle, komünist partisi işçi sınıfının mutlak yönetimini, kendi içinde disiplini ve sıkı bağlılığı korumak zorundaydı.

Lenin'in kabul ettiği NEP politikası, sonraki yıllarda, umduğu başarılı sonuçların hepsini verdi. Bolşevik diktatörlüğü tutundu. Açlığın ortadan kalkma-

sıyla yığınların hoşnutsuzluğu da kayboldu. Rus ekonomisi, yedi yıllık bir gerilemeden ve yıkılmadan sonra, yeni bir gelişme gösterdi. Aynı zamanda da bolşeviklerin yabancılar ve diğer ülkelerin işçi sınıfları karşısındaki tavırları da kesinlikle değişiyordu.

Devlet kapitalizminin geçerli olduğu Rusya, kurtuluşunu dünya ihtilâlinin başarısında arıyan ülke değildi. Kapitalist dünyanın ortasında, barışçı tutumunu sürdürerek yaşamaya devam edebilirdi. Lenin, 1921 yılından başlıyarak, yabancı sermayenin Rusya'nın yeniden inşasıyla ilgilenmesini sağlamaya çalıştı. Yabancı iş adamları, Rusya'da, belirli bir süre için toprak, maden, orman kiralıyabilecekti. Buralarda fabrikalar kurmaları istendi; bu fabrikalardan sağlanacak kârın bir bölümü, vergi olarak sovyet hükûmetine ödenecekti ama geri kalan para ile sermaye sahibi dilediğini yapabilirdi. Lenin, büyük yabancı kapitalist kuruluşların varlığını, kendi devlet kapitalizmi çerçevesi içinde mümkün görüyordu. Yine de, sovyet hükûmetinin bütün çabalarına karşın, 1921 yılından sonra Rusya'da, bu türden pek az kuruluş ortaya çıktı.

Yine 1921 yılında Sovyet Rusya, bazı ülkeler tarafından resmen, bazıları tarafından da dolaylı olarak tanındı. Dünya kapitalist piyasasında satıcı ve alıcı olarak ortaya çıktı. Sovyet elçilikleriyle ticarî temsilcilikleri, yabancı başkentlerde iş görmeye başladı. İki taraf birbirine alışmaya, birbirine güvenmeye başladı. Lloyd George, Rusya'nın, Avrupa'nın yeniden kuruluşu plânlarıyla ilgilenmesine çalıştı. Sovyetlerin, 1922 yılında Cenova konferansına çağrılmasına o önayak oldu. Bu uluslararası toplantı sonucunda Rusya ile burjuva Alman cumhuriyeti arasında ünlü Rapallo anlaşması (85) imzalandı.

1921 ilkbaharından bu yana, Moskova'nın diğer yabancı uluslara karşı tutumundaki önemli değişiklik, 1921 temmuzunda toplanan Dünya Komünist Enternasyonalinin III. Kongresinde ortaya çıktı. Rus Komünist Partisinin isteği üzerine kongrenin dünyanın durumuyla ilgili olarak kabul ettiği rapor, önce dört yıllık, / 1917 martından (Çarlığın devrilişi) 1921 martına kadar Orta Almanyada işçi ayak-

lanması / bir dönemi kabul ediyordu. «Ama», deniyordu raporda, «bu güçlü dalga, ne dünya kapitalizmini sildi süpürdü, hatta ne Avrupa kapitalizmini.» Ve rapor şöyle devam ediyordu:

«Komünist Enternasyonalin II. ve III. Kongreleri arasında geçen süre içinde, işçi sınıfının bir sürü ayaklanma ve savaşı, kısmî yenilgilerle son bulmuştur. (Kızılordu'nun 1920 ağustosunda Varşova'ya saldırışı, 1920 eylülünde İtalyan proletaryasının meydana getirdiği karışıklıklar, 1921 martında Alman işçilerinin ayaklanması). Savaş sonrası ihtilâlci hareketin, ilkel bir şiddet, yöntemler ve hedeflerdeki belirsizlik, yönetici sınıflarda görülen olağanüstü karışıklıkla belirlenen ilk dönemi, bitmiş gibidir. Burjuva sınıfının kendine güveni ve hükûmet mekanizmasının görünür sağlamlığı daha da bir güç kazandı. Komünizm karşısındaki dehşetle karışık panik, bütün bütün kaybolmadıysa da epey hafifledi. Burjuvazinin önde gelenleri, kendi hükûmet mekanizmalarının gösterişini yapmaktan başka bütün ülkelerde, emekçi yığınlarına karşı gerek ekonomik gerekse siyasî yönden saldırıya geçmiş durumdalar.»

Raporda, son hedef olarak, dünya ihtilâlinin zaferi öngörülmeye devam ediyor ve kapitalizmin kesinlikle belini doğrultabileceği şüpheyle karşılanıyordu. Ama şimdilik, proletarya savunmaya geçmek zorunda bırakılmıştı. İktidarı elde etmek için savaşamaz, ancak ekonomik alanda kısmî mücadeleler ve hak iddialarıyla yetinebilirdi. Bu konuda, III. Kongre'nin aldığı kararlar şunlar:

«Komünist partilerinin bütün hareket ve propagandası, bütün eylemi, kapitalizm alanında proleter yığınlarına hiç bir uzun süreli fayda sağlanamıyacağı görüşünü dikkate alarak yürütülmelidir. Ancak burjuvazinin yenilgisi, kapitalist devletin yıkılışı, işçi sınıfının durumunun düzeltilmesine ve kapitalizmin yıktığı, ulusal ekonominin yeniden kurulmasına imkân verebilir. Ancak bu inanç, proletaryanın acele sağlanması gereken hayatî ihtiyaçları için mücadeleden vazgeçmeyi, bu hakları kendi diktatörlüğüyle savunmasını beklemeyi gerektirmez. Bu kısmî istekler karşısında her türlü reformizm suçlaması ve itiraz,

bazı komünist grupların sendikalarla işbirliği yapmaktan ya da parlamento kürsüsünü kullanmaktan vazgeçerek ihtilâlci eylemin canlı ihtiyaçlarını kavramakta gösterdikleri yetersizliklerin bir başka belirtisidir. Proletaryaya kesin ve en son hedeflerini göstermek yetmez, proletaryanın bu hedeflere varmak için gerekli kesin savaşı vermesini sağlamak, pratik mücadeleyi arttırmakla mümkündür.»

III. Kongredeki tartışmaların başta gelen konusu, «mart olayları» denen, Saksonyalı madencilerin 1921 martında verdikleri savaşlardı. Daha önce, bir takım mahallî konulardan ötürü madencilerle polis arasında çatışma çıktığını belirtmiş ve bu çatışma üzerine, alman komünist partisinin, Orta Almanyadaki taraftarlarının yardımına koşmak için genel grev ilân etmeye kalktığını söylemiştik. Aynı zamanda da, Alman Komünist Partisi içinde, «saldırı teorisi» adı verilen görüş ortaya çıkıyordu. Bu görüş, bir ihtilâlci partinin hemen harekete geçip iktidarı elde edene kadar, uygunsuz koşullara da aldırmadan saldırıyı sürdürmesi gerektiğini savunuyordu. Böylesine bir doktrin, insana akıl almaz ve serüvenci geliyor. Ancak gerçek değerini anlamak için, 1920 yazında toplanan II. Kongreye sunulan tasarıları ve alınan kararları incelemek gerekir. Bu kongre açıkça şunları belirtmişti:

«Dünya proletaryası, kesin savaşların öncesindedir. Yaşadığımız çağ, doğrudan doğruya bir iç savaş çağıdır. En önemli saat yaklaşıyor. Aşağı yukarı, işçi hareketinin görüldüğü bütün ülkelerde, işçi sınıfı, silâh elde, amansız savaşlar vermeye hazırlanmaktadır.»

II. Kongrenin görüşü gerçekleşseydi, Almanya ile İtalya gibi ülkeler, açık bir iç savaş dönemine varmış olmalıydı. Ama Marks'ın, Engels'in ve Lenin'in her zaman belirttikleri gibi, iç savaşta ani ve gözüpek saldırı, ayaklananlar için uygulanması mümkün tek taktiktir. Demek ki «saldırı teorisiyle» Alman Komünist Partisi» nin işlediği hata, aslında Avrupa'nın ciddî durumunu gözünde büyüten II. Kongrenin hatasıydı. Ancak, III. Kongrenin raporlarında Enternasyonal'in hataları -dolayısıyla da Zinoviyef ve Lenin'in hataları- hiç ses edilmeden geçiştiriliyordu.

Mart hareketinin başarısızlığının bütün suçu da Alman Komünist Partisinin üstüne atılıyordu:
«Mart hareketi», diyordu Kongre kararlarından biri, «Birleşmiş Alman Komünist Partisinin vermek zorunda kaldığı bir savaştı. Hükûmetin, Orta Almanya proletaryasına saldırısı bu çatışmayı zorunlu kıldı.»
«Kuruluşundan sonra vermek zorunda kaldığı bu ilk büyük savaşta, Birleşmiş Alman Komünist Partisi, bir sürü hata işledi. Bu hataların en önemlisi de, mücadelede savunmaya geçenin kendisi olduğunu açıkça ortaya koymamasıdır. Tersine, saldırı çağrısında bulunarak, proletaryanın hiç bir fırsat kaçırmayan düşmanlarının eline koz vermiş oldu. Burjuvazi, sosyalist parti ve bağımsız sosyalist Parti, ellerine geçen kozdan yararlanıp, Birleşmiş Alman Komünist Partisini işçiler karşısında ayaklanma düzenleyicisi olarak suçladılar. Saldırıyı, içinde bulundukları durumda komünist partisinin başlıca taktiği olarak gösteren büyük sayıda parti üyesi de, durumu daha ciddîleştirmekten başka şey yapmadılar.
Mart hareketinin, Kongrenin sözlü çatışmalarında Lenin ve diğer şeflerin ağzından eleştirisi daha da sert oldu. Avrupa işçi sınıfları, bu tartışmalar sonucunda, Komünist Enternasyonal'in yeni bir emrine kadar, her türlü silâhlı ayaklanmanın bir serüven sayılacağı görüşünü benimsediler. Ekonomik alanda, tıpkı savaş öncesindeki gibi, kısmî ve barışçı mücadelelerle yetinilecekti.
Gerek olayların değerlendirilmesi ve gerekse fikirlerin bir mantık dizisi içinde geliştirilmesi konusunda, III. Kongrenin tezlerine büyük bir şiddetle karşı çıkılabilir. Lenin'in II. Kongredeki büyük söylevinde belirttiği gibi, dünya ihtilâli çağı konusundaki genel yargı hâlâ geçerliydi. Avrupa dışında, sömürgelerde yaşıyan ulusların, emperyalizme karşı ayaklanmaları devam ediyordu. Avrupa ve Amerika'da kapitalizmin iç çelişkileri, ulusların borçlanması, 1919 barış anlaşmalarının sonuçları, para değerinin düşüşü ve işsizlikle gitgide büyük bir açıklıkla ortaya çıkıyordu. Bütün bunlar, 1920 yılında vardı. 1921 de değişmemişti, 1922 yılında da değişmiyecekti. II. ve III.

Kongre arasındaki süre içinde, dünya ihtilâli çağının temel verilerinde önemli bir değişiklik olmamıştı.
1920 yazı ile 1921 yazı arasında başlıca Avrupa ülkelerinde de kesin değişiklikler olmamıştı. 1921 Martındaki savaşlarda işçi ailelerin verdikleri kayıp büyük ve acıydı ama savaş sonrasının genel görünümü içinde bu savaşlar önemsiz kalıyor, örneğin 1920 de Kapp'ın (86) ayaklanması ya da 1923 te meydana gelecek olayların yanında çok küçük görünüyordu. 1921'de Almanya'nın sorunlarından hiç biri çözümlenmemişti. Fransız-Alman sınırındaki gerilim, harp tazminatları konusundaki tartışmalar, alman ekonomisiyle parasının tepetaklak gitmesi, 1923 yılında yeni bir krize bile yol açacaktı.
İngiltere'de, ihtilâlin birinci aşamasının, parlamenter kuruluşlar aracılığıyla işçi partisinin iktidara geleceğini savunan, Lenin'in görüşü doğru çıkmıştı. Bu görüş 1920'de olduğu gibi 1921 de de doğruluğunu muhafaza ediyordu. Bir şey değişmemişti. 1920 Yazı ile 1921 Yazı arasında Fransa'da, toplumsal ve ekonomik güçlerin ilişkilerinde de bir değişiklik yoktu. İtalya'da faşizmin gelişmesi, gerçek bir iç savaş durumuna yol açmıştı. Ama ortada kesin bir sonuç yoktu henüz.
Demek ki, II. ve III. Kongreler arasında durum, ne Avrupa'da, ne de Amerikada herhangi bir değişiklik göstermemişti. Tek değişiklik gösterdiği yer, Sovyet Rusyaydı. Zor kullanarak Avrupa ihtilâlini hızlandırmakla, Lenin, 1920 Yazında Almanya ve İtalya'da Rusya'nın dostu işçi hükûmetlerini işbaşına getireceğini umuyordu. İşte II. Kongre kararlarının abartılmış yanı buydu. 1921 yazında Rusya, kendi kabuğuna çekilmişti. Artık Lenin de, dünya ihtilâlinin kısa sürede gerçekleşeceğine inanmıyor, Rusya ihtilâlin başarısı olmadan da yaşamaya çabalıyordu. Bu nedenle Mart Hareketi, III. Kongrenin gözünde simgesel bir anlam kazanıyordu. Yanlış bir görüşle, Mart olayları, savaşla birlikte başlıyan Avrupa işçi hareketinin canlı ve ihtilâlci döneminin sonu sayılıyordu. Aslında Komintern'in gözünde büyük önem kazanması, aşağı yukarı aynı zamanda NEP'in ortaya çıkışına raslamasıyla ilgiliydi. Artık, geçersiz olan

eski taktiğin hatalarını ortaya koymak için, III. Kongre, Mart Hareketini örnek diye kullanıyordu. III. Kongre, II. Kongrenin bir takım aşırılıklarını, abartmalarını yerinde bir görüşle düzeltmişti. Örneğin, iç savaşın her yerde hüküm sürdüğünün belirtilmesi bu hatalardan bir tanesiydi. Ama şimdi de bir uçtan kurtulup öbürüne düşülüyordu. Lenin, yakınca bir zamanda dünya ihtilâlinin patlak vereceğine inanmadığından, İtalya ve Almanya'nın geçirdiği büyük ihtilâlci bunalımların farkına varamıyordu.

İtalya'da işçiler, faşistlerin üstesinden gelip iktidara geçebilirlerdi. Almanya'da hüküm süren toplumsal ve ekonomik çöküntü, bir işçi hükûmetinin kurulmasına imkân verebilirdi. III. Kongre kararları arasında, en son hedef olarak birleşmiş italyan proletaryasının, faşistler üzerindeki zaferi ve Almanya'da komünistlerin başarısı yer alıyordu. Ama bu kararlar, yine günlük taktik olarak savunmayı kabul ediyor ve işçileri, daha çok ekonomik özellikler taşıyan mücadelelere itiyordu. Orta ve Batı Avrupa komünist partileri gibi, acele kurulmuş derme çatma partilerin, ihtilâlci eylemde başarı kazanacaklarından şüphe edilebilir. Ama bu yeteneğin bir parçası kendilerinde olsa bile, III. Kongre tarafından boğulmuştur.

1919 ve 1920 yıllarında Avrupa işçilerinin çoğunlugu, III. Enternasyonal'den yanaydı. Ama bölünmeler ve işçi sınıfının önemli parçalarının partilerden atılması komünistleri bir kere daha azınlıkta bırakmıştı. Almanya'da, III. Enternasyonal'e katılmayan bağımsız sosyalist partiden gelenlerle güçlenen sosyalist parti, sayıca komünistlerden çok üstündü. Öte yandan 1921 yılında sosyal-demokratlar, İtalya, İsveç, Danimarka, Hollanda, Belçika, Avusturya ve İsviçre'de ezici çoğunluk sağlamışlardı. Komünistler çoğunluğu ancak Fransa, Çekoslovakya ve Norveç'te koruyabiliyorlardı. Balkanlarda, Polonya'da ve Macaristan'da komünizm hareketi zor kullanılarak ezilmişti. İspanyadaki gibi işçi çoğunluğunu ardına alan sendikalar da III. Enternasyonal ile bağlarını koparılar. Almanya'da küçük «Komünist İşçi Par-

tisi - (K.A.P.D.) de aynı şeyi yaptı. Avrupa'nın dışında da komünizmin etkisi çok zayıftı.
Bu koşullarda, 1921 yılından sonra, yeniden işçi sınıfının çoğunu toplayan bir sosyalist enternasyonal (87) kurulması mümkün oldu. Uluslararası alanda, komünistler yine azınlıkta kalmıştı. Büyük bir ihtilâlci hareket sırasında, eylemci bir azınlık, çoğunluğa dönüşebilir. 1917 yılında bolşeviklerin örneği, bunu ortaya koymaktadır. Ama III. Kongre, ustaca ve başarılı bir günlük eylemle, komünist partilerin işçi çoğunluğunu kendi saflarına katmaları görüşünü benimsiyordu. Komünist partilerine verilen bu görevin yerine getirilmesi mümkün değildi. Çünkü, proletaryanın ekonomik savaşının yürütülmesinde, sosyal demokrasinin, özellikle sendikalarda uzun bir geleneği vardı. Komünistler, ihtilâl alanında sosyal demokratları altedebilirlerdi; ücretlerin yükseltilmesi savaşında değil. Avrupa'da bunca taraftar kazansalar; emekçi sınıfları, gündelik barışçı mücadeleden koparıp kesin büyük savaşa razı etmiş olacaklardı. Oysa şimdi, işçileri bir yıpratma hareketine, sosyal-demokrasinin hazırlıklı ve tecrübeli yöneticilerinin yenilmez oldukları bir alana yöneltiyorlardı.
Bu durum böyle sürüp gider, Avrupa'da bir komünist azınlık, aynı taktiği kullanarak, sosyal demokratlara amansızca karşı çıkarsa (sendikalar çerçevesinde eyleme geçip kısmî başarılar kazanma yolunu tutarsa) III. Kongreden sonra, sosyal demokrat partinin dışında, bir komünist partisinin varlık nedeninin, faydasının ne olacağı düşünülebilirdi. III. Kongreye kadar, komünistlerle sosyal-demokratlar arasındaki ayrılık açıkça, hiç bir şüpheye yer vermeden ortaya çıkmıştı. Komünistler ,hemen şiddet yolunu tutup ihtilâl dönemine geçmenin gerekliliği üzerinde dururken; sosyal demokratlar, bu ihtilâlin mümkün olmadığını söylüyorlardı. Oysa şimdi komünistler de, kesin sonuca varma mücadelesini belirsiz bir tarihe bırakıyorlardı. İşçilere, ihtilâli daha sonra yapacaklarını, o zaman sosyal demokratların iflâsının yine büyük bir açıklıkla görüleceğini söyledikleri doğruydu. Ama bu, proletarya hareketi içindeki devamlı bölünmeyi doğrulamaya yetmiyordu.

III. Kongre kararlarına özgü, çelişki dolu ve şüpheli durum, Lenin ve özellikle diğer bolşevik yöneticilerin komünist Enternasyonal'in geleceğinden şüphelenmeleriyle açıklanabilir. Yeni bir ihtilâlci itme kendini gösterirse; komünistler, yine bu hareketin başına geçebilirlerdi. Şimdilik, sosyal-demokratlara yaklaşmaktan başka çareleri kalmıyordu. 1921 ekiminde, Komintern yürütme kurulu, sosyal demokrat partiler ve sendikalara, proletaryanın günlük çıkarları için verilen mücadelede bir «ortak cephe» kurmalarını teklif etti.

III. Kongre kararlarına karşı, Avrupa işçi liderleri arasında en ağır eleştirileri yönelten, ünlü Hollandalı marksist Hermann Gorter'di. Gorter, III. Kongre'den hemen sonra şunları yazıyor :

«Enternasyonal'in, Rus Enternasyonal'inin III. Moskova Kongresi, şimdilik dünya ihtilâlinin kaderini tayin etti. Dünya ihtilâlini ciddiye almak isteyen eğilim, en başta Almanya, İngiltere ve batı Avrupa'nın ihtilâlci partileri, Rus Enternasyonalinden çıkarıldı. Rus Enternasyonal'ine katılmaya devam eden batı Avrupa komünist partileri ve dünya üzerindeki diğer partiler, Rus İhtilâline yardım etmek ve Sovyet Cumhuriyetinin yerleşmesini sağlamak için kullanılan birer araçtırlar. Rus İhtilâlinin bir süre daha yaşaması için, batı ihtilâli, dünya ihtilâli ikinci plâna itilmiştir. Görüldüğü gibi, dünya ihtilâli, uzun vadede sönüp gitmeye mahkûm edilmiştir...

Rus İhtilâli, ancak görünürde, çok küçük ölçüde bir proletarya ve komünist ihtilâliydi. Aslında da bir demokratik köylü ihtilâliydi. Bir süre gizli kalan bu çelişki, Rus Cumhuriyetinin ve Komünist Partisinin iç taktiğini belirlemektedir: bu taktik, diktatörlük, körü körüne itaat, aşırı merkeziyetçilik v.s. dir.

III. Enternasyonal'in başında, proletaryadan çok, işçi ve burjuva demokrasisini dikkate alan; dolayısıyla, Enternasyonal'i de aynı şekilde hareket etmeye zorlayan bir parti vardır. Dış ticaret ve varlığına göz yumulan işletmeler sayesinde bir eliyle ingiliz ve alman kapitalizmini, öbür eliyle de ingiliz ve alman proleterlerini destekleyen bir parti. Bu III. Enternasyonal'in, bu Rus Enternasyonal'inin takti-

ği, bütün ülkeler ve bütün partiler için de aynı dar görüşlülüğü göstermektedir. Demek ki, Rus Demokrasisi ve uluslararası sermaye tarafından işbirliği yapmaya, eyyamcılığa sığınmaya mecbur kalan, zamanla ihtilâli bir sözcüğe indirgeyecek ve zaman zaman da ufak tefek ayaklanmalara yol açacak bir Enternasyonal sözkonusudur.»

Alman Komünist İşçi Partisine (K.A.P.D.) duyduğu yakınlıkla etkilenen Gorter'in eleştirisi, yer yer abartmaya kaçmaktadır. Ama, ana sorunu açıkça ortaya koyabilmiştir: Devlet kapitalizmini uygulayan Sovyet Rusya, 1921 yılından sonra, kapitalizme karşı vereceği savaşta proletaryanın başına geçebilir mi?

DOKUCUNCU BÖLÜM

LENİN'İN MİRASI

1922 - 1924

Lenin, bir inme sonucu, 1922 yılında siyasî çalışmalarına ara vermek zorunda kaldı. 1922 sonuna 1923 başına doğru düzelen durumu, ancak birkaç konferans vermesine, birkaç da yazı yazmasına imkân verdi. Hastalık yeniden kendini gösterdi. Ve Lenin, 1924 ocağında öldü. Rus ihtilâlini başardıktan sonra; Lenin, dış ve iç savaşa son vermekle ulusuna barışı getirmişti. NEP i uygulamakla açlığı da sona erdirdi. Şehirlerde ve köylerde yaşıyan halkın yaşıyabilmesini sağladı. Lenin, sırasında tıpkı siyasî mülteci olarak bulunduğu Zürih'teki mobilyalı odasındaki gibi, Kremlin'de de aynı basit ve tok gözlü hayatı sürdü. Bütün yaptıklarına büyük bir gerçeklik hâkimdi, kızgın ya da sevinçli oluşu onu hiç bir zaman etkilemezdi.

Yığınların gözünde Lenin, halkın içinden çıkmış, halkın bütün dertlerini paylaşan ve herkesin derdini dinlemeye hazır basit bir kişiydi. Her türlü gösterişten kaçardı; eylemde bu tür numaralara ihtiyacı yoktu. Hegel şöyle diyor: «Robespierre erdemi her şeyin üstünde tuttu, bu adamın erdemi ciddiye aldığı söylenebilir.» Aynı şey Lenin için de söylenebilir.

Lenin, hayatının son yıllarında, halk yığınlarından bir saygı ve sevgi gördü. Ölüsü mumyalandı ve Moskova'nın Kızıl Meydanındaki mezarında herkese gösterildi. Mezarına konduğu günden bu yana, halk, «Rus İhtilâlinin Azizi» ne saygılarını sunmak için her gün ziyaretine gelir. Lenin, ölümünden sonra başına gelen bu iş, önceden kendisine söylense herhalde çok şaşırırdı. Ama bütü basitliği ve alçak gönüllülüğü onu, rus ihtilâlinin, bir efsanenin kahramanı, bir «mit» olmasını önleyemedi.

Lenin'in hayatı, büyük bir ihtirasla doluydu. Bu ihtiras çarı devirmekti. Marks'ın doktrini, bu işi başarması için gerekli silâhları eline vermişti. Lenin, Rus İhtilâlini geniş bir dünya ihtilâli çerçevesi içinde görüyordu. Ama hayatının eserini rus toprakları üzerinde meydana getirdi. Otuz yıllık siyasî hayatı boyunca kendi kendisine daima sadık kaldı. Taktik nedenlerle vermek zorunda kaldığı bütün tavizlere karşın, temel sorunlar üzerindeki görüşlerini hiç değiştirmedi.

NEP politikasında, Lenin'in sosyalist idealinin başarısızlığa uğradığının itirafını görmek çok yanlıştır. Tersine NEP, Lenin'in 1917 yılına kadar savunduğu, ihtilâl ve geleceğin rus ekonomisi konusundaki görüşlerine uygundur. 1918-1920 yılları arasındaki savaş komünizmi, Lenin'in eseri değil, plânlarında yaptığı geçici bir değişikliğin sonucuydu. Bu değişikliği de, olayların zoruyla uygulamak zorunda kalmıştı. O yıllarda da, durumu teorik açıdan her inceleyişinde, Lenin, Devlet kapitalizmi konusundaki temel inançlarını inkâr etmedi.

Lenin, bolşevik partisine, Rusyadaki işçilerle köylüler arasındaki birliği koruma ödevini miras bıraktı. Büyük sanayi, ulaştırma, bankalar ve dış ticaretle, bir yandan Devlet ekonomisi, öte yandan da köylülerin toprakları ve küçük ticaretle özel ekonomi arasında uygun bir ekonomik ilişki kurmak sözkonusuydu. NEP, Rusya'nın durumunu öylesine dengelemişti ki Lenin'in hastalığı büyük kargaşalıklar başgöstermeden geçti. Ölümünden sonra da bolşevik partisi rahat rahat Rusya'yı yönetmeye devam etti.

NEP politikasının benimsenmesinin en önemli so-

nucu, Rusya'nın dengeli bir paraya dönüşü oldu. Uzun hazırlık çalışmalarından sonra, enflâsyonu azaltmak ve 1924 yılında yeni ve dengeli bir ruble yaratmak mümkün oldu. Dış ticaret üzerindeki devlet tekeli, dış ödemeler dengesinin sağlanmasına yol açtı. Sovyet Rusya, dışarıya sattığı malların değeri kadar da dışardan mal alma ilkesini benimsemiştir. Sovyet hükûmeti, kendisine mal satan yabancılara olan vecibelerini büyük bir dikkatle yerine getirir ve ödeme gücünün üstünde borç yapmaz. Böylece, yabancıların rus parası üzerinde herhangi bir oyun yapması imkânsız hale gelir.

1924 yılından sonra ülke içindeki para dolaşımı malların dolaşımına uyduruldu. Rusya, 1924 yılından sonra deflâsyon sıkıntısına da katlanmak zorundaydı .Bütün kuruluş ve işletmelere, mümkün olduğu kadar tutumlu hareket etmeleri salık veriliyordu. Devlet işletmeleri, her ne pahasına olursa olsun, zarar etmez hale getirileceklerdi. Çeşitli devlet tröstlerinin bilânçoları, ayrıntılarına kadar çıkarıldı. İşçilerin verimi mümkün olduğu kadar arttırıldı; ücretler işletmelerin gelirine göre ayarlandı.

NEP in uygulanmasından sonra, rus sanayii hiç durmadan gelişti. 1920 yılında üretim, savaş öncesinin ancak yüzde 15 ini bulabiliyordu. 1924 de ise yüzde 45 ine varmıştı. O sırada rus fabrikalarının durumu ihtilâl sırasındaki gibi çok kötüydü. İhtilâl öncesinin eski makinelerini yenileyecek imkân yoktu. Bu nedenle, rus fabrikaları çok ağır ve büyük maliyet fiyatlarıyla çalışmaya devam ediyordu. Fabrika işçilerinin sayısı, 1922 yılında 1,2 milyonken 1924 yılında 1,6 milyona çıktı. Aynı zamanda da, büyük güçlükler pahasına, demiryollarının yeniden faydalanılabilir hale getirilmesi başarıldı. Güvenilecek bir ulaştırma olanağı sağlanmış oldu.

Tarım alanında, 1921 yılının ürünü de çok kötü oldu, ama o yıldan sonra durum gitgide düzeldi. Rus köylüsünün vermek zorunda kaldığı vergiler düşüktü, üstelik bu vergileri önce tarım ürünleriyle, 1924 yılından sonra da para olarak ödedi. Köylünün toprak sahibi olması kabul edilmiş ve 1920 yılında bu rejim iyice oturmuştu. Sonraki yıllarda devlet, köylünün mal edinme hakkına dokunmadı. Ama köy-

lerde, yavaş yavaş, yeni toplumsal ayrılıkların belirmesini de önleyemedi. Üretim mallarının istenilen yere gönderilebilmesi olanağı sağlanınca; eski kulak geleneğini canlandıran, hali vakti yerinde bir köylü sınıfı türedi. Öte yandan da, yoksul köylü ailelerinin çocuklarına verecek toprakları yoktu. Bunlar, şehirlere akın ettiler. NEP Rusya'sının en büyük özelli olan, işsizliğin artmasını doğrudan etkilediler. 1924 yılında, işsiz sayısı bir milyonu buluyordu. Devletten pek az yardım gören bu işsizler, küçük ticaretle geçinmeye çalışıyorlardı. Üstelik, bir de tarım işçileri sınıfı türedi.

Böylece, NEP'in ilk yıllarında savaş komünizminin zorunlu kıldığı eşitlik ortadan kalktı. Para, yeniden ülkeye hakim unsur haline geldi. İnsanlar yine, kazandıkları para ve yaptıkları işle birbirlerinden ayrılmaya başladılar. Bolşevik liderlerinden kurulu küçük bir yönetici sınıfın ardından, sovyetlerde, partide, sendikalarda, kooperatiflerde ve çeşitli devlet işlerinde görevli her çeşit ve kattan memurlar, devlet fabrikalarında çalışan mühendis ve teknisyenler, ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite öğretim üyeleri, Kızılordu subay ve assubayları geliyordu. Rus hükûmetinin önde gelen kişilerinden, halk komiserleri kurulu başkanı Rikof, 1924 yılında, Lenin'in ölümünden sonra bu yönetim mekanizması konusunda şöyle diyor:

«Çalışmamızın en önemli araçlarından biri, sovyet idare mekanizmasıdır. Bugün mevcudu yüzbinleri bulan memurların çoğunun, yetiştiriliş ve alışkanlıkları, eski toplumdan kalmadır. Eskiden edindikleri alışkanlıkları, yeni kuruluşun içinde de sürdürmektedirler. Büyük çoğunluğuyla parti ve işçi sınıfına düşen önemli görevler karşısında kayıtsız kalan bu memur kadrosu, bu görevlerin kısa sürede gerçekleştirilmesi için, çalışmalarında gerekli devamlılığı ve sebatı gösteremez. Bu durum karşısında, sovyet idare kadrosunun çalışmasında bir takım bürokratik ve küçük burjuva belirtilerinin, sapmalarının önüne geçmek imkânsızdır.»

Öte yandan da Lenin, 1923 yılında, «yönetimde yapılması gereken reformun yüklediği büyük görev» den söz ediyordu. «Bütünüyle eski rejimden kalan

idareci kadro, aşağı yukarı hiç bir işe yaramamaktadır. Beş yıl süren savaşlar ve mücadeleler sırasında, bu alanda ciddî bir değişiklik yapmamız imkânsızdı.» Yine de, sovyet idare mekanizması, çarlık bürokrasisinden çok daha iyiydi. Durum göz önünde tutulursa, diğer ülkelerin idare mekanizmasıyla bile kıyaslanabilirdi. Lenin, Rikof ve diğerlerinin ağır eleştirileri, bu idare mekanizmasında yabancı bir unsur bulunduğunu hissetmelerinden geliyordu. Onlara yabancı gelen, proletarya devleti ilkesine aykırı kalan burjuva unsurdu.

Ama, idare mekanizmasının kalabalık memur ordusu yerinde kalacaktı; çünkü hükûmet, halk yığınları üzerindeki diktatörlüğünü devam ettirmek için, buna ihtiyaç duyuyordu. Canlı bir demokrasi, gerçek bir sovyetler hükûmeti ya da idare mekanizmasına dayanan bir hükûmet arasında seçme yapmak zorunluydu. Rusya'da, bunların dışında bir üçüncü olanak mümkün değildi; olamazdı da. Memur sınıfının, zamanla yeni bir burjuva sınıfının özelliklerini taşımaya, en kültürlü, özellikle kafa çalışması yapan, en üst sınıfı temsil etmeye; geleceği sağlam, devlet gemisiyle üretim olanakları yöneten bir görünüşe bürünmeleri de kaçınılmazdı.

Kelimenin en geniş anlamıyla, bu memur kadrosunun yanı sıra, 1924 Rusyasında zengin ve yoksul köylüler, tüccarlar ve zanaatkârlar, serbest meslekle geçimini sağlayanlar (doktor, yazar, v.s. gibi) ve nihayet işçiler vardı. 1924 yılında, proletarya içindeki birlik kaybolmuştu; ücretler, kademelenmiş olarak uzayıp gidiyor; işçiler, yaptıkları iş ve uzmanlaşmaları ölçüsünde para alıyorlardı. Bu toplumsal piramidin tabanında da, sayıları bir milyona yaklaşan işsizler vardı.

Yıllar boyunca rus işçisini ayakta tutan, komünist eşitlik hayali uçup gitmişti. Sovyet Devleti bir takım zararlara uğramadan, rus proletaryasının bu ruh halini değiştirmek kolay değildi. Değişim, Lenin'in 1921 yılından sonra da; rejimi, inatla, proletarya diktatörlüğü olarak nitelemesiyle mümkün oldu. Bugün Rusya'da rejimin adı yine budur. Hükûmet ve bolşevik partisi, işçilere, devletin KENDİ DEVLETLERİ olduğunu tekrarlamaktan bıkmamış-

tır. Bu devletin, tutumunu her işçinin durumuna göre değil, bütün işçi sınıfının çıkarlarına uygun olarak düzenlediği de bir gerçektir.
Rusya'da bütün olup bitenlerin, proletarya üstünlüğünün çıkarı uğruna yapıldığı savunulmuştur. Tavizler, ayrıntılarda iyice belirgin olarak göze çarpan haksızlıklar, işçilerden durmadan istenen fedakârlıklar, bunların hepsinin doğrulaması, proletarya devletinin ihtiyaçlarında kendini gösteriyordu. Yine de, basit fabrika işçisinin, teknik müdürü; tramvayı idare eden vatmanın, arabasında taşıdığı yüksek ücretli memur; işsizin, camından kıskançlıkla gözlediği lüks bakkalın müşterisi üzerinde sınıf diktatörlüğü kurduğuna insanları inandırmak kolay değildi.
Lenin Rusyasında, 1921 yılından sonra kapitalist gerçek proletarya efsanesiyle yanyana yaşıyordu. Lenin ve kendisinden sonra gelenler, hep durumu olduğu gibi göstermişlerdir. Ama Rusya'da geçerli karmakarışık sistemi, proletarya diktatörlüğü diye nitelemek insanı yine de gerçekten uzaklaştırıyordu.
Bu proletarya efsanesinin kaynakları 1918 yılında, sovyetler demokrasisinin parti diktatörlüğünün yerini aldığı, ama Rus Devletinin, Sovyetler Birliği diye adlandırılıp, Rusya'nın sovyetler tarafından yönetildiği izleniminin devam ettirildiği günlere dayanır. Ancak, proletaryanın bolşevik mitolojisinin ilk kökleri, Marks ve Engels'te aranmalıdır.
Marks'a göre, komünistlerin ödevi, proletaryaya doğru yolu göstermektir. Komünistlerin davranışları, az ya da çok sayıda «gelişmemiş» işçinin itirazıyla karşılansa bile, aslında, kelimenin tarihi anlamıyla bütün proletarya sınıfının davranışıdır. Proletarya, yalnız kendini düşünen işçinin bencil zenginleşme kaygusuna kapılmamalıdır. Onun büyük bir görevi vardır: İnsanlığı özgürlüğüne kavuşturmak. Bu görevin üstesinden gelmek için, bütün sınıflardan çok daha büyük sıkıntılara, yoksunluklara katlanması gerekir. Marks'la Engels YENİ RENANYA GAZETESİnde, proletarya politikası adını verdikleri şeyi bu anlamda dikkate alıyorlardı. Lenin ve bolşevik yöneticiler de, devleti, tıpkı Marks ve En-

gels gibi, bir proletarya devleti; kendi davranışlarını da, proletaryanın davranışı olarak gördüler .
Burjuva devriminin tamamlanması, köylülerin kurtuluşu, ezilen ulusların özgürlüklerini elde edişleri, v.s. Marks'la Engels'e göre, işçi sınıfının ödevleridir. Bunlar basit ve açık şeylerdir. Ama efsane, burjuva gelişimiyle sosyalist ve proleter yükselişinin ilk aşamasının, proletarya tarafından birbirine karıştırmasıyla başlar.
Proletarya diktatörlüğü, aynı zamanda da sosyalizmin gerçekleşmesi demektir. Ancak Lenin, her zaman, Sovyet Rusya'nın sırf sosyalist bir devlet değil, devlet kapitalizminin hüküm sürdüğü ve burjuva unsurların sosyalist unsurlarla yanyana yaşadığı bir ülke olduğunu kabul etmişti. Burada, efsane ile gerçek arasındaki çelişki açık seçik beliriyor. Yine de, 1923 yılında kooperatiflerle ilgili olarak yazdığı yazıda, bu çelişkinin nasıl yok edilebileceğini gösteriyor: rus köylüsünün kültürü yükseldiği ve bütün köylü sınıf kooperatifler halinde örgütlendiği gün, sosyalizm kendiliğinden gerçekleşecekti.
Öte yandan, devletin sanayiini geliştirmeye çalışmak; teknik alanda başarılarını arttırmak ve çalıştırdığı işçi sayısını hissedilecek şekilde arttırmak gerekiyordu. Bu gelişim halindeki devlet sanayii - Lenin özellikle Rusya'nın her köşesine elektriğin götürülmesini istiyordu - köylü kooperatiflerinin temellerini atmalı ve bu kooperatiflerle mal değiş-tokuşu yapılmasını sağlamalıydı. O zaman sosyalizm gerçekleşecekti.
Sosyalizm kelimesinden herkes dilediğini anlar. Her kılığa giren bir kelime olduğu gibi, kendisini kullananlara karşı da kendini savunamaz. Ama Lenin'de sosyalizmin, her zaman, marksist bir anlamı vardır. Leninci sosyalizm, eleştirildiğinde; her zaman marksist tanımı göz önünde tutmak gerekir. Oysa, Marks'ın ekonomik alanda sosyalizmden ne anladığı KAPİTAL ve diğer eserlerinden, hiç bir yanılmaya düşülmeden ortaya çıkıyor.
Marks, üç ayrı dönemden söz ediyor: İlkel dönemde üreticiler-zanaatkârlarla köylüler- üretim araçlarının sahipleridir. Sonra kapitalist dönem gelir; bu dönemde, üretim araçları emekçinin elindedir ve malı

elinden alınan çoğunluk bu azınlığa çalışır. Üçüncü ve sosyalist diye adlandırdığı dönemde, emekçi yığınları, üretim araçlarını yeniden ele geçirmiştir. Emekçilerin mallarını ellerinden alanlar, şimdi mallarını yitirmiş durumdadırlar. Ancak birinci döneme bir daha dönülmez; üretim araçları yeniden küçük işletmecilere dağıtılmaz; üretim, herkesin çıkarına uygun olarak merkezden yönetilir. Aynı zamanda, pazarı sömüren, kazançtan başka şey düşünmeyen ve kârını biriktiren ticaret ekonomisinin yerini, sosyalist toplumda, ihtiyaçlara uydurulmuş bir ekonomi alır.

1917 rus ihtilâli, büyük toprak sahiplerini yıkmıştı. Ama küçük işletmeleri ve küçük toprak sahiplerini desteklemişti. Bu gelişimin sosyalizmle hiç bir ilgisi yoktu. On, ya da yüz küçük toprak sahibinin birleşip, kooperatif kurması da durumu değiştiremezdi. Çünkü böyle bir kooperatif, mal üretecek, kazanç sağlayacak ve kârını biriktirecekti. Dolayısıyla bu da, burjuva para sistemi çerçevesinde bir burjuva unsuruydu.

Lenin'in köylü kooperatiflerinin sosyalist yanı üzerindeki teorisi, marksist ekonomiye uygun düşmüyor demektir. Yine de Lenin «marksizme karşı işlenen günah»ı daha önceden, hem de Marks'ın kendisine bağışlatmıştı.

Hayatının son yıllarında, Marks, Çar II. Aleksandr'ın ölümüyle son bulan ihtilâlci olayları, çok büyük bir dikkatle incelemişti. Yukarıda da gösterildiği gibi, o sıra ihtilâlin bayraktarlığını narodnikler yapıyordu. -Şu, rus köylülerine özgürlük sağlamak isteyen aydınlar.- O sıra, sanayi proletaryasının Rusya'da hiç bir siyasî rolü yoktu. Narodnikler, köylerde halâ yer yer raslanan bazı ortak mülkiyet şekillerinin geliştirilebileceğini sandılar. Temelinde köy komününün yattığı, bir rus köylü sosyalizminin, günün birinde çarlık rejiminin yerine geçeceğine inanmışlardı. O zaman Rusya, batı ekonomisinin gelişimi sırasında geçirdiği, sanayi kapitalizmi ve proletarya sosyalizmi dönemini aşıp, çarlık devrinin mutlak yönetiminden ulusal ve Rusya'ya özgü bir köylü sosyalizmine atlıyabilirdi.

Marks, hayatının son yıllarında sık sık, bu ko-

nuda fikrini söylemesi için rus ihtilâlcileri tarafından ziyaret edildi. Marks, yalnız bir sosyalist kuramcı olsa, narodniklere, görüşlerinin kendi düşünceleriyle hiç bağdaşmadığını söyleyebilirdi. Ama Marks, yalnız bir ekonomi kuramcısı değil, her şeyden önce bir ihtilâlciydi. Bu nedenle, narodnik hareketini büyük bir sevinçle karşıladı ve onların teorileriyle kendininkiler arasında bir bağlantı kurmaya çalıştı.

1882 yılında, KOMÜNİST MANİFESTOSU'nun rusça baskısı yayınlandı. Marks'la Engels'in, manifestonun başına konan önsözlerinde şöyle deniyordu: «KOMÜNİST MANİFESTOSU'nun ödevi, şimdiki burjuva mülkiyetinin yakın ve kaçınılmaz yıkılışını haber vermektir. Ancak Rusya'da, büyük bir aceleyle gelişen kapitalist sistemin yanı sıra, daha kuruluş dönemindeki bir burjuva toprak mülkiyeti görüyoruz. Toprakların çoğu köylüler tarafından ortaklaşa işletilmektedir. Şimdi karşımıza çıkan sorun şudur: Kaynağındaki ortak mülkiyetten çok ayrılmış olmakla beraber, rus ortak toprak mülkiyeti hemen ileri bir komünist biçime bürünebilir mi; yoksa daha önce, batının tarihî gelişiminde görülen çürüme ve çözülme sürecinden geçmesi mi gereklidir? Bu sorunun günümüzde tek cevabı vardır: Eğer rus ihtilâli, batıda bir işçi ihtilâlinin işareti olacak ve bu iki ihtilâl birbirini tamamlıyacaksa; o zaman bugünkü şekliyle Rusya'da görülen ortak mülkiyet, komünizmin gelişmesinde bir hareket noktası olabilir.»

Narodnikler, rus ortak toprak mülkiyetinin önemini gözlerinde çok büyütmüşlerdi. Oysa 1917 yılında, ihtilâl sırasında bu ortak mülkiyetten iz bile kalmamıştı. Ancak önemli olan, 1882 yılında Marks'ın, bir batı avrupa proletarya sosyalizminin yanı sıra, Rusya'da bir köylü sosyalizminin varlığını mümkün görmesi ve buna icazet vermesiydi. İhtilâlin çarlığı devirip, zafere ulaşmasının kaçınılmaz şartıysa: Marks Rusya'nın köylü ve millî bir temel üzerinde gelişebileceğini kabul ediyordu. Tabii Marks, Rusya'da bir köylü sosyalizmini, ancak aynı zamanda, Avrupa'da gerçek sosyalist işçi ihtilâlinin zafere ulaşması şartıyla kabul ediyordu: başka bir deyimle,

rus köylü sosyalizmi batılı proleter sosyalistten destek alabildiği takdirde.
1923 yılında Lenin, Rusya için kooperatiflerden geçerek sosyalizme giden, özel bir yol çizdiğinde hem Marks'ın bu görüşlerine, hem de narodniklerin teorilerine dayanıyordu. İşin acı yanı, Lenin'in, otuz yıl boyunca halkçıların siyasî görüşlerine amansızca saldırıp, hayatının sonunda onların görüşlerine yaklaşmasıdır. Çünkü toplumun gelişme zorunluluğu, partilerin iradesinden daha güçlüdür. Hem çarlığı hem de büyük toprak sahiplerini ve para babası iş adamlarını deviren rus ihtilâli, yalnız sanayi proletaryası tarafından yönetilemezse bir orta yol bulmak gerekiyordu. Bu yoldan, devlet kapitalizmi ve köylü kooperatiflerinden geçen, narodniklerin görüşüne uygun bir milliyetçi rus sosyalizmine gidiliyordu. İhtiyar Lenin, bu yolu tutmaya hazırdı ama onun yerine yolu tutan Stalin oldu.
Bir batılı olan Marks, Rusya'daki narodnik ayaklanmasını ancak kısmen, batı işçi ihtilâliyle ilgili olarak görebilirdi. Tersine Lenin, 1921 yılından başlıyarak, kapitalist bir dünya içinde hareket eden rus ihtilâli fikrine alıştı. Lenin'in son söylev ve yazıları incelendiğinde, bütün düşüncelerini Rusya üzerine yönelttiği, sosyalizm dediği şeyi yaratmak için, yalnız rus olan güçleri düşündüğü anlaşılıyor. Uluslararası ilişkilerin, ülkeyi bir yabancı tehlikeden koruduğu ölçüde önemi vardır. Rusya'nın artık dünya ihtilâli tarafından desteklenmesini beklememek gerekir. Ancak bu görüş, Rusların açısından, III. Enternasyonal'in önemini kaybettiği anlamını taşımaktadır. Bu yüzden Lenin'in ve kendisinden sonra gelenlerin III. Enternasyonal'i neden desteklemeye devam ettikleri merak konusudur.
Bolşevizm düşmanları, Sovyet Rusya'nın kendi dış politikası uğruna ve yabancı ülkelerin işçi sınıflarını Rusya'ya bağlamak için, III. Enternasyonal'den yararlandığını sık sık tekrarlarlar. Olayların tarafsız bir görüşle incelenmesi, bu iki görüşün de yanlışlığını ortaya koymaktadır. Rus dış politikası için, Rusya'ya bağlı bir komünist partisinin, büyük bir yabancı ülkenin başına geçmesi çok önemlidir. Ama 1921 yılından bugüne (1932) komünistler, hiç bir

verde iktidara gelememişlerdir. İktidara gelme şansları da olmamış, çünkü mevcut hükûmetlerden hiç biri üzerinde ciddî etki yapamamışlardır.

Başarıya ulaşmak için, rus dış politikası bir takım insanlara, partilere ve iktidardaki hükûmetlere güvenmek zorundadır. Rusların Mussolini, Mustafa Kemal Paşa, Alman Cumhuriyeti ve İngiltere vs. ile ilişkileri, bu ülkelerde komünist partileri bulunmadığı için kolaylaşmamış, tersine güçleşmiştir. Rus diplomasisi, III. Enternasyonal'in varlığıyla elini kolunu bağlamasa, daha da başarılı bir çalışma gösterebilirdi. Rus dış ticareti gibi diplomasisi de, III. Enternasyonal'e bağlı değildir. İkisi de aynı yerden, Rus Komünist Partisi Merkez Komitesinden yönetilir. Rus yöneticileri, dış politikalarını başarıya ulaştırmak için, III. Enternasyonal'in politikasına karıştırmamak gerektiğini çok iyi bilmektedirler.

Sovyet Rusya'nın, bütün dünya işçilerinin dostluğunu kazanmakta büyük çıkarı olduğu da bir gerçektir. Ama 1921 yılından sonra proletarya çoğunluğu yeniden sosyal demokratların safına geçmiştir. Komünistlerin, sosyal demokrat yöneticilere devamlı saldırması bunlar arasında rus dostluğunu yaygınlaştıracak gibi değildir. Bir sosyal demokrat, ülkesindeki komünist partisi yüzünden değil, ancak bu partiye rağmen bir rus dostu kalabilir. Sovyet Rusya'nın Avrupa ve Amerika işçi sınıfı çoğunluğunu Komünist Enternasyonal'in çalışmasıyla elde etmesi mümkün değildir. Daha ilerde, III. Enternasyonal'in Asya'da emperyalizmle savaşan uluslarla Rusya'nın ilişkilerini nasıl bozduğunu göreceğiz.

Dolayısıyla yabancı ülkelerin komünist partileri hiç bir şekilde Sovyet Rusya'nın yerleşmesine yardımcı olamazlar, üstelik uluslararası ilişkilerinde de bir takım anlaşmazlıklara yol açarlar. Aslında, bolşevik yöneticiler son on yıl içinde, Enternasyonal'i ortadan kaldırması gereken iki deneme yaptılar. Bunlardan birincisi, 1921-1923 yılları arasında savunulan «tek cephe» taktiğiydi. İkincisi de 1925-1927 arasında ortaya atılan, uluslararası sendikalar birliğinin gerçekleştirilmesi yolunda harcanan çabaydı. Ama bu iki hareket de, Moskova'dan, ne bir görü

birliği ne de büyük bir inançla yürütüldü ve kesin başarısızlıklara uğradı.
Son on yıl içinde, hiç durmadan ve her şeye rağmen Sovyet Hükûmetini Komünist Enternasyonal'e yaklaştıran esrarlı güç nedir? Bu, 1929 yılından beri rus iç politikasında önemi çok artan ve varlığı olmasa bolşevizmin Rusya'da yaşıyamıyacağı proleter-sosyalist efsanedir. Eğer Rusya'da proletarya diktatörlüğü duruma hakimse; bu olayın, uluslararası işçi hareketi ya da hiç olmazsa bu hareketin ihtilâlci unsurları tarafından kabulü gerekirdi. Bütün yabancı işçi kuruluşlarının, Sovyet Rusya'nın bir burjuva devleti olduğunu söylemeleri, belki sovyet hükûmetini devirmezdi, ama rus işçi sınıfıyla ilişkilerini çok güçleştirebilirdi.
Yabancı ülkelerinin onayı ve desteği, çeşitli eğilimlerdeki rus ihtilâlcileri için, her çağda büyük önem taşımıştır. İhtilâlci rus mültecilerini yabancı ülkelerde maddî yardım ve barınak bulmaktan çok, bu yoldan uluslararası kurtuluş hareketine bağlı olduklarını hissetmek ilgilendiriyordu. Bu nedenledir ki, 1870 ve 1880 yıllarının narodnikleri, Marks'la Engels'ten, bir çeşit, eserlerini kutsamalarını istemişlerdi. Bu nedenle, savaş öncesinin rus sosyal demokratları, II. Enternasyonal'in en gayretli üyeleriydi. Yine bu nedenle Lenin, savaş yıllarında, Zimmerwald hareketinde, kaçınılmaz bir hal alan rus ihtilâline manevî destek arıyordu. 1918 yılından 1920 ye kadar bolşevikler, kurtuluşlarını III. Enternasyonal'den beklediler. 1921 yılında, Kronstadt ayaklanması sırasında, bütün kralcılar ve yabancı ülkelerdeki beyazların ayaklananlardan yana çıkması normaldi. Ama Avrupadaki ihtilâlci işçilerin tamamının sovyet hükûmetini desteklenmesi büyük önem taşıyordu.
1921 yazında toplanan III. Kongre ile 1922 sonundaki IV sü, NEP politikasını açıkça onayladılar ve uluslararası proletarya ile sosyalizmin çıkarı için gerekli olduğunu söylediler. Lenin ve kendisinden sonra gelenler, 1917 rus ihtilâlinin dünya proletarya tarihinin en büyük olayı olduğuna, bütün ülkelerdeki işçilerin Sovyet Rusya'yı onaylayıp desteklemesi gerektiğine içtenlikle inanıyorlardı. Ama Av-

rupadaki sosyal demokratlar, kendi ülkelerindeki komünistlerin devamlı saldırıları karşısında, korunmağa çalışıyorlardı. Bolşevik Rusyayı eleştiriyor ve Rusya'dan ayrılan menşevik liderlerin görüşünü destekliyorlardı.

Sovyet Rusya yöneticileri, Uluslararası sosyal demokrasinin «menşevik» ve «bolşevizme karşı» tutumuna çok güvenebilecekleri bir güçle karşı çıkmak istiyorlardı. Bolşeviklerin yabancı bir komünist partisinden ilk istedikleri, Sovyet hükûmetinin sosyalist ve proleter yanının kabulüydü. Komünist Enternasyonalinin propagandası Rusyayı gerçek yüzüyle devlet kapitalizmi ve kaçınılmaz tavizleriyle değil, ihtilâlci ve proletaryadan yana olduğu efsanesiyle göstermek zorundaydı. Bu Sovyet Rusya efsanesi Rus Komünist Partisinin uygulayacağı taktik konusunda 1921 Temmuzunda III. Kongrenin kabul ettiği kararlarda açıkça görülür. Karar şöyledir :

«Yoldaş Lenin'in Rus komünist partisinin taktiği konusundaki tezini ve açıklanan diğer görüşleri de dinledikten sonra III. Enternasyonal Kongresi şu karara varmıştır :

«Rus proletaryasının siyasî iktidarı ele geçirmek ve burada tutunmak için verdiği dört yıla yakın süren savaşı, komünist Enternasyonal'in III. Kongresi büyük bir hayranlıkla karşılar. Başlangıçtan bu yana, karşılaştığı her durumda gerçek tehlikeyi sezen ve ihtilâlci marksizmin temel ilkelerine sadık kalarak, bu tehlikeyi her defasında uzaklaştırma yolunu bulan Rus Komünist Partisinin politikasını, Kongre oy birliğiyle onaylar. İç savaş tehlikesinin geçici bir süre için uzaklaştığı şu sıra; parti, köylü sınıfına karşı uyguladığı siyasette, özel kişilere bıraktığı işletmelerde ve sanayiin yeniden kurulmasında, Rusya'da proletarya diktatörlüğünün, batı avrupa proleterleri, kardeşlerinin yardımına koşana dek; proletaryanın bütün güçlerini birleştirip seferber etmek başarısını gösteriyor.

«Hedefinin bilincinde olan Rus Komünist Partisinin, ancak bu politikasıyla Rusya'nın varlığını koruyabileceğine kesinlikle inanan Kongre, Sovyet Rusya ve Komünist Partisi politikasına karşı yürüttükleri kampanya ile, kapitalizmin Rusya'ya karşı

tepkisini arttıran ve bütün dünyada toplumsal devrimin gecikmesine çalışan bütün ülkelerdeki menşevik partilerin ihanetini kınar. Kongre, bütün dünya proleterlerini, Rus köylü ve işçilerini birlikte desteklemeye, ekim günlerini bütün dünyada gerçekleştirmeye davet eder.

Böylece, 1921-1923 yılları arasında, Sovyet hükûmetinin revizyonist uygulamasıyla komünist Enternasyonal'in «rus ağzıyla» verdiği ihtilâlci söylevler arasında büyük bir çelişki başgösterdi. O yıllarda, komünistlerin taktiği «tek cephe» görüşüne dayanıyordu. Komünistlerle sosyalistler, son hedefte birleşmeseler bile; bütün proleterlerin, acele gerçekleştirilmesi gereken günlük ödevlerini yapmaları isteniyordu. Patronların saldırısına karşı işçiler, ücretlerini, iş saatlerini, toplumsal alanda elde ettikleriyle siyasî özgürlüklerini korumak zorundaydılar. Bütün bu sorunlarda, komünist ve sosyal demokrat, hristiyan ya da partisiz işçinin çıkarları birdi. Proletaryanın komünist azınlığı, bu gündelik savaşı tek başına sürdüremezdi. Bütün proletaryanın bu yönde çalışması gerekiyordu.

Bunun için komünistler, sosyal demokratlara ve sendikalara, birliğin proletarya diktatörlüğünün kabulü konusunda değil her işçinin elde etmesi gerekli günlük ekmek konusunda sağlanmasını anlatmak zorundaydılar. Sözkonusu «ekmek parası» için birlikte mücadele etmekti.

Komünist Enternasyonal de, tek cephe taktiğinin uygulandığı sıralar, kendine bir ihtilâlci delil bulmaya çalışıyordu «Sosyal demokratların, en basit toplumsal reformlar için bile mücadele edemiyeceklerini göreceksiniz» diyordu. «Ortak eylemde, bütün emekçi yığınlar komünist şeflerin emrine geçecekti. Yavaş yavaş, ekonomik görünüşlü kısmî mücadeleler yeniden iktidara geçmek uğrunda verilen ihtilâlci mücadele halini alacak.»

Ama bütün bu görüşler, «tek cephe» taktiğinin, sonunda komünist partilerin yok olması sonucuna varmasını engelliyemezdi.

Bir parti, belirli hedeflere varmak için, başka bir partiyle birleşebilir. Ama kendi varlığından vazgeçemez. Koca bir tarihî dönem boyunca da politika-

sını bir başka partininkine bağlamaz. Öbür partinin, kendisinin uygulayacağı şeyleri yaptığı iddiasıyla da ortaya çıkamaz. Dünya savaşı sırasında muhafazakârlarla işbirliği yapan, «tek cephe» kuran İngiliz liberallerinin sonu düşünülsün. Ya da 1930 dan 1932 ye kadar nasyonal-sosyalistlerle işbirliği yapan Hügenberg'in Alman milliyetçileri ve Alman Halkçı Partisinin başına gelenler!

1921 den sonra, avrupa sosyal demokratlarıyla yapacakları koalisyonda komünistlerin harcanacakları açıktı. Çünkü «tek cephe» nin en zayıf unsuru komünistlerdi. «Tek cephe» politikası komünistlerin değil, sosyal demokratların politikası olacaktı. Komitern şefleri, ekonomik «tek cephe» savaşına bir de siyasî üstyapı düşündüler. «İşçi hükûmeti» denen şeydi bu. Komünistler sosyal demokratlarla birleşip parlâmentoda çoğunluğu sağlamaya ve onlarla birlikte hükûmet kurmaya çalışacaklardı.

1923 başında, Leipzig'de toplanan Alman Komünist Partisi Kongresi, işçi hükûmetini şöyle tanımlıyordu.

«Bu ne proletarya diktatörlüğüdür, ne de barışçı ve parlamanter yoldan bu diktatörlüğe varma çabası işçi sınıfının başlangıçta proletarya yığınları ve örgütlerine dayanıp bir işçi politikası uygulamak için, burjuva demokrasisinin çerçevesinde ve onun imkânlarıyla yaptığı bir denemedir.»

Demokratik burjuva Anayasası ;erçevesinde, bu türden bir işçi hükûmetinin kurulması, işçi sınıfı için her zaman büyük bir başarıdır. İngiltere'de İşçi Partisinin kurduğu hükûmetlerin tarihi de bunu gösterir. Ancak, komünistler, böyle tekliflerle ortaya çıktıklarında; parti olarak bağımsız bir yaşayışı sürdürme olanağından vazgeçiyorlar demektir. Çünkü parlâmanter demokrasi çerçevesinde kurulacak işçi hükûmeti, özellikle bir sosyal-demokrat görüşüdür. Üstelik, sosyal demokratlarla komünistleri her zaman birbirlerine düşüren bu görüş ilk haliyle uygulanmıyor ve sosyal demokratlar burjuva partileriyle koalisyona gitmeyi kabul ediyorlardı. Oysa komünistler, böyle bir koalisyonun, ancak sosyalizm içinde gerçekleşmesinden yanaydılar. Almanya'da «tek cephe »taktiği, hristiyan işçilere ka-

dar uzanıyor; işçi hükûmetine, merkezci partiye bağlı hristiyan sendikaların yöneticileri bile katılıyorlardı.
Komintern yürütme kurulu, köylü ve işçi hükûmeti yerine her yerde gerçekleştirilmesi gerekli, bir işçi hükûmeti parolasını ortaya attığında, teori alanında koalisyona gitme olanakları sınırsız olmuştu. Çünkü orta ve batı ayrupa'da «köylü partisi» adı altında neler vardı!
Yabancı bir gözlemci, 1919 ve 1920 yıllarında «Yaşasın ayaklanma ve dünya ihtilâli!» sözleriyle komünist Enternasyonal'e katılan üyelerin, 1921-1923 yılları arasında rus revizyonizmini benimsemelerine şaşabilir. Ancak komünist Enternasyonal'in, dünya savaşından sonra, savaş öncesinin şekilci radikalizmini izlemek istiyen bütün eski işçi ve memurların birleşme yeri halini aldığı unutulmamalı. Savaş sonrasının sosyal demokrat Enternasyonal'i, revizyonizm temeli üzerine oturtuldu. Bunun sonucu, sosyal demokrat partilerin, burjuva ve kapitalist ideolojiden her zaman gerekli güçle uzaklaşamamaları oldu. Aynı zamanda da, -bu bir ilerlemeydi- savaş öncesinin sözde radikal ağzı ortadan kalkmıştı.
Bunun tersine, komünist Enternasyonal'i 1921 den bu yana, savaş öncesi radikalizmine döndüğünü açıkça ortaya koyuyor. Siyasî uyuşukluk (kılık değiştirmiş bir reformist taktik) ve son hedefin sarhoşluğu, bunu başlıca belirtileridir. 1914 yılına kadar, geleceğin devleti diye düşünülen şey; aşırı solcu işçilerin gözünde, Sovyet Rusya tarafından gerçekleştirilmiştir. Sovyet Rusya'nın görüntüsü, günlük dertlerin içinde yuvarlanıp giden bu işçiler için, bir avuntu, daha iyi bir geleceğin umududur denebilir. Sovyet Rusya ve Enternasyonal'in verdiği tavizlere, katlanmak zorunda kaldığı stratejik geri çekilmelere de göz yumulabilir. Dünya ihtilâlinin şefleri, bolşevik liderlerdir. Eyyamcı bir tutumu nasıl olsa benimsemezler. Taktikleri her zaman anlaşılmasa bile onlara güvenilmeli, rus ihtilâli örneğinden hiç durmadan yeni güç almalıdır.
Böylece, 1921 yılından beri, yukardan gelen emirlerle komünist Enternasyonal içinde bir efsane yarat-

mak isteği, aşağıdan gelen bu efsaneye inanmak isteğiyle birbirine karışıyordu. Çelişkiler içindeki Enternasyonal'in yaşama nedeni de bu olmalıydı. 1914 öncesindeki haliyle II. Enternasyonal'i büyük bir şiddetle eleştiren III. Enternasyonal'in, onu devam ettirmekten başka şey yapmamasında garip, fakat anlaşılabilir bir çelişki var. Çünkü, komünistlerin II. Enternasyonal'e yönelttikleri eleştiriler, 1914 «günahından» söz etmeyi unutuyor. Oysa, savaş sonrasının sosyalist Enternasyonal'i, bu «günahı» itiraf etmek zorundadır. Dolayısıyla eskiden kalma sözde-müfrit görüşlerden faydalanamaz.

Bu, ihtilâlci olmayan, reformist uygulamayla, katı ve bağnaz bir dilin birleştirilmesi, Sovyet Rusya'nın da örnek alınmasiyle; komünist Enternasyonal, 1921 yılından sonra taraftarlarından çoğunun güvenini yitirmeden yoluna devam edebildi. Savaş öncesi radikalizminin yolunda gitmek isteyen işçileri memnun etmekle yetinmiyor, sosyal-demokrat şeflere, devlete, topluma diledikleri gibi söven, karanlık bir ihtilâl umuduyla yaşıyan, aşırı ütopyâcılara da belirli ölçüde göz kırpıyordu. Ama içinde bulunduğumuz karışık çağda, ayaklanmanın bütün dünyada hafiften hissedildiği şu sıra, yalnız efsaneyle yaşamak mümkün değildir. Katı gerçeğin dalgaları, komünist Enternasyonal'in camına çarpar parti üyeleriyle yöneticilerinden bir bölümünü düşünmeye zorlarsa kriz patlak verecektir.

Komünist Enternasyonal'i, ihtilâlci teori ve reformist uygulamanın karışımıyla yaşıyordu. Bu iki unsurdan biri ciddiye alındığında sırça köşk çökecek ti. Ya bir komünist, büyük içtenlikle, şimdilik ihtilâlin değil bir takım reformların özlemini çekebilirdi; bu durumda komünistlerin kullandığı resmî dil onu rahatsız ederdi. Sovyet Rusya'da uygulanan reformist politikayı keşfeder ve kendi kendine, sosyal demokrat partiler varken, komünist partisinin varlığının nasıl doğrulanabileceğini sorabilirdi.

Ya da bu komünist, resmî dili ciddiye alır ve gerçekten ülkesinde ihtilâl hazırlığına girişirdi. Ancak kısa süre sonra, Komintern yürütme kurulunun, «tek cephe» taktiğiyle, ihtilâlel engel olduğunu görürdü. Komünist Enternasyonal'in iç çelişkilerini

gün ışığına çıkarır, bunun kaynağında da, «proletarya diktatörlüğü kurdum» deyip devlet kapitalizmi uygulayan Rusya'nın bulunduğunu anlardı.
1921 yılından başlıyarak, Komünist Enternasyonal içinde, merkeze karşı çıkan «sağ» ve «sol» bölünmeler vardı. Çıkış noktaları birbirinden çok ayrıydı. Ama S.S.C.B.'nin içinde bulunduğu durumun marksist eleştirisinde birleşiyorlardı. Komintern şefleri, bu iki muhalefet kanadında, imparatorluklarına sızmış bolşevizm düşmanları görüyor ve bütün imkânlarıyla bu muhalefeti boğmaya çalışıyorlardı.
İç savaş düşünülerek, komünist partilerine aşılanan çelik disiplin, şimdi parti saflarında beliren muhalefeti ezmekte kullanılıyordu. Resmî doktrinden pek hafif bir sapma olduğu halde, rus yöneticilerinin ödü patlıyordu. Ya Sovyet Devletinin sosyalist ve proletaryadan yana kuruluşu şüpheyle karşılanırsa? Bu nedenle, 1921 yılından beri, komünist Enternasyonalinde olduğu gibi Rusya'da da her muhalif, bir karşı-ihtilâlci ve bolşevik düşmanı sayılır, her çareye başvurulup başının ezilmesi gerektiği öğütlenir.
Böylece, 1921 yılından beri,, gerek Sovyet Rusya'da ve gerekse Komünist Enternasyonali içinde, resmî bir yasaklamayla, her türlü bağımsız eleştirici düşünce boğulmuştur. Bolşeviklerin imparatorluğu, Andersen'in ölümsüz masalındaki imparatorun ülkesine benzer. İmparator ülkesi içinde çıplak dolaşmaktadır; halkından her kim, imparatorun sırtında elbise bulunmadığını ima ederse hemen sürülür. Tıpkı onun gibi, bolşevik imparatorluğun imparatoru da sağında ve solunda kendisini çevreleyen memurlarıyla birlikte ilerler. Bu memurların görevi, «Ama imparator çıplak!» demeye kalkanları sürüp atmaktır.
1921 yılı, Paul Levi ve arkadaşlarının Alman Komünist Partisinden atıldığı yıldır. Levi, kayıtsız şartsız Lenin'den yana çıkmış ve bolşevikler daha iktidara gelmeden onu tutmuş ender sosyalistlerdendi. Ama daha 1920-21 kışında, Almanyada bir proletarya ihtilâlinin kaçınılmazlığından şüphelenmeye başlamıştı. Bu nedenledir ki, daha III. Kongre toplanmadan, 1921 temmuzunda onun kabul edeceği siya-

sî yön değiştirmeyi partisi içinde uygulamıştı bile. 1921 mart hareketi sırasında Levi parti başkanı değildi. Ama milletvekiliydi. Partinin önde gelen kişilerinden sayılıyordu. Yazdığı bir broşürde, mart hareketini büyük bir şiddetle eleştirdi. Daha sonra Lenin ve konuşmasına izin verilen diğer bolşeviklerin, III. Kongrede, mart hareketine karşı çıkardıkları bütün görüşleri bu broşüründe onlardan önce dile getirdi.

K o n g r e d e n s o n r a Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulunun, Almanyanın en iyi bolşeviği olması dolayısıyla, parti başkanlığını törenle Paul Levi'ye vermesi gerekiyordu. Bunun yerine Levi, hem partiden, hem de Enternasyonal'den atıldı. Aslında Levi, Alman Komünist Partisinin işlediği hataların yanı sıra, yürütme kurulunun hatalarını da berlitmeye ve Rusya'nın durumunu tarafsız görüşle tartışmaya koyulmuştu. Başka bir deyimle, Rusyada yapılan herşeyin putlaştırılmasına katılmak istemiyordu. Bu nedenle, komünist Enternasyonal içinde kalması mümkün olamazdı. Paul Levi, daha sonra sosyal demokrat partinin saflarına katıldı.

Paul Levi'nin tutumu, Alman Komünistlerinin büyük bir bölümü tarafından da şiddetle eleştirildi. Ama bu eleştirilerin dayanağı, siyasî durumun değerlendirilmesinde görülen temel görüş ayrılıklarıydı. Levi'nin tersine, bu komünistler, Almanya'da işçi ihtilâlini kaçınılmaz görüyor. Ve bunu ellerinden geldiğince çabuklaştırmak istiyorlardı. Komünist Enternasyonal içinde, 1921 yılından beri yürütme kurulunun revizyonist tutumuna ve aynı zamanda tek cephe ve işçi hükûmetine karşı çıkan eğilim de «sol» diye adlandırılıyordu.

Sol muhalefetin tümünü, Bordiga'nın (88) yönettiği İtalyan Komünist Partisi teşkil ediyordu. Bordiga, kaya gibi yaradılışlı ve doktrine sıkı sıkıya bağlı bir adamdı. Komintern yürütme kurulunun desteğine güvenebileceği kişilerin aşağı yukarı hepsi, Serrati'nin peşinden gitmişlerdi. İşin garibi Serrati, III. Kongreden ve siyasî yön değişikliğinden sonra komünist Enternasyonale döndü. Yürütme kurulu, Bordiga'yı İtalyan Komünist Partisinin başından

uzaklaştırmak ve yerine, kendi görüşlerine sadık bir merkez komitesi getirmek için elinden geleni yaptı. Bu arada da faşistler zaferden zafere koşuyor, 1922 yılıda Mussolini iktidarı ele geçiriyordu.
Almanya'da, Brandler'in (89) başkanlığındaki Komünist Partisi, Merkez Komitesi Yürütme Kurulunun ve Kongrelerin çizdiği siyasî yolu izlemeye çalıştı. 1923 yılında Ruhr'un işgali ve enflasyonun ortaya çıkmasıyla Alman burjuvazisinin siyasî ve ekonomik çöküntüsü çabuklaştı. Ama Komünist Parti Merkez Komitesi proletarya diktatörlüğünden ve toplumsal devrimden yana propaganda yapmamakta diretti. «Tek cephe» ve işçi hükûmetiyle yetinildi. Bu politikanın ilk olumlu sonuçları Saxe ve Thüringe'de kendini gösterdi. Buralarda kurulan sosyal-demokrat hükûmetler, komünist oyların desteğiyle tutunabildi. Bu iki eyalette komünistler, Ekim ayında, birkaç bakanlık bile kabul ettiler. Böylece ilk kez, komünistlerin desteklediği işçi hükûmetlerinin doğumu görüldü. Parti merkez komitesi bu tür hükûmet sistemini yavaş yavaş bütün Almanyaya yaymak istiyordu. Berlin ve Hamburg örgütlerine dayanan partinin sol muhalefeti, kesinlikle merkez komitesi politikasına karşı çıktı (90). Sol kanat, Almanyada ihtilâli gerçekleştirme olanağının yok edileceğine inanıyordu. Bakışlarını Moskova'ya çevirdi; ama bolşevik yöneticiler revizyonist taktiklerinde direndiler. Ancak 1923 Ağustosunda Rusya'da bir fikir değişikliği belirdi. Almanya'da gitgide artan karışıklıklar izleniyordu. Hele işçilerin, kendilerinden greve geçmeleriyle şanşölye Cuno'nun tutucu burjuva hükûmetine son darbeyi indirmeleri, ilgiyi daha da arttırdı. Cuno'nun yerine hükûmeti kuran Streseman, bir demokrat ve merkez burjuva koalisyonuna gitti. Fransızlar, Ren ve Ruhr bölgelerine yerleşmişlerdi. Bavyera'da Hitler-Kahr ayaklanması hazırlanıyordu. Alman parası sıfıra düşmekteydi. Reich'in parçalanması ve iç savaşın patlaması gün meselesiydi.
Artık bolşevik yöneticiler, Almanya'da, bir işçi ihtilâlinin başarıya ulaşabileceğine yeniden inandılar ve bunun yönetimini, Alman Komünist Partisinin ele alınasını istediler. 1923 yılından beri, bir işçi

ihtilâlinin Almanya'da başarıya ulaşmasında Rusya'nın hayatî bir çıkarı yoktu. Rapallo anlaşmasının ışığında, burjuva hükûmetle pekalâ uzlaşabiliyordu. Yine de Almanya'da ihtilâl olacaksa, III. Enternasyonal ihtilâlci prestijini yeniden kazanmaya bakmalıydı.

Ancak o zaman, Komünist Enternasyonal'in bir ulusu ihtilâle götürecek durumda olmadığı anlaşıldı. Brandler'in yönetimindeki Alman Komünist Partisi Merkez Komitesi, 1923 Ağustosundan sonra da bir işçi hükûmetinden yana revizyonist ve ihtilâlci olmayan propagandasına devam etti. Aynı zamanda da ayaklanma, gizlice, halk yığınlarının katkısı olmadan gerçekleştirilecek bir isyan şeklinde hazırlanmıştı. Her çeşit casus ve serüven aşığı, komünist partisinin gizli örgütüne sızdı. 1923 Ekiminde açık mücadeleye geçilmek istendiğinde, parti yönetici kadrosu, partililerin savaşacak halde olmadıklarını kabul etti ve Alman Komünist Partisinin bütün hazırlıkları sabun köpüğü gibi söndü.

Saxe ve Thüringe eyaletlerinde, Reich hükûmeti, ordunun da yardımıyla, hiç bir güçlükle karşılaşmadan işçi hükûmetlerini devirdi. Hamburg'da, yanlışlık sonucu birkaç yüz işçi silâha sarıldı. Kanlı bir çatışmadan sonra polis hepsini ezdi (91) Almanyanın geri kalan bölgelerinde herhangi bir olay görülmedi. Ruhr ihtilâfının halli ve markın dengelenmesinden sonra da, Alman burjuvazisi, 1923-24 kışında durumunu yeniden sağlamlaştırma fırsatını buldu.

İtalya'da Mussolini'nin iktidara gelişinin ardından, Almanya'da başgösteren 1923 Ekim olayları, bu kez komünist Enternasyonal'in ikinci ve kesin yenilgisi oldu. İşin en kötü yanı, bir işçi ayaklanmasının Almanya'da başarısızlığa uğraması değildi. 1923 yılında Almanya'da böyle bir ayaklanmanın yapılıp yapılamıyacağı, şu ya da bu şekilde yönetilmesi gerektiği tartışılabilir. İşin asıl üzücü yanı, komünist taktik ve stratejisinin yetersizliğinin ve güçsüzlüğünün ortaya çıkışıydı. İki yıldan beri Rus yöneticileri, Almanya'da herhangi bir ihtilâl olanağı görememişlerdi. Birden kaçınılmazlığı ortaya çıkıyor, ama ge-

iş bir halk hareketi yerine, birkaç kişinin komplosu haline getiriliyordu.

Alman Komünist Partisi yöneticileri, büyük bir sadakatla hiç durmadan Moskova'ya bakmışlardı. Komintern Yürütme Kurulunun gösterdiği yoldan ayrılmamaya çalışıp, bir tek kişisel görüş öne sürme cesaretini gösterememişlerdi. Böylesine yetiştirilmiş, her emre baş sallamaya alışkın bir memur kadrosunun bir ihtilâli yönetemiyeceği açıktır. Komünist Enternasyonal içindeki partiler, eylem olarak, Sovyet efsanesinin yankısından başka şey gösteremediklerinden her türlü ciddi siyasî eylemden uzak kalmışlardır. 1923 Ekiminden beri, komünist Enternasyonal Avrupa'da hiç bir devrimci eyleme geçmemiştir.

Almanya'da, 1923 yılının sonunda parti üyeleri, politikalarının yıkılmasına çok kızmışlardı. 1921 yılından beri merkez Komitesinin tutumunu şiddetle eleştiren sol eğilime, yığınlar halinde katıldılar. Komintern Yürütme Kurulu, bunun üzerine, geri çekilme taktiğine başvurdu. Birkaç ufak hatayı itiraf etti. Ama Ekim yenilgisinin başlıca sorumluluğunu da Brandler'in üzerine attı (92). Oysa Brandler, bir an bile yürütme kurulunun çizgisinden ayrılmamış, son ana kadar güttüğü politika Rus yöneticileri tarafından onaylanmıştı. Ruslar Brandler'i haksız yere harcayıp sol sanatla uzlaşmaya gidildiğinde, Alman komünistlerinin III. Enternasyonal'den kopmayacaklarını sanıyorlardı. Çünkü 1923 sonunda Alman Komünist Partisinin çökmesi kolaylıkla mümkündü ve bu çökme, Komünist Enternasyonal'in ortadan kalkmasına yol açabilirdi.

Aslında, hasta yatağındaki Lenin, 1922-1923 yılları arasında, III. Enternasyonal yönetiminin ayrıntılarına inmemişti. Ancak Komünist Enternasyonalinin hareketsizliğe, daha sonra da yenilgiye yönelen politikası, III. Kongrede Lenin'in kendisi tarafından çizilmişti. S.S.C.B.'nin içişlerinde daha iyi oturması ve NEP'in yardımıyla ekonomik durumunu düzeltmesinin yanı sıra, Komünist Enternasyonal'in çöküşü ve dağılışı da Lenin'in mirasının bir bölümüdür.

ONUNCU BÖLÜM

STALİN, TROÇKİYE KARŞI

1924 - 1927

1922 yılında Lenin'in hastalığı, yerine geçecek kişi konusunda bir karar verilmesini zorunlu kılıyordu. İktidarın, tek kişiyle değil bütün bolşevik partisine geçmesi gerektiği açıkça belliydi. Yani, 1903 yılından beri Lenin'le birlikte partiyi ileri götüren, «eski bolşevikler kadrosu hükûmeti» başa geçecekti.

Dolayısıyla da yönetim, Zinoviyef'le Kamenef'e geçti. Bunlar, her şeyden önce siyasetçi ve kuramcı kişilerdi. Kendilerine örgütçü yanı olan, pratik kafalı biri gerekliydi. Stalin'i yanlarına aldılar. Stalin de eski bir bolşevikti. Gürcistan'da doğmuştu. Gürcüler. Rusya'daki ihtilâlci ve sosyalist harekete pek çok ünlü kişi vermişlerdi. 1917 yılında, menşevikler arasında pek çok ünlü Gürcü vardı. Çarlık devrinde, millet ayırımının ihtilâlci örgütlerde hiç önemi yoktu. Ruslar, Ukraynalılar, Yahudiler, Polonyalılar, Lettonyalılar ve Gürcüler, büyük bir kaynaşma içinde işbirliği yapıyorlardı.

Stalin, savaş öncesi tipinde, kültürlü bir ihtilâlciydi. Gürcü asıllı oluşunun sonucu, siyasî hayatının başlangıcında sosyalizmle milliyetçilik sorunu arasındaki ilişkileri incelemesine yol açmıştı. Stalin'i,

büyük hayâller içindeki bir milliyetçi olarak görmek edebiyatçı saçmalığından başka şey değildir. 1913 yılında Lenin, Galiçya'dan Maksim Gorki'ye, kendisiyle aynı görüşte olduğunu, milliyetçilik sorunuyla daha yakından ilgilenmek gerektiğini belirterek şunları yazıyordu :
«Burada bir Gürcü var, milliyetçilik sorunuyla ilgili uzun bir yazı hazırlıyor. Avusturya ile ilgili bütün malzemeyi topladı.»
Bu Gürcü Stalin'di, Sibirya'dan yeni kaçmış, bir süre de Cracovie ve Viyanada yaşamıştı.
1917 den sonra Stalin, etkin bir örgütçü olarak kendini gösterdi. 1917 ilkbaharında Kamenef'i tutmuş ve uzlaşmaya yanaşmış, ancak sonradan, yavaş yavaş Lenin'in taktiğini benimseyebilmişti. 1922 yılında, bolşevik partisinin genel sekreteriydi; parti içindeki en yüksek yeri işgal ediyordu.
Zinovief, Kamenef, Stalin üçlüsü, Rusyayı 1922 den 1925 e kadar yönetti. Bu üç kişi için, Anayasa yoluyla yeni yetki alanları yaratılmadı. Eskisi gibi, şimdi de bütün önemli kararları merkez komitesi alıyordu. Ancak üç yönetici, her önemli meseleden önce, aralarında anlaşmaya varıyor ve Merkez Komitesinin karşısına anlaşmış olarak çıkıyorlardı. Teklifleri, Merkez Komitesi ya da daraltılmış komisyonu olan Siyasî Büro tarafından her zaman kabul ediliyordu.
Eski bolşeviklerin iktidara gelişi, Troçki'nin ayağının kayması demekti. Troçki, eskisi gibi Merkez Komitesi Üyesi ve Millî Savunma Komiseriydi. Ama, önemli siyasî kararlar alınırken, üçlü ona hiç bir şey danışmıyordu. Troçki, halk yığınları üzerinde büyük otoriteye sahipti. Ama eski bolşevikler, onu her zaman bir sığıntı saymışlardı. Siyaset ve örgütlenme konusundaki ana sorunlarda, kendilerinden başka görüşte olduğunu da biliyorlardı. Lenin, sıhhatli olduğu ve partiyi yönetebildiği sürece, Troçki ile eski bolşeviklerin arasına girebilmişti. Hastalık onu parti yönetiminden uzaklaştırınca, uçurum yeniden açıldı.
1923 yılı sonunda Troçki, üç yöneticiye açıktan açığa muhalefete başladı. Küçük bir zümrenin iktidarı ele geçirdiğini, parti üyelerinin söz hakkının

çiğnendiğini, Enternasyonal'in yeni yöneticilerinin yenilgiden yenilgiye koştuğunu görüyordu (93). 1923 yılında Almanya'daki ihtilâlinin büyük başarısızlığa uğramasında şaşacak ne vardı? Bolşevik Partisinde Enternasyonalde, **1917 yılında rus ihtilâlini engellemek isteyen kişiler tarafından yönetiliyordu.** 1917 yılında Troçki, Lenin'in yanıbaşında ve Zinoviyef ile Kamanef gibi «eyyamcıların» direnmesine rağmen ihtilâli zafere ulaştırmıştı.

Bu sözde eski komünistlerin, partiyi ve uluslararası işçi hareketini diktatörce yönetmeye ne hakkı vardı? Geçmişte bir avuç yaşlı yöneticinin büyük faydaları görülmüş olabilir. Ama böyle bir yönetici kadronun, tıpkı savaş öncesi alman sosyaal demokrasisinde görüldüğü gibi, uyuşup yozlaşması tehlikesi, her zaman mevcuttur. Ancak üyelerin uygulayacakları demokratik denetim ve gençliğin içinden çıkacak yeni güçlerin yardımı Rus Komünist Partisini kurtarabilirdi.

Bu görüşlerini açıkça ortaya koyarken Troçki bolşevizmin ruhuna saldırıyordu. Yani partinin aşağıdan yukarı giden kuruluşuna. Eski Bolşevik Merkez Komitesinin tarihî otoritesine. Ama parti içindeki diktatörlüğün sarsıldığı gün, bu diktatörlüğün Rus halkı üzerindeki etkisi de sarsılacak, Rus halkı ayakta duramıyacaktı. Çünkü, birinin varlığı öbürüne bağlıydı. 1923 yılının sonunda 1924 ün başlarında, parti içinde, Troçki'ye karşı ve Troçki'den yana olanlar arasında şiddetli tartışmalar oldu. Gençlik, özellikle işçi üniversitelerinde eğitilen gençlik, Troçki'yi bütün gücüyle destekliyordu. Oysa parti görevlilerinin hepsi Troçki'ye karşıydı. Ve iktidar onların elindeydi .1924 yılında toplanan komünist partisi kongresi tümüyle Troçki'ye karşı ve üçlü yönetimden yana çıktı. Troçki Kızılordu'nun başından da sivasî hayattan da -önceleri- çekilmek zorunda kaldı. Parti diktatörlüğü ve NEP politikası hiç bir engelle karşılaşılmadan yürütülebilirdi.

Parti üyelerinin sayısı, 1927 yılı başında, 1,2 milyona yükseldi. Bunların 600.000 i, parti görevlisi ve memuruydu. Bu görevlilerin 250.000 i, eski işçi; 150.000 i de, eski köylüydü. Ayrıca partinin, yine eski işlerinde çalışan 150.000 köylü ve 450.000 işçi

üyesi vardı. Görüldüğü gibi, parti memurları ve köylüler, parti üyelerinin üçte ikisine yakın bir çoğunluk teşkil ediyorlardı. Fabrika işçileri de ancak üçte birini.
Rusya'da idarecilerin tümü, eski işçilerle aklı başında köylüler arasından seçilmişti. Aslında bu, en iyi seçim şekliydi. Gerçek bir proletarya diktatörlüğü de, yetenekleri olan bir memur kadrosundan vazgeçemezdi. Ancak bu memurların, halkın devamlı denetimi altında çalışmaları ve onlarla ilişkilerini asla koparmamaları gerekiyordu. Tersine, Rus diktatörlüğünde, parti ve Devlet disiplininin desteğini arkasına alan memur, halka hükmediyor; böylece idare kadrosuna giren eski proleter, hem maddî hem de manevî yönden, işçi sınıfından kopuyordu.
Rus Komünist Partisi içinde işçi ve işçi olmayanların oranı epey anlamlıdır. Ama önemli olan basit üyeler arasındaki durum değil, yüksek yönetici kuruluşlardaki durumdur. 1927 yılında, karar alma yetkisine sahip parti yönetici kuruluşları arasında - sözkonusu, yalnız Merkez Komitesi değil, aynı zamanda taşradaki merkez yönetim kurullarıdır. - Fabrika işçilerinin oranı ancak onda birdi. Devlet Kapitalizminin gelişmesiyle, yönetici kadronun işçi sınıfından koptuğu anlaşılıyordu.
1924 yılından sonra rus sanayiinin geliştirilmesine geçildi. 1927 de aşağı yukarı savaş öncesi üretim düzeyine erişilmişti.
Aynı yıl fabrika işçilerinin sayısı 2,3 milyonu buluyordu. Rusya, 1921 yılından beri sanayileşme alanında durmadan ilerlemektedir; sanayileşme sanıldığı gibi son yılların işi değildir. 1921-1927 yılları arasında, yoktan var etmenin gerektiği dönemde elde edilen sonuçlar, her şey hazırlandıktan sonra varılan günümüzdeki başarılardan çok daha önemlidir. Yine ekonomik gelişimin önceden hesaplanması ve bu gelişimin birkaç yıllık plânlara bağlanması da 1928 yılının büyük yeniliği değildir. Sovyet Rusya'nın ta başlangıcında bu uygulama görülmüştür.
1925 yılına kadar, rus işçisinin ücreti hissedilecek şekilde yükseldi. 1926 yılında biraz indirime uğradı. 1927 de yine yükseldi. Tabii işçiler, «işe alma»

ya da «kovma» yetkisini elinde tutan fabrika yöneticilerinden yakınıyorlardı. İşçilerle işletme yöneticileri arasında ihtilâf çıkarsa, kararı devletin üst ekonomik kuruluşları veriyordu. Bu karara itiraz edilemezdi, taraflar uymak zorundaydılar.

1924-27 yılları arasında tarım üretimi arttı. Bu yüzden Rusya, o yıllarda yiyecek sıkıntısı çekmedi. Herkes, vesikasız olarak istediği kadar, hem de en iyi cins yiyecek alabiliyordu. Tabii fabrika mamulleri çok azdı, üstelik Avruya fiyatlarından çok daha da pahalıya geliyordu.

Köylerde, toplumsal ayrılıklar refahla birlikte yeniden kendini gösterdi. Kulak adı verilen zengin ve tefeci köylülerin sayıları da etkileri de büyüdü (bunlar rus köylü burjuvazisinin tipik örnekleriydi). Kulakların sayısı kesinlikle bilinmiyor. Çünkü, kulakları diğer köylülerden ayırana topraklarının büyüklüğü değil dalavere yapmak için elde bulundurdukları paradır. Bu da yanlışsız hazırlanmak istenen istatistiğin sınırları dışına çıkar. Üstelik o çağlarda rus hükûmetiyle muhalefet, kulakların faaliyeti ve sayıları konusunda görüş ayrılığına düşmüştü. Birbirlerini, tehlikeyi büyütmek ya da önemsememekle suçluyorlardı. Bu yüzden, tarım istatistikleri de, Komünist Partisi içindeki eğilimlerin ve ihtilâfların etkisinde kalıyordu.

Rus köyü içindeki toplumsal ayrılığı belirtebilmek için, en sağlam kıyaslama temeli olarak, tarım işçilerinin sayısından yararlanabiliriz. 1927 de bunların sayısı aşağı yukarı 1,6 milyon tahmin ediliyordu. Durumları gerçekten kötüydü. Ancak yüzde yirmisi sendikalıydı. Gerçek kazançları savaş öncesinden düşüktü, günde on satten az çalıştıkları da enderdi. Çoğu kere, iş günü belirli bir saatle de sınırlandırılmamıştı. Düzensiz para veriliyor, ödemeler gecikiyordu.

Tarım işçilerinin patronu, kulaklardan başkası olamazdı. Çünkü, küçük toprak sahibi köylü, yardımcı işçi çalıştırmıyordu. 1927 de, tarım işçisi sayısının, kulaklardan çok fazla olduğunu kabul etmek gerekir. Yine de bu türden birkaç yüz bin toprak sahibi bulunduğu da anlaşılıyor. 1928 de hükûmet, kulaklara özel bir vergi koyarken; bu verginin, bütün

işletmelerin yüzde 2 ya da 3 ünü ilgilendireceğini açıklıyordu. Yuvarlak olarak yirmi milyon tarım işletmesinin varlığını kabul etsek, Rusya'da o sıra, aşağı yukarı yarım milyon zengin kulak yaşadığı sonucuna varabiliriz.

Kulakların her yönden gelişmesi 1925-1927 yılları arasında garip bir çiftçilik şekli ortaya çıkardı. Kalabalık sayıdaki yoksul köylünün ufacık toprakları vardı; bu toprakları sürüp ekmek içinse ne bir tarım aracı, ne de bir hayvan edinebiliyordu. Bu yüzden, topraklarını kulaklara kiralıyor, kulak kendi atları ve sabanlarıyla tarlayı sürüp ekiyor, karşılığında da toprak sahibi köylüye, ürünün küçük bir bölümünü veriyordu. Sovyet kanunları, zengin köylünün toprak almasını yasakladığı için; bu garip yola başvuruluyordu. Burada, alışılmış olanın tersine; çiftçilik yapan, yoksul çiftçi değil zengin çiftçiydi. Rusyanın pek çok yerinde yoksul köylüler ve tarım işçileriyle kulaklar arasındaki ilişki, tarafsız gözlemcilerce bir çeşit köleliğe benzetildi.

Yüz milyona yakın köylü nüfusu içinde, kulaklar kadar, tarım işçilerinin sayısı da çok azdı. Ama küçük ve orta köylü sınfının yanı sıra bu iki sınfın oluşması, ekonomik gelişme eğilimlerini açıkça gösteriyordu. Başarıya ulaşan ekim ihtilâlinden on yıl sonra milyonlarca tarım işçisi, yoksul köylü ve ailelerinin böylesine sömürülebilmesi çok acıydı.

Yoksul köylülerin işsiz çocukları, şehirlere akmaya devam ediyordu. 1927 de işsiz sayısı iki milyonu bulmuştu. 1924-27 yılları arasında, sözde proletarya diktatörlüğü maskesi altında Rusyada sınıf düşmanlıkları daha da arttı. Fabrikalarda çalışan işçilerin sayısıyla birlikte işsizlerinki de arttı. İşçilerin gerçek kazancı yükselmişti ama kulaklarla tüccarların kazancı da çok büyümüştü. «Nepman» adı verilenler arasında yeni milyonerler bile vardı. Bunlar, örneğin, bir sözde kooperatif perdesi altında çalışan kişilerdi. Yoksul emekçilerin yaptığı kalpakları evlerinden düşük fiyatla satın alan bir «kalpak alım kooperatifi» aslında usta ve milyoner bir dalavereciyi gizliyordu. İktidardaki parti bürokrasisi, rus toplumundaki bütün bu karşıt güçlerin arasında dengeyi bulmak zorundaydı. Sovyet yöneticilerinin

de, oyların akışının nereye yöneldiğini açıkça görmeleri gerekiyordu.
1924 den başlıyarak, Stalin, gelecekteki rus politikasıyla ilgili kişisel görüşlerini açığa vurdu. Bu görüşler, kısa sürede, diğer iki arkadaşıyla ilgili büyük bir ihtilâfa düşmesine yol açtı. 1924 sonundan günümüze kadar bolşevizmin de doktrini halini alan Stalin'in temel doktrini, sosyalizmin bir tek ülkede gerçekleştirilebileceği teorisini savunuyordu. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu teori, Lenin'in 1923 tarihli son yazılarında yer almaktadır. Ancak partinin temel doktrini olarak gösterilmemekte ve herkesin benimsemesi gerekçesiyle kafalara kakılmamaktadır. Daha çok Lenin'in, dolaylı bir takım görüşlerinden çıkmaktadır. Bu kavramı açıkça ortaya atan ilk yönetici Stalin olmuş ve bolşevik eylemin temel taşı yapmıştır.
1924 Nisanında Stalin, henüz eski marksist görüşü savunuyor, kaleme aldığı bir broşürde şöyle diyordu :
«Bir ülkenin çabaları burjuvaziyi yıkmaya yeter. İhtilâlimizin tarihi de bunu gösteriyor. Ama sosyalizmin kesin zaferi, sosyalist üretimin örgütlenmesi için tek ülkenin, özellikle sözkonusu ülke Rusya gibi bir tarım ülkesiyse, çabaları yetmez. Birkaç ileri ülke proleterlerinin de yardımı gerekir. »
Aynı yılın Aralık ayında Stalin, Nisandaki görüşlerinin yetersiz olduğu ve tamamlanması gerektiğini ileri sürdü. Şimdi sorunu ikiye ayırıyordu.
BİR : Burjuvazinin Rusya'da, bir daha iktidara gelemiyeceğine inanıyor muyuz? Böyle bir inanç yabancı ülkelerden Rusya'ya artık bir askerî müdahale olmayacağı anlamına gelir. Böyle bir güveni kazanmak için de, işçi ihtilâlinin hiç olmazsa birkaç ileri ülkede başarıya ulaşması gerekir; Stalin bu görüşten daha vazgeçmemiştir.
İKİ : Tek ülkede her yönden sosyalist bir toplum kurulup kurulamıyacağı sözkonusudur. Stalin kesinlikle, kurulabileceği cevabını veriyor. Sosyalizme giden yol 1923 yılında Lenin'in gösterdiği yoldur : Rusyanın sanayileşmesine yol vermek aynı zamanda köylüleri kooperatiflerde birleştirmek gerekir. Eğer parti buna uygun politikayı yürütürse, Rus

köylü sınıfının büyük çoğunluğunu sosyalist toplu-
ma kazanabilir.

Çünkü Stalin'e göre Rus köylüsü, Avrupa ülkelerin-
deki köylülerle kıyaslanamaz. Bu ülkelerde köylü-
ler, liberal burjuvazi büyük toprak sahiplerini ik-
tidardan indirdiğinde ondan istedikleri toprağı al-
mışlardı. Böylece köylüler, bir çeşit, burjuva sını-
fının yedeği haline gelmişlerdi. Tersine, Rus köylü-
süne barışı ve toprağı sağlayan proletaryaydı. Bu
nedenle de Rus köylüleri proletaryanın yedeği hali-
ni almışlardı. Öte yandan Avrupa'da köy ekonomisi
kapitalizmin etkisinde ilerlemekte; bunun sonucun-
da, krizler ve yoksul tabakaların sefaleti gitgide art-
maktadır. Tersine, Rusya'da sovyetler hükûmeti ka-
pitalizmin gelişmesine engel olmakta, bu nedenle
de köylü sınıfı gitgide sosyalizme yönelmektedir.

Ama, diyor Stalin, Rus ekonomisi mutlak bir sosya-
lizme yöneldiğine göre «Devlet Kapitalizmi» deyi-
mi ona uygun düşmüyor. Lenin 1921 yılında NEP
politikasını başlattığı sıra, Rus ekonomik sistemini
haklı olarak «Devlet Kapitalizmi» deyimiyle adlan-
dırdığını kabul ediyor. Ama sosyalist unsurların de-
vamlı gelişmesiyle 1923 de Devlet Kapitalizmi teri-
mi aşılmış oluyor. Hele şimdi, 1925 de böyle bir de-
yimin anlamı ve yeri kalmamıştır.

Stalin'in doktrini ilgi çekici bir sonuç veriyor. Sov-
yetler Birliğinde sosyalizm efsanesiyle gerçek ara-
sındaki gözle görülür çelişkiyi ortadan kaldırıyor.
Rusya'da hüküm süren proletarya diktatörlüğüdür.
Görevi bütün kapitalist unsurları tasfiye edip sos-
yalizmi gerçekleştirmektir. Şimdi sıra bu işe gel-
mektedir. Lenin'in 1921 de uygulamak zorunda kal-
dığı stratejik çekilme uzun süreden beri durmuştur.
Rus işçilerinin sosyalist toplum hayâli artık gerçek
olacaktır.

Stalin'in bu büyük sonuca, tıpkı Lenin'in 1923 de
yaptığı gibi, marksizmin ekonomik doktrinini, na-
rodnik görüş açısından değiştirerek vardığını da
söylemek gerek. Rus köylüsünün, batılı köylülerle
karşılaştırılamıyacağı; aslında sosyalist olduğu teo-
risi, Stalin'in değil narodniklerindir. Ancak, koope-
ratif içinde bile köylü yine köylü ve üretici kalmak-

da Stalin'in su katılmadık sosyalist toplumunda da işçi, yarı burjuva yönetici kadro diktatörlüğüne boyun eğmektedir. Görüldüğü gibi Stalin, Sovyet Rusya'nın temel çelişkisini çözümleyememiş, başka bir yöne itmiştir. 1925 yılından beri Sovyet Rusya efsanesinin aslı, resmî bolşevik teorinin Rusyadaki haliyle ulusal sosyalizmi, her yerde geçerli marksist sosyalizm kabul ettirmeye çalışmasından başka şey değildir.

Stalin'in doktrini, milliyetçi ve burjuva görüş açısından bakıldığında, Rus halkı için büyük bir ilerleme sayılır. 1925'e kadar, Rus proletaryasında ütopyacı bir komünizm özleminin, her türlü yapıcı çabayı köstekleme si ve devleti çılgınca deneylere yöneltmesi tehlikesi vardı. Bir Avrupa ihtilâlinin yardımı olmazsa - bu türden bir umut da pek kalmamıştı - işçilerin idealist istekleriyle ülkenin gerçek durumu arasındaki çelişki, Rus ihtilâlini yıkabilirdi. Buna karşılık Stalin, işçilere, çok güç bir takım yoksunluklara katlanılmadan elde edilemiyecek, ama ulaşılması da imkânsız sayılmıyacak hedefler gösteriyordu. Stalin'e göre, köylü sınıfı organik olarak Rus ekonomisine katılabilir. Ciddi direnmelerle karşılaşılacaktır ama bu, gerçekleştirilmeyecek bir iş değildir. Rusya, ne ütopyacı bir kargaşalık içine düşmeli, ne de batı Avrupa kapitalizmine dönmelidir. İhtilâlin sağladıklarını koruyabilir ve kararlı şekilde ilerliyebilir, gelişebilir, çağdaş düzeye varabilir.

Ancak bütün bunların gerçekleşmesi iki şarta bağlıdır : Her şeyden önce Rusya'da marksizm ve sosyalizmin alabildiğine eleştirilmesinden vazgeçilecek, bir mutlak yönetim yerleşecektir. Çünkü halk Stalinci sosyalizmin gerçek sosyalizm olmadığını anladığı an, eski güçlükler yeniden ortaya çıkacaktır. Bu nedenle Stalin ve partisi, resmî doktrinden ayrılmaya göz yumamazlar. Bu doktrin de, tek gerçek Leninzm olarak gösterilmektedir. Öte yandan da, Stalin, III. Enternasyonal'in dış görünüşünü değiştirmediği halde, Rusyadaki sosyalist doktrin dünya ihtilâli görüşünden kesinlikle ayrılmıştır.

Stalin'in yeni teorisi, önceleri Sovyet sanayiine hiç bir değişiklik getirmedi. 1925-27 yılları arasında

eldeki imkânlarla ülkenin sanayiinin geliştirilmesine gidildi, bu arada da kemerler iyice sıkıldı ve paranın dengesinin korunmasına çalışıldı. Köylerde görülen değişiklikler daha önemli oldu. Stalin, bütün bolşevikler gibi; kulakların, köylerdeki tefecilerin sovyet sisteminin en büyük düşmanları olduğunu yoksul köylülerin ençok şehirlerdeki proletaryaya yakınlık duyduğunu görüyordu. Rus köylüsünün büyük çoğunluğu ne kulak ne de yoksul köylülerdi. Bunlar topraklarını işleyerek sefalet çekmeden geçinebilen, büyük kârlar da yapamayan köylülerdi. Stalin, 1925 yılında, partinin en önemli işinin, orta halli köylülerle sağlam bir anlaşma yapmak olduğu sonucuna vardı.

Orta halli köylünün Devlete boyun eğmesi yeterli değildi; Sovyçt sistemine inanmış, neşeli bir taraftar olmalıydı. Daha sonra gönüllü olarak kooperatif şeklinde örgütlenmeye rıza gösterebilirdi. Stalin, savaş komünizminin son kalıntılarının köylerden yok edilmesi emrini verdi. Parti ve Devlet idarecileri, köylü üzerinde en ufak bir baskı yapmıyacaktı. Köylü sovyetlerinin seçimi özgür olacaktı. Yöneticilerin baskısıyla yapılan seçimler iptal edildi, yeni seçimlere gidildi.

Stalin, mahallî idarelerde Sovyetler demokrasisini gerçekleştirmek istiyordu. Ülkede siyasî faaliyetin tekeli yine bolşevik partisinin elindeydi. Başka bir partinin kurulması ve bu parti için propaganda yapılması kesinlikle yasaklanmıştı. Ama köylüler, aralarından partili olmayan kişileri özgürce seçebilir ve köylerin yönetimi bu seçilenlere bırakılabilirdi. Köy Sovyeti, kanun sınırları içinde özgürce çalışmalıydı. Bu noktada, parti diktatörlüğü inkâr edilemiyecek şekilde gevşiyordu. Tarım vergisi alınırken zora başvurulmayacak, büyük bölümü mahallî idareye bırakılacaktı. Böylece köylüler, köy sovyetlerinde paralarını nasıl kullanacaklarına karar verebileceklerdi.

Bu tavizlerle, Stalin, devlete düşman kulakları yapayalnız bırakmak ve hükûmete sadık, orta halli, küçük toprak sahibi köylüleri tek cephe halinde onlara karşı çıkarmak istiyordu. Ancak köylülere dö-

nük bu politikayla, 1925-27 arasında sovyet hükûmetinin elde ettiği başarı büyük olmadı.
Köy sovyetlerinde yapılan seçimlerde, köyü kulak'ın yönettiği ve bütün diğer köylülerin onun peşinde gittiği, ortaya çıktı. Kulakların mahallî idarelere hakim oldukları yerlerde vergi konduğunda, yoksul köylünün sırtına binen yük zengininkinden ağır oluyor ve köy ekonomisini geliştirmek için devletin verdiği kredileri kulak alıyordu. 1925 de kulaklar, bir çok bölgelerde yoksul ve orta halli köylünün ürününü satın alıp deporlarına yığmaktan, ekmek darlığı yaratıp buğday fiyatlarını akıl almaz ölçüde yükseltmekten çekinmiyorlardı.
Yine de Stalin, 1925-1927 arasında kulaklara karşı sert tedbirler almaktan kaçındı. Kulaklara yöneltilecek bir şiddet hareketinin orta halli köylüler tarafından kötü yorumlanması mümkündü. O zaman da, savaş komünizminin zorbalık yöntemlerine başvurmak zorunlu olacaktı. Köylü yığınlarında bir kargaşalık ve büyük bir hükûmet düşmanlığı başgösterecek, orta halli köylülerin hükûmet saflarına katılıp sosyalizmin gelişmesinde kullanılması imkânsızlaşacaktı.
Kulaklar, köylerde ekonomik, sonra da siyasî karşıihtilâl hazırlığı yaparken Stalin, köylülerin barışçı yollardan eğitilmesi yönteminden vazgeçmiyordu. Kulakların buğday ihtikârının büyük zararlar verdiği bölgede, hükûmet kendi silolarından çıkardığı büyük miktarda buğdayı düşük fiyatlarla piyasaya sürdü. Böylece fiyatların düşmesi ve kulakların, ellerinde biriktirdikleri ürünün bir bölümünü ortaya çıkarması sağlandı. Sözde güçlü sovyet hükûmetinin kulaklara karşı verdiği bu savaşın, bir «acıklı-güldürü» yanı vardı. Durum birkaç yıl daha böyle giderse, proletarya diktatörlüğüden geriye ne kalacaktı?
Stalin köylü sınıfını kendi safına çekmek istiyorsa; bunu kara gözleri için değil, köylüleri sosyalist fikirlere kazanmak için yapıyordu. Politikası, başka türlü de yorumlanabilirdi. Özellikle köylülerin çıkarlarını savunan bir grup, komünist partisi içinde belirdi. Parti içi tartışmalarda bu gruba «sağ» adı verildi. Başında, Halk Komiserleri Kurulunun Baş-

kanı Rikof'la (94), partini en büyük kuramcısı ve önemli bilimsel eserlerin yazarı Buharin (95) vardı.

Bunlara göre, sanayileşme yolunda gösterilen bütün çabalara karşın, Rusya bir tarım ülkesidir ve öyle kalacaktır. Refahı ve gelişmesi her şeyden önce tarıma bağlıdır ve üretimi arttırmak, köylülerin hayat düzeyini yükseltmek için çalışmalıdır. Öte yandan bir zengin köylü sınıfının ortaya çıkması, hükûmet için tehlike sayılamazdı. Ağır sanayi, dış ticaret ve bankalar, sovyet hükûmetinin elinde bulunduktan sonra; zengin köylüler ne yapabilirlerdi? En fazla belirli bir faizle Devlet tahvili alırlar ya da paralarını en yakın tasarruf sandığına yatırırlardı. Ne şekilde olursa olsun, kulakların ya da tüccarın sağladığı kâr, devlete yarıyordu.

Buharin, Rikof ve yakın arkadaşları, Lenin'in son döneminde ortaya attığı doktrini ve Stalin'in, tek ülkede sosyalizmi kurmak görüşünü kayıtsız şartsız kabul etmişlerdi. Bu onlara, bütün iç çelişkilerine karşın Rus ekonomisine «sosyalist» demek hakkını veriyordu. 1925 de bir söylevde, Buharin, varlıklı köylülere şunu söyledi : «Zengin olun!»

Hükûmetin resmî kuramcısı diye bilinen, Buharin gibi bir adamın söylediği bu sözler, ortalığı birbirine kattı. Yeni siyasî yolun gerçek yönünün ortaya çıktığı sanıldı. Bir çok rus işçisi ve yaşlı bolşevik, artık, kulakların açgözlülüğünün gerçek sosyalizm örneği halini aldığını söyledi. «Sosyalizm» parolasıyla, aşağılık bir oyun oynanıyor ve kapitalizme dönüş hazırlanmak isteniyordu. Parti ve işçi sınıfı içindeki karşılıklı yatıştırmak için, Stalin, «Zengin olun!» sözünü onaylamadığını resmen açıklamak zorunda kaldı.

Aslında Stalin, Buharin-Rikof grubuyla fikir birliğinde değildi. Onlar 1921 yılında NEP'le ortaya çıkan geçici durumun kesinleşmesi ve zengin köylülere taviz verilmesini istiyorlardı. Buharin ve Rikofa göre Rusya'da gerçek bir sosyalizm uygulamasına geçmek için bunları yapmaktan başka çare yoktu. Staline göre tersine, mevcut durumdan, bir temel olarak, faydalanmak ve bu temel üzerinde inşaata devam etmek mümkündü, gerekliydi. Ancak

Stalin'in - ve hayatının son döneminde Lenin - in bu anlaşmazlığın sorumluluğunda payı vardı. Eleştiriye yer veren marksist sosyalizmden uzaklaşıp yerine keyfi bir «tek ülkede sosyalizm» ilkesi konulunca, bir sürü insanın aklına gelen bu «sosyalizm» in içine sokmasına şaşmamak gerekir.

İşin garibi, Buharin-Rikof'un yanında Rus sendikalarının başta gelen kişisi Tomski (96) de yer alıyordu. Tomski gerçekçi ve kötümser bir siyaset adamıydı, Rus ekonomisinde tarımın çok ağır basması gerektiğine güvenle inanıyordu. Tomski'ye göre Rus işçisi hayâl peşinde koşmamalı, mevcut durumdan mümkün olduğu kadar, yararlanmaya bakmalıdır. Eğer, ütopyacı sosyalizm denemeleri ülkeyi yine felâkete sürüklerse, bundan ilk ve en çok zarar görecek işçiydi; yine ekmeksiz kalacaktı.

Tomski uzmanlaşmış, dolgun ücretli, ihtilâlden bıkmış ve artık sosyalizm efsanesini duymak istemiyen bir işçi azınlığının temsilcisiydi. Bu işçiler sendikaların da yardımıyla durumlarını korumak ve düzeltmek istiyor, Sovyet Rusya zamanla bir yarı-burjuva görünüşüne bürünse de aldırmıyorlardı. Çünkü bu durumdan, tecrübeli işçiler zarar görmiyecekti. Tomski'nin sovyet devleti karşısındaki tutumu, burjuva kapitalist hükûmetin karşısındaki Batı Avrupa sosyalist sendikacısının tutumuyla kıyaslanabilirdi. Tomski'nin, 1925-27 arasında Rus işçilerinin batılı sosyalist sendikalarla birleşmesinin neden en ateşli taraftarı olduğu böylece anlaşılabilir. Bolşevik partisinin, Buharin-Rikof-Tomski'den kurulu sağ kanadı, «tek ülkede sosyalizm» doktrininden, komünist ve sosyalist efsanelerden kurtulmak için uygun bir fırsat olarak yararlandıkları görülüyor. Stalin ise aynı doktrinin yardımıyla bu efsaneleri değiştirip yeniden gözle görülen bir gerçek haline sokmayı arzuluyordu.

Sovyet hükûmetinin, kulaklar ve tüccarlar karşısında çaresiz kalışı, burjuva kaynaklı Rus aydınlarının bir çoğunda yeni umutlar uyandırdı. Bu sınıfın bir bölümü sovyet idareci kadrosu arasına gizlenmişti; bir başka bölümü de, sürgün de yaşıyordu. Rusya'nın 1921 de başlattığı burjuva ekonomisine dönüşün, artan bir hızla ilerlediği hissi yerleşmişti. Sta-

lin'le Buharin'in, bir takım sosyalist formüllere karşın, kendiliklerinden milliyetçi ve burjuva devleti işbaşına getirecekleri ya da komünist partisinin sağ kanadının, dayanılmaz şekilde partiyi eskiye sürükliyeceği sanılıyordu.

Böyle bir rus aydını grubu oluştu, ülke içinde ve dışında, Stalin hükûmeti açıkça savunulmaya başlandı. Bu kişiler, komünist ve sosyalist inançlarını da belirtmek zahmetine katlanmıyorlardı; Stalin lehinde yazdıkları yazılarda milliyetçi ve burjuva inançlarını gizlemediler. Ustrialof (97) adlı bir küçük memur, Stalin'in burjuva taraftarlarının sözcüsü olarak o çağda büyük ün yaptı.

Bu grubun dostluğu, sovyet hükûmeti için çok kötü ve tehlikeliydi. Parti ve işçi sınıfının gözünden düşebilirlerdi. Ustrialof'un her yazısı Stalin'e, sürgündeki beyaz Rus gazetelerinin nefret dolu yüz yazısından, çok zarar veriyordu. Çünkü burjuva karşı-ihtilâlinin, Rus yöneticilerini saflarına çektikleri hissi doğuyordu. Stalin, Parti kongrelerinde verdiği uzun söylevlerde kesinlikle ve ayrıntılarına inerek küçük memur Ustrialof'la beraber olmadığını birkaç kere açıklamak zorunda kaldı.

Stalin teorisini 1924 sonlarında, Troçki'nin parti içindeki tartışma sırasında yenilip atılması üzerine ortaya koymuştu. Sosyalizmin tek ülkede yerleşmesi, Troçki'nin uluslararası ve devamlı devrim görüşüne kesinlikle ve tehlikeli şekilde karşı çıkıyordu. Troçki, önceleri sustu. Stalin'in tutumunun parti üzerinde yapacağı etkiyi merak ediyordu. Kriz fazla gecikmedi 1925'de üçlü yönetimde anlaşmazlık ve kopma başgösterdi.

Zinoviyef ve Kamenef yönetimindeki eski marksistlerden kurulu çekirdek, Stalin doktrini ve tarım politikasına karşı çıktı ve bunu marksizm-leninzmden sapma olarak niteledi. Rikof-Buharin sağ kanadının desteğiyle Stalin merkez komitesinde çoğunluğu sağlıyabildi. Artık parti ve hükûmetin başında yalnızdı. Ancak partideki karışıklık arttı. Aralarında Lenin'in dul karısı Krupskaya'nın da (98) bulunduğu yüzlerce eski bolşevik Stalin ve Buharin'e karşı çıktı : İhtilâl, kulakların zengin edilmesi için yapılmamıştı.

Bolşevik partisinin bütün Leningrad örgütü merkez komitesine karşı çıktı. Rus komünist partisinin 1925 Aralığında toplanan 14. Kongresinde şiddetli tartışmalar oldu. Stalin, parti örgütüne hakim olduğu için; Kongreye de, kendine sadık bir çoğunluk seçtirmeyi başarmıştı. Ancak bu çoğunluk parti üyeleriyle işçi sınıfının görüşlerini yansıtmaktan çok uzaktı.

Troçki susuyordu. Ancak 1926 yılında kamu oyu, Troçki'nin, hükûmet ve parti yönetimiyle mücadele etmek için Zinoviyef'le birleştiği öğrenildi. Yirmi yıldan beri en amansız düşmanı olan bu eski bolşeviklerin şimdi yardımlarına koşmasını istemeleri, Troçki için olağanüstü bir kişisel mutluluktu. 1923 ve 1924 yıllarındaki tartışmalar sırasında Zinoviyefle Kamenef, Troçki'ye ve troçkizm'e (99) yaylım ateş açmış, Troçki de onlardan aşağı kalmamıştı. O sıra Stalin çok daha az konuşmuştu. Zinaviyef'le Kamenef, Troçki'nin partiden atılmasını istediklerinde de Stalin onlara karşı çıkmıştı. Şimdi, iki yıl sonra bu üç adam muhalefette birleşiyorlardı. (100)

Üçlünün fikir babası, Troçki'den başkası olamazdı; çünkü Stalin'inkine kesinlikle karşı çıkan doktrin onun doktriniydi. Temelde, eski bolşeviklerin Stalin'e bir şey diyecek halleri yoktu. Ancak doktrin alanında yeterince sert davranmadığı ve taktik hataları yaptığını söyleyebilirlerdi. Yine de, iç çelişkilerine karşın sol muhalefet, Stalin'e karşı bir ortak cephe kurdu ve 1926 ile 1927 yılları boyunca Stalin'e en ağır saldırıları yöneltti. Stalin'in, Rus ihtilâlinin «9 thermidorunu hazırladı» nı öne sürdüler 9 thermidor 1794 (27 Temmuz) günü Fransız kapitalistleri Robespierre'i devirmişlerdi. Rus ihtilâlini de aynı sonun beklediği söyleniyordu.

Stalin, her zamanki gibi parti ve devlete hakimdi. Ama onun safında parti sekreterleri, Ustrialof, kulaklar, «nepmanlar» (tüccar ve vurguncular), «Zengin olun» parolasına uygun, sözde Leninci bir teori hazırlayan, Buharin okulundan yetişme «genç kızıl» profesörler ve öğretmenler vardı. Troçki, Krupskaya, Zinoviyef, Kamenef, partinin en eski üyeleri, Sibirya'da acı çeken ve iç savaş boyunca çarpışan-

lar, karşısındaydı. 1927 de Stalin, dayanmasına imkân olmayan, bir savaş çizgisine itilmek tehlikesiyle karşı karşıyaydı : ülkenin burjuva ve yarı-burjuva unsurlarıyla birleşip, proletaryaya ve Rus ihtilâlinin ruhuna karşı çıkmak zorunda kalabilirdi. Bu savaşta yenilebilir, ya da zaferiyle karşı-ihtilâle kapıyı açmak zorunda kalırdı.
Muhalefet en sivri okları Stalin'in üstüne yağdırıyordu. İç politikasından çok da uluslararası politikası sözkonusu ediliyordu. Daha önce III. Enternasyonala'in 1923-1924 kışına kadar gelip ağır bir yenilgiyle Alman Komünist Partisinin yaşamasının tehlikeye girdiğini görmüştük. Brandler'in güttüğü politikaya karşı, parti üyelerinin duyduğu kızgınlık çoğunluğu, parti içindeki sol muhalefete kaydırmıştı. Eğer sol muhalefet, açıkça ve büyük bir kararlılıklal, yenilgi sorumluluğunu Komitern'in taşıdığını açıklasa, parti herhalde bölünecekti. Bu bölünmenin en büyük zararı da, Komünist Enternasyonal'in yürütme kuruluyla Rus yöneticilerine dokunacaktı. Ama o sıra sol kanat, Alman Komünist Partisi içinde sanıldığından güçlü görünüyordu. Rus efsanesi konusunda neye inanmak gerektiğini şefleri çok iyi biliyorlardı. Ama inançlarını parti üyesi yığınlara açmamışlardı. Alman komünistleri, Sovyet Rusya'ya henüz inanmaktaydılar. 1921-1923 arasında işlenen hataların sorumluluğunu, partilerinin merkez komitelerine attılar ve Enternasyonal yürütme kuruluyla Rus yöneticilerinin yeterince bilgi sahibi olmadıklarına inanmak istediler. Parti sol kanadının şefleri, 1923 yılına kadar Rus efsanesine açıkça karşı çıkmadıklarından kendileri bu mitolojinin tutsağı oluyorlardı.
Solun içindeki en kararlı eğilim - düşmanları tarafından «aşırı-sol» diye adlandırılıyordu (101) - Rusyayla uzlaşma taraftarlarına karşı görüşlerini kabul ettiremedi. Alman Komünist Partisinin sol kanadı, 1924 de Rusların etkisindeki yürütme kuruluyla anlaştı. Herkes Almanya'da yapılan hataların sorumluluğunu Brandler'in üstüne attı. Alman komünistlerinin gözünde, Enternasyonal Yürütme Kurulu ve Rus yöneticilerinin ihtilâlci şöhretine gölge düşmemeliydi. Buna karşılık yürütme kurulu da sol kana-

dın partiyi yönetmesine izin verdi. 1924 de Frankfurtta toplanan parti kongresinde sol kanadın elde ettiği başarı, gelecekteki yenilgisinin tohumlarını içinde taşıyordu. Çünkü solun, bu başarıyı devam ettirecek bir görüşü yoktu, üstelik III. Enternasyonalin Almanyadaki otoritesini arttırmıştı.

1924 yılında Moskova'da, V. Enternasyonal Kongresi toplandı. Hiç bir yere varmayan karşılıklı küfürleşmeler oldu. Zinoviyef, olaylardan sonra Brandler'in «eyyaıncı» politikasını eleştirdi. 1923 de Saxe eyaletinde uygulanan taktiği «adi parlamento komedisi» olarak niteledi. Buna karşılık da, Alman solunun merkez komitesi Troçki'ye karşı çıktı ve üçlü Sovyet yönetici kadrosuna güven oyu verdi. Ancak, 1922 ve 1923 de sürdürüldüğü şevkiyle, tek cephe taktiğini devam ettirmek mümkün değildi. Zinoviyef, «İşçi hükûmeti» nin proletarya diktatörlüğünün bir başka türlüsü olarak görülmesi gerektiğini belirtti. İşçi hükûmeti kavramına, son darbe indirilmiş oluyordu. III. Enternasyonal'in iç çekişmeleri, komünistlerle sosyal demokratlar arasındaki işbirliğinin başta gelen nedeni oldu.

Stalin, «tek ülkede sosyalizm» teorisini ortaya atarken, fikirlerinin Enternasyonal'i de büyük ölçüde etkileyeceği şüphesizdi. Bu doktrine göre, yabancı ülkelerdeki işçi sınıfları kapitalistlerin S.S.C.B.'ye askerî müdahalesini önlediği sürece, Rusların kendi imkânlarıyla sosyalizmi gerçekleştireceklerini açıklıyordu. Komünistler, dünya proletaryası içinde azınlıkta kaldıklarından, Rusya'yı böyle bir saldırıya karşı koruyamazlardı. Bu yüzden, Sovyet Rusya ile uluslararası işçi sınıfı çoğunluğu, yani sosyal demokrasi arasında doğrudan bir ilişki kurmak gerekiyordu.

Eski tek cephenin, bölünmesiyle yeni biçimiyle ortaya çıkması bir olmuştu. Bu kez, uluslararası sendika birliği formülü bulundu. Kızıl Sendikalar Enternasyonalinden vazgeçilebilirdi. Oysa bu birlik, Rus sendikalarından başka, azınlıktaki Fransız, Çekoslavak, Alman ve Asya ülkeleri sendikalarını bir araya getiriyordu. Sendikalı işçilerin büyük çoğunluğu, sosyal demokrat sendikalar Enternasyonali, başka bir adla Amsterdam Enternasyonaline dahil-

di... Kızıl Enternasyonal, Amsterdam Enternasyonaline, beraberce bir uluslararası kongre toplayıp sendika birliğine gitme teklifinde bulundu.

Bu kongre gerçekleşse, uluslararası komünizmin yokedilmesine doğru kesin bir adım atılmış olacaktı. Aslında, Rus yöneticileri, 1925-27 yıllarında III. Enternasyonal'in ortadan kalkmasına şiddetle karşı olduklarını tekrarlamaktaydılar. Ama, böyle bir uluslararası kongrenin toplandığını, uluslararası sendikalar birliğini kurduğunu düşünelim. Yeni Enternasyonal bürosunda, Rus komünistlerinin yanında İngiliz ve Alman sosyal demokratları yer alacak. Yeni sendikalar Enternasyonali işçi sınıfının bütün uluslararası sendika çalışmalarını yönetecek. Her ülkede, komünistlerle sosyal demokratlar elele verip günlük ekonomik çıkarlarını korumak için birlikte mücadele edecekler. İşte o zaman komünist Enternasyonali ile çeşitli komünist partilerinin varlığı öylesine gereksiz olacak ki; işçiler, bir siyasî işbirliğine gidilmesini kendiliklerinden istiyecekler. Dünya sendikalarının bir araya getirilmesinin sonuçları neler olabilirdi? Stalin ve arkadaşları bu sonuçların bilincindeydiler. Ama onlar için önemli olan Sovyet Rusya ile uluslararası proletarya arasında yakın ilişkiler kurmaktı. Eğer, bütün Avrupa ülkelerinin işçi örgütleri, Sovyet Rusya'yı desteklerlerse; bir düşman saldırısı ihtimali aşağı yukarı kesinlikle önlenecekti. Ruslar, bu çok önemli hizmete karşılık fazla bir şey vermiyorlardı artık. Rus yönetici çevrelerinde kimsenin ciddiye almadığı, modası geçmiş bir ihtilâlci romantizm feda edilecekti işte.

Uluslararası proletaryanın birleştirilmesi için, Rus Komünist partisinin sağ kanadı, Buharin-Tomski grubu çaba gösteriyordu. Böylece, sağcılar, Rus iç politikasında kendilerine ayak bağı olan, ihtilâl efsanesinin son kalıntılarından da kurtulacaklardı. Komünist Enternasyonal'i de, varoldukça, nasılsa Moskova'dan gelecek bütün emir ve kaymaları direnmeden uygulayacaktı. Ancak, sol kanadın başında, Alman Komünist Partisi bulunduğu sürece, bir takım zorluklar beklenebilirdi.

Buharin'in ustaca yönettiği başarılı bir manevra sonucu, Alman solu 1925 Enternasyonal yürütme kurulundan atıldı (102). Bu solun bir bölümü, Thaelmann grubu, kayıtsız şartsız Moskova'ya boyun eğdi; yeni, sadık merkez komitesini kurdu. Eski Alman solunun öteki şefleri önce kilit noktalarından uzaklaştırıldılar, sonra da partiden atıldılar. Alman Komünist Partisi üyelerinin büyük çoğunluğu, 1923 yenilgisinden sonra mücadeleciliğini yitirmişti. Umutsuzlukla, Rus efsanesine sarılmaktan başka şey yapmıyorlardı. Çok küçük bir «sol» azınlık, partiden atılan şeflerinin peşinden gitti. Almanya ve diğer ülkelerde kurulan solcu komünist grupları, Troçki'nin yönettiği Rus muhalefetiyle ilişki kurmaya çalıştı. Rus Komünist Partisi içindeki mücadele, yabancı ülkelerde de devam ediyordu. Troçki ve Zinoviyef'in Stalinci politikayı eleştirdiği, yazılar, solcu gruplar tarafından hemen Fransa ve Almanya'da dağıtıldı.

Rusların, uluslararası sendikalar birliğini kurmak için gösterdikleri çabalar, Avrupa sosyal demokrasisi şefleri arasında büyük kuşkuyla karşılandı. Ancak bu çaba İngiltere'de büyük ilgi gördü. İngiliz sendika liderleri Rusya'yı ziyaret ettiler, yolculuklarından söz eden müspet yazılar yazdılar, rus işçileriyle birleşmeden yana olduklarını açıkladılar. Rus ve ingiliz sendikaları arasında, özel bir anlaşma imzalandı. Sendika birliğinin sağlanması ve dünya işçilerinin çıkarlarının korunması için her iki örgüt de birlikte çalışacağını belirtiyordu.

Bu İngiliz-Rus yakınlaşmasında en çok emeği geçen Tomski'ydi. 1925-1927 arasında iki ülke sendikacıları zaman zaman bir araya gelip uluslararası durumu görüştüler. İngiltere'de sendikalar, sosyalist İşçi Partisiyle işbirliği halindeydi. Bolşeviklerle İşçi Partililer arasındaki koalisyona, küçük İngiliz Komünist Partisi alınmadı. İngiliz işçi sınıfının dostluğu, rus hükûmeti için o yıllarda büyük değer taşıyordu. Çünkü Asya'daki olaylar İngiltere ile Rusya arasındaki ilişkileri gerginleştirmişti. Muhafazakâr hükûmet, savaş tehditleri savuruyordu.

1926 yılında, İngiltere'de başarısızlıkla son bulan genel grev patlak verdi. Doğrusu, İngiliz işçi sınıfı,

bu başarısızlığın etkilerinden büyük çabuklukla kurtuldu. Tomski ve rus hükûmeti, ingiliz sendika liderlerinin taktiğini eleştirip büyük ihtiyaç duydukları «dostlarını» kırmaktan kaçındılar. İşçi hareketi, savaştan bu yana kendi gücüyle şaşırtıcı bir yükselme göstermişti; şeflerinin, rusların derslerine ihtiyaçları yoktu. Ama komünist Enternasyonal'e özgü dil kullanılmak gerekse; grevin sona erdirilmesini isteyen ingiliz sendika şefleri, «grev kırıcıları, işçi dâvasına ihanet edenler, burjuvazi ajanları» diye adlandırılmalıydı.

Aslında, Troçki ile Zinoviyef de, ingiliz işçi liderleri hakkında bu sevimli (!) sıfatları kullandılar. Muhalefet, Stalin'i geçersiz siyasî nedenlerle, «işçi dâvasına ihanet eden» ingiliz «reformist»lerinin davranışını örtbas etmekle suçladı. İngiliz komünistlerinin İşçi Partisini eleştirmeleri bütün değerini yitiriyor, çalışmaları başarı şansı taşımıyordu. Çünkü; İşçi Partisi liderleri, bolşeviklerin ve Sovyet Rusya'nın onayını aldıkları gerekçesiyle her an karşılarına çıkabilirlerdi.

Gerçekten de, resmî bolşevik politikasının dar görüşlü yanı, 1926-27 İngiltere olaylarıyla amansız şekilde ortaya çıkmıştı. Ya bolşevikler ingiliz sosyal demokratlarına hak vereceklerdi; O zaman, komünist Enternasyonal'i dağıtmaları gerekiyordu. Ya da komünist olmaya devam edeceklerdi; o zaman da, bağımsız bir komünist politika gütmek ve İşçi Partililerle bağlarını koparmak zorundaydılar. Böylece Stalin, 1927 de, iç politikada olduğu gibi uluslararası alanda da kavşağa varmıştı.

Bolşeviklerin İngiltere politikasındaki bütün çelişkiler, daha da ağır ve acı sonuçlar vererek, Çin ihtilâlinde tekrarlandı. Savaş sonrası, Sovyet Rusya'daki olaylar bütün Asya ülkelerinde büyük bir ilgi uyandırmıştı. Asya'nın çeşitli bölgelerinde yabancı baskısına, Avrupa ve Amerikan emperyalizmine karşı çıkan vatanseverler, bolşevikleri kendi doğal müttefikleri sandılar. Sovyet Rusya, çarlık yönetiminin Asya ülkelerine zorla kabul ettirdiği, eşitsizliğe yol açan bütün anlaşmaları iptal etmişti. Yalnız, kuzey Mançurya demiryollarındaki haklarını muha-

faza etmiş ve bugün de sonuçlanmayan sayısız ihtilâflara yol açmıştı
Rus ihtilâliyle dayanışma, hiç bir Asya ülkesinde Çindeki kadar güçlü değildi. Doktor Sun-Yat-Sen'in (103) kurduğu Kuomintang partisi, ulusal bağımsızlık hareketinin başındaydı. Partiyi genç aydınlar, özellikle Avrupada öğrenim görmüş öğrenciler yönetiyordu. Yabancı emperyalizme karşı verdiği savaşta Kuomintang, ülkesinde işçi ve köylü yığınlarını ardına almıştı. Ama parti üyeleri arasında vatansever tüccarlar ve toprak sahipleri de vardı. Toplum sorunları konusunda Kuomintang'in tutumu, 1948 Avrupa demokrasisinden daha geriydi.
Sun-Yat-Sen, Çin'in kapitalizm öncesi dönemde bulunduğunu bizzat söylemişti. Kuomintang'ın aklı başında politikası, Çin'de Avrupa örneğinin eşi bir özel teşebbüsün gelişmesini önleyebilirdi. Çin'in üretici güçlerinin iyice gelişip olgunlaşması, devlet kapitalizmi rejiminde de gerçekleştirilebilir, Çin'de sermaye ile emek arasındaki mücadelenin feci sonuçları da önlenebilirdi. Ne yazık ki, dünya savaşını izleyen yıllarda Çin'de, milyonlarca kişilik bir sanayi proletaryası meydana gelmişti. Onların ihtiyaç ve isteklerinden yana çıkmak gerekiyordu. Sun-Yat-Sen hareketi, Rusya'da narodniklerin başına geldiği gibi kapitalizmi görmezlikten gelemezdi.
Çin'deki Kuomintang düşmanları, önceleri, elde ettikleri imtiyazları kaybetmek istemeyen yabancı güçler, uluslararası sermaye ile işbirliği yapan milyonerler ve kiralık ordularının başındaki general ya da mareşal rütbesi taşıyan serüven aşığı askerlerdi. Kuomintang, krallığı dünya savaşından önce devirmişti. Ama daha sonra iktidar, dev imparatorluğun bir çok eyaletinde generallerin eline geçti. Generaller, yabancıların da yardımıyla ulusal kurtuluş hareketini amansızca bastırdılar. Partisi, Sun-Yat-Sen öldüğünde, ancak Kanton şehri ve eyaletine hakimdi. Çin'in geri kalan bölümü generaller ve onların taraftarlarının elindeydi.
1924 ve 1925 de, Sovyet Rusya ile Kuomintang arasındaki ilişkilerde bolşevikler hakim durumdaydılar. Koca Rusya ve bütün kaynaklarına hakim olmuşlardı. Oysa Kuomintang Çin'in tek bölgesinde

güçlükle tutunabiliyordu. Yine de Rusya'da, Kuomintang partisinin geleceğin partisi olduğu kabul edilmişti. O çağlarda, dünya ihtilâlinin bütün ülkelere zorla yayılamıyacağı inancı rus yöneticilerinde yerleşmişti. Ama, Rusya'nın dostu Kuomintang partisi iktidara gelirse; 400 milyon nüfuslu imparatorluk siyasî ve ekonomik yönden Rusya'ya bağlanacaktı. Böyle bir ilişki, Rusya'nın uluslararası durumunu büyük ölçüde sağlamlaştırabilirdi. Bu sonuç, bir takım fedakârlıklara değerdi. Büyük bir cömertlik ve bütün imkânlarıyla S.S.C.B. Kuomintang'ı destekledi.

1924 de Kuomintang Partisi, bütünüyle III. Enternasyonal'e katılmaya hazırdı. Ama sovyetler, Çin'in teklifini terbiyelice reddettiler. Lenin, Asya'daki ezilen halkların ihtilâlini desteklemeyi bolşeviklerin ödevi saymıştı. Ama proletarya Enternasyonal'ine Kuomintang gibi bir burjuva partisi alınamazdı. Dolayısıyla Çin'de, bağımsız bir Komünist Partisi kuruldu. Bu partinin üye sayısı 1927 yılına kadar çok azdı. Ama milyonlarca işçi ve köylü üzerinde en büyük ideolojik etkiyi yapıyordu. Çünkü 1927 yılına kadar bolşevizm ve Sovyet Rusya Çinliler için, 1919 ve 1920 Avrupası işçilerinin gözündeki anlamı taşıyordu.

1924 den 1927 ye kadar bolşevikler, Çin ihtilâli konusunda iki değişik taktikten birini seçebilirlerdi. Ya tarafsız gözle Çin'de, ancak bir ulusal burjuva ihtilâli olabileceğini kabul edeceklerdi. O zaman da bütün güçleriyle, kayıtsız şartsız, Kuomintang şeflerini destekliyecek, parti yöneticileri arasında burjuva unsurlar çoğunlukta bile olsa; bu tutum değişmiyecekti. Sun-Yat Sen'in ölümüyle Kuomintang başkanlığına general Çan-Kay-Şek geçti. Çan-Kay-Şek, iyi bir askerdi; ama politikada, partinin sağcı burjuva kanadıyla kader birliği etmişti. Eğer sovyet hükûmeti bu görüşü benimserse, kayıtsız şartsız Çan-Kay-Şek'i desteklemeli ve Çin komünist partisine de bu yönde talimat vermeliydi.

Bir diğer görüş de, Çin ihtilâlinin, o çağda, burjuva devrimi çerçevesini açtığıydı. O zaman Kuomintang, ancak gerçekten askerî diktatörler ve yabancı emperyalizmle savaştığı sürece tutulmalıydı: Bir yan-

dan da, Çin Komünist Partisi, kendi politikasını izlemeye, kararlı olarak devam etmeliydi. İşçi ve köylü yığınlarının başına geçmeli, Çin'in her köşesinde, silâhlı emekçi komiteleri örgütlemeli, ihtilâl sürecinde Kuomintang'ı aşıp, işçi ve köylülerin demokratik diktatörlüğünün yerleşmesine çalışmalıydı. Bu iki yoldan hiç birine girilmeyip; her şeyin yitirilmesine sebep olan tutarsız bir uzlaşmaya gitmek hem Stalin'in hem de Çin komünistlerinin felâketi oldu. 1924-1927 arasında sovyet hükûmetinin Çan-Kay-Şek ve Kuomintang şefleriyle işbirliğini devam ettirmek istediği su götürmez. Çin komünistleri, bu yüzden iki ayrı örgüte bağlandılar. Kendi partilerine hizmet ettikten başka Kuomintang'a da katıldılar ve bütün gayretleriyle bu partiye de hizmet etmeye söz verdiler.

Çin halk yığınları, 1924-1927 arasında büyük bir kaynaşma içindeydi. İşçiler, patronların kabul ettirmek istediği sefil hayat şartlarına, daha fazla katlanmak istemiyorlardı. Köylüler de, işledikleri topraklara ödedikleri büyük paralardan ve ağır vergi yükünden yakınıyorlardı. Ama Çin Komünist Partisi, bütün bu yığın hareketlerinin başına geçmeyi düşünmüyordu. İşçilerle köylülerin hareketini elinden geldiğince durdurmaya çalışıyor, proletaryanın silâhlanmasını önlüyor, grevlere karşı çıkıyordu. Kuomintang'ın, görülmemiş bir vahşetle ihtilâlci köylü ayaklanmalarını bastırmasına göz yumdu. Bütün bunlar da, komünistlerle Kuomintang arasındaki kutsal birlik adına yapıldı. Bu vatansever sınıfların emperyalizme karşı kurdukları ortak cephe çözülmemeliydi. Komünist Partisi çekiniyor; halk yığınlarına Sovyet Rusya'nın parolalarını tekrarlıyamıyordu.

Ama öte yandan Çin Komünist Partisi, proletarya Enternasyonal'ine katılmıştı; parti olarak, üzerine düşen bir takım görevler vardı. Kuomintang içinde de aslında sağlam bir beraberlik yoktu. İşçi ve köylülere yakınlık duyan sol kanat, Çan-Kay-Şek'in sağ kanadına karşı çıkıyordu. Komünist Partisi de, sol kanatla birlikte generale karşı çalışmaya koyuldu. 1926 yılında Kuomintang, askerî alanda büyük başarılar elde etmişti. Çan-Kay-Şek ünlü Kuzey yürüyü-

şüne geçmiş, eyaletten eyalete geçerek Yang-Çe-Kiang vadisine ve Şanghay'a varmıştı. Komünist Partisi, bütün imkânlarını seferber edip Çan-Kay-Şek'in ilerlemesini durdurmaya çalıştı (105).

Yine de general, bir zafer kazanmış olarak Şanghay'a vardı. Sovyet Rusya ve komünistlerin kendisine düşman olduğuna inandı, 1927 ilkbaharında saldırıya geçti. Çin Komünist Partisi ve bütün örgütleri dağıtıldı; işçilerin direnme hareketi, kuvvet kullanılarak bastırıldı. Bir ara, Kuomintang sol kanadının, komünistlerle birleşip Çan-KayŞek'e karşı savaşacağı sanıldı. Ama kısa süre sonra Kuomintang'ın bütün grupları Rusya'ya karşı birleştiler. Komünist Partisi ne yapacağını şaşırdı, Çindeki bütün rus müşavirleri sınır dışına çıkarıldı, Kuomintang hükûmeti S.S.C.B. ile ilişkilerini kesiverdi.

Stalin'in Çin politikasının feci sonucu bu oldu. Asya'da elde edilen bütün başarı ve otorite bir anda kayboldu. Çin ulusal partisinin Sovyet Rusya'ya beslediği dostluk hissi, amansız bir düşmanlığa dönüştü. Komünist Enternasyonal, Çin'de sınıf savaşını sürdürmek istememiş, el altından dolap çevirmiş ve entrika yapmıştı. Bunun sonucunda halk yığınları yenilgiye uğramış ve zafer Kuomintang'ın burjuva kanadına kalmıştı.

Rusyadaki muhalefet, Stalin'in uluslararası politikasını şiddetle eleştirdi. 1927 mayısında Troçki ile Zinoviyef, Stalin'e ve parti merkez komitesine karşı bir manifesto yayınladılar, iç ve dış politikalarına amansızca saldırdılar. Kısa sürede, partinin en eski üyelerinden beşyüz kişi manifestonun altını imzaladı. Menifestonun bir bölümünde şöyle deniyordu:

«Çin'de uğradığımız ezici yenilgi üzerinde tartışma sözkonusu değil. Önemli olan, niçin ve nasıl yenildiğimiz. Çin ve Rus-İngiliz komitesi sorununda (rus ve ingiliz sendikalarının işbirliği anlatılmak isteniyor) benimsenen hatalı taktik, bir raslantı sonucu değildir. Bütün marksistler bunun farkındadır. Bu, iç politikada da izlenen hatalı taktiğin bir devamı ve tamamlayıcısıdır. Rus ekonomisi, artık bütünüyle yeniden kuruluş dönemini tamamlamıştır. Bu dönemde çok önemli başarılar elde edilmiştir.

«Ancak önemli başarıların yanı sıra, yeniden kuru-

luş döneminin sonucu olarak da bir takım büyük güçlükler ortaya çıkmıştır. Üretici güçlerimizin yeterince gelişmemesi, ekonomimizin geri kalmış durumu, güçlüklerin kaynağıdır. Ama partiye bağlı büyük yığınlardan gizlendikleri için güçlükler daha da artmaktadır. S.S.C.B. nde, proletarya diktatörlüğünün gerçek durumu, marksist bir eleştiriden geçirilecek yerde partinin karşısına, Marksizm - Leninizmle en ufak ilgisi bulunmayan «tek ülkede sosyalizm» gibi bir küçük burjuva doktrini çıkarılmaktadır. Marksizmin bu kadar açık şekilde inkârı yüzünden, parti, gözünün önündeki ekonomik sürecin sınıfsal içeriğini farketmekte gitgide güçlük çekmektedir. Proletaryaya zarar verecek şekilde gelişen sınıfların güç dengesindeki bu değişiklik ve geniş halk yığınlarının içinde bulunduğu zor durum, yaşadığımız bu ihtilâl döneminin olumsuz yanlarıdır.»

Daha ilerde 500 ler manifestosu şöyle devam ediyor: «Bu hatalı politika, proletarya diktatörlüğüne düşman güçlerin gelişmesini ve büyümesini hızlandırıyor. Bu düşman güçler, kulaklar, «nepman» lar ve bürokratlardır. Partimizin bütün politikası, sağa yönelmenin ceremesini çekmektedir... Kendilerinden memnun yöneticiler, hareketlerini üstlerininkine uyduran memurlar, kilit noktalarına kadar yükselen ve büyüklüklerinin tepesinden, gururlanarak halk yığınlarını seyreden küçük burjuvalar, ayaklarının altındaki toprağın her geçen gün biraz daha sağlamlaştığını hissediyor ve başlarını biraz daha kaldırıyorlar. NEP politikası ile burjuvazi, şehirlerde ve köylerde yeniden büyük bir güç kazandı.»

Manifesto, proletaryadan yana, «Leninci» parti sol kanadının gözden düşürülüp ezilmesinde büyük tehlikeler bulunduğunu da belirterek parti merkez komitesini uyarıyor.

Sol kanadın ezilmesi, kaçınılmaz şekilde sağ kanadı hızla güçlendirecek ve yine «kaçınılmaz» şekilde «proletaryanın çıkarlarının diğer sınıfların çıkarlarına feda edilmesi» sonucunu doğuracaktır.

Troçki ile eski bolşevikler, bu sözlerle yeni bir «Thermidor» tehlikesine partilerinin dikkatini çektiler. 1927 sonuna doğru, Stalin bütün politikasının

bir çıkmaza vardığını kabul etti. Bir çıkış yolu aradı ve 1927 aralığında toplanan Rus Komünist Partisi 15. Kongresinde bu çıkış yolunu buldu.

ONBİRİNCİ BÖLÜM

TEK ÜLKEDE SOSYALİZMİN KURULUŞU

1927 - 1932

1926 ve 1927 yıllarında, rus proletaryasının sovyet hükûmetine duyduğu güven büyük bir sarsıntı geçirdi. Sovyet yöneticileri, kulaklarla işbirliği yapmak ve sosyalizmi kurmak için inanç ve iradeden yoksun bulunmakla suçlanıyorlardı. Rus işçi sınıfının güvenini kazanmak için, Stalin, sosyalizmin kuruluşunun, kendi gözünde gerçekten çok ciddi bir iş olduğunu göstermek zorunda kaldı.

15. Parti Kongresinde kendinden emin bir havaya büründü. Rusya'nın bir sanayi ülkesi olması gerektiğini ortaya koydu ve partinin, sanayileşme yolunda bütün imkânları seferber edeceğini belirtti. Vardığı sonuç şuydu: «Ülkemiz, kararlı olarak ve büyük bir hızla sosyalizme doğru ilerlerken; kapitalist unsurları arka plâna itmekte ve yavaş yavaş ulusal ekonominin dışına atmaktadır.» Stalin şöyle devam etti:

«Bu durum, en önemli soruyu sormamıza imkân veriyor? Kim yenilgiye uğrayacak? Lenin, 1921'de NEP i uygulama kararını açıkladıktan sonra aynı soruyu sormuştu. Sosyalizme yönelmiş sanayimizle köy ekonomisi arasındaki bağları kurup, ticaret yap-

mayı öğrenerek; tüccarlarla kapitalistleri aramızdan atabilecek miydik? Ya da, onlar üstün gelip; proletarya ile köylü sınıfını birbirinden ayırmayı başaracaklar mıydı? O sıra sorun buydu. Şimdi, bu alanda da kesin başarıya ulaştığımızı söyliyebiliriz. Yalnız körlerle deliler tersini iddia edebilirler. Kim yenilgiye uğrayacak? sorusu, artık çok değişik bir şekil alıyor. Ticaret alanında değil de, üretim alanında karşımıza çıkıyor: sermayenin hâlâ etkili olduğu ve sistemli şekilde uzaklaştırılması gerektiği zanaat ve tarım üretimi alanında.»

Aynı konuşmada Stalin, köylerde durumun iç açıcı olmadığını, kulakların ortadan kalkması için gerekenin yapılamadığını kabul etti. Köy tefecilerine karşı sert tedbirler alınacağını bildirdi. Ancak, alınacak polis tedbirleri yetmiyordu; köy ekonomisi sorununa olumlu bir çözüm yolu getirmek gerekliydi.

«Bu çözüm yolu, küçücük parçalara bölünmüş toprağın, bu haliyle işlenmesi yerine, kamu mülkiyeti temeline dayanan, büyük tarım işletmelerinin yepyeni, en ileri teknik olanaklarla ve halkımızın ortak çalışmasıyla toprağı işlemesidir. Küçük parçalara bölünmüş toprağı, ağır ağır ama kararlı bir şekilde, zorla değil, örnek gösterip inandırarak birleştirip bu yola varılacaktır. Kurulacak büyük kooperatiflerin toprakları, elbirliğiyle, tarım araçları ve traktörlerin yardımıyla, tarım üretiminin arttırılması yolunda bilimsel yöntemlerden yararlanarak işlenecektir. Tarımımız başka türlü, tarımda en ileri gitmiş kapitalist ülkelere (Kanada, vs. gibi) yetişip onları geçemez.»

15. Kongre kararlarına uygun olarak sovyet hükûmeti, ülke sanayiini olağanüstü bir hızla geliştirmeye koyuldu. 1 Ekim 1928 ile 1 Ekim 1933 arasındaki süreyi içine alan beş yıllık bir plân hazırlandı. Plân süresinin sonunda ülke, sanayi ve tarımda önceden tespit edilen hedeflere varmış olacaktı. Bu beş yıllık plânın ilk yıllarında, elde edilen başarılar göz önünde tutularak emekçilerden, beş yıllık hedefin dört yılda gerçekleştirilmesi istendi. Böylece S.S.C.B. ekonomisinin geliştirilmesi yolundaki ilk aşama 1932 de sona erecekti.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, sovyet sanayii 1927 yılında savaş öncesindeki düzeye erişmişti. 1930 sonunda da o yılın üretiminin iki katına çıkmayı başardı. 1931 yılında tüm üretim beşte bir ölçüsünde artmıştı, bir sonraki yıl yeni bir gelişme beklenebilirdi. 1932 sonunda Sovyet Rusya'nın sanayi üretimi, en az, savaş öncesinin üç katına çıkmıştır. Gösterilen çaba çok büyüktür. Ama, rus ekonomisi, Avrupa'nın büyük sanayi ülkeleriyle Birleşik Amerika'nın düzeyine varmaktan henüz çok uzaktır. İşte birkaç rakam: Rusya'nın maden kömürü üretimi 1913 yılında 27 milyon tondu; 1926 da 20 milyonken 1931 de 58 milyon tona çıktı. Almanya ise 1927 yılında 154 milyon ton maden kömürü çıkarmıştı ki buna 151 milyon ton linyitin de eklenmesi gerekiyor. 1927 yılını seçişimiz bu yılın, büyük ekonomik krizin hemen öncesi oluşundan ileri gelmektedir. Sözkonusu kapitalist ülke sanayii 1927 yılında henüz normal düzeninde işlemekteydi.

Rusya, 1913 yılında 9 milyon ton petrol üretmişti, 1925 te 7 milyon tona düşen üretim 1931 de 22 milyon tona yükseldi. Birleşik Amerika'nın 1926 yılında ürettiği petrol ise 106 milyon tondu. 1913 yılında 4,6 milyon ton olan döküm üretimi 1926 da 2,9 milyon tona düşmüş ama 1931 de 4,9 milyon tona yükselebilmişti. Almanya'nın 1927 yılında, bu alanda elde ettiği miktar 13 milyon tondu. 1913 yılında Rusya 4,2 milyon ton çelik üretiyordu, 1926 yılında 3 milyon tona düşen bu rakam 1931 de 5,3 milyon tona yükseldi. 1927 yılında Almanya'nın çelik üretimi 16 milyon tondu. Son yıllarda rus sanayiinin gelişme hızı çok büyüktür. Yine de Rusya, yalnız Almanya'nın düzeyine varabilmek için daha birkaç beş yıllık plân yapmak zorunda kalacaktır. (İkinci beş yıllık plânda öngörülen rakamlar şunlardı: 1937 sonunda varılacak hedefler 250 milyon ton maden kömürü, 47 milyon ton petrol, 22 milyon ton döküm, 25 milyon ton çelik.)

Rus işçileri ve genellikle bütün ücretlilerini batılı ileri sanayi ülkelerininkilerle yanyana koyarsak ilginç kıyaslama olanakları elde edebiliriz. Çalışabilecek durumdaki insanlara oranla çalışanların yüz-

desi, proletarya sayısının nereye vardığı ya da, bağımsız küçük sanayiin ne kadar gerilediği konusunda bize bir bilgi verebilir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, S.S.C.B. nin 1927 yılında, büyük sanayide çalışan, 2,3 milyon sanayi işçisi vardı. Bütün ücretli ve memurların toplam sayısı 10,3 milyondu. Bu 10,3 milyonun en az 3,3 milyonu kafa işçisi, yani memur, kâtip, çeşitli iş dallarında çalışan idare adamlarıydı. Geri kalanlar demiryolu ve ulaştırma işçileri, tarım işçileri ve küçük işletmelerde çalışanlardı.
1931 yılında rus sanayiinin gelişmesinin yanı sıra, sanayi işçilerinin toplam sayısı da 5,3 milyon kişiye, bütün ücretli ve memurların sayısı da en çok 18,5 milyona çıkmıştı. Çünkü S.S.C.B. de memur ve idare adamı sayısı, sanayi işçisi sayısına paralel bir artış göstermektedir. Hele beş yıllık plân çalışmalarının iyice hızlandırıldığı düşünülürse; memur ve idare adamı sayısı, belki işçilerden daha da fazlalaşmaktadır. 1925 yılında Almanya, 32 milyon çalışabilen insandan en az 21 milyonunu işçi ve memur olarak çalıştırıyordu. Almanya'da 65 milyon, Rusya'da da 160 milyon kişi yaşadığını kabul etsek varılan sonuç şudur: Almanyada üç kişiden biri ücretli işçi ya da memurdur, Rusyada ise sekiz kişiden biri aynı durumdadır. Bugün nüfusun çalışabilecek bölümünü, tüm nüfusun yarısı kabul edebiliriz. Yukarıdaki değerlendirmeye göre; Almanya'da, çalışabilenlerin üçte ikisi ücretli işçi ya da memur olmuş, Rusya'da ise daha dörtte biri geçememiştir.
Bu rakamlar bağımsız burjuvazinin, Rusya'da kolhozcu maskesi ardına da sığınsa, tartışılmaz şekilde duruma hâkim olduğunu ortaya koymaktadır. Rus ekonomisinin ağırlık merkezini köyden şehire, köylüden işçiye kaydırmak için de en az birkaç beş yıllık plân gerekecektir.
1927 den sonra rus sanayiindeki büyük gelişme, dev yatırımlar ve sonsuz malî kaynaklar gerektirdi. Bu nedenle tedavüldeki para miktarı durmadan arttırıldı. Yine de, enflâsyonun bu şekli ekonomik yönden doğrulanabilir. Çünkü ülkede üretilen mal yekûnu yükseldikçe ödenek olanakları da yükselmektedir. Rus dış ticaretinin dengeli şekilde yürütülmesine son yıllarda da devam edildi. Yine de S.S.C.B.

sanayi alanında ilerlemek için ihtiyaç duyduğu makineleri getirtmek uğruna ithalâtını çok arttırdı. Ülkesinde çalıştırdığı yabancı uzmanlara para ödeyebilmek için, döviz edinmesi gerekti. Ama bütün bu fazlalıklar ihracat kârlarıyla büyük ölçüde ödenebildi.

S.S.C.B son yıllarda dış ticaretini arttırmak için çok çalıştı. Petrol, odun, kürk ve buğday gibi doğa ürünlerini satmakla yetinmedi, yokluğu kendi iç pazarlarında hissedilen tereyağ, balık, kümes hayvanı, v.s. yi de elinden çıkardı. Ulusal ekonominin düzelmesi uğruna, özellikle şehir proletaryası büyük fedakârlık gösterdi. Amaç ta, sanayide ihtiyaç duyulan yabancı dövizlerdi. Dünya ekonomik krizi, dış pazarın alış gücünü azaltırken, rus ihraç mallarının satışını da zorlaştırdı. Böylece, sanayileşme yolunda ihtiyaç duyulan dövizleri edinme olanakları azaldı. Ama sovyetler, sanayilerini geliştirmek için ellerinden geleni yapmaktan geri durmuyorlar.

Bütün parti ve devlet örgütleri, üretimi her ne pahasına olursa olsun, arttırmak için çalışıyorlar. İşçinin verimi son haddine çıkarılmış. Bunda sendikaların rızası da var, çünkü parti doktrinine göre sanayileşmenin yanı sıra sosyalizm de gelişecektir. Oysa parti ve hükûmetin işletmelerden istedikleri, o kadar fazladır ki; çoğu kere yerine getirilememektedir.

1931 üretiminin tahminlerin altında kalması da ayrıca anlamlıdır. 83,5 milyon ton kömür üretilmesi gerekirken 53 milyon ton çıkarılabilmiş, çelik üretimi 8,8 milyon tona çıkacak yerde 5,3 milyon tonda kalmıştır. En hızlı ve en parlak gelişimi gösteren petrol sanayii bile önceden konan 25,5 milyon ton rakamına ulaşamamıştır. Yıllık üretim ancak 22,3 milyon tona varabilmiştir. 1932 yılı için çeşitli sanayi dalları yine olağanüstü işlerin üstesinden gelmek zorundadır. Rakamlar, bütünüyle 1931 in ulaşılamıyan rakamlarından fazladır. Tabii zoraki ve acele yapılan bu işten en büyük zararı, çıkan malların cinsi görmektedir.

Rus sanayi plânı, her şeyden önce ağır sanayi, ham madde ve makine üretiminin arttırılması üzerinde

durmaktadır. Bu görüş, ulusal ekonomi yönünde doğrudur; çünkü Rusya'nın bağımsız ve çağdaş bir sanayi kurabilmesi için başka yolu yoktur. Ancak, yine bu görüşün sonucu, tüketim malları sanayii ile yiyecek sanayii ihmal edilmektedir. Bu nedenle, sanayideki büyük gelişime karşın, halk, son yıllarda, yaşamak için gerekli bir takım maddelerin eksikliğini acı acı hissetmektedir.

Sanayi, ulaştırma, v.s. alanlardaki olağanüstü gelişme sonucu, işçi sayısı çok artmış ve işsizlik ortadan kaldırılabilmiştir. Bu başarının en önemli yanı, dünyanın ekonomik bir kriz içinde bulunduğu sıra elde edilmiş olmasıdır. Sovyet hükûmeti bu başarısıyla öğünebilir. Rusya'da iki milyon işsiz bulunduğu sürece (1927) resmî sosyalist mitoloji ile gerçek arasındaki uçurum çok büyüktü.

1928 yılından sonra, Stalin'in tarım politikası, kulakları zamanla tarım alanından atmak ve köylü kooperatiflerinin kurulmasını desteklemek hedefini güttü. Başlangıçta, Stalin zor kullanmak istemiyor, bu tür bir davranışın halkı yiyecek bakımından sıkıntıya düşürmesinden korkuyordu. Köylü kooperatiflerinin sayısının derece derece artacağı ve 1928 - 1933 arasında rus köylüsünün dörtte birinin üretim kooperatiflerinde birleştirilip örgütleneceği sanılıyordu. Devlet, bu kooperatiflere, vergi ödenmesinde ve kredi alma imkânlarının sağlanmasında kolaylık göstermeyi düşünüyordu. Kooperatiflere traktör ve bütün yeni tarım araçları verilecekti. Üretim kooperatifleri örneği (kolhoz), diğer köylüleri de tek başlarına çalışmaktan zamanla vazgeçirecekti.

Köylerdeki sınıf çelişkileri 1928-1929 arasında öylesine zorlu çıktı ki, barışçı gelişim yolunda vazgeçmek gerekti. Kulaklar, vergi ve yönetim bakımından hükûmetin kendilerine karşı sert tedbirler alacağını farkettiler. Engelleme çalışmalarını arttırdılar. Ürünlerini stok ettiler. Bu yüzden Rusya, 1928 yılında acil ihtiyaçlarını gidermek için dışardan buğday almak zorunda kaldı. Kulaklar, çeşitli bölgelerde gizli mahkemeler kurdular. Köylerdeki kötü durumu bildiren komünist gazetelerin özel muhabirlerinin hayatları tehlikeye girdi. Bir dizi cinayet de işlendi.

Stalin, devletin bütün gücüyle kulakların karşısına dikilmek zorunda kaldı. Yeni bir parola ortaya çıktı: sınıf olarak kulakların yok edilmesi isteniyordu. Kulakların mallarının hepsine el kondu. Bu mallar köylü koopretafilerine verildi. Karşı-ihtilâlci tavırlarıyla dikkati çekenler köylerinden atıldılar. Bu arada bir sürü haksızlık da yapıldı. Bu adamlar zenginleşmek istedikleri için cezalandırılıyorlardı; oysa yıllardan beri sovyet hükûmeti onları zengin olmaya teşvik etmişti. Aslında, 1929 ve 1930 yıllarında rus ihtilâlinin geleceği kulaklara karşı sürdürülen savaşa bağlanmıştı.

Sovyet hükûmetinin verdiği bütün tavizler, kulaklarla köy tefecilerini tatmin etmemişti. Her şeyden önce, tarım ürünlerinin karşılığında, yabancı ülkelerin sağlayabileceği düşük fiyatlı sanayi ürünleri istiyorlardı. Kulakları memnun etmeye kalkarsa; rus hükûmetinin, dış ticaret tekelinden vazgeçmesi gerekirdi. Rus pazarı, düşük fiyatlı yabanacı ülke mallarıyla dolar; yerli sanayi felce uğrardı. Eğer şehirlerde durum kötüye giderse, rus ihtilâlinin sağladığı kültürel ilerleme de yok olurdu.

Kulaklar, hükûmete üstün gelebilseler, köylerin mutlak hakimi kesileceklerdi. Yönetici kadro ve Kızılordudaki mürteci unsurlarla birleşebilirlerse gerçek bir rus «Thermidor» u ve beyazların askerî diktatörlüğü ortaya çıkıverccekti.

Kulaklara karşı verilen savaşın ekonomideki sonuçları çok kötü oldu. Çünkü küçük ve orta halli köylüler, daha çok kendi ihtiyaçlarına yetiyor; pazar, büyük tarım işletmelerinin çalışmasına bağlanıyordu. Kulakların malları ellerinden alınınca, köyler birbirine girdi ve yiyecek pazarı alt üst oldu. Bir çok yerlerde kulaklar, mallarına el konamadan hayvanlarını öldürdüler. Ortalığa yaydıkları büyük kargaşalık, geniş orta halli köylü tabakalarına da bulaştı.

1929 yılında yalnız koçbaş hayvanların sayısı dörtte bir, domuz sayısı üçte bir ölçüsünde azaldı. S.S.C.B. tarımı, bu darbenin etkisinden birkaç yıl kurtulamadı. Kartla usuliyle yiyecek dağıtmak gerekti. Ticaret özgürlüğü kalktı, fiyatlara devlet tarafından narh kondu. Kargaşalık büsbütün arttı. Sonuç-

ları, savaşın Almanya'da yarattığı akıl almaz karışıklığa benzedi: yiyecek sıkıntısı, karaborsa, tarım üretiminin azalması birbirini izledi. 1932 yılında, sovyet hükûmeti yayınladığı kararnamelerle ticaret özgürlüğünü yeniden kabul etmek zorunda kaldı. GPU kulaklara karşı harekete geçtiğinde, pek çok orta halli köylü, köylerde genel bir baskı hareketinin başladığını sandı. Oysa Stalin ve sovyet hükûmeti, köylü sınıfına karşı savaş açmayı düşünmemişti bile. Yine de bazı idarecilerin gayretkeşlikleri kötü sonuçlar verdi. Köylüler, kendileri için bir kurtuluş yolu aradılar. Ve kolhozlarda buldular bu kurtuluş yolunu. Üretim kooperatiflerine katılmakla, hem tehlikeden kurtuluyor hem de değişim geçirip sosyalizmin çalışkan bir taraftarı kesiliyorlardı. Kolhoza üye olan köylünün polisten korkacak şeyi kalmıyor, tersine bitip tükenmek bilmeyen isteklerini devletin başına yağdırabiliyordu.

1929 ve 1930 yıllarında rus köylüleri, yığınlar halinde kolhozlara kaçtılar. 1930 yılında ekili toprakların yüzde 37 si kolhozların elinde, yüzde 3 ü devlet işletmelirindeydi. Ancak yüzde 60'ı şahısların elinde kalmıştı. 1931 yılında ise kollektif çiftlikler tarım işletmelerinin yüzde 62 sini, ekili toprakların ise yüzde 79 unu ele geçirmişlerdi.

rin arttırılması çalışmaları da aynı hızla sürüp gitti.

Sovyet hükûmeti, resmî bildirilerinde şişinerek bu rakamları veriyordu. Ama köylülerin yığınlar halinde kooperatiflere girişini de karışık duygularla izlemekten geri kalmıyordu. Çünkü kolhozların bitip tükenmek bilmeyen ihtiçalarını karşılamak için, hükûmetin elinde yeteri kadar traktör ve tarım aracı yoktu. 1930 yılında kolhozlara ait arazinin ancak yüzde 17 si traktörle işlenebildi. 1931 yılında bu miktar yüzde 19 a çıkarılmak ve 1932 yılında yüzde 44 e ulaşılmak istendi. Şu sıra (1932) kolhozların büyük bir bölümü, ilkel, geri tarım araçlarıyla çalışmakta, kolhozların varlığı kâğıt üzerinde sürdürülmektedir. Normal kolhozlarda, toprak ve üretim araçları ortaklığındır. Oturulan ev, evcil hayvanlar ve bahçe köylünün mülkiyetindedir. Kooperatif geliri, her yıl üyeler arasında paylaştırılır. Kolhozun

ödediği vergiler azdır. Ancak kolhoz, önceden tespit edilen fiyatlarla devlete ürünün bir bölümünü vermek zorundadır. 1930 yılında bu miktar, iyi topraklarda vasat bir ürünün üçte biri, ya da dörtte biri olarak hesaplanmıştı. aslında bu kooperatifler için büyük yük sayılmazdı. Ancak 1932 kararnameleri, vergiler gibi verilmesi zorunlu ürün miktarlarını da azalttı. Bu kararnameler hem kolhozlar, hem de özel şiletmelere uygulanıyordu. Aynı zamanda da gizli ticaret resmîleştirildi. Köylüler, zorunlu ödemeleri yaptıktan sonra buğday, hayvan gibi ürün fazlalarını istedikleri gibi satabileceklerdi. Özel ticaretin gelişmesine imkân verilemezdi; ama kolhozlar kendi satış mağazalarını açabilirlerdi.

S.S.C.B. topraklarının büyüklüğü ve köylü ailelerinin sayısı düşünülürse, tarım üretiminin devlet tarafından denetlenmesinin ne kadar zor olduğu anlaşılır. Kooperatiflerin koruyucu kanatları altında, bir çeşit, yeni kulaklar gelişebilir. Eğer kolhoz üyeleri gerçek sosyalist ruh taşısalar, köylü bencilliğinden kurtulsalar Rusya yiyecek sıkıntısı çekmez. Kooperatiflerin yapmasına izin verilen ticaret, kolhoz üyelerinin hırsını körüklemekten başka işe yaramaz. Yeni ve çok önemli bir toplumsal sorun ortaya çıkar: verimi iyi olan bir kolhoza giremiyen ya da sanayi alanında iş bulamıyan yolsul köylü aileleri ne olacak? Bazı belirtiler, köylerde, çok sefil bir yeni toplumsal sınıfın doğduğunu gösteriyor.

Stalin'in 1927 aralığında benimsediği yeni siyasî yön, rus komünist partisi içindeki çeşitli eğilimlerle arasındaki ilişkileri değiştirdi. Dümenin sola çevrilmesi muhalefeti şaşırttı. Zinoviyef ve Kamenef'in yönettiği eski bolşevikler, sovyet hükûmetiyle barış yaptılar. (106) Ancak eski yüksek görevlerine getirilmediler. Troçki, bir avuç yakın arkadaşıyla yine yapayalnız kaldı. Zinoviyef grubunun çekilmesi umudunu kırmadı; tersine, daha büyük bir şiddetle Stalin ve politikasına saldırdı. 1929'da Troçki polis tarafından S.S.C.B. den atıldı. Sovyet Rusya'nın dostu Türk hükûmetine teslim edildi. Türk hükûmeti de Troçki'nin, İstanbul'da bir adada kalmasına izin verdi (107). Sürgündeki Troçki, son yıllarında durmadan yazdı. Amansız bir güçle «tek ülkede sosyalizm» görüşüyle mücadele etti. S.S.C.B. ye hakim

bürokrasinin hatalarını eleştirdi; rus işçisinin, kaderini özgürce tayin edebilme hakkının verilmesini ve her yönden proletaryadan yana bir uluslararası politika güdülmesini istedi.

Rus işçileri ve parti üyelerinin çoğunluğu, 1928 yılından beri Stalin'in ve merkez komitesinin yanındadır. Buna karşılık, sovyet hükûmetinin köylülere karşı sert tedbirler alması, köylü çıkarlarını destekleyen «sağ» kanadın partiden kopmasına yol açmıştır. Stalin, güçlük çekmeden, bu sağ muhalefeti de yendi (108). Rikof, Buharin ve Tomski görevlerinden uzaklaştırıldılar. Aslında sağ kanadın, Stalin'e karşı verdiği mücadelede daha büyük bir güç gösteremeyişine şaşılabilir. Çünkü bu milliyetçi ve tutucu eğilim, yalnız köylü yığınlarını değil, idare mekanizmasıyla ordunun büyük bir bölümünü de harekete geçirebilirdi. Tomski, işçi sınıfının en önemli bölümleriyle temasa geçmişti bile.

Ancak Rikof grubunun, Stalin'le, simgesel bir şekilde, Ustriyalof eğilimi denen eğilim taraftarları arasında bir tampon olduğu unutulmamalıydı. Stalin'e karşı açık cephe alındığı an, komünist partisinin sağ kanadı, burjuva, köylü ve asker karşı-ihtilâlinin tutsağı oluverirdi. Sağ kanat liderleri, bu tehlikenin bilincindeydiler, bu nedenle parti çoğunluğuna baş eğdiler. Troçki ve taraftarlarına uygulanan polis tedbirlerinden hiç biri, komünist partisi sağ muhalefetine uygulanmadı. (Stalin'in sonraki yıllarda hepsini temizlediğini biliyoruz. Ç. N.)

Rus işçi yığınlarına, su katılmamış bir sosyalizme döndüğünü ispatlamak isteyen Stalin, 1927 sonunda, o güne kadar, sık sık eleştirilmesine yol açan, uluslararası taktikten de vazgeçti. Sovyet Rusya, ingiliz sendikalarıyla ilişkilerini kesti; uluslararası sendika birliğinin kurulması propagandasını da sürdürmedi. Çin'de Kuomintang'a amansız bir savaş açıldı ve Çin halk yığınları ihtilâlci eylemden artık döndürülmedi.

Çan-Kay-Şek'in 1927 ilkbaharında kazandığı başarıdan sonra, ihtilâlci yığınların eylem gücü iyice azalmıştı. Silâhlı ayaklanmalar, oldukça tehlikeli yerel isyanlar görünüşünde olabilirdi. Yine de 1927 aralığında, komünist işçiler Kanton'da ayaklandılar;

sovyetler cumhuriyeti kuruldu. Kanlı bir savaştan sonra ayaklanma bastırıldı (109).
1927 aralığında meydana gelen Kanton isyanı, Komünist Enternasyonal'in hatalı Çin politikasının acı sonucudur. 1924-1927 arasında Çin'de geçen olaylar 1921 - 1923 yıllarının Almanyasıyla büyük bir benzerlik göstermektedir. Her iki halde de, S.S.C.B., durumu iktidardaki hükûmetle ilişkileri açısından inceledi: Almanya politikasını, Rapallo anlaşması ve cumhuriyetçi burjuva hükûmetle dostluğunun üzerine kurmuştu. Çin'dekini ise Kuomingtang ve Çan-Kay-Şek'le yaptığı anlaşma üzerine. Her iki ülkede sovyet hükûmeti, önce, bir proletarya ihtilâlinin mümkün olabileceğine inanmadı. Böylece hem Alman Komünist Partisinin hem de Çin Komünist Partisinin eli kolu bağlandı. Ancak, konuşmada ve çevrilen manevralarda aşırılık göstermek zorunluydu. Bunun da sonucu, ne alman sosyal demokrasisi ne de Kuomingtang ile uzun süreli bir dostluğun sağlanamaması oldu. Epey bir gecikmeyle, her iki ülkede de, sözde ihtilâlci ortam bulunduğu keşfedildi. Sonuçları da ortada: Hamburg ve Kanton.
III. Enternasyonal'in kuruluşundan sonra, bolşevikler, dünya ihtilâlini her ne pahasına olursa olsun yönetmek istediler; 1919-1921 yılları arasında bütün ülkelerde ihtilâl çıkarmayı denediler, 1921-1927 yılları arasında da sosyal demokrat işçilerle batıda tek cepheye gitme, doğuda ise ulusal bağımsızlık hareketlerini destekleme volunu tuttular. Her iki yöntem de, birbiri ardından hezimete uğradı. Bu başarısızlıklardan, sovyet hükûmeti, gereken sonuçları çıkardı. 1928 yılından beri, uluslararası işçi hareketi üzerinde ve ulusal bağımsızlık için çalışan sömürge devletlerde hiç bir şeye karışmamaya karar verdi. Halâ Rusya'ya inanmakta devam eden yabancı işçi azınlığıyla bağların sürdürülmesi ve içeriği olmayan bir sözde aşırılıkla bu işçilerin heyecanının körüklenmesiyle yetiniliyor.
Komünist Enternasyonal'in yeni çizgisi 1928 yazındaki VI. Kongrede ve 1930 yılında kızıl sendikaların V. Enternasyonalinde tespit edildi. VI. Kongre, uluslararası işçi hareketinde bir «üçüncü dönem» in başladığını keşfetti. 1917-1923 arasındaki birinci dö-

nem, doğrudan ihtilâlci savaş dönemiydi. İkinci dönem 1923-1928 yıllarını içine alıyordu. 1928 yılında Birleşik Devletler'in ekonomik durumu çok iyiydi, Almanya'da ise yabancı kredilerin yeniden akışını sağlayan görünür sağlık belirtileri kaybolmamıştı. VI. Kongre kapitalizmin lehindeki bu durumu inkâr etmiyordu.

Komünist görüş açısından, kapitalist dengeden şüphe edilebilir; yeni kriz, yeni yeni karışıklık kehanetleri savrulabilirdi. Ama dünyanın en iyi niyetiyle bile, «üçüncü dönem»in neden özellikle 1928 yazında başladığı kestirilemezdi. Bu dönemin başlangıcı olan en önemli belirtinin, sosyal demokrasinin dünya kapitalizmiyle işbirliği yapması ve belirli ölçüde faşist bir görünüş alması gösteriliyordu. Bu yüzden, üçüncü dönemde sosyal demokrat partilerle ve şefleriyle her türlü işbirliğinden vazgeçilmişti.

Duruma değişik görüş açısından bakan gözlemciler, uluslararası sosyal demokrasi konusunda birbirinden farklı yargılara varabilir, sosyal demokrat partileri lânetleyebilir ya da minnetle anabilirler. Ancak 1927 yazı ile 1928 yazı arasında sosyal demokrasinin tutumunda önemli bir değişiklik olduğu söylenemez.

VI. Kongrede öne sürülen tezler, daha önce, 1921 yılında toplanan III. Kongre tezleri konusunda izlediğimiz yöntemle açıklanabilir. Değişen, dünya değil; Sovyet Rusya'nın kendisidir. Uluslararası durum konusunda görülen bu yön değişikliği, bir kere daha, rus iç politikasında yapılan değişikliğin sonucudur. İç politikada, NEP döneminde kulaklara taviz verip uzlaşma politikası güdülmesi, uluslararası alandaki «tek cephe» taktiğinde karşılığını bulmuştu. Stalin, iç politikada yön değiştirip «solcu» denen bir politika benimseyince; bu yeni değişiklik, Enternasyonal bünyesinde de sertleşmeye yol açacaktı. Artık sosyal demokrasiyle yapılacak güçbirliğine karşı çıkmak ve VI. Kongrenin uğraşıp didinip bulduğu «üçüncü dönem» değişikliğini sağlam bir temele dayamak gerekiyordu.

1928 den beri Komünist Enternasyonali, işçi azınlığını kendine bağlamak, hiç bir ciddi eyleme geçmeden aşırı solcu görünmek çabalarına girişmiştir.

Böyle bir propagandayla, uluslararası proletaryanın en kolay kazanılacak bölümü aşırı ütopyacılardır. Bu nedenle onlara dönülmüş, işçi aristokrasisi konusunda Lenin'in 1917 yılında dünya savaşının yalnızlığı içinde ortaya attığı doktrin yeniden piyasaya çıkarılmıştır. Komünist Enternasyonali, 1920 yılında proletarya çoğunluğunun desteğini kazanmak için, gerçek bir çaba gösterdiği sıralar; işçi aristokrasisi teorisini bir kenara bırakıp sendikalı işçiler arasında propagandayı desteklemişti.

Şimdi komünist partileri, proletarya içindeki azınlıkla yetiniyorlardı. İktidarı ele geçireceklerini ciddi olarak düşündükleri yoktu. Bu nedenle sendikalara el atmaktan da vazgeçmişlerdi. 1928 ve 1930 Kongrelerinde alınan kararlar, komünistlerin sendikalar içindeki eylemlerini sürdürmeleri gerektiğini belirtiyor. Aynı zamanda da, sendikalı olmayan işçileri örgütleyip sendikalılara aldırmadan ekonomik savaşı sürdürme ödevi komünistlere veriliyordu. Bunun anlamı, eski sosyal demokrat sendikalara rakip sendikalar kurmak ve sendika birliğine karşı çıkmaktı.

1928 yılından beri komünistler, ne Almanyada ne de diğer ülkelerde, kızıl sendika muhalefeti alanında herhangi bir başarı kazanamadılar. Aşırı ütopyacı propagandalarıyla işsizlerin bir bölümünü kendilerine bağladılar. Ne yazık ki aşırı ütopyacı unsur proletaryanın en az güvenilebilecek unsurudur. Duygularla yönetilen, çoğunlukla işsizlerden kurulu bu topluluk, kolayca görüş değiştirebilir; bugünden yarına komünistleri yüzüstü bırakıp faşistlere, nasyonal-sosyalistlere geçebilir. Alman seçmen kitlesinin son sallantılarında en belirgin görülen eğilim bu eğilimdi.

Bu temeller üzerinde, komünist Enternasyonali ciddi sonuçlar elde edemezdi. Üstelik, bu işte önemli olan şu ya da bu seçim sonucu değil, inkâr edilemiyecek bir gerçekti: dünya ihtilâlinin en canlı görüldüğü, gerçekleşebileceği yerler komünist etkisinin kendini en az hissettirdiği yerlerdi. Örneğin İspanya'daki ihtilâl, komünist partisi herhangi bir önem kazanamadan yapıldı. (110). İngiliz işçi sınıfının sürdürdüğü büyük mücadelelere, komünist partisi

en ufak bir katkıda bulunamamaktadır. Avrupa basını köylü çetelerine «komünist» dese bile, Çin'de ve Hindistan'da komünistlerin rolü sona ermiştir.
III. Kongre sırasında komünistler, Fransa, Çekoslovakya ve Norveç'te işçi çoğunluğunu elde tutuyorlardı. Bu çoğunluğu şimdi çoktan kaybettiler. Fransa'da komünistler önemsiz bir azınlık halini aldılar. Almanyada işsiz sayısı hâlen altı milyon (1932 yılında), aileleriyle birlikte bu, en az dokuz milyon seçmen demektir. Komünist partisinin elde ettiği en yüksek oy sayısı beş milyonu geçmez. Bu sayıya, işsiz seçmenlerin aşağı yukarı yarısıyla çalışan işçilerin çok küçük bir bölümü dahildir. Proletarya çoğunluğunu elde etmek isteyen bir parti için, durum içler acısıdır. Üstelik Alman Komünist Partisi de Enternasyonal içindeki partilerin en güçlüsüdür.
1925-27 yılları arasında iktidardaki komünist bürokrasi, partilerden, solcu diye adlandırılan unsurları atmıştı. 1928 yılından sonra aynı şey, sağcı denen unsurların başına geldi. Artık komünist partileri her türlü bağımsız, rahatsız edici eleştiriden kurtulmuş durumdadır. Bürokrasi ortalığın tartışılmaz hakimidir. Taraftarlara, sosyalizmin Rusya'da kazandığı başarıları anlatır durur ve bu yoldan, Komünist Enternsyonal'in izlediği politikanın hiçliğini gizlemeye çalışır.
Sosyalist ekonominin kapitalist ekonomiden iyi olup olmadığı burada tartışılamaz. Ama hiç tartışmasız ortaya konabilen, bir ülke ekonomisinin Marks çizgisinde sosyalist olup olmadığıdır. Sovyet Rusya'nın gerçekten sosyalist bir Devlet olabilmesi, hiç olmazsa şu üç koşulu uygulamasını gerektirirdi: sanayi büyük işletmeler halinde örgütlenmeli ve emekçiler tarafından özgürce yönetilmeliydi; tarım da aynı şekilde örgütlenip yönetilmeli ve nihayet üretim pazar ve ticaret çıkarlarına uydurulmamalı, tüketicilerin gerçek ihtiyaçları dikkate alınmalıydı.
S.S.C.B. de bu koşullardan hiç biri gerçekleşmemiştir. Aslında sanayide, çağdaş büyük üretim yöntemleri uygulanmaktadır. Ancak emekçiler, ne ekonomi, ne de siyaset alanında kendi kaderlerine sahip çıkamazlar. Halkın, büyük bir özgürlük içinde, kendi kaderini tayin etmesi hakkı verilmeden sosyalizm

olamaz. Çünkü, sosyalizm özgürlüğün doruğudur. Sosyalizmle yönetilen bir ülkede, devletin hakimiyeti gitgide zayıflar ve sonunda kaybolur. Otoriter, aşırı bürokratik ve halk yığınlarını boyun eğmek zorunda bırakan bir yönetim, sosyalist toplumla bağdaşamaz.

Rus tarımında, üretimin pek az bir bölümü büyük işletmelerde elde edilmektedir. Hakim işletme şekli kolhozdur. Daha önce de belirttiğimiz gibi, devlet bu kooperatiflerin çoğuna gereken tarım aracını sağlıyamamaktadır. Köylü, eski toprak parçası üzerinde kırk yıllık sabanı ve ihtiyar atıyla çalışmaya devam etmektedir. Kooperatifin yaptığı ortalama gelir hesabı da, küçük burjuva geleneğini gizlemeye pek yetmemektedir. Traktör kullanan kollektif çiftliklerde köylü, iyi verim almak için, daha az çaba harcamaktadır. Ancak kollektif çiftlik de üyelerinin çıkarı için çalışmaya devam etmekte, devletin koyduğu fiyattan mümkün olduğu kadar az mal satıp, ürünün büyük bölümünü özel sanayiin yüksek fiyatlarıyla elinden çıkarmaya bakmaktadır.

İhtiyaçlara göre düzenlenmiş bir ekonomiye ne devlet sanayi işletmelerinde, ne de kolhozlarda raslanmaktadır. S.S.C.B. ne kendini her gün hissettiren dünya kapitalist pazarının çalkantılarını da hesaba katmıyoruz. İç ekonomide de durum aynıdır. Çeşitli devlet tekelleriyle büyük işletmeler muhtar kuruluşlar sayılır. Rusya'da bir makine fabrikası, tıpkı Avrupadaki gibi kendine pazar arar ve aldığı hammaddeye para öder. Devlet bankasından kredi alır. Fabrika yönetimi, aldığı siparişleri zamanında teslim etmek zorundadır. Eğer borcunu ödeyemezse; kredisi kesilir. O fabrikaya çelik verilmez. 1931 sonu ve 1932 başı tarihlerini taşıyan hükûmet kararnameleri devlet işletmelerine ticarî yöntemlerle çalışmayı salık vermekte, bir işletme sermayesi biriktirip kâr etmelerini istemektedir. Kötü yönetilen bir sovyet müessesesinin, hiç olmazsa teori alanında, iflâs etmesi mümkündür. Bütün bunlar da, kapitalist sermayenin çağdaş yöntemlerinden yararlanan su katılmadık bir ticaret ekonomisinden başka şey değildir.

Ekonomik açıdan, S.S.C.B.'nin yılda 20 milyon ton yerine 60 milyon ton kömür çıkarması, verimli toprağını kara saban yerine traktörle ekmesi büyük önem taşımaktadır. Bütün bu başarılara karşın ülke, sosyalizme tek milimetre yaklaşmamıştır. Sovyet Rusya tıpkı 1921 yılındaki görünüşündedir: Devlet kapitalizmiyle idare edilen, hakim bürokrasinin toplumun iki sınıfı arasında gerekli bağlantıyı sağladığı bir işçi ve köylü devleti.

Proletaryanın sanayideki etkisi, kişisel kâra izin verilmemesiyle ortaya çıkmaktadır. Ancak varlığını köylü sınıfına borçlu olan iktidardaki bürokrasi, isteğini işçilere zorla kabul ettirmekte, kapitalizmin malî ve ticarî yöntemlerinden yararlanan bir ekonomi doğurmaktadır.

Köylerde, toprak ağaları sınıfının kurulmasını, proletarya önlemektedir. Devletin kollektif çiftliklere verdiği bütün tavizlerde, köylülerin gücü hissedilmektedir; ve köylü yığınlarının varlığı dolayısıyla S.S.C.B. de parti ile yönetici kadro diktatörlüğünü doğrulamaktadır.

Rusyadaki karışık toplumsal özelliği farkeden kişi, hatalı yargılardan kendini kurtarabilir. Şimdiki Rusya'da proletaryanın rolünü görmezlikten gelmek kadar, burjuva köylü unsurları küçümsemek de saçmadır. Resmî bir istatistiğe göre, 1930 yılında Rusyadaki tasarruf sandıklarında bulunan para 772 milyon rubleydi. Bu paranın ancak 91 milyonu işçilerindi; 205 milyonu parti görevlilerine aitti; 134 milyonu ise serbest meslek sahipleriyle zanaatkâr, v.s. nindi. Ve... yalnız 46 milyon rublesi, kollektif çiftliklerde çalışmayan köylülerin parasıydı. Bu toplama, özellikle kalhozlar ve diğer kooperatiflerin 246 milyonunu da eklemek gerekiyor. Bu genel görünüm, Sovyetler Birliğinde çeşitli sınıfların bir arada yaşadığını, işçilerin hayat düzeyi ve para biriktirme olanakları yönünden, hiç de başta gelmediğini açıkça ortaya koyuyor.

Devlet kapitalizmi, S.S.C.B. için çok ileri bir toplumsal ve ekonomik şekildir. Bir karşılığı da kültür alanındaki ileri görüşlülüktedir. Bu, Sovyetler Birliğinde yaşıyanların hayatında Kilisenin hiç bir yerinin kalmamasına yol açmış, pedagojinin en son buluşla-

rının uygulanmasını ve anne ile çocuk yönüden çok önemli reformların başarılmasını sağlamıştır. Ancak, gerçek sosyalist topluma özgü, o mutlak düşünce özgürlüğüne S.S.C.B. de raslanmamaktadır. Çünkü iktidardaki parti, katı ve mutlak bir doktrin uygulamadıkça tutunamaz: bunun da adına Leninizm denir.

Kâğıt üstünde, rus işçisinin ücreti son yıllarda artmıştır. Oysa hayat koşulları 1927 yılından beri kötüye gitmektedir. Çünkü sanayi mamulleri yönünden şehirler yeterince beslenmemekte, yiyecek yönünden durum daha da bozulmaktadır. Gerçek açlık ve işsizlik ortadan kalkmıştır. Ama sovyet hükûmeti, elindeki bütün olanaklar ve köylülere verdiği yeni tavizlerle, kısa süre içinde halkın daha iyi beslenmesini sağlama imkânını bulmalıdır.

Köylerde kulaklara karşı girişilen geniş hareket, sovyet hükûmetlerinin bu düşmanlarını yok etmiştir. Küçük ve orta halli köylülerin durumu, makinelerle toprağı işleyebilen kollektif işletmelerde çok düzelmiştir. Hükûmetin, köylüye baskı yapma niyeti yok gibidir.

Öte yandan, Stalin'in sosyalizm teorisi önümüzdeki yıllarda hükûmete büyük bir manevra kabiliyeti sağlıyacak gibidir. Şu sıra, Rusya'da yeni bir beş yıllık plân hazırlanmaktadır. Birkaç yıl içinde tarımın kollektifleştirilmesi sona erecek ve sanayi üretimi hissedilir şekilde artacaktır. O zaman da sovyet hükûmeti «sosyalizmin kurulduğunu» ve «sınıfsız toplum» un gerçekleştiğini görecektir.

Ancak bundan sonra büyük bir hız verilen sanayileşme akımı biraz yavaşlıyacak, parti diktatörlüğü biraz gevşeyecek ve belki daha demokratik bir yönetime dönülebilecektir. Çünkü «sınıfsız bir toplum»da proletarya diktatörlüğünün gereği yoktur. «Köylü» kalmıyacağına göre, köylülere verilecek maddî tavizlere bir gerekçe bulunabilecektir. Kurulması tamamlanmış sosyalist toplumda «köylü» deyiminin kapitalist anlamını yitirip «tarım üreticisi» adını aldığını da burada belirtelim.

Uzun vadede, sınıf çelişkilerinin S.S.C.B. de gün ışığına çıkacağı, şimdiden tahmin edilebilir. Beş yıllık plânların başarısı, hayat koşullarını düzeltirken; ge-

rek işçiler ve gerekse köylülerde sınıf bilincini arttıracaktır. Böylece, yakın ya da uzak bir gelecekte; Rusya'da kesin sınıf çekişmelerinden yakasını kurtaramıyacak, «narodnik sosyalizmi» bu çekişmelerin üstesinden gelemiyecektir.

Aslında Bolşevikler, Rusya'nın gelişme yolunda kaybettiği zamanı kazandırmak için çalışırken, kendilerini Büyük Petro'nun vasiyetnamesinin uygulayıcıları olarak görmektedirler. 19 Ekim 1928 günü, Komünist Partisi Merkez Komitesi önünde verdiği bir söylevde, Stalin şöyle diyordu:

«Ülkemizin teknik ve ekonomik yönden geri olduğunu biz keşfetmedik. Bu durum, yüzyıllardan beri sürüp gitmektedir ve bize tarihimizden miras kalmıştır. İhtilâlden önce de vardı ve bu durumu gören herkes yakınıyordu. İhtilâlden sonra da devam etti. Büyük Petro, Batının en ileri ülkelerini görüp ordularının ihtiyaçlarını karşılamak ve ülkesinin savunma olanaklarını arttırmak için, büyük bir ateşle fabrikalar ve tersaneler yapmaya koyulduğunda; kendine göre, Rusya'yı geri kalmışlığından kurtarmaya çalışıyordu. Ancak eskinin sınıflarından hiç birinin, ne soyluların ne de burjuvazinin, bu işin üstesinden gelemiyeceği açıkça bellidir. Daha da öte, sorunu gerektiği şekilde bile ortaya koyamamışlardır. Ülkemizin birkaçyüz yıllık geri kalmışlığı, ancak sosyalizmin kuruluşuyla ortadan kaldırılabilir. Diktatörlüğünü kurup ülkenin yönetimini ele alan proletarya, bu işi başarabilecektir.»

Bolşevizmin kendine seçtiği bu tarihî görev, gerçekleştirilmiştir denebilir. Proletaryanın yardımıyla, çarlık devrilmiş ve burjuva devrimi tamamlanmıştır. Yine bolşevizm, Rusya'yı pinekleidiği geri durumdan kurtarıp, Avrupa'nın çağdaş burjuva devletleri düzeyine getirmiştir. İşçi sınıfının gücüyle, kapitalist toplum ve ekonominin yerine, çok ileri bir Devlet Kapitalizmi oturtmuştur.

Yalnız, Bolşeviklerin kendi ülkelerinde elde ettikleri bu başarılardır ki uluslararası alanda başarısızlıklarına yol açmıştır. 1921 yılından beri Sovyet Rusya'nın durmadan gelişip, Komünist Enternasyonalinin durmadan gerilemesi bir raslantı değildir. Bolşevik doktrin ve yöntemleri, çarlık Rusyası için

çok ileriydi. Burjuva devriminin tamamlandığı, köylülerin toplum içinde önemli bir güç olmaktan çıktığı, proletaryanın örgütlenip kendi kendini yönetmeyi öğrendiği batının sanayi ülkelerinin gözünde ise geriydi.

1917 - 1920 yılları arasında, rus işçilerinin çabası bir süre için bolşevizmin gerici yanının ortaya çıkmasını önlemiş ve bu rejimin bütün dünyada uygulanabileceği kanısını uyandırmıştı. O zaman da, Avrupa proletaryasının önemli bir bölümü, bolşeviklerle birleşerek iktidarı ele geçirmeye kalktı. Ancak zamanla, dünya proletaryasının yönetimini, Rusya gibi bir tarım ülkesinin eline bırakmanın sakıncaları ortaya çıktı. Bunun için Rusya ile uluslararası işçi sınıfı yeniden birbirinden koptu; Stalin'in «tek ülkede sosyalizmin kurulması» teorisi, bu durumun sonucudur. Millî rus bolşevizmi, Asya halklarının bağımsızlık hareketinin yönetimini bile eline alamamıştır.

Büyük Rus ihtilâlinin gölgesi, yine de uluslararası işçi sınıfı içinden küçük grupları kendine çekiyor, ancak Komünist Enternasyonalinin, dünya proletaryasının eylemci unsurları üzerinde artık hiç bir etkisi yok. Bolşeviklerin rus ihtilâli çerçevesinde gerçekleştirdikleri, ölümsüz bir tarihî başarı sayılabilir. Bugün, uluslararası burjuvazi, bolşevizmden korkmakla hata etmektedir. Uluslararası marksist proletaryadan ve dünya ihtilâlinden korkmakta haklı olabilir. Ama «bolşevizm»in bütün bunlarla ilgisi yoktur.

[1932]

NOTLAR

BOLŞEVİZM TARİHİ

(1) ARNOLD RUGE (1802-1880) Alman genç ya da solcu hegelcilerinin önde gelen kişilerinden; filozof. Hegel'in doktrinini ihtilâlci eylem yönünde uygulamaya çalışanlardan biri. Bu grubun çıkardığı çeşitli dergileri yönetti. Bu dergiler yasaklanınca Paris'te Marks'la beraber «Annales franco-allemandes-Deustch-Französische Jahrbücher» dergisini yayınladı. Gerek siyasî ve gerekse kişisel nedenlerle 1850 yıllarında İngiltere'de bulunduğu sıralar Marks'la ilgisini kesti. 1866 dan sonra da milliyetçi-liberal oldu.

(2) : «Annales franco allemandes-Deutsche-Frazösische Jahrbücher» Pariste almanca olarak yayınlandı. Dergi yöneticileri, fransız sosyalist kuramcılarının yazılarına da yer vermek istiyorlardı. Ama dergi yazı kurulunda yalnız, Alman Herwegh, Johann Jacoby ve Engels yer aldı. 1844 şubatında çıkan çift sayısının da arkası gelmedi.

(3) : THOMAS MÜNZER Anabaptist tarikatının kurucusu. 1525 yılında Mühlhausen'de başı kesilerek öldürüldü.

(4) : DAVİD RİCARDO (1772 - 1823) İngiliz iktisatçısı ve klâsik iktisadî bilimlerin başta gelen temsilcilerinden biri.

(5) : «Komünistler Birliği» 1847 haziranında Londra'da kuruldu. Parolası: «Bütün dünya proleterleri, birleşin!» di. 1847 aralığında toplanan 2. Kongresinde kabul edilen tüzük Marks'ın eseriydi: birlik, programın hazırlanması işini de Marks'a bıraktı. Bu program, Marks'ın arkadaşı Engels'le birlikte kaleme aldığı, 1848 şubatında Londra'da yayınlanan «Komünist Manifesto» suydu. Birlik üyeleri 1848 Almanya İhtilâline katıldılar. Ama ihtilâlin başarısızlığa uğraması birliği dağıttı. Prusya polisinin baskısı ve 1852 yılında Köln'de komünistlerin yargılanması birliğin çalışmalarına son verdi. 1852 kasımında Marks'ın teklifi üzerine birlik dağıtıldı.

(6) : Stefan Born (1824 - 1898) Asıl adı Simon Buttermilch'di. Önce matbaa işçiliği, daha sonra gazetecilik ve Bale üniversitesinde profesörlük yaptı. Marks'la Engels'in öğrencisi ve dostuydu. «Komünistler Birliği»ne katıldı, 1848 ihtilâlinde önemli

rolü oldu ve 23 Ağustos - 3 Eylül 1848 günleri arasında yapılan «Alman İşçileri Genel Kongresi»ni topladı. İhtilâlin başarısızlıkla sonuçlanması üzerine önce İsviçre, daha sonra da İngiltere'ye sığındı.

(7) : FERDİNAND LASSALLE (1825 - 1864) Alman işçi hareketinin kurucu ve kuramcılarından, Marks'ın rakibi ve düşmanı. 1848 yılında Marks'la tanıştı ve «Komünistler Birliği»ne girdi. Marks'la Lasalle arasındaki çeşitli işbirliği çabaları hiç bir zaman sonuç vermedi. Çünkü derin teorik ve siyasî görüş farkları onları birbirinden ayırıyordu.

1862-1864 yılları arasında Lassalle kendini işçi hareketine verdi, hareketin programını hazırladı ve bu yüzden de dört ay hapis yattı. 1863 başında alman işçileri genel kongresini topladı; bu toplantı sonunda Alman İşçileri Birliği (ADAV) kuruldu, başına da Lassalle getirildi. Bismarck'la el altından görüşmeler yapıp bir ortak cephe meydana getirmelerini teklif etti. Bu yüzden de Marks tarafından «Prusya İmparatorluğunun resmî sosyalisti» diye adlandırıldı. Romen asılzadesi Janco Racovitza ile yaptığı düello sonucu, 1864 yılı ağustosunda Cenevre'de öldü.

(8) : Wilhelm LİEBKNECHT (1826-1900) Alman işçi hareketinin kurucularından. Bir memur ailesinin çocuğudur. 1848 ihtilâli sırasında Bade ayaklanmasına katılmıştı. 1862 yılına kadar Londra'da sürgünde kaldı. Marks ve Engels'le dost oldu ama anlaşmakta her zaman güçlük çektiler. 1866 da Bebel ile birlikte Saksonya Halk Partisini, 1869 yılında da Eisenach'da, birkaç Lassalle'ci ile birlikte Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ni kurdu. Prusya ve Almanya'nın Prusya çevresinde birleştirilmesi fikrine şiddetle karşı çıkan Liebknecht, dostu Bebel'le birlikte meclis-te 1870 savaşı için verilmesi istenen harp kredilerinin oylanmasına katılmadı. Bu soylu tutumu cezaevine atılmasına yol açtı. Ölümüne kadar Alman Sosyal Demokrat Partisini yönetti, prestiji büyüktü.

(9) : «Uluslararası Emekçiler Birliği» tarihe I. Enternasyonal adıyla geçmiş ve Londra'da yapılan büyük bir toplantı sonucu 28 eylül 1864 de kurulmuştur. Aslında birliğin kurulmasını sağlayan, toplantıya konuk sıfatıyla katılan Marks'tan başkası değildi. Kuruluşundan sonra Marks'tan yardım istendi. Marks birliğin kuruluş yasalarını ve tüzüğünü hazırladı. O günden sonra da, bilimsel sosyalizm yolunda ilerlemesine çalışıp I. Enternasyonal'i yönetti. Önceleri ilgi gören I. Enternasyonal, çekişmeler ve görüş ayrılıkları (özellikle Marks ve Bakunin arasında) yüzünden dağıldı. Paris Komününün başarısızlığa uğraması da dağılmasına yardım etti. 1872 yılında Genel Kurulun New York'a nakledilmesinden sonra I. Enternasyonal diye bir şey kalmamıştı. 1876 da da lâğvedildi.

(10) : Lassalle, 1863 mayısında «Alman İşçileri Birliği»ni kurmuştu. 1866 da Bebel ve Liebknecht, «Saksonya Halk Partisi»ni kurdular. Parti I. Enternasyonal'e katıldı ve «Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi»nin başta gelen kurucu unsurlarından biri oldu. Lassalle ve Bebel-Liebknecht'in kurdukları partiler 1875 de birleşti.

(11) : Erfurt programı, 1891 yılında, Erfurt'ta yapılacak «Alman Sosyal Demokrat Partisi» kongresi için Karl Kautsky tarafından hazırlandı. Bu program, 1. Dünya savaşına kadar yürürlükte kal-

dı. Başlıca hedefi kapitalist mülkiyetten ortak mülkiyete geçiş ve işçi sınıfının iktidara gelmesiyle bir sosyalist üretim sisteminin yürürlüğe girmesiydi. Programın ikinci bölümünde, hemen yapılması gerekli bir takım reformlardan söz ediliyordu.

(12) : Marks'ın 1871 yılında yazdığı ünlü «Fransa'da İç Savaş» adlı yazı sözkonusu ediliyor.

(13) : 1878 yılında Reichstag'a seçilen milliyetçi-liberal milletvekili çoğunluğu, İkibuçuk yıl süreyle sosyalistlere karşı bir fevkalâde kanun uygulanmasını kabul etti. Bu süre daha sonra 12 yıla çıkarıldı. Sosyalistlerin propaganda yapması yasaktı ama milletvekilleri meclis çalışmalarına katılabiliyordu. İşçilerin sendika kurma hakkı kaldırılınca sosyal demokrat parti yeraltı faaliyetine girişmek zorunda kaldı, dergi, gazete ve broşürlerini dış ülkelerde yayınladı. Baskı dönemi 1881 yılına kadar sürdü; 1884 seçimlerinde sosyal demokratlar kaybettikleri sandalyeleri yeniden kazandılar.

(14) : II. Enternasyonal kaynağını, 14 temmuz 1884 günü, büyük sergi sırasında Paris'te toplanan uluslararası işçi kongresinden alır. Bağımsız sosyalist partilerin federasyonu şeklinde ortaya çıkan kuruluş, I. Enternasyonal'in merkeziyetçi eğilimini reddetmiştir. On yıl boyunca varlığı ancak toplanan kongrelerden anlaşılabildi. 1900 yılında Brüksel'de II. Enternasyonal'e bağlı bir devamlı «Enternasyonal sosyalist Büro» ve bir de sekreterlik kuruldu. Büro, kongreler arasında Enternasyonal'in çalışmalarını düzenleyen birleştirme unsuruydu. 1914 temmuzunun sonunda savaşı önliyemiyen II. Enternasyonal varlık nedenini yitirdi. Yine de II. Enternasyonal sekreteri Camille Huysmans büroyu La Haye şehrine naklettirdi ve çeşitli kurulusların yöneticileriyle ilişkiyi koparmamak amacıyla bir merkez gibi muhafaza etti.

(15) : 13 Mart 1881 günü çar II. Aleksandr'a bomba ile suikast yapıldı, car öldü .Bombayı atan «Narodnaya Volia-Halk İradesi» adlı ihtilâlci örgütün azası Grinevitski'ydi.

(16) : Vladimir İlyiç Lenin'in ağabeyi Aleksandr Uliyanof, III. Aleksandr'a suikast tertipleyenler arasında olmakla suçlandı ve 1887 yılında asıldı.

(17) : Rosenberg burada Lenin'in ünlü eseri «Ne Yapmalı?» dan söz ediyor. Lenin eserinde, profesyonel ihtilâlcilerden kurulmuş parti ve bu partinin ihtilâlci taktiğinden söz eder.

(18) : 30 temmuz 1903 gününden 6 ağustosa kadar Brüksel'de toplanan Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisinin ikinci kongresi sözkonusudur. Brüksel'den ayrılmak zorunda kalan delegeler, 11 ağustosta çalışmalarına Londra'da devam etmislerdir.

(19) : L. MARTOF, (J. O. Tsederbaum) (1873 - 1923) Önde gelen menşevik liderlerden biridir. Gençliğinde Lenin'in yanında ihtilâlci eyleme katılmış, 1895 de San Petersburg'da «işçi sınıfının kurtarılması için savaş birliği» adlı kuruluşta yine onunla birlikte görev almıştır. İkisi de yakalanıp sürgüne gönderilmiş, Lenin'den önce serbest bırakılan Martof onunla birlikte, İkinci kongreye kadar ISKRA gazetesini yönetmiştir. Sinirli ve çok çabuk parlayan Martof daha sonra menşeviklerin sözcüsü olmuş ve Lenin'in başta gelen düşmanlarından biri kesilmiştir. Yine de Lenin, Martof'a duyduğu büyük sevgiyi bir an bile yitirmemiş, hayatının sonuna kadar onu, rus sosyal demokrasisinin önde gelen kişilerinden biri saymıştır. Savaş sırasında savaşa karşı olan en-

ternasyonalist menşeviklerin başına geçmiş ve «NACHE SLOVO» gazetesine yazılar yazmıştır. İhtilâlden sonra Rusya'ya dönen Martof, solcu menşeviklerin başına geçmiş, daha sonra, ancak Lenin'in yardımıyla Sovyet Rusya'dan ayrılabilmiştir.

(20) : LEV DAVİDOVİÇ TROÇKİ (Bronstein) (1879 - 1940) Odessa'da matematik öğrencisiyken işçiler arasında propaganda yapmak suçuyla tutuklanmış ve 4 yıl Sibirya'ya sürülmüştür. 1902 yılında Sibirya'dan kaçan Troçki, Londra'ya sığınmıştır. Bu genç ve parlak yazarı Lenin, büyük bir ateşle ISKRA yöneticilerine salık vermiş, Troçki, Pero (kalem) takma adıyla gazetede yazmaya başlamıştır. Parti tüzüğü çevresinde ortaya çıkan tartışmalar sırasında Lenin'in merkeziyetçi görüşüne karşı çıkmış ve 1904 yılında kaleme aldığı «Siyasî Ödevlerimiz» başlıklı bir risalede görüşlerini savunmuştur.

(21) : 9/22 Ocak 1905 «kanlı pazar» günü papaz Gapone'nin peşine takılan binlerce işçi San Petersburg sokaklarında yürüyüş yaptı. Çara bir dilekçe sunmak istiyorlardı. Nümayişçiler kazak süvarileri tarafından göğüslendi ve üzerlerine ateş açıldı. Aralarında pek çok kadın ve çocuğun bulunduğu bir sürü işçi karlar üzerinde can verdi.

(22) : PAPAZ GAPONE (1870-1906) Garip bir kişiliği olan Gapone 22 Ocak 1905 olaylarında önemli bir rol oynadı. Daha sonra kaçmak zorunda kaldı ve 1905 şubatında İsviçreye geldi. Plekhanof ve Lenin gibi rus sosyalistlerinden başka batılı sosyalistler arasında da çok sayılıyor, seviliyordu. Ama ünü kısa sürdü. Çarlık gizli polisi (Okhrana) hesabına çalışmaya başladı ve bir ihtilâlci-sosyalist tarafından öldürüldü.

(23) : Lenin'in bu söylevi «1905 Ayaklanması Üzerine Rapor» adını taşır.

(24) : G. S. NOSSAR KHRUSTALEF (1877-1918) Yeminli avukat, papaz Gapone ile sosyal demokrasi arasında yer alır. Petersburg sovyetinin başına getirilmiş ve paravana görevi yapmıştır: siyasî yönetmen olarak çalışmamış ve rolü geçici olmuştur. 1905 kasımının sonunda tutuklanıp Sibirya'ya sürgüne gönderilmiş, kaçmayı başarıp menşeviklere katılmış ve büyük bir işçi partisi kurma çabasına girişmiştir. Dolandırıcılık suçundan Fransız polisi tarafından yakalanmış, savaş sırasında Rusya'ya dönmüştür. 1917 ihtilâlinden sonra Ukrayna'da, bolşeviklere karşı verilen savaşa katılmış, yakalanıp kurşuna dizilmiştir.

(24 A) : ALEKSANDR MARTİNOF (Picker) (1865-1935) Daha öğrenciyken, 1884 yılında «Narodnaya Volia» örgütüne katılmış, 1887 yılında yakalanıp dört yıl hapse mahkûm edilmiştir. 1900 yılında Rusya'dan ayrılan Martinof, ISKRA grubuna karşı çıkan «Yabancı Ülkelerdeki Sosyal Demokratlar Birliği»nin yöneticileri arasına katılmıştır. Daha sonra da menşevik azınlıkla birleşen Martinof, şubat ihtilâlinden sonra Martof'un «Enternasyonalist Menşevik»lerine katılmış, bolşeviklerin iktidara gelişiyle, onlardan da ayrılıp bir süre siyasî hayattan çekilmiştir. 1923 yılında Stalin'in tavsiyesiyle bolşevik partisine kabul edilmiş, KOMÜNİST ENTERNASYONAL'in yazı kuruluna girerek 1926-27 yıllarında Stalin'in Çin politikasının savunucusu olarak dikkati çekmiştir.

(25) : JEAN JAURES (1859-1914) Büyük bir hatip, fransız sosyalist partisinin şeflerinden, HUMANİTE gazetesinin ve «Bir-

leşmiş Sosyalist Partisi'nin kurucusudur. Carmaux grevleri ve Dreyfüs'ün savunması sırasında önemli bir rol oynamış 31 temmuz 1914 de öldürülmüştür.

(26) : Biyografisini yazan İsaac Deutscher'in «İhtilâl peygamberi» adını verdiği Troçki, Finlandiya dönüşünde Petersburg sovyetine seçildi ve bu sovyetin önde gelen kişisi oldu. 1905 kasımının son günlerinde, Nossar Khruslatef'in tutuklanmasından sonra yeni bir merkez komitesi seçildi, seçilenler arasında Troçki de vardı. Ama 3 aralıkta Troçki yeniden tutuklanıp sürüldü. Cezaevinde, 1905 ihtilâli sırasında geçirdiği deneylere dayanarak ünlü eseri «Bilânço ve Çeşitli Görüşler»i yazdı. Lenin'in yıllarca cephe aldığı ünlü «devamlı ihtilâl» teorisi de bu eserde anlatılmıştır. Cezaevinden kaçmayı başarmış ve 1908 yılında Viyana'da PRAVDA gazetesini çıkarmaya başlamıştır. Çevresinde toplanan grup bolşeviklerle menşevikler arasında yer alır.

(27) : Waldeck-Rousseau kabinesinde bakanlık kabul eden Millerand'ın durumu sözkonusudur. «Millerand Olayı» 1900 temmuzunda V. Paris kongresinde ve 14-20 ağustos arasında toplanan VI. Amsterdam kongresinde tartışılmıştır. Jaurès'in sürüklediği şiddetli çatışmalar olmuş, Almanların sunduğu bir karar tasarısı kabul edilmiştir. Bu tasarıda iktidardaki sınıf ve burjuvaziyle her türlü uzlaşma, hükûmete katılma ve seçimler sırasında güç birliği kurma reddediliyordu.

(28) : Lenin, «Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği» başlıklı ve 1905 tarihli broşüründe görüşünü açıklıyor.

(29) : 1905 yılı ekiminin sonuna doğru, ihtilâl sırasında Rusya'ya dönen Lenin ihtilâlin başarısızlığa uğraması üzerine önce 1907 yılında Finlandiya'ya, sonra da Cenevre'ye kaçmak zorunda kaldı. 1908 yılında Paris'e yerleşti, 1912 de oradan ayrılıp Cracovie'ye geçti.

(30) : 1912 kasımındaki 4. Duma seçimlerinde, 6 tanesi bolşevik olmak üzere 14 sosyal demokrat milletvekili meclise girme hakkını kazandı.

(31) : GRİGORİ YEVSEYEVİÇ ZİNOVİYEF (Radomilski) (1883-1936) Güney Rusya'da doğmuş ve çok genç yasta ihtilâlci harekete katılmıştır. 1901 yılında Rusyadan ayrılmak zorunda kalmış, dışarda sosyal demokrat grupların çalışmalarına katılmıştır. 1903 yılında İsviçre'de Lenin'e rastlamış, bolşevikliği hemen benimsemiştir. 1905 ihtilâli sırasında Petrograd parti komitesinin başındadır. 1908 yılında Lenin'le Paris'te buluşmuş ve onun en yakın çalışma arkadaşı olmuştur. 1917 yılında, Lenin'le birlikte ünlü «kurşun kaplı vagon»la Rusya'ya dönmüştür. Ekim-Kasım 1917 nin en önemli anlarında Zinoviyef yakın arkadaşı Kamenef'le birlikte tereddüte düşmüştür. Lenin bu ağır siyasî hatayı unutmaz ama onlara kin de tutmaz. Kamenef'le birlikte Zinoviyef de, kısa zamanda ön plâna geçebilir. 1919 martında komünist Enternasyonalin kuruluşu sırasında Yürütme Kurulunun başına getirilir, 1921 yılında da Rus Komünist Partisi siyasî bürosuna girer. Kendini Lenin'in veliahtı saydığından Kamenef ve Stalin'le Troçki'ye karşı birleşir. 1925 yılına kadar iktidarda kalan «üçlü yönetim»i kurarlar. O yıl Stalin «sağcılar»la birleşip Zinoviyef ve Kamenef'ten kurtularak tek başına iktidarı alır. Muhalefete geçen Zinoviyef'le Kamenef, bu kez can düşmanları

Troçki ile birleşip Stalin'e saldırırlar. 1926 yılında siyasî bürodan atılan Zinovlyef, daha sonra Enternasyonal'in başındaki yerini de Buharin'e bırakmak zorunda kalır. Ertesi yıl, bu kez parti merkez komitesinden atılır. 1928 yılında Stalin'le birleşip «troçkizm»e karşı çıkmakla bir dönüş yapmaya boşuna çalışır. Stalin onu iyice şaşırtır: önce partiden atar, yine alır. Daha sonra da Kamenef'le birlikte Kirof'un öldürülmesine göz yumdukları gerekçesiyle on yıl hapse mahkûm olur. Bir yıl sonra Moskova'da başlayan ilk büyük dâvanın, Kamenef'le birlikte başlıca sanığıdır. Ölüme mahkûm edilir ve 1935 yılında cezası infaz edilir.

(32) : Rosenberg, Narodnik (halkçı) adıyla İhtilâlcl-Sosyalist Partiyi tanımlamaktadır.

(33) : ALEKSANDR FEODOROVİÇ KERENSKİ (1881-) İhtilâlci-sosyalist. 1917 şubat ihtilâlinden sonra adalet, millî savunma ve donanma bakanlığı yapmıştır. İlk iki geçici hükûmette başbakan yardımcısı, son ikisinde de başbakandır. Başkomutanlık görevini de üzerine almış, ekim ihtilâli sonucu devrilmiştir. 1918 yılında dışarıya kaçmak zorunda kalan Kerenski, Birleşik Devletlerde yaşamaktadır. Anıları yayınlanmıştır.

(34) : GEORGİ VALENTİNOVİÇ PLEKHANOF (1856-1918) Rus marksizminin babası olan Plekhanof 1883 yılında marksist «Emeğin Kurtuluşu» örgütünü kurmuştur. Engels onu eşsiz bir kuramcı sayardı. Bernstein ve revizyonizme karşı yazdığı yazılarla uluslararası bir üne eriştı. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisinin ikinci kongresinde önce Martof'a karşı Lenin'i tuttu. Ama daha sonra menşeviklerin safına katıldı. Yine de savaş öncesi rus sosyal demokrasisini bölen çatışmalarda Lenin'e yaklaştı. Savaş sırasında vatansever-sosyalist görüşü benimsedi, ihtilâlden sonra Rusya'ya döndüğünde ekim ihtilâline duyduğu düşmanlığı gizlemedi.

(35) : ROSA LÜKSEMBURG (1870-1919) Parlak bir kuramcı, uluslararası sosyalizmin sol kanadının başta gelen temsilcisidir. Polonya'da, bir yahudi ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Rosa Lüksemburg üniversite öğreniminl ve ekonomi politik doktorasını İsviçre'de yaptı. 1897 yılında Almanya'ya yerleşti. Büyük yetenekleri olan usta yazar Rosa Lüksemburg, Bernsteln'in revizyonizmine karşı çıkarak üne eriştı, daha sonra da SPD nin reformist politikasıyla mücadele etti. Rusya, Polonya ve yaşadığı Almanya'nın işçi hareketlerinde görev aldı, çalıştı. Savaş sırasında yoğun bir çalışma gösterdl ve savaşa karşı görüşlerlyle dikkati çekti. «Spartakistler Birliği»nin kurucularındandır. 1916 yılında tutuklanıp 1918 kasım ayaklanması sırasında serbest bırakıldı. 1918 Aralığında Alman Komünist Partisini kurdu. III. Enternasyonal'e karsı çıktı. Bu ufak tefek topal kadın, kendisini «kanlı Rosa» diye adlandıran gözü dönük bir basının amansız saldırılarına uğradı. Soartakist ayaklanmanın başarısızlığa uğramasından sonra tutuklandı ve 1919 ocağında bir grup subay tarafından parçalanarak öldürüldü. Görüşleri Alman Komünist Partisini ve bu arada Rosenberg'i büyük ölçüde etkilemiştir.

HERMANN GORTER (1864-1927) Hollandalı sosyalist. Ülkesinin Komünist Partisini kurdu ve komünist Enternasyonal çalışmalarında önemli görevler aldı. Aşırı solcu akımın basında, işçi konseyleri sistemini ortaya attı. Lenin kendisine şiddetle karşı çıktı. 1921 yılında önce komünist partisinden, arkasından da siyasî hayattan ayrıldı.

(36) : Katı enternasyonalist mücadelede Troçki, Zimmerwald solu içinde Lenin ve bolşeviklerle temel ayrılıklar gösteren bir eğilimin başındaydı. Birleşik Devletlerde bir süre yaşadı, şubat ihtilâlinin ardından Rusya'ya döndü. 10 Mayıs 1917 den sonra Lenin eski rakibiyle barıştı: teori alanındaki görüş ayrılıkları önemini kaybetmişti o sıra. Lenin'le birlikte Troçki, ihtilâlin başta gelen yöneticisiydi. Petrograd ayaklanmasının hazırlanmasında baş rolü oynadı, parti yönetiminde ve ilk bolşevik hükûmette yer aldı: önce Dışişleri komiseri, 1918 den sonra da Millî Savunma komiseri ve Kızılordunun şefi oldu ve 1923 yılına kadar bu görevde kaldı.

(37) : NACHE SLOVO (Bizim Sözümüz) 1 Eylül 1914 den 15 eylül 1916 ya kadar Paris'te çıkarılan ünlü rusça günlük gazete. Savaşa karşı enternasyonalist akımın en önemli yayın organlarındandı. Troçki'nin çıkardığı bu gazete çevresinde her eğilimdeki rus enternasyonalistleri toplanmıştı.

(38) : Burada Rosenberg'in çizdiği, Birinci dünya savaşı öncesinde II. Enternasyonal'in görüntüsü, yazarın dört yıl sonra basılacak (Amsterdam 1938) «Demokrasi ve Sosyalizm» adlı eserinde değişecektir. Bu ikinci eserde Rosenberg, kendi sorumluluğunu arttırma ve İkinci Enternasyonal'in «şekilci barışçılığı»na saldırma eğilimi göstermektedir. Rosenberg, «şekilci barışçılığın» bir uluslararası işçi politikasını (Weltpolitik) imkânsız kıldığını belirtmektedir. İşçi partileri o sıra «güçsüz ve savunmasız» haldeydiler.

(39) : AUGUST BEBEL (1840-1913) Bir zanaatkâr olan Bebel, 1862 yılında tornacılık yapmak üzere Leipzig'e yerleşti. Lassalle'e karşıydı, 1865'de Wilhelm Liebknecht'le karşılaştı ve onunla kaderbirliği etti. Kırk yılı aşkın bir süre milletvekilliği yapan Bebel, Alman sosyal demokrat partisinin (SPD) 1900 den 1913 e kadar tartışmasız başkanlığını yapmış ve Vandervelde'nin deyimiyle «bütün enternasyonalin manevî diktatörü» olmuştur.

(40) : KARL KAUTSKY (1854-1938) Alman sosyal demokrasisinin, II. Enternasyonalin en çok sözü geçen kuramcısı, «marksizmin papası» diye adlandırılan Kautsky teorik yazıları ve sosyalist propagandasıyla bir marksist kuşak yetiştirmiştir. Savaş sırasında, geleneksel barışçı tutumu benimsemiş ve kendisini, «merkezci» güçsüzlüğün simgesi diye adlandıran Lenin'in hedefi olmuştur. Kautsky'nin mahkûm ettiği 1917 ihtilâlinden sonra bu düşmanlık daha da artmış ve Lenin, Kautsky mel'ununa saldırmıştır.

(41) : 1904 yılında Rosa Lüksemburg, «Neue Zeit» dergisi ve «İskra»da Lenin'in «Ne Yapmalı?» adlı eserinde ortaya attığı parti görüşünü şiddetle eleştirmiştir. Bu eleştiri, Rosa Lüksemburg ile Lenin arasındaki görüş ayrılıkları ve sayısız çatışmanın başlangıcı olmuştur.

(42) : Rosa Lüksemburg'un «Sermaye Birikimi» adlı eseri çıkar çıkmaz Lenin ona açıkça saldırmayı ve eseri «Marksist teorinin yanlış bir yorumlaması» diye nitelemeyi düşünmüştü. Kamenef'e yazdığı mektuplarda, 1913 yılında Rosayı «utanmadan yalan söylemek» ve «Marks'ı sakatlamak»la suçlamıştı.

(43) : Avusturyalı sosyalist Rudolf Hilferding'in «Capitale Financier» eseri 1910 yılında yayınlandı ve çıkar çıkmaz da büyük tartışmalara yol açtı. Eser, bir çokları tarafından Marks'ın «Kapital»inin devamı kabul edildi.

(44) : EDOUARD BERNSTEİN (1850-1932) Engels tarafından sosyal demokrasinin gelecekteki yöneticilerinden biri olarak görülen Bernstein, tarihe, revizyonizmin babası diye geçti. 1899 yılında yayınladığı kitapta marksist teorinin yeni gerçeklere uydurulmasını ve sosyal demokrasinin, sınıf savaşı, v.s. gibi geçerliliği kalmamış bir mirastan vazgeçmesini savundu. Bernstein'a şiddetle karşı çıkıldı ama kendisi görüşlerinden vazgeçmedi.
(45) : İtalyan sosyalist partisi içindeki bölünme 1912 yılında oldu. Reformist liderler partiden atıldı. «İhtilâlci kanat»ın başında Benito Mussolini bulunuyordu. Geleceğin Duçe'si, 1914 ağustosunda büyük bir dönüş yapıp «etkin bir tarafsızlık»tan yana çıktı, yani İtalya'nın savaşa müdahalesini istedi. 14 kasım 1914 de de partiden atıldı.
(46) : GEORGE LEDEBOUR (1850-1947) Alman Sosyal Demokrat Partisinin (SPD) yöneticilerindendir ve sol kanatta yer almıştır. Enternasyonalist savaşa cephe almış ve 1916 yılında SPD deki bölünmeye yol açıp Bağımsız Sosyal Demokrat Partiyi (USPD) kurmuştur. 1918 kasım ihtilâlinde ve 1919 ocağındaki ihtilâl denemesinde önemli bir rol oynamıştır. Tutuklanan Ledebour, Rosa Lüksemburg'un akıbetinden güç kurtulmuştur. Bağımsız yaradılışlı Ledebour bağımsız sosyal demokrat partinin sol kanadında çalışmaya devam etmiş, bir yandan da, öne sürülen şartlara uyulup komünist Enternasyonal'e girilmesini savunmuştur.
(47) : ADOLF HOFFMANN (1858-1930) Sosyalist yazar ve yayıncı. Kahramanlık çağı diye adlandırılan fevkalâde kanunların yürürlükte olduğu bir sıra SPD ye girmiştir. Berlin'de çok tutulur ve sevilirdi. Savaş sırasında barış taraflısıydı ve Ledebour grubunda yer alarak USPD ye girdi. 1918 kasım ihtilâlinde Millî Eğitim bakan yardımcısı oldu. Önceleri USPD nin sol kanadında yer aldı, kısa bir süre Birleşmiş Alman Komünist Partisi yöneticiliğini yaptı ve 1921 subatında tekrar USPD'ye döndü.
(48) : JULİAN BORCHARDT (1868-1932) İktisatçı ve yazar, savaş sırasında «Lichtstrahlen» gazetesinin çevresinde toplanan küçük bir solcu, enternasyonalist sosyalist grubu yönetti. Daha sonra ihtilâlci sendikalist görüşlere yakınlık duydu ve Alman Komünist Partisinin kurulusuna karşı çıktı.
(49) : PAVEL BORİSOVİÇ AXELROD (1850-1928) Rus sosyal demokrasisinin en eskilerinden biri, 1883 yılında «Emeğin Kurtuluşu» hareketinin kurucularından, «iskra» ve «Zarıa» gazeteleri yazı kurulunda görev aldı. İkinci kongrede menşevikleri destekledi ve onların liderlerinden biri oldu. Ekim ihtilâline şiddetle karşı çıkarak Lenin ve bolşeviklerin yurt dışındaki en amansız düşmanlarından biri olarak yaşadı.
(50) : KARL RADEK (Sobelsohn) (1885-1939) Parlak ve alaycı bir yazar olan Radek Galicya'da doğdu. Önce Polonya, daha sonra da Alman Sosyal Demokrat Partilerinde çalıştı. Enternasyonalden yana, savaş düşmanı Radek, Lenin ve bolşeviklere yaklaştı, Zimmerwald toplantısında onların sözcülüğünü yaptı. İhtilâlden sonra Sovyet Rusya'ya yerleşti, 1918 sonunda ihtilâle katılmak üzere Almanya'ya gitti. 1924 yılına kadar komünist Enternasyonal'in yöneticilerinden biri olan Radek, Almanya işleriyle görevlendirildi. Birleşmiş muhalefetin üyesi olduğundan bolşevik partisinden atıldı. 1929 da boyun eğerek yeniden partiye

alındı ve Stalin'in resmî ağzı kesildi. İkinci büyük Moskova duruşmaları sırasında 10 yıla mahkûm oldu ve sürgünde öldü.
(51) : ROBERT GRİMM (1881-1958) İsviçre Sosyal Demokrat Partisi yöneticilerindendir. Savaş sırasında Uluslararası Sosyalist Komisyonu başkanlığı yaptı.
(52) : KARL LİEBKNECHT (1871-1919) Wilhelm Liebknecht'in oğlu. Genç yaşta SPD saflarında çalışmaya başladı ve sol kanatta yer aldı. Hayatı boyunca savaşa karşı çıkan Karl Liebknecht, savaş kredilerine karşı mecliste oy kullanan ilk milletvekiliydi. Spartakist Birliğin kurucu ve yöneticileri arasına katıldı ve 1916 da tutuklandı. 1918 kasım ihtilâlinde serbest bırakılan Karl Liebknecht bu ihtilâlin aşırı uçta yer alan, en çalışkan yöneticilerindendi. 1919 ocak ayaklanmasını düzenlediği için Rosa Lüksemburg'la birlikte 15 ocak 1919 günü öldürüldü.
(53) : «Spartakist Birlik» (Spartakusbund) Alman sosyalist ve antimilitarist solcu kuruluşun adı. Bu grup «İnternationale» dergisi çevresinde toplanıp bütün Almanya delegelerinin katıldığı 1 Ocak 1916 tarihli konferansta Alman Sosyal Demokrat Partisi içinde görülen «merkezci» barışçı muhalefete cephe aldı. Spartakist Birlik üyeleri düzenli olarak siyasî mektuplar yayınladılar; mektubun yazarı hep Spartakus imzasını attığından gruba da bu ad verildi. İlk kargaşalıklarda grubun yöneticilerinden bir çoğu, bu arada Karl Liebknecht'le Rosa Lüksemburg hapse atıldı. 1918 aralığında toplanan «Spartakist Birlik» kongresinde Alman Komünist Partisinin kurulmasına karar verildi.
(54) : PAUL FRÖLİCH (1884-1953) Alman işçi gazetelerinin hazırlanmasında görev alan ve yazılar yazan Frölich, Sosyal Demokrat Partinin sol kanadındaydı. Savaşa karşı çıktı, uzlaşmaz tutumlu Bremen grubu yöneticilerindendi ve savaşa, askerliğe karşı büyük bir propagandaya girişti. 1918 aralığında, Alman Komünist Partisinin kurulması kararlaştırılan kongrede ilk merkez komitesine seçildi ve 1923-24 yıllarında merkez komitesi sekreterliği yaptı. Milletvekili de seçilen Frölich 1928 aralığında «sağcı» olduğu gerekçesiyle Alman Komünist Partisinden atıldı.
(55) : 1902 yılında kurulan, çeşitli halkçı grup ve örgütleri bir araya getiren İhtilâlci Sosyalist Parti-İhtilâlci Köylü Partisi- sözkonusudur. II. Enternasyonal'e katılan parti, propagandasını özellikle köylü yığınları arasında geliştirdi. «Savaş örgütleri» diye adlandırılan partinin küçük grupları 1905 ihtilâlinde büyük bir çalışma gösterdi.
(56): LEV BORİSOVİÇ KAMENEF (Rosenfeld) (1883-1936) Yahudi asıllıdır. Lisedeyken İhtilâlci hareket saflarında yer almış, 1902 yılında Paris'e gitmiş ve Lenin'le tanışmış, bolşevik harekete ilk katılanlardan olmuştur. 1908 de yurt dışına çıkmak zorunda kalan Troçki'nin «kayınbiraderi» canciğer arkadaşı Zinoviyef'le birlikte Lenin'in kurmay heyetine girmiştir. 1914 yılında, «Pravda» nın ve Dumadaki bolşevik milletvekili grubunun yönetimini ele almak göreviyle Petersburg'a gönderilmiş, 1914 Kasımında tutuklanıp sürülmüştür. Şubat ihtilâlinde serbest kalan ve Petrograd'a dönen Kamenef «Pravda» gazetesi ve partinin yönetimini ele geçirmiştir. 1917 Nisanında merkez komitesine seçilmiş, Petrograd sovyetinde bolşeviklerin temsilciliği ve sözcülüğünü yapmış, aynı görevi bütün Rus sovyetlerinin merkez yürütme kurulunda da üzerine almıştır. Zinoviyef'le bir-

likte, Lenin'in iktidarı hemen ele geçirmek politikasına karşı çıkan bolşevik partisi muhalif yöneticileri safına geçmiştir. 9 Kasım 1917 günü aynı görüşü yine savunmuş, merkez komitesi üyeliği ve sovyetler yürütme kurulu başkanlığından istifa etmiştir. 1918 yılında diplomatik görevlerle İngiltere ve Fransa'ya giden Kamenef, 1918 Ağustosunda Moskova sovyetinin başına seçilmiş, 1919 da da merkez komitesi ve siyasî bürodaki yerine kavuşmuştur. 1923 yılında halk komiserleri kurulu başkan yardımcılarından biri olmuş, hayatı, sonuna kadar Zinoviyef'inkinin eşi bir akış izlemiştir.

(57) : 1917 Kasımında, merkez komitesinin tarihî toplantısında Zinoviyef'le Kamenef, erken buldukları silâhlı ayaklanmaya karşı çıktılar. Gorki'nin gazetesine yazdıkları bir mektupta gizli kararları açıklıyarak ağır bir disiplin suçu işlediler. Lenin partiden atılmalarını istedi. İktidar ele alınınca, yeniden merkez komitesi içindeki bir muhalif grubun başına geçtiler ve hükûmeti yalnız bolşeviklerin kurmasını eleştirip diğer sosyalist partilerle koalisyona gidilmesini istediler. Merkez komitesinden ve parti içindeki diğer görevlerinden istifa ettiler. Ama Ocak sonunda, önce Zinoviyef sonra da Kamenef geri dönüp istifalarını geri aldılar.

(58) : Bu on tez tarihe «Nisan tezleri» adıyla geçmiştir.

(59) : General Kornilof hükûmet darbesi denemesine 25 Ağustos 1917 de girişti, Petrograd'a bir kazak tümeni yolladı. Kerenski, ayaklanma karşısında bir şey yapamadı, ancak demiryolu işçileriyle askerlerin ayaklanmaya katılmaması Kornilof hareketini başarısızlığa uğrattı.

(60) : ARNOLD LOZOVSKİ (Salamon Drizdo) (1878-1952) İşçi, mutaasıp bir yahudi ailenin çocuğu Lozovski 1901 yılında sosyal demokrasi hareketine katıldı ve 1903 de bolşevik partisine girdi. 1909 da Fransa'ya kaçan Lozovski, Lenin'i hoş görüsüzlük ve bağnazlıkla suçlayan bir grubun başına geçti. İhtilâlden sonra yeniden Rusya'ya döndü ve bolşevik partisine girdi. 1917 Kasımında Kamenef muhalefetine katıldı ve Gorki'nin «Novaya Jizn-Yeni hayat» gazetesinde, Rosenberg'in sözünü ettiği açık mektubu yayınladı. Bu mektup merkez komitesinin, iktidarı bolşeviklerin tekeline alma taktiğini şiddetle eleştiriyordu. Keyfî kararlara, yapılan baskılara karşı çıktı ve bir sosyalist koalisyon hükûmeti kurulmasını istedi. Lozovski, «bu çözüm yolunun dışında, iktidarın bolşeviklerde kalması için tek bir yol daha vardır: O da siyasî yıldırıdır» diyordu. 1918 Ocağında bolşevik partisinden atılan Lozovski, Lenin politikasına karşı çıkan muhalifler safında önemli bir rol oynadı. 1919 Aralığında yeniden partiye alındı. Kuruluş tarihi olan 1921 den 1937 yılına kadar, aralıksız, Enternasyonal kızıl sendikaların genel sekreterliğini yaptı. İkinci dünya savaşı boyunca S.S.C.B. Dışişleri bakanlığında önemli görevler aldı, sovyet haberleşme bürosunda çalıştı. Savaş sırasında başında bulunduğu «Anti-Faşist Yahudiler Komitesi» nin bütün üyeleriyle birlikte 1949 yılında tutuklandı ve bir toplama kampında öldü. 1956 yılında yeniden temize çıkarıldı.

(61) : Brest-Litovsk barış anlaşması 3 Mart 1918 de imzalandı. Almanya ile Sovyet Rusya arasındaki savaşa son veriyor, buna karşılık Rusya, işgal ettiği toprakları Almanya'ya bırakıyordu.

(62) : 5 Ocak 1918 günü, ihtilâlci-sosyalist V. Çernof'un başkanlık ettiği Millî Meclis dağıtıldı.
(63) : Almanya ile yapılan barış görüşmeleri, bolşevik partisi saflarında büyük görüş ayrılıklarına yol açtı. 1918 Ocağının başında Almanların verdiği ultimatomdan sonra, başlarında Buharin ve Piyatokof'un bulunduğu bütün «solcu komünistler protesto niyetine görevlerinden istifa ederek Lenin'i ihanetle suçladılar. Solcu komünistler parti içindeki tek muhalif grup değildi: 1918 Ocağında, merkez komitesi içinde çoğunluk Lenin'e karşı çıkmış ve Dzerjinski gibi kendisine çok yakın kişiler görevinden alınmasını istemişlerdi. Troçki'nin uzlaştırıcı bir teklifi durumu kurtardı da Brest-Litovsk barış görüşmeleri yeniden başlayabildi.
(64) : 1918 Kasımında amiral Kolçak, bolşevik düşmanı birliklerin başına geçti. Müttefik devletlerin yardımıyla 1919 Mayısında Urallara vardı. O sıra Denikin güneyi ele geçirmişti. Judenİç Petrograd'ı tehdit ediyordu. Ama Ekim ayında Troçki'nin yönettiği karşı-saldırı Judeniç'i yenilgiye uğrattı, kızıl süvariler Denikin'i hakladılar, Kızılordu Omsk'u Kolçak'ın elinden aldı. 1920 Ocağında yakalanan Kolçak kurşuna dizildi.
(65) : «Solcu» daha doğrusu «askerî» muhalefet, 1918-1919 yıllarında, o sıra millî savunma komiserl ve Kızılordu şefi bulunan Troçki'nin politikasına karşı kuruldu. Piyatakof'un da dahil olduğu bu muhalefet orduda uzmanların, yani çarlık ordusu subaylarının bulunmasını istemiyor, ordudaki komutanların seçimle işbaşına gelmesini, ordunun alışılmış yapısıyla geleneksel askerî disiplinin kaldırılmasını arzuluyorlardı.
(66) : ÇEKA (Baltalama, İhtikâr ve Karşı-İhtilâli önlemek için olağanüstü komisyon) 7 Aralık 1917 de kuruldu. Başına da Dzerjinski geçti. 1923 de Çeka siyasî polis GPU'ya dönüştü ve yine Dzerjinski kuruluşu yönetmeye devam etti.
(67) : 4-13 Ocak 1919 da geçen olaylar sözkonusudur. USPD'nin sol kanadına mensup Berlin polis şefi Eichhorn'un 4 Ocak günü görevinden alınmasıyla patlak veren işçi nümaylşleri Karl Liebknecht'ın müdahalesiyle ayaklanmaya dönmüş, Rosa Lüksemburg, Llebknecht'l yatıştırmak için boşuna çaba harcamıştır. Sosyal demokrasinin isteği üzerine, Berlin'e giren birlikler ayaklanmayı bastırmış, aşırı solun bu yenilgisi ihtilâlci gelişmeyl durdurmuştur.
(68) : 11 Şubat 1919 günü sosyal demokratların lideri Friedrich Ebert, Alman cumhuriyetinin geçici cumhurbaşkanı seçilmiştir. «Weimar koalisyonu» diye adlandırılan savaş sonrasının ilk hükûmetinin başına da bir başka sosyalist Philipp Scheidemann getirilmiştir.
(69) : PAUL LEVİ (1883-1930) Çok kültürlü, parlak bir avukat olan Paul Levi 20. yüzyılın başında SPD ye katılmış ve sosyalistlerin, büyün siyasî dâvalarda avukatlığını yapmıştır. 1914 duruşmasında Rosa Lüksemburg'u savunan Levi savaşla beraber Rosa'nın çevresinde toplananlara katılmış ve savaşa karşı girişllen propagandada önemli rol oynamıştır. 1916 da İsviçre Lenin'le ilişki kuran Levi, Zimmerwald solunun yürütme kuruluna seçilmiştir. Kuruluşunda da Alman Komünist Partisi merkez komitesine girmiş, 1919 Ocağında yöneticilerinin öldürülmesi üzerine partinin başkanlığına getirilmiştir. 1920 Ekiminde Halle

kongresinde USPD nin sol kanadıyla birleşmesini sağlamış ve Birleşmiş Alman Komünist Partisi başkanı olmuştur. Gerçekçiydi. Komintern'de hüküm süren ihtilâlci iyimserliği paylaşmıyordu. Bu yüzden partinin sol kanadında kuşku uyandırdı, eleştirildi. «Mart hareketi» ne karşı çıktı- isyan diye adlandırırdığı ihtilâl denemesi - ve komünist Enternasyonal ile ihtilâfa düştü. 15 Nisan 1921 de partiden ve komünist Enternasyonal'inden atıldı. USPD ye, daha sonra da bu partiyle birlikte SPD ye geçti ve sol kanatta yer aldı. 1920 yılından 1930 yılında intihar edene kadar - kendini pencereden attı - milletvekilliği yaptı.

(70) : Alman komünist partisinin ikinci kongresi olan Heidelberg kongresi 20 ekim 1919 da toplandı. Görüşlerinden vazgeçmeyen Paul Lévi, aşırı sol kanadın partiden ayrılmasına yol açtı.

(71) : Bağımsız sosyal demokrat parti (USPD, (SPD) nin bütün barışçı ve savaşa karşı üyeleri tarafından kuruldu. İçlerinde Bernstein'dan Kautsky'ye ce «Spartakist Birliğe» kadar her görüşten sosyalist vardı.

(72) :Rosenberg burada Paul Levi'nin aşırı solculara karşı yaptığı mücadeleyi belirtmek istiyor. Bu grup Heidelberg kongresinden sonra (1920 Nisanı) Alman komünist işçi partisini (KAPD) kurdu.

(73) : II. Enternasyonalden çekilen İtalyan Sosyalist Partisi, kuruluşundan hemen sonra III. Enternasyonal'e katılma kararı alan en büyük partilerden biriydi. Yine de parti içindeki çeşitli eğilimlerin çekişmesi devam etti. Lenin'in kesin istekleri ve 21 nokta en büyük kargaşalığı uyandırdı, durum aydınlandı ve parti bölündü.

(74) : FİLİPPO TURATTİ (1857-1932) İtalyan Sosyalist Partisinin kurucu ve gözde yönetıcilerindendir. Reformist akımın öncülerinden olan Turatti 1927 yılında İtalyadan ayrıldı ve anavatanını göremeden, 1923 yılında Fransada öldü.

(75) : GİACİNTO MENOTTİ SERRATİ (1872-1926) 1892 yılında İtalyan sosyalist partisinin kurulması çalışmalarına katıldı. 1914 yılında Mussolini'nin yerine «Avantl» gazetesinin başına geçtl. Birinci dünya savaşı sırasında İtalyanın tarafsızlığını savundu ve savaşa cephe aldı, Zimmerwald ve Klenthal toplantılarına katıldı. Rus ihtilâlinin etkisinde kaldı, İtalyan Sosyalist Partisinin bolşeviklere yakın grubunun başındaydı. Partisinin III. Enternasyonal'e girmesini sağladı ama Lenin'in bütün görüşlerini de benimsemedi. Parti birliği ve faşist tehlikesine karşı tek cephe kurulmasını hep istedi.

(76) : Sözkonusu edilenler Filoppo Turatti, Karl Kautsky, Rudolf Hilferding, Amerikalı sosyalist Morris Hillquit, Marks'ın torunu ve Fransız Sosyalist Partisi yöneticilerinden Jean Longuet, İngiliz İşçi Partisi başkanı Ramsey Macdonald, İtalyan sosyalisti Emanuele Modigliani, savaştan sonra II. Enternasyonal'in İlderleri sayıldılar.

(77) : Halle kongresi (12-17 Ekim 1920) USPD nin sol kanadıyla Alman Komünist Partisinin birleşmesine yol açtı. Yeni parti, Birleşmiş Komünist Partisi adını aldı. Bu kongre, Paul Levi'nin istediğiyle tek cephe taktiğini benimsedi.

(78) : Sözkonusu edilen, Fransız Komünist Partisinin kurulduğu Tours kongresidir (1920 Aralığı.)

(79) : Bu tartışma İtalya'da, Livorno kongresinde (Ocak 1921) geçmiştir.

(80) :Sendika tartışması adını alan bu çekişme, 1919 Aralığında merkez komitesi toplantısında Troçki tarafından ortaya atılmıştır. Bir takım taleplerde bulunmadan önce üretmek gerektiğine inandığından, Troçki, «çalışmanın, askerlik gibi zorunlu olması» nı istedi. Buharin hemen «Pravda» da ona cevap verdi. Sendikaların düşmanca saldırısı da gecikmedi. Tartışma bütün 1920 yılı boyunca sürdü. Troçki daha da ileri gitti ve söz dinlemiyen sendika yöneticilerinin «istifa ettirilmelerini» teklif etti. Önceleri Troçki'yi destekleyen Lenin, sonradan ona karşı çıktı.

(81) : İşçi muhalefeti 1920 sonbaharında belirdi. Programında üretimin sendikalar tarafından denetlenmesi, işçi olmayan unsurların partiden atılması ve sorumlu kişilerin seçim yoluyla işbaşına gelmesi öngörülüyordu; program, aynı zamanda çalışmanın «askerlik gibi zorunlu tutulması» na da karşı çıkıyordu. Bu program, ülkenin ekonomik kuruluşunun bütün yükünü köylülerin sırtına bindirmek eğilimindeydi.

(82) :ALEKSANDR ŞLİYAPNİKOF (1883-1943) İlk bolşeviklerdendir. Sürgünde, Fraansız işçi hareketi içinde çalıştı ve savaş sırasında, Rusyadaki bolşevik yeraltı kuruluşlarını yönetti. İhtilâlden sonra Maden İşçileri Sendikasının başına geçti. 1918 de Komünist Partisi merkez komitesine seçildi. Daha sonra önemli görevlerden uzaklaştırıldı ve Stalin kendisini 1924-1926 yıllarında Paris'e yolladı. Partiden atılıp sürgüne gönderilen Şliyapnikof bir toplama kampında öldü.

(83) : YURİ LUTOVİNOF (1887-1924) O da Maden İşçileri Sendikasının başkanlığını yaptı, Stalin tarafından görevi başından uzaklaştırılarak yabancı ülkelere gönderildi. Sonunda intihar etti.

(84) : Polonya seferi 1920 Mayısında başladı ve 1920 Ağustosunda Vistül kıyısında Kızılordu'nun yenilgisiyle sonuçlandı.

(85) : Rapollo anlaşması (16 Nisan 1922) Almanya ile Sovyet Rusya arasındaki diplomatik ve ekonomik ilişkileri yeniden başlatıyor ve Rusya'nın içinde bulunduğu yalnızlığa son veriyordu.

(86) : 1920 Martında, Alman subayları Kapp ve Von Lüttwitz, parlamanter rejimi devirip bir askerî diktatörlüğü işbaşına getirmek üzere hükümet darbesi yaptılar. Ancak Alman işçilerinin genel grevi darbenin başarısızlığa uğramasını sağladı.

(87) : 1923 Mayısında Hamburg şehrinde, II. Enternasyonal ile «İkibuçuk Enternasyonali» diye adlandırılan Viyana Birliğinin birleşmesi Sosyalist İşçi Enternasyonalinin kesinlikle kurulmasını sağladı.

(88) : AMADEO BORDİGA (1889) Çok genç yaşta İtalyan Sosyalist Partisine katıldı. Enternasyonalist görüşlüydü, İtalya'nın savaşa girmemesini istedi. Livorno kongresinde yeni doğmaktaki İtalyan Komünist Partisinin lideri olarak ortaya çıktı. Merkez komitesi üyeliğine de seçilerek komünist Enternasyonalinde önemli rol oynadı.

Rosenberg'in sözünü ettiği, Rusya'ya sadık merkez komitesi komünist Enternasyonal'in baskısıyla Bordiga'yı başkanlıktan devirdi. Sözkonusu merkez komitesi Togliatti ve Gramsci'nin çevresinde toplanan yeni bir yönetici kadrodan kuruluydu. Bordiga 1926 da faşistler tarafından tutuklanıp Sicilya'ya sürüldü. 1930

yılında serbest bırakılınca da İtalyan Komünist partisinden atıldı.

(89) : HEİNRİCH BRANDLER (1881) Duvarcı ustasıydı. 16 yaşında sendikalarda ve SPD içinde özellikle partinin sol kanadında «genç muhafızlar» safında yer aldı. Savaş sırasında «Spartakist Birliğe» katıldı. 1921 yılında Paul Levi'nin istifasıyla Birleşmiş Komünist Parti başkanlığına getirildi. Mart hareketinin sorumlusu olarak beş yıl «kalebentliğe» mahkûm edildi. 1922 yılında serbest bırakıılnca parti sol kanadının saladırılarına hedef oldu. Bunun nedeni, Brandler'in ayaklanmaya karşı oluşuydu. Moskova'ya gitti, dönüşünde Komünist Partisi siyasî sekreterliğine getirildi ve 1923 yılına kadar bu görevde kaldı. 1923 Ekimindeki ayaklanma hazırlığının yetersiz kalmasının suçu ona yüklendi, yeniden Moskova'ya çağrıldı. 1928 sonunda Almanyaya dönen Brandler, kısa süre sonra partiden ve komünist Enternasyonal'inden atıldı. Hitler'in iktidara geçişi üzerine Fransa'ya, daha sonra da 1940 yılında Kûba'ya sığındı. 1949 da tekrar Hamburg'a yerleşti.

(90) : Rosenberg'in de katıldığı sol muhalefet, Komintern yürütme kuruluna başvurdu. Çoğunluk ve sol muhalefet arasındaki çekişme 1923 yılında Moskova'da iki taraf temsilcileriyle Komintern delegelerin katıldığı bir toplantıda tartışıldı. Bu tartışma, iki taraf arasında uzlaşmaya gidilerek son buldu. Berlin ve Hamburg örgütleri «sola kaydıkları» gerekçesiyle birer takbih aldılar, buna karşılık Brandler'in Saksonya işçi hükümeti konusunda «sağa kayışı» da bir takbihle cezalandırıldı. Bazı temsilcilerinin merkez komitesine alınması gibi, sola tavizler verildi. 1923 Haziranında Almanya sorunu genişletilmiş komünist Enternasyonal'i yürütme kurulu toplantısında yeniden görüşüldü. Ama bu görüşme de yeni bir şey getirmedi. Ancak Ağustos 1923 grevlerinden sonra önemli bir değişiklik oldu. Zinoviyef Almanya'da ihtilâl için gerekli ortamın hazırlandığı sonucuna vardı. Aralarında Radek ve Piyatakof'un bulunduğu Enternasyonal temsilcileri, Ekim ayı için düşünülen ihtilâlin hazırlanması amacıyla Almanya'ya gönderildi. Ama son anda ayaklanmadan vazgeçildi.

(91) : Hamburg işçi ayaklanması 22-25 Ekim 1923 de oldu.

(92) : 1924 Ocağında, Alman Komünist Partisinin durumu, parti temsilcilerinin de katıldığı Enternasyonal yürütme kurulu toplantısında görüşüldü. Zinoviyef, Ekim ihtilâli için suçlu arıyordu, buldu da. «Brandler-Thalheimer grubu» sağa kaydığı için yerildi. Solun tezi başarı kazandı. 1924 Nisanında partinin gizli kongresinde, aralarında Arthur Rosenberg'in de bulunduğu bir sürü «solcu» merkez komitesine seçildi ve partinin yönetimine etki yapacak duruma geldi.

(93) : 8 Ekim 1923 günü Troçki merkez komitesine yolladığı mektupta «partide bürokrasinin alıp yürüdüğü» belirtiliyordu. 15 Ekimde önde gelen 46 partili merkez komitesine, sol muhalefetin dayanağını teşkil eden bir bildiri sundu.

(94) : ALEKSİS RİKOF (1881-1938) Bir köylü ailenin çocuğudur. 1903 de bolşeviklere katılmış, 1905 de sosyal demokrat partinin merkez komitesine seçilmiş ve 1905 ihtilâlinin başarısızlığa uğramasından sonra bolşeviklerin sağ kanadının (menşeviklerle birleşme taraflısı) başına geçmiştir. 1917 Nisanındaki konferans-

ta bolşevik partisi merkez komitesine seçilmiş, 1934 yılına kadar da bu görevde kalmıştır. 1923 te siyasî büro üyesi olan Rikof, Lenin'in ölümünden sonra da halk komiserleri kurulu başkanlığına getirilmiştir. 1929 da sağcılık gerekçesiyle görevlerinden uzaklaştırılan, daha sonra da P.T.T. komiserliğine getirilen (1934) Rikof 1937 de tutuklandı ve 3. Moskova duruşmalarında, Buharin'le birlikte baş sanık olarak mahkeme karşısına çıktı. Ölüme mahkûm oldu ve 1938 de hayatına son verildi.

(95) : NİKOLA BUHARİN (1888-1938) Lenin'in vasiyetnamesinde «Partinin sevgili çocuğu» diye adlandırdığı Buharin bir öğretmen ana-babanın oğluydu. 1906 da bolşevik partisine girdi. Siyasî hayatı bir uçtan öbürüne kaymalarla doludur. Savaş sırasında Lenin'le işbirliği yaptı. O çağlarda aşırı solda yer alan Buharin, ihtilâlden sonra da «solcu komünistler» in başta gelenlerindendi ve Lenin'le devamlı çekişti. 1923 yılında NEP politikasını benimsedi ve sosyalizme, barışçı br yoldan acele etmeden gitme taraftarı kesildi. 1917 de merkez komitesine 1919 da siyasî büroya seçilen Buharin parti içinde çok sevilirdi. Stalin'le birlikte muhaliflere karşı çıktı. Zinoviyef'in yerine komünist Enternasyonal'in ve Pravda gazetesinin başına getirildi. Ancak, sağcı grubun başında olduğu gerekçesiyle 1929 da görevlerine son verildi. 1933 de «İzvestia» gazetesi baş yazarı olan Buharin daha sonra ölüme mahkûm edildi ve 1938 de öldürüldü.

(96) : MİHAİL TOMSKİ (1880-1936) Matbaa işçisiydi. 1904 de bolşeviklere katıldı. Şubat ayaklanması patlak verdiğinde, ardında on yıllık hapis ve sürgün cezası birikmişti bile, 1917-1929 yılları arasında, kısa bir süre dışında Rus Sendikaları Merkez Yönetim kurulu başkanlığı yaptı, 1919 da Komünist Partisi merkez komitesine, 1922 de siyasî büroya seçildi. Buharin ve Rikof'la birlikte sağcı muhalefetin önde gelen kişilerindendi. İlk Moskova duruşmalarında Tomski'nin de adı geçti. Peşinln bırakılmıyacağını anlayınca intihar etti.

(97) : Rosenberg yanılıyor. Ustriyalof o çağda küçük bir memur değildi. NİKOLAİ VASİLİYEVİÇ USTRİYALOF (1890) Moskova Üniversitesi hukuk profesörüydü. Daha, 1920-1934 yılları arasında, beyaz mültecilerin Harbinsk'de (Çin) kurdukları Rus üniversitesinde hocalık yaptı. Kadet partisi yöneticilerindendi. «Beyaz» mültecile arasında, NEP'i ihtilâl içinde bir gelişme olarak karşılayan akımın başındaydı, rejimin ve uluslararası alanda adının duyulmasını, Rus halkının dünya üzerindeki görevi konusunda slav düşüncesinin gerçekleşmesi olarak görüyordu. «Ebedî Rusya»nın ilerlemesi için rejimle işbirliği yapmayı büyük bir içtenlikle istiyordu. Kendisi de 1935 yılında Rusya'ya döndü ve hukuk alanındaki çalışmalarını orada sürdürdü.

(98) : NADEJDA KONSTANTİNOVNA KRUPSKAYA (1869-1939) Lenin'in karısı ve en yakın arkadaşıdır. Kocasının son isteklerinin yerine getirilmesi için mücadele etti. 1925-26 yıllarında Zinoviyef ve Kamenef'in yönettiği yeni muhalefete katıldı. Yıllardan beri devam edegelen bir dostluk Krupskaya'yı bu iki adama bağlıyordu. Ancak Lenin'in eserinin yıkılması korkusu ve Stalin'in tehditleri karşısında boyun eğdi. Stalin onun etkisini hiçe indirdikten başka manevî desteğini de sağlamış oldu.

(99) : Zinoviyef'in sonradan itiraf ettiği gibi, «toçkizm» sözünü, düşmanını küçük düşürmek için kendisi bulmuştu. Bu konuda

Zinoviyef, «bir iktidara geçme kavgası sözkonusudur, diyor. Bu yönde en büyük ustalık, eski geçimsizlikleri yeni sorunlara bağlamaktır.»

(100) : Birleşmiş muhalefet adı verilen grup 1926 da ortaya çıktı. Bu muhalefete katılanlar 1927 de partiden atıldılar.

(101) : Bu «aşırı sol» eğilimin liderleri Arthur Rosenberg ve Werner Scholem'den başkası değildi. Arkalarında Berlin-Wedding Ruhr, Güney ve Batı Almanya'nın önemli proleter grupları vardı. Solcu lider Maslof'un eyyamcı saydıkları koalisyon politikasını eleştiriyorlardı. 1924-25 yıllarında Komintren'in Alman Komünist Partisine kabul ettirmek istediği yeni görüşlere şiddetle karşı koydular. Bu görüşlerin başlıcası «tek cephe politikasıydı.»

(102) : Ruth Fischer ve Maslof'un yönettiği, 1925 Ağustosunda siyasî büro yöneticiliği görevinden uzaklaştırılan hizip sözkonusudur.. O zaman partinin yönetimini Thaelmann ve Ph. Dengel ellerine geçirdiler. Alman Komünist Partisi içindeki bu mücadeleler, bolşevik partisi yönetici kadrosundaki çatışmaları yansıtıyordu. Bu çekişmeler, 1925 yılında Almanya cumhurbaşkanlığı seçiminde su yüzüne çıktı. Zinoviyef'in desteklediği Ruth Fischer ve Maslof, sosyal demokratlarla birleşerek tek cephe yapmanın ve Hindenburg'a karşı çıkmanın gerektiğini savunuyorlardı. Stalin'in desteklediği ve bir komünist başkan adayı görüşünü savunan Ernst Thaelmann'ın karşısında boyun eğmek zorunda kaldılar. Bir yıl sonra, 1926 da parti merkez komitesi Ruth Fischer ve Maslof'un partiden atıldıklarını bildirdi. Ama sol kanatla çekişmelerin bir türlü sonu gelmedi.

Komintern politikası - Stalin'in politikası - Thaelmann tarafından uygulandı. ERNST THAELMANN (1866-1944) 1917 de USPD ye katılmış ve sol kanadın başta gelen kişilerinden olmuştu. Hamburg liman işçileri arasında büyük ün yapan Thaelmann, önceleri Ruth Fischer ve Maslof'un solcu grubuyla işbirliği yaptı. 1924 yılında Brandler'in devrilmesinden sonra onlarla birlikte parti yönetimini eline geçirdi. 1928 yılından sonra Alman Komünist Partisinin tartışmasız başkanıydı. Reichstag yangınından sonra 3 Mart 1933 de tutuklandı ve 11 yıl tutuklu kaldıktan sonra Buchenwald'da öldürüldü.

(103) : SUN-YAT-SEN (1866-1925) Doktor, milliyetçi hareketin başkanı, 1895 ten sonra cumhuriyetçi, Kuomintang'ın kurucusu 1912 yılında Çin cumhuriyetinin başkanı, 1918-21 yılları arasında da Kanton cumhuriyetinin cumhurbaşkanı. Sovyet Rusya ile işbirliği yapılması görüşünü savunmuştur.

(104) : ÇAN-KAY-ŞEK (1887 -) 1920 yılında Koumintang yönetim kuruluna seçildi. Bir süre Moskova askerî akademisinde okudu. Enternasyonal, Stalin'in tek cephe öğütüne uyarak Kuomintang ve Çan-Kay-Şek'i destekledi. Çan-Kay-Şek 1927 yılına kadar Enternasyonal yürütme kurulunun şeref üyesi kaldı.

(105 : 19 Şubat 1927 de, Çan-Kay-Şek ordusu Şanghay üzerine yürürken, komünistlerin elindeki sendikalar «ihtilâl ordusu» ile bir dayanışma grevine gittiler. Bu grev, mahallî komutanlık tarafından amansızca bastırıldı. Genel grev silâhlı bir ayaklanmaya dönüştü, işçiler iki günde ezildi, ama Çan-Kay-Şek ordusu duruma müdahele etmedi. Mart ortasında yürüyüşüne yeniden devam edince sendikalarla komünistler yeni bir ayaklanma ile

şehre hakim oldular ve kapıları Çan-Kay-Şek'e açtılar. Çan-Kay-Şek'in tavrı Martın başında şüphe uyandırmaya başlamıştı : Kuomintang yürütme kurulu onun görevlerine son verme kararını aldı. Baskı altında Çan-Kay-Şek, komünist düşmanlığı iddialarını inkâr etti. Şanghay olaylarından sonra bile Stalin Çan-Kay-Şek'in kişiliğinde anti-emperyalist ordunun yöneticisini selâmladı. Çan-Kay Şek'de Enternasyonal'in disiplinine uyacağına söz verdi. Ancak 20 Nisan 1927 de, komünist Enternasyonal'i Çan-Kay-Şek'in «ihanet» ini kabul etti.

(106) : Bir barış değil bir uzlaşma yakın gelecekte Stalin'in bütün eski bolşevikleri temizlemesine fırsat verecek kısa bir dinlenme süresi sözkonusuydu. (Bk. Zinoviyef ve Kamenef'in biyografileri).

(107) : Stalin'in Troçki'ye beslediği kin hiç sönmedi. 1936-38 yılları arasındaki duruşmalarda bütün saldırılarının hedefi Troçki'ydi. Troçki 1940 yılında Meksika'da, bir GPU ajanının bıçağı ile canverdi.

(108) : Rosenberg'in «sağcı komünistler» diye adlandırdığı ve Tomski, - Rikof - Buharin üçlüsü tarafından yönetilen grup özelleştiri yapıp Stalin'in yeni politikasını büyük bir bağlılıkla izlediler. Ancak 1936-1938 yılları arasındaki temizlik hareketinin kurbanı oldular ve birleşmiş muhalefetin eski üyelerinin akıbetine uğradılar.

(109) : Kanton ayaklanması ya da «Kanton Komünü» 11-14 Aralık 1927 tarihini taşır. Bu ayaklanma Enternasyonal'in talimatıyla gürcü Lominadze ve Alman komünisti Heinz Neumann adlı delegeler tarafından düzenlendi. Ayaklanmayı, Çin Komünist Partisi yönetim kurulu tarafından seçilen bir «Sovyet» yönetiyordu.

(110) : 1931 yılında Primo de Rivera'nın diktatörlüğüne karşı ayaklanma sözkonusudur. Bu ayaklanma sonucu krallık devrilmiş ve cumhuriyet yönetimi kurulmuştur.

NOTLAR

ÖNSÖZ

(1) Bazı biyografik bilgiler, bilimsel ve siyasî eserlerinin bibliyografyası, Rosenberg'in teorik ve tarihî görüşlerinin -tartışılabilir- incelenmesi, Helmut Schachenmeyer'in tezinde yer almaktadır: ARTHUR ROSENBERG : ALS VERTRETER DES HİSTORSCHEN MATERİALİSMUS, Wiesbaden, Otto Harassowitz, 1964, 184 sayfa.

(2) Franz Mehring'in, Arthur Rosenberg için yazdığı ENCYCLOPEDİA (1933) maddesi, sayfa **301 - 2.**
(3) Paul Frölich, ROSA LÜKSEMBURG, Paris, François Maspero, 1965, sayfa 310.
(4) Karl Korsch, MARXİSME et PHİLOSOPHİE, Paris, Editions Minuit, 1964, sayfa 65 ve devamı.
(5) J. Texier, ANTONİO GRAMSCİ, Paris, Seghers, 1966.
(6) Daha fazla bilgi için Kostas Papaiannou'nun «LES MARXİSTES» adlı eserine başvurulabilir. Paris, J'ai Lu, 1965, sayfa 386 ve devamı.
(7) Georg Lukacs, LENİN, Paris, Etudes et Documentation İnternationales, 1964, sayfa 51.
(8) Historikus (Rosenberg) «WANDLUNGEN DER SOWJETRUSSİCHEN AUSSENPOLİTİK», Zeitschrift für Sozialismus (1935) sayı 20/21 sayfa 644.
(9) Aynı eser.
(10) Ossip K. Flechtleim, DİE KPD İN DER WEİMARER REPUBLİK, Offenbach, 1948.
(11) Ruth Fischer, STALİN UND DER DEUTSCHE KOMMUNİSMUS, Frankfurt-am-Mein, 1950 sayfa: 552-53.
(12) Buna karşılık çağın marksist dergileri DER KLASSENKAMPF ve DİE GESSELSCHAFT'a yazılar yazacaktır.
(13) LES BOLCHEVİQUES CONTRE STALİNE, 1923 - 28, Paris, 1957, sayfa 136 - 37
(14) 1930 yılında uzaklaştırıldı ve Köln liselerinden birinde ders vermek zorunda kaldı.
(15) İlk başlığı ALMAN CUMHURİYETİNİN TARİHİ İDİ.
(16) O çağda broşür şeklinde ve Historikus imzasıyla çıkan bu uzun inceleme kısa süre önce, Wolfgang Abendroth tarafından, FASCHİSMUS UND KAPİTALİSMUS THEORİEN ÜBER DİE SOZİALEN URSPRÜNGE UND DİE FUNKTİON DES FASCHMİSMUS serisinde yayınlandı. Frankfurt-am-Mein, Europaische Verlagsanstalt ve Viyana, Europa Verlag, 1967.
(17) A. Rosenberg, Enststehung und Geschichte der Weimarer Republik, Frankfurt-am-Mein, Europaische Verlagsanstalt, Europa Verlag 1955, sayfa **24.**

(18) Karl Korsch, daha önce adı geçen eserinin 92. sayfası.
(19) Son baskısı Paris, Gallimard (İdées), 1963, sayfa 373.
(20) Rosa Lüksemburg, LA REVOLUTİON RUSSE Paris, F. Maspero, 1964, sayfa 29.
(21) Aynı eser.
(22) Simone Weill, OPPRESSİON et LİBERTE, Paris, 1955, sayfa 15.
(23) «Profesyonel iktidar tehlikesi» diye bilinir ve LES BOLCHEVİQUES CONTRE STALİNE adlı eserin 149-163 sayfalarında yer alır.
(24) ZEİTSCHRİFT FÜR SOZİALİSMUS, sayı 20/21, sayfa 647-48.
(25) Amerikalı gazeteci Roy Howard'ın Stalin'le konuşması, PRAVDA, 5 Mart 1935.
(26) Örneğin Michel Tatu, LE POUVOİR EN U.R. S.S., Paris - Grasset, 1966.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ / Georges Haupt 7

BOLŞEVİZM TARİHİ / ROSENBERG 31

Yazarın Önsözü 33

1. Marks'tan Lenin'e 35
2. Rus İhtilâli 54
3. Dünya Savaşı 74
5. Marttan Ekime 113
6. Savaş Komünizmi 135
7. III. Enternasyonalin İhtilâlci Doruğu 156
8. 1921'in Büyük Dönemeci 177
9. Lenin'in Mirası 196
10. Stalin Troçki'ye Karşı 218
11. Tek Ülkede Sosyalizm 244

NOTLAR 263

«Bolşevizm Tarihi» bugüne kadar pek çok inceleme konusu olmuştur ama bu eserler arasında Arthur Rosenberg'in kitabının özel bir yeri vardır. Rosenberg bolşevizmi Marks'tan başlatıp 1930 larda Stalinciliğe varana dek incelemekle kendi türünde tek sayılan bir eser ortaya çıkarmıştır. 1932 yılında Almanya'da yayınlanan, birkaç ay sonra yasaklanan ve yıllardır pek bulunmayan Rosenberg'in **«Bolşevizm Tarihi»** günümüzde de bütün ilginçliği ve vazgeçilmezliğiyle yine ortadadır.

Berlin üniversitesi eski çağlar tarihî profesörü olan yazar 1920 yılında Alman komünist partisi yöneticileri arasına katılmış, milletvekili seçilmiş, 1927 yılında Alman komünist partisinden istifa ederek bağımsız bir marksist olarak yoluna tek başına devam etmiştir. İstifasından sonra kendini çağdaş tarihin incelenmesine veren Rosenberg, Hitler'in iktidara gelişinden sonra İngiltere'ye göçmüş, oradan Birleşik Amerika'ya geçerek çeşitli üniversitelerde ders vermiştir. Rosenberg 1943 yılında New York'ta ölmüştür.

10 LİRA

DURAN OFSET BASIMEVİ İSTANBUL-Tel: 27 71 34